

N.F.S. Grundtvig *Den christelige Børnelærdom* [2. udgave]

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.21, maj 2023

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktcommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

- B* *Anden udgave*, 1868 (SJ: 1292)
- A* *Førstetrykket*, 1855 (SJ: 1108)
- A* *Førstetrykket*, 1855 (SJ: 1112)
- A* *Førstetrykket*, 1855 (SJ: 1122)
- A* *Førstetrykket*, 1855 (SJ: 1128)
- A* *Førstetrykket*, 1856 (SJ: 1136)
- A* *Førstetrykket*, 1856 (SJ: 1140)
- A* *Førstetrykket*, 1856 (SJ: 1159)
- A* *Førstetrykket*, 1856 (SJ: 1172)
- A* *Førstetrykket*, 1857 (SJ: 1184)
- A* *Førstetrykket*, 1857 (SJ: 1189)
- A* *Førstetrykket*, 1857 (SJ: 1196)
- A* *Førstetrykket*, 1857 (SJ: 1200)
- A* *Førstetrykket*, 1858 (SJ: 1214)
- A* *Førstetrykket*, 1858 (SJ: 1227)
- A* *Førstetrykket*, 1858 (SJ: 1231)
- A* *Førstetrykket*, 1858 (SJ: 1234)
- A* *Førstetrykket*, 1859 (SJ: 1245)
- A* *Førstetrykket*, 1859 (SJ: 1253)
- A* *Førstetrykket*, 1859 (SJ: 1255)
- A* *Førstetrykket*, 1859 (SJ: 1256)
- A* *Førstetrykket*, 1860 (SJ: 1269)
- A* *Førstetrykket*, 1861 (SJ: 1281)
- A* *Førstetrykket*, 1861 (SJ: 1292)

Andre udgaver

US *Udvalgte Skrifter* 9

VU *Værker i Udvalg* 6

Teksten er etableret af Steen Tullberg

Punktcommentarer og tekstredigering er skrevet af Steen Tullberg,

redigeret af Stine Kylsø Pedersen

Indledning er skrevet af Anders Holm, redigeret af Stine Kylsø Pedersen og Steen Tullberg

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

[[B:i]

Den christelige Børnelærdom,

betragtet af

Nik. Fred. Sev. Grundtvig.

Anden Udgave,

optrykt efter "Kirkelig Samler".

Kiøbenhavn.

Karl Schönbergs Forlag.

G. S. Wibes Bogtrykkeri.

1868.

[[B:ii]][[B:iii]] |VU:1 |US:329

Fortale.

Disse Oplysninger om den christelige Børnelærdoms Forhold til det christelige Liv, udkomne i *Kragballes* Kirkelige Samler, udsendes her sammentrykte efter Venners Ønske og vil da være dem velkomne, medens de naturligvis maae forarge dem, der mener, at det christelige Liv ingenglunde beroer paa Børnelærdommen, men paa Lærestanden, Sognegrændsens Fasthed og Folke-Kirkens hele Mekanisme. Uden videre at indlade mig i den store Strid om *Valgmenighederne*, kan jeg dog ikke undlade at udtale min store Forundring over, at en saadan Strid har kunnet føres i *Danmark*, hvor man giennem Aarhundreder har haft frie Valgmenigheder for Øie, der ovenikiøbet hverken havde Ordination, *Alterbog*, Psalmebog eller *Catechismus* tilfælles med den *Danske* Folke-Kirke, men dog fandtes at kunne staae under dens Tilsyn og have borgerlige Rettigheder tilfælles med den, uden mindste Fare eller

Skade. Dette har nemlig, som bekendt, ikke blot været Tilfældet med de Tysk-Lutherske Menigheder i *Hovedstaden*, hvor derhos *Sognebaandet* for dem var løst, men i hele *Slesvig* til 1864, saa at naar alligevel 6 Bisper og **[B:iv]**Præster i Hundredevis hos os har paastaaet, at Valgmenigheder uden Sognebaand, skøndt de har baade Ordination, Alter**[US:330]**bog, Psalmebog og Catechismus tilfælles med den Danske Folkekirke, maae dog nødvendig **[VU:2]**undergrave og opløse den, da veed man slet ikke, hvor enten Hukommelsen eller Forstanden hos dem er henne. Da vor nærværende Kirke-Minister har været Præst i Slesvig, behøver Spørgsmaalet vist ogsaa blot at opkastes for at finde en glædelig Besvarelse.

September 1868.

Nik. Fred. Sev. Grundtvig.

[B:1] **[US:331]** **[VU:3]**

Den Christelige Børnelærdom.

Naar vi, som med *Morten Luther* har skildt os fra *Paven i Rom* og afskaffet Alt hvad vi *ansaae* for *Papisteri*, hører tale om den *Christelige Børnelærdom*, da tænker vi derved *enten* paa, hvad de *Præster*, vi anseer for *christelige*, lærer Børnene eller kræver lært af dem til den offentlige *Overhøring*, som finder Sted hos os, før Børnene stædes til *Altergang*, enten det, *eller* vi tænker paa de *fem* Parter i *Morten Luthers* Børnebog, som vi kalder hans lille *Katekismus*. I første Fald er vor Tanke om den christelige Børnelærdom svævende og ubestemt, og i sidste Fald *forudsætter* vi som en afgjort Sag, at "*luthersk*" er i alle Maader det samme som "*christelig*", og at man kan blive *christelig oplært* ved at læse en Bog og lære den *udenad*, men ingen af disse Forudsætninger kan holde Stik, thi det følger af sig selv, at den *christelige* Børnelærdom skal indbefatte *alt* det *Grund-Christelige*, som Vorherre *Jesus Christus* selv og *Apostlerne*, som havde hans uindskrænkede *Fuldmagt*, har lagt til Grund i Menigheden, som Apostelen *Paulus* skriver: *ingen kan lægge anden Grundvold end den, som lagt er: Jesus Christus*. Vi maae **[B:2]**derfor ikke *iblinde* forudsætte, at hvad *Morten Luther* eller nogen Lærer i Menigheden mange hundrede Aar efter Apostlernes Dage kalder den *christelige Børnelærdom*, ogsaa virkelig er det, men vi skal spørge os for hos *Menigheden*, hvad det er for en Grundvold, *Apostlerne* har lagt paa *Christi* Vegne, og lagt *ikke* i en *Bog* men i *Menigheden* selv som en Forsamling af *Christne Mennesker*.

Hvad vi derimod paa en Maade *iblinde* maa forudsætte, det er, at *Christus* har en *Menighed* paa *Jorden* og at vi kan *finde* den, men dette forudsætter vi allerede ved *Spørgsmaalet* om den *christelige* Børnelærdom, thi hvor der ingen *Forældre* er, der |VU:4|er heller ingen *Børn*, saa at, var der ingen *christne* Forældre |US:332|meer paa *Jorden*, da var der heller ingen *christne* Børn, og var der ingen *Christi Menighed* paa *Jorden*, saa var der heller ingen *christelige* *Mennesker*, enten unge eller gamle, og ingen *menneskelig* Børnelærdom, der med Rette kunde kaldes *christelig*. Naar vi derfor alvorlig spørger om den *christelige Børnelærdom*, da maa det *forudsættes*, at vi enten allerede selv er Medlemmer af *Christi Menighed* eller tænker dog paa at blive det, naar vi faaer at vide, hvad det *Grund-Christelige* er, og kan blive enige med os selv om at gaae ind derpaa, og jeg *forudsætter* saaledes her, at den saakaldte *Lutherske Menighed*, hvori jeg ved *Daaben* blev optaget, var og er en Afdeling af den *Christi Menighed*, som *Apostlerne* grundede efter *Christi* egen *Indstiftelse* og paa hans *Vegne*, og som skal vare til *Verdens Ende*, saa at *Morten Luther*, langtfra at *stifte* en splinterny *Menighed*, baade *før* og *siden* han skildte sig fra *Paven* i *Rom*, |B:3|var et *Medlem* af og en tro *Tjener* i Vorherres *Jesu Christi Menighed*.

I denne *Christi Menighed* maae vi nu alle vide, at *Daaben i Faderens, Sønnens* og den *Helligaands* *Navn* er den eneste *Optagelse*, med det *Vidnesbyrd*, at *denne* *Daab* skeer ikke blot med *Vand*, men med "*Vand og Aand*," og er derfor ingen blot saakaldt *Kirkeskik* (*Ceremoni*) men er et himmelsk *Gienfødelses-Bad*, hvorved den *Helligaand* i Vorherres *Jesu Christi* *Navn* skiænker os *Synds-Forladelse* og himmelsk *Børne-Ret* med det evige *Livs Haab*. Dette siges og vidnes nemlig udtrykkelig ved enhver *Daab* i den *Christi Menighed*, som *Morten Luther* var *Medlem* af og *Lærer* i, og som ogsaa jeg er *Medlem* af og *Lærer* i, saa dette er unægtelig en god *Deel* af denne *Menigheds Vidnesbyrd* om den *christelige* Børnelærdom, thi det hører unægtelig til det *Grund-Christelige*, baade paa hvad *Maade* og ved hvilke *Midler* man bliver en *Christen* og hvad et *Menneske vinder* og *bliver* igrunden *til*, ved at blive en *Christen*, det er: ved virkelig at optages i *Christi Menighed*.

Men ligesom nu *Døbelsen* med *Vand* i *Faderens* og *Sønnens* og den *Helligaands* *Navn* lærer os, paa hvad *Maade* og ved hvilket *Middel* et *Menneske* optages i *Christi Menighed* og bliver en *Christen*, og ligesom *Herrens Velsignelse* ved *Daaben* |VU:5|"Fred være med dig!" lærer os at der ved at blive en *Christen* vindes *Fred* med *Gud* og *Synds-Forladelse*, og ligesom *Herrens Bøn: Fadervor*, der med *Daaben* er lagt i hele *Christi Menigheds* *Mund*, og ved *Daaben* lægges i hver enkelt *Christens* *Mund*, lærer os, at *Mennesket* ved at blive *Christen*, bliver et *Guds Barn*; saaledes lærer *Daabs-|B:4|Pagten* os baade, *hvad* det er *for en Fa|US:333|der*,

hvad det er for en Søn, og hvad det er for en Helligaand, i hvis Navn et Menneske døbes til Christen, og lærer i det hele, hvad der udkræves af ethvert Menneske, som ved Daaben efter Herrens Indstiftelse vil optages i Christi Menighed, nemlig Forsagelse af Djævelen med alle hans Gierninger og alt hans Væsen, og Tro paa den Gud-Fader, som er den eneste sande Gud, Himmelen og Jordens Skaber, og Tro paa den Gud-Faders eenbaarne Søn, som er Menneske-Sønnen Jesus Christus, og Tro paa den Helligaand, ved hvem Maria-Mø undfangede og fødte Jesus, og som er den guddommelige Sjæl i hele Christi Menighed, og i de Helliges Fællesskab om Vorherre Jesus Christus, og i ham om Synds-Forladelse, Kiøds-Opstandelse og evigt Liv, alt som den apostoliske Troes-Bekiendelse ved Daaben lyder.

Dette Menighedens lydelige Vidnesbyrd ved Daaben, om Daaben i sig selv, om dens Vilkaar og om dens Frugt, dette Christi Menigheds Vidnesbyrd, der maa tages og troes som hans Apostlers og hans eget Vidnesbyrd, forplantet fra Mund til Mund og fra Slægt til Slægt, som hans egen Munds Ord, der aldrig maa vige fra hans Menigheds Mund og hvorfra hans Aand aldrig skal vige, men altid følge med og beseigle Vidnesbyrdet, det er da i alleregenligste, allerstrængeste og allerlivsaligste Forstand den Christelige Børnelærdom, der ikke blot kan og skal oplyse alle Mennesker, som har Øren at høre med, om Gienfødselen til Guds Børn ved Tro paa Christi Evangelium, men som tillige kan og skal paany oplive det aandelig halv-døde Menneske, saa den christelige Børnelærdom har og meddeler Christi Evangeliums salig|B:5giørende Kraft i den Helligaand til alle de Menneske-Hjerner, som troer dette Herrens og hans Menigheds Vidnesbyrd.

Dette Vidnesbyrd og denne christelige Børnelærdom svarer da ogsaa vidunderlig godt til hvad Skriften betegner som "Christi Lærdom," hvorved han selv bliver hele sin Menigheds Læremester, og hvad |VU:6Skriften beskriver som det Guds Vidnesbyrd om sin eenbaarne Søn og det evige Liv i ham, som meddeler alle dem, der troende tilegner sig Vidnesbyrdet, det evige Liv, og hvad Skriften peger paa som det Troens Ord, der skal være Sjælen i hele vor christelige Prædiken, og bringe Menigheden Christus saa nær som Ordet i dens Mund og i dens Hjerte, saa den spørger aldrig, hvem der vil fare op til Himmelen at hente Christus ned eller fare ned i Afgrunden, at hente ham op fra de |US:334Døde, men føler sig med dette Ords Bekiendelse i sin Mund og med Troen derpaa i sit Hjerte, Saligheden vis.

Kommer vi nu med denne christelige Oplysning tilbage fra Menigheden til Luthers lille Katekismus, som den Bog, der længe hos os har baaret Navn af den christelige Børnelærdom, da finder vi vistnok, at af alle Bøger, vi har læst, er der ingen, som har større Krav paa at bære dette Navn, saavidt som en Bog kan bære det,

fordi den heeltigiennem *minder* os om den *christelige Børnelærdom*, som vi har fundet ved Christi Menigheds *Daab*, men vi seer dog tillige, at *Luthers Katekismus* lige saa lidt som nogen anden *Bog* af en enkelt skriftklog Christen, eller om det var af en *Apostel*, taaler i mindste Maade nogen Sammenligning med Vidnesbyrdet og Børnelærdommen i hele *Menighedens Mund* med *levende Røst*.

|B:6 Det falder mig nu vel tungt at udføre dette *videre*, deels fordi *Luthers Katekismus* virkelig betegner et Kæmpeskridt til *christelig* Oplysning og har i tre Aarhundreder bidraget mere end nogen anden *Bog* til at fæste Øie paa *Troen* og *Daaben*, og deels fordi den lille *Bog* er mig personlig inderlig kjær baade fra *Barnedagene* og fra mine *første* Præsteaar, men nu, da man vil beraabe sig paa denne *Bog imod Menighedens* og *Herrens Mund*, nu vil det være nødvendigt at vise, at selv som en *Beskrivelse* af den *christelige Børnelærdom*, der jo dog aldrig kunde træde isteden for det levende og ene gyldige *Menigheds-Vidnesbyrd*, selv som *Beskrivelse* har den lille *Bog* store Feil og Mangler, da den baade indeholder *formeget* og *forlidt*, og beskriver kun *Brudstykker* af den *christelige Børnelærdom* uden at pege paa deres *christelige Følge* og *Sammenhæng*, og den sammenblander endelig *Menighedens Vidnesbyrd* med *Enkeltmandens Mening* derom og *Forklaring* deraf.

|VU:7 Der er *for meget* i *Luthers Katekismus*, som en *Beskrivelse* af den *christelige Børnelærdom*, thi den *første* Part med de *ti Bud* hører, som *Luther* netop selv har opdaget, oplyst og paa det Stærkeste indpræntet, *ikke* til den *christelige Børnelærdom*, og kun derom er her Spørgsmaalet, saa det er en ganske *anden* Sag, om *christelige* Forældre og Lærere gjør vel eller ilde, klogt eller daarligt i at indprænte deres Læringer de *ti Bud* af *Mose-Loven*, til Oplysning om den guddommelige *Lov*, som *Christi Evangelium* ingenlunde er kommet for at *afskaffe*, men netop for at *bekræfte*, og, med Borttagelse af *Lovens Forbandelse*, i *Kiærlighed* at *opfylde*.

|US:335 *Eet* er nemlig, hvad der er *Christus* og hans *Evan***|B:7***gelium eiendommeligt*, og udgjør det *Grund-Christelige*, som heelt og holdent, men ogsaa udelukkende alt *Andet*, maa udgiøre den *Christelige Børnelærdom*, og noget ganske *Andet* er det, *hvad* og *hvormeget* *Christi Evangelium* forudsætter hos de Menneskebørn, der skal kunne findes baade villige og bekvemme til at *troe Evangelium* og saliggjøres af *Guds Naade*, thi netop fordi *Evangeliet*, som *Guds Kiærligheds Tilbud*, forudsætter *Loven*, som *Guds Kiærligheds Paabud*, netop derfor er *Evangeliet* selv *ingen Lov* og kan ikke indbefatte enten lidt eller meget af *Loven* i sig.

Men ligesom *Luthers Katekismus*, naar den betragtes som en *Beskrivelse* af den *christelige Børnelærdom*, indbefatter *formeget*, ved at *medtage* de *ti Bud* af *Mose-Loven*, saaledes indbefatter den

ogsaa *forliden*, ved at *udelade Forsagelsen* af Djævelen og alle hans Gierninger og alt hans Væsen, som aabenbar hører til det *Grund-Christelige*, da den er en uadskillelig Deel af den *Christne Menigheds Daabs-Pagt*, altsaa et af *Vilkaarene* for *Optagelse* i den *Christne Menighed*, og kun derved bliver ogsaa den christelige Daabspagt i Aand og Sandhed forsvarlig, som det *eneste* Vilkaar for Indgang i *Guds Rige*.

Endelig beskrives den *Christne Menigheds Tro*, Herrens *Bøn* og Herrens egne Indstiftelser: *Daaben* og *Nadveren*, i *Luthers* Katekismus kun *udenfor* deres christelige Sammenhæng, som om de, udenfor den, havde hver sin særskilte Hjemmel og Vigtighed, uagtet det er vist, at de saakaldte “tre *Troes-Artikler*” har kun deres rette Hjemmel og Vigtighed, som uadskillelige Dele af den *Christne Menigheds* uforanderlige *Troes-Bekjendelse* ved **|VU:8***Daaben*, og at denne *Troes-Bekjendelse* kun har Gyldig**B:8**hed som *Daabs-Vilkaar* i sin *Forening* med *Forsagelsen*. Ligesaa vist er “*Herrens Bøn*” kun Udtrykket og Beseiglingen af hele *Menighedens Haab*, som *Guds Børns* Haab, fordi den ved *Daaben* efter Herrens Indstiftelse er lagt i hele *Menighedens* Mund, og *Daaben* er kun et Gienfødelsens og Fornyelsens Bad i uopløselig Forening med *Daabs-Pagten*, ligesom endelig den hellige *Nadver* kun er Christi Legems og Blods Fællesskab under *Forudsætning* af *Troen* og *Daaben*.

Heraf følger da soleklart, at selv *forsaavidt* som en *Bog* med mindste Ret kan bære Navn af den “*christelige Børnelærdom*”, selv forsaauidt trænger vi til en meget bedre *Børnelærdoms-Bog* end Morten *Luthers*, som en Beskrivelse af Herrens egne Indstiftelser: den hellige *Daab* og den hellige *Nad***|US:336***vere*, med alt hvad der oprindeligt og væsenligt hører til dem, og intet, slet intet mere, da deels Herrens egne Indstiftelser maae forudsættes at indeholde alt hvad der hører til at blive et *Guds Barn*, og til med *Børne-Ret* at arve det *evige Liv*, og da tillige Herrens egne Indstiftelser er det eneste, der med Sikkerhed og Klarhed kan henføres til *Herren*, *uden hvem* vi slet *intet* kan gjøre, og kan saaledes kiendes fra alle andre Enkeltmænds *Ord* og *Gierning*, og gjøre *hans Aand* kiendelig fra alle *andre Aander*.

En saadan Beskrivelse af den christelige *Børnelærdom*, der ogsaa gjorde opmærksom paa, at *Nadver-Ordet* *ikke* hører til den christelige *Børne-Lærdom* i egenlig Forstand, men er *Børne-Lærdommens Forklaring* for de *Voxne*, som skienker dem *Guds Riges Førstegrøde*; en saadan *Bog* kan nuomstunder maaskee findes uundværlig og kan aabenbar gjøre megen *Nytte*, naar den bruges ret, men den kan aabenbar gjøre ligesaamegen *Skade* ved at misbru**|B:9**ges, og skiondt den vil have det tilfælles med ethvert enten synligt eller usynligt *Liv* og *Lys*, med alt hvad der virkelig opliver og oplyser, og da først og sidst med *Christi Evangelium*, saa

bør vi dog, baade ved at skrive og ved at anbefale en saadan Bog, gjøre os al mulig Flid for, at dens rette *Brug* kan være saa kiendelig fra dens *Misbrug*, at derved, saavidt mueligt, forebygges al *uwitterlig* Misbrug.

Hertil vil det ingenlunde være nok, at vi paa det høitideligste forsikre, at vi hverken sætter en saadan Bog isteden for eller ved Siden |VU:9|ad *Herrens* og hans *Menigheds* forenede, lydelige, lyslevende *Vidnesbyrd* ved *Daaben* og *Nadveren*, men vi maae tillige saa klart som mueligt vise, at alt det *Skin* af christeligt Liv og Lys, som en saadan Bog kan have, det *laaner* den af det virkelige Liv og Lys i *Herrens* egne Indstiftelser, saa at sit gudelige Livs-Skin laaner Beskrivelsen af det *Guds Børns Liv*, som *Herren* med sit *lydelige* Guddoms-Ord skaber og skænker i Gienfødselsens og Fornyelsens Bad, og fremdeles med sit lydelige Guddoms-Ord nærer og styrker, opelsker og mætter i sit Legems og Blods Fællesskab, og sit christelige Oplysnings-Skin laaner Beskrivelsen af det *Livets Lys*, som *Herren* selv har tændt, og ikke sat under Skieppe, men sat i *Daabs-Pagtens* Ord paa en Lyse-Stage, til at skinne for alle dem, som er i Huset. Derhos skal vi vise, saa klart som mueligt, giennem hele *Menighedens* Levnets-Løb, lige fra *Apostlernes* Kiøds-Dage indtil vore, at naarsomhelst det rette Forhold mellem “*Herrens Røst*” og dens Beskrivelse glemtes i Menigheden, da var den saakaldte |US:337|*Retroenhed*, om end nok saa bibelsk, dog kun et *Skin* uden *Kraft*, der hverken kunde udbrede, forsvare eller bevise sig selv, ja vidste end ikke, at den *sande* Christendom kan og |B:10|skal det, og at den hverken kan eller vil udbredes, forsvares eller bevises med verdslige Midler, det være sig *verdslig Magt*, *verdslig Viisdom* eller *verdslig Tilløkkelse*.

Naar man nu siger, hvad mange baade har sagt og vil sige, at *denne* Christendom er *ikke* “det Ny Testaments” Christendom, da har man jo paa en vis Maade *Skinnet* for sig, thi naar man ved “det *Ny Testamente*” kun forstaaer den Bog, man selv har givet Navn af “det Ny Testamente” og ikke den “*ny Pagt*” selv, som er “*Daabs-Pagten*”, da bekiender vi jo selv, at vor Christendom er ikke nogen *Bogs* Christendom, men er *Christi* og hans *Menigheds* Christendom, men det er jo i vor Mund kun det samme, som at *vor* Christendom er *ingen død*, men en *levende* Christendom, *ingen Skygge* men en *Virkelighed*, og de, som raabe paa “det *Ny Testaments*” Christendom, vil dog vel ikke selv indrømme, at de derved *ikke* mene noget *levende*, *virkeligt* og |VU:10|*virksomt*, men kun et *livløst Skin* og en *magtesløs Skygge!*

Mener man derimod, at *den Christendom*, som vi udlede af og bygge paa *Christi* og hans *Menigheds* forenede, lydelige, lyslevende Vidnesbyrd ved *Daaben* og *Nadveren*, efter Vorherres *Jesu Christi* egen Indstiftelse, at den Christendom skulde *ikke* stemme overeens med den *Apostel-Skrift*, som man kalder “det *Ny Testamente*,” da

skal man vist til Dommedag blive Beviset skyldig, thi vi tør dristig paastaae, at vor *Christendom* ikke blot stemmer overeens med hele den Deel af det saakaldte “Ny Testamente”, som enten selv udgiver sig for *Apostel-Skrift* eller kan med Grund udgives derfor, men at det er den *eneste* Christendom, som stemmer overeens dermed.

|B:11Ligesaa lidt nemlig, som *Apostel-Skriften* kalder sig selv “det *Ny Testamente*”, ligesaa lidt udgiver den sig nogensteds selv enten for den christelige Grundvold og Børnelærdom, eller for Troens Regel, for Herrens Røst, for *Livets Kilde* eller for *Christi Legem*, saa at naar man udgiver den for lidt eller meget af alt dette, som dog, efter *Apostel-Skriften*, skal findes i den sande Christendom, da gjør man det i aabenbar *Modsigelse* med *Apostel-Skriften*, der heel igiennem henviser til et *lydeligt, lyslevende, almægtigt Guds-Ord* til os alle, som er baade “*Aand og Liv*”, og det den himmelske *Faders* egen *Aand* og Vorherres Jesu *Christi* eget *Liv*, saa ingen Christendom, der fattes denne **|US:338**Aand og dette Liv, kan paa nogen Maade stemme overeens med *Apostel-Skriften*.

Ligesom nu *Christendommen*, efter *Apostel-Skriften*, skal virkelig være en *Guds Kraft* til Salighed, saaledes skal denne Guds Kraft ogsaa efter samme Skrift aabenbare og bevise sig selv i sin *Virkning* hos alle de *Troende* og *Døbte*, som udgør *Christi* Folk og Menighed paa Jorden, saa denne Menighed i “*Menneske-Sønnens*” Fodspor voxer en guddommelig Væxt, fra christelig *Barndom* til christelig *Manddom*, ja, til at staae Maal med Herren selv, ikke som hans Medbeiler, men som hans Brud og Ægtemage, og dog skal man finde, at alle de, der vil lægge en anden christelig Grundvold end den, som er lagt i og ved Daaben og Nadveren efter Herrens egen Indstiftelse, de enten vil slet intet vide af et *nyt*, *Christi* Menighed eiendommeligt *Menneske-Liv* i Herrens Aand, men anseer det for lutter saakaldt mystisk Usands og sværnersk Indbildning, **|VU:11**enten det, eller de viser dog klarlig, at de slet intet veed derom, da de udgiver noget for aandeligt **|B:12**Liv og for christelig Væxt og Fuldkommenhed, der hverken ligner *Herrens Menneske-Liv* eller kan stemme overeens med *Apostel-Skriften*.

Endelig er det klart, at efter *Apostel-Skriften* skal baade den sande Christendom, som Aabenbaringen af den himmelske *Faders* Kiærlighed, uden al Sammenligning være meest tiltalende for “*de Smaa*” i alle Maader: de Umyndige, Enfoldige og Ydmyge, og tillige skal Erfaring vise, at den *ægte* Menighed bestaaer *fornemmelig* af dem, der slet ingen Anseelse har i denne Verden, enten for Høibyrighed, Rigdom, Magt eller Lærdom og Vidskab, saa det er aabenbar umueligt, at en saakaldt Christendom, der skal udledes af og bygges paa *Bøger*, og især paa en gammel *Bog*, hvis Oprindelse er dunkel, hvis Ægthed hvert Øieblik kan gøres tvivlsom, hvis *Grund-Sprog* kun kan være meget Faa og selv dem meget ufuldkommen bekiendt, og hvis rette Forklaring maa blive et

Tvistens Æble, mellem *troende* og *vantroe*, ægte og uægte Bøglærde, til Verdens Ende, at en saadan Christendom skulde stemme overeens med Apostel-Skriften, eller at en Menighed, hvori de verdslig Lærde og Forstandige udgjorde Sjælen og Kiernen, skulde efter Apostel-Skriften være apostolisk.

Vistnok kan man, uden klar Selvmodsigelse, paastaae, at vor Christendom, som vi udleder af og bygger paa *Christi* og hans Menigheds forenede, lydelige og lyslevende Vidnesbyrd i og ved Daaben og Nadveren efter Herrens egen Indstiftelse, at *heller* **US:339** *ikke* den svarer til den apostoliske Beskrivelse, heller ikke den har den *Aand* og det *Liv* i sig, som Apostel-Skriften forudsætter og som maa findes i det *Christi Evangelium*, der *virkelig* skal være en *Guds Kraft til Salighed* for alle de *Troende*; men da denne Christendom dog aabenbar er den *eneste*, der *muelig* kan **B:13** svare til den apostoliske Beskrivelse, saa har vi under dens Forsvar to store *Fordele* over alle vore Modstandere: den ene at kunne pege paa *Fremtiden*, som den, der ene kan afgjøre Trætten, og den anden at kunne vise, at *vor* Christendom staaer og falder med Vor Herre *Jesus Christus* i Himlen og *hans Menighed* paa Jorden.

Hvad nemlig det Første angaaer, da er det klart, at kun *Fremtiden* kan klarlig vise, om vor Christendom svarer til den apostoliske Beskrivelse eller ikke, thi om vor Christendom er en Guds Kraft til **VU:12** *Salighed*, det kan kun sees paa dens Virkning hos Menneskeheden, *efterat* den er traadt i Kraft, altsaa efterat en Menighed, stor eller lille, *frit* har tilegnet sig denne ved og i Daaben og Nadveren opviste Christendom, og har vundet en Stilling, hvori den er *kiendelig* fra enhver anden *saakaldt* christelig Menighed; thi saalænge vi er blandede med en heel Hob, der af verdslige Grunde *tilsyneladende* har Bekiendelse, Daab og Nadver tilfælles med os, da maa *Virkningen* af *Guds-Kraften*, som kun kan finde Sted hos de Færreste, nødvendig staae i Skygge, hvor den nemt kan oversees, og desuden følger det, baade efter Apostel-Skriften og efter Menneskelivets Love, af sig selv, at *Menigheds-Livet* kun ved Løbe-Banens Ende naaer sit *Maal*, saa det under *Væksten* umuelig kan findes *fuldvoxent*, altsaa heller ikke fuldkommen svare til Beskrivelsen, som *Aanden* foreløbig har givet af hvad han, som randsager Alt, kiender forud.

Og nu det andet, at vor Christendom, som vi udleder af og bygger paa *Christi* og hans *Menigheds* forenede, lydelige og lyslevende Vidnesbyrd i og ved Daaben og Nadveren efter Herrens egen Indstiftelse, staaer og falder med *Christus* og hans Menighed, det følger ogsaa af sig **B:14** selv, da man ikke kan opvise nogen Menighed med en anden *Daab* og *Nadver*, som *muelig* kan være bygget paa *Christi* egen Indstiftelse, saa at dersom *vores* ikke heller var det, da havde *Christus* nu heller ingen Menighed, og havde i mange Aarhundreder ingen havt paa Jorden, og kunde da heller

ikke være Guds eenbaarne Søn, med al Magt i Himlen og paa Jorden, havde ikke været og kunde ikke blive hos sin Menighed alle Dage til Verdens Ende.

|US:340 Alle muelige Indvendinger mod den Christendoms Ægthed, som vi udleder af og bygger paa *Christi* og hans Menigheds forenede, lydelige og lyslevende Vidnesbyrd i og ved Daaben og Nadveren efter Vorherres Jesu Christi egen Indstiftelse, dem kan vi da smile ad og skal see henveires som Avner for Vinden, naar vi kun staaer fast i *Troen* paa *Jesus Christus* og paa den *Helligaand*, som er baade Faderens og Sønnens, baade Kiærlighedens og Sandhedens Aand, den guddommelige Statholder i Guds-Riget, saalænge det kun er *aandelig* tilstæde, men *denne Tro* er vist nok, baade efter Apostel-Skriften og efter al christelig Erfaring, altid hernede omleiret af *Tvivl* og udsat for *Fare*, da den, som i Guds Øine er langt dyrebare end Guldet, ogsaa maa giennemgaae Ildprøven, men dog er det en stor **|VU:13** Trøst, at hvor *Barne-Troen*, som hos os, langtfra at skulle bære *Børne-Lærdommen*, bæres af denne, som Herrens egen Lærdom, der faaer Barne-Troens Frister strax med *ham* at gjøre, som har beviist, han er den "Kvindens Sæd" som knuser Slangens Hoved, og vil altid vise, han er den gode Hyrde, af hvis Haand ingen Ulv kan rive Lammet. Denne *Herrens Børne-Lærdom* er nemlig det "*Troens Skjold*," hvormed vi kan udslukke alle den Ondes gloende Pile, og da vor Løbe-Bane mellem **|B:15** *Daaben* og *Nadveren* netop er den levende Vei mellem *Troen* og *Kiærligheden*, saa voxer vort christelige *Haab* ved hvert Skridt, som *Guds-Barnets* Herligheds-Haab, og bliver snart, ved sin vidunderlige Styrke i Kamp mod al *Frygt*, kiendeligt for os som "*Christus* indeni os", i hvem vi mægte Alt, netop naar vi troer og føler, at *uden ham* kan vi *slet intet* gjøre.

|B:16 |US:341 |VU:13

Den Christelige Daabspagt.

Da jeg først, netop for 30 Aar siden (1825), begyndte at indskærpe den Apostoliske *Troes-Bekiendelses* Ret til at giælde for hele Menighedens *Troes-Regel*, og for *Klippen*, hvorpaa det aandelige Guds-Huus af levende Stene baade er opbyggt og bestandig maa hvile, da glemde jeg vel ingeniunde med al Flid at pege paa *Troes-Bekiendelses* Stilling i Menigheds-Livet, som *Daabs-Vilkaar* og Deel af den ny Pagt, der, ved Daaben efter Herrens Indstiftelse, skal oprettes med alle dem, der ved Daaben vil optages i Vorherres *Jesu Christi* Menighed, men man var saa vant til at tage *Skrift* for *Tale* og

Død for Liv i Aandens Rige, at det varede længe, inden jeg kunde faae vore Skriftkloge til engang at mærke hvad jeg meende, saa der findes kanskee endnu dem, der tænker, det er det samme som *Lessing* engang, og efter ham *Delbrück* i vore Dage, har paastaet, at alle Christne skulde rette deres Tro efter hvad man læste i Kirke-Fædrenes *Skrifter* om den Apostoliske Troes-Bekiendelse som Menighedens Troes-Regel.

Nu har man dog for det meste opdaget, baade at jeg mener *Troes-|VU:14Bekiendelsen* i *Daabs-Pagten*, som ikke maa søges i nogen Skrift, men høres ved Daaben, **|B:17** hvor den lyder som Daabens Vilkaar og som Udtrykket af *den Christne Tro*, hvorpaa vi døbes i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn, og hvor den maa forudsættes at have lydt eens for Menigheden ligefra *Daabens Indstiftelse* af Herren selv, da det jo ligesaavel er *Kiætter* at døbe i Herrens Navn paa *andre Vilkaar* end han har fastsat, som at døbe paa hans Vegne med en *anden Daab* end han selv har indstiftet.

Derimod bliver en heel Deel af vore Skriftkloge haardnakket ved at paastaae, at *skiøndt* Troes-Bekiendelsen ved Daaben er ældre end Skriften og Apostlerne kun skrev til de *Troende* og *Døbte*, at *desuagtet* maa man *ikke* kalde **|US:342** Troes-Bekiendelsen og i det hele *Daabs-Pagten* et *Ord af Herrens egen Mund*, og hans egen Grund-Lærdom, hvorefter de Skriftkloge skal rette al deres Lærdom, da man dermed siges at *fornærme Skriften* og de *Skriftkloge*, ja vel endog at nærme sig Paven og Papisteriet paany.

Dette er saa aabenbar *Vrævl*, at det egentlig ikke nytter at svare paa det, thi enten veed de Godtfolk ikke selv hvad de siger, eller ogsaa de finder for godt, paa Skriftens og de Skriftkloges Vegne, gruelig at fornærme hele den *Christne Menighed*, som om Menigheden grundede sin Tro paa noget, den vel kaldte himmelfaldet, men vidste dog ingen Rede til, hvor det var kommet fra, og indrømmede selv, det var *ikke* kommet fra *Herrens egen Mund*, hvor *Troens Ord* dog nødvendig maa have hjemme, naar *han selv* deri skal være *Klippen* og *Grundvolden*, som Menigheden selv dog altid med Skriften har paastaet, han skal og maa være. Saaledes kan man da ikke fornærme hele den Christne Menighed, uden dermed gruelig at *fornærme Herren* selv, thi var hele Menighedens Tro grun**|B:18**det paa noget andet end *Troens Ord* af Herrens egen Mund, da havde *Herren* enten været saa *skiødesløs* at *kræve* en *Tro* af sin Menighed, som *Saligheds-Vilkaar*, uden engang at sige *hvilken Tro*, eller han havde været for *magtesløs* til at skaffe sig en Menighed, der vilde grunde sin Tro paa hans Ord.

Var det derfor sandt, hvad man har paastaet, at vi, ved at hævde den apostoliske Troes-Bekiendelse, og i det hele *Daabs-Pagten*, som Ord **|VU:15**af Herrens egen Mund og som det *ufravigelige*, men ogsaa eneste *Vilkaar* for *det Gienfødelsens* og *Fornylsens* Bad, som Daaben efter Herrens Indstiftelse er,

nærmede os *Paven* og hvad man har kaldt Papisteri, da gjorde det jo hverken fra eller til, thi ligesom *Luther* holdt paa de tre *Troes-Artikler*, paa hele *Daabs-Pagten* og paa *Daaben* i Faderens, Sønnens og den Helligaands Navn, skøndt han godt vidste, han havde det altsammen tilfælles med *Paven* i Rom, som kun havde blandet meget af sit Papisteri derimellem, saaledes maae vi jo ogsaa holde fast paa den *eneste christelige* Betragtning af *Daabs-Pagten* og af det uopløselige Baand mellem "*Troen og Daaben*," enten vi saa har den tilfælles med *Paven* eller ikke, og enten han har blandet noget af sit Papisteri deri eller ikke. Det er imidlertid ogsaa *Vrævl* med al den Snak om *Pavens* og Papisteriets Sammenhæng med *Daabs-Pagten*, som et Ord af Herrens egen Mund og som det eneste Saligheds-Vilkaar, thi vel siger *Paven* meget rigtig, at man skal skille **|US:343***Daabs-Pagten* og i det hele hvad vi kalder *Sacrament-Ordet* fra alt andet, under Navn af *Herrens egen mundlige Meddelelse* (*Traditio Dominica*), men han gjør det ingenlunde selv, saa han hører i denne Henseende netop klarlig til *de Skriftkloge*, om hvem Herren byder at gjøre hvad de siger **|B:19**men ikke hvad de gjør, thi blandt alle skriftkloge Skolemestere er der aabenbar Ingen, der mindre end *Paven* følger eller kan være tjent med at følge hans eget gode Raad, og betragte *Daabs-Pagten* som Herrens egen Munds Ord og Salighedens eneste Vilkaar, eftersom derved *Overtroen* paa ham som Christi Statholder, og paa alt hans *Papisteri* om Salighedens Vilkaar, er aldeles udelukt. Eller kan dog ikke enhver, som har sund Menneske-Forstand, begribe, at *Paven* i Rom er det største *Vrævl*-Hoved under Solen, naar han først og fremmest udraaber: hvo som har Øren at høre med, han høre! det er Herrens egen Munds Ord, at hvem der *forsager Djævelen* og alle hans Gierninger og alt hans Væsen, og *troer* paa *Gud-Fader* og paa *Jesus Christus* Hans eenbaarne Søn og paa den *Helligaand*, alt som vor apostoliske *Troes-Bekjendelse* lyder, hvem der gjør det og lader sig døbe derpaa i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn, han har med den Helligaand faaet Fred med Gud ved Syndernes Forladelse, og er gienfødt til det evige Liv og skal fornyes derefter af den Helligaand, naar *Paven* først og fremmest udraaber det, men derpaa tager os ved *Ærmet* og siger: det var nu *Her***|VU:16***rens* Ord og Indstiftelse, men hør nu hvad *jeg*, som Sanct Peders Efterfølger, Himmerigs Dørvogter og Christi Statholder, har at melde, og det er, at vil du blive salig, ja, vil du ikke udelukkes af den hellige Kirke og overandvordes til Satan og brænde i Skiærsilden, da maa du gjøre og lade alt hvad *jeg* faaer isinde at byde og befale! Naar derfor vore hølærde og sprænglærde Folk synes ikke at kunne fatte saa soleklar en Sandhed, da er det kun, fordi de har den ubehagelige Følelse, at det gaaer igrunder *dem* med *Daaben* og *Daabs-Pagten*, *ligesom* det gaaer *Paven*, saa de vrævler ogsaa utilladelig, naar de *først* opretter **|B:20***Daabspagten* med os og døber os paa Herrens Vegne, med den

Forsikkring, at vi derved faaer Syndsforladelse og gienfødes af Aanden til det evige Liv, og *derpaa* fortæller os, at vil vi blive salige, da er der *meget andet* som vi, *paa deres Ord*, som *skriftkloge Sjælesørgere*, maae troe og giøre, da vi ellers, trods Daabs-Pagten, med samt vor Tro og Daab efter Herrens Indstiftelse, med “hans Fred” og den “evige Velsignelse i det himmelske Bad” gaaer Glip ad den evige Salighed.

|US:344 Men naar vi nu, som vi maae, for urokkelig at blive ved Christus og “Christi Lærdom”, lade alt Vrævlet, baade det *papistiske* og det *protestantiske Vrævl* om Salighedens Sag fare, kan vi da ogsaa, uden Vrævl, forsvare vor christelige Betragtning af *Daabs-Pagten*, som et Ord af Herrens egen Mund og det eneste Saligheds-Vilkaar, uagtet vi bekiender *Tro* til *Skriften* og *Trang* til *Nadveren*.

Dette har man i den senere Tid dristig benægtet, saa at om det end var sandt, at Papisterne vrævlede, og at de protestantiske Skriftkloge vrævlede, saa vrævlede dog *Grundtvigianerne* ogsaa, og maatte derfor selv indrømme, at deres Modstandere godt kunde have Ret, skøndt de vrævlede.

Nu være det langt fra mig at paastaae Umuligheden af, at enten mine Venner eller jeg selv kan vrævle, og har sikkert ogsaa vrævlet lidt engang imellem, men jeg tør derfor ligefuldt paastaae og trøste mig til at kunne bevise, at *om Daaben* og *Daabs-Pagten* vrævler jeg ikke og har ikke vrævlet, siden jeg fik Øinene op for den soleklare Sandhed, at ligesom *Gienfødselen*, den aandelige Fødsel, er det aandelige og evige Livs virkelige og eneste kiendelige Begyndelse, saaledes er Daabens eneste Vilkaar ogsaa Salighedens eneste Vilkaar, dersom ellers Daaben efter Herrens **|B:21** Indstiftelse virkelig er **|VU:17** Gienfødselsens og Fornylselsens Bad i den Helligaand. Denne Sandhed modsiges nemlig ingeniunde men forudsættes netop og bestyrkes ved *den Oplysning*, at vi har en *Apostel-Skrift*, der forudsætter netop *denne* Tro og Daab, netop *disse* Saligheds-Vilkaar, og tjener i mange Maader til at oplyse og forklare baade Daabs-Pagten, Daabs-Ordet og det ny Liv og Levnet, som vi i Daaben fødes til, ikke af forkrænkelig men af uforkrænkelig Sæd, det levende Guds Ord, som varer evindeligt, og ved *den Oplysning*, at vi ikke blot i *Daaben* har en Indstiftelse af Herren til Saliggjørelsens *Begyndelse*, men har i *Nadveren* ogsaa en Indstiftelse af Herren til Saliggjørelsens Fremme og *Fuldendelse*, saa det ny Menneske-Liv i Herrens Aand, der ved Fødselen i Daaben er spædt og svagt, som alt Menneske-Liv, selv Herrens eget ved Fødselen af Moders-Liv, det Liv forefinder ved Daaben, i Forsagelsens, Troens og Bønnens Ord, den Moders-Mælk, hvorefter Apostelen skriver, vi, som nyfødte Børn, skal hige, og forefinder paa Herrens Bord, i den saakaldte “haarde Tale” om at æde Menneske-Sønnens Kiød og drikke hans Blod, den “haarde Mad”, som nærer og styrker Livet til at naae sin fulde Væxt og vinde sin Krone.

|US:345Vilde derfor Nogen sige til os: vi troer vel i vort Hjerte alt hvad vi ved Daaben har bekiendt, og har den Tro til Herrens Daab, at den er i Sandhed et Gienfødsels og Fornyelsens Bad i den Helligaand, men just derfor troer vi ogsaa, at vi har Nok deri til Salighed, og vil slet intet have med den saakaldte Apostel-Skrift at gjøre eller modtage dens Oplysning enten om Skabelsen, eller om Herrens Fødsel, Lidelse, Død, Opstandelse og Himmelfart, og vil heller intet have med Nadveren at gjøre, som I kalde Deelagtiggjørelse i Herrens Legem og Blod; da vilde vi ikke **|B:22**vrævle og sige: ja, saa er I slet ikke Christne, saa er Eders Tro forgiæves og Eders Daab ugyldig, Eders Saligheds-Haab forspildt, men vi vilde sige: tager Eder vel i Agt, at I ikke lyver for Herrens Menighed i dette Stykke, thi da lyver I for den *Helligaand*, og vi kan ikke troe, det er sandt hvad I siger, at I troer Alt hvad I ved Daaben har bekiendt og troer paa Daabens Kraft til Gienfødsel og Fornyse i den Helligaand, og forkaster desuagtet ikke blot hele den christelige *Lærestands* Vidnesbyrd om *Skriften*, men hele *Menighedens* Vidnesbyrd om *Nadveren*. Imidlertid, det bliver Eders egen Sag, om I udelukker Eder selv baade fra Skriftens Oplysning og fra Nadverens Velsignelse, og vi tvivler ikke paa, at *saafremt* I alligevel, hvad vi dog ikke troer, kan staae fast i Troen **|VU:18**og trøste Eder ved Daaben, *da* vil Sandhedens Aand ogsaa drive Eder baade til *Nadveren*, som Bordet i Himmeriges Rige, og til Skriftens Oplysning, som er uundværlig til Guds-Menneskets rette Dannelse.

Vender vi nu tilbage til Daabs-Pagten, da kan der vel fra de Skriftkloges Side møde os langt flere Indvendinger end vi enten kan besvare eller forudsee, mod dens *Tilstrækkelighed*, som det *eneste* christelige Vilkaar for Saliggjørelsen, men da det ligefuldt staaer fast, at *Daabs-Pagten* er det *eneste* Vilkaar for *Daaben* efter Herrens Indstiftelse, saa blive alle slige Indvendinger med Nødvendighed enten Indvendinger mod den aandelige Gienfødsel og Fornyse i Daaben, eller Indvendinger mod Herrens Viisdom, der kun satte dette Vilkaar for Daaben, altsaa aabenbar *uchristelige* Indvendinger, som kun blive latterlige, naar man ikke tør være deres Uchristelighed bekiendt, men vil grunde dem paa de *Christnes* egen hellige Skrift, eller paa *Nadveren*, som netop udelukkende er et Saligheds-**|B:23**Middel for de Troende og Døbte med *denne Daabs-Pagt*.

Naar derfor de Skriftkloge med megen Ophævelse fortæller os, at de i vor Daabs-Pagt savner enten Forpligtelsen til *Hellig***|US:346***hed*, som dog, efter Skriften saavelsom efter Fornuften, maa paahvile den, der skal blive salig, eller Forpligtelsen til *Kiærlighed*, som baade kræves af Skriften og forudsættes ved Nadveren, mens der i hele Daabs-Pagten end ikke findes et Ord om *Gienløsningen* og *Forsoningen* ved Christi Blod, som dog saa

udtrykkelig fremhæves ved Nadveren, og hvorpaa især Apostelen Paulus har lagt Vægt som Christendommens Hoved-Lærdom, da maatte alt dette, om det var sandt og om de saakaldte Mangler virkelig gjorde Daabs-Pagten uskikket til at være det eneste Vilkaar for Saliggjørelsen, ene falde *ham* til Last, som har *indstiftet Daaben* og *indrettet Pagten*, saa han blev lige uefterrettelig og utilforladelig, om vi end nok saa flittig stræbde at raade Bod paa Manglerne hos ham, og *fornægtede* derved den Tro paa *Jesus Christus*, som vi bekiender, thi Discipelen er jo ikke over sin Mester, men den udlærte Discipel skal være som hans Mester.

Uagtet vi imidlertid hverken kan eller vil paatage os at forsvare Vorherres Viisdom mod alle tossede Indvendinger, saa skal vi dog, baade for Herrens og Menighedens Skyld, oplyse de Selvkloges Taabelighed, naar vi seer den, og naar man saaledes savner allehaande *Forpligtelser* i Daabs-Pagten, da kommer det jo af, at man tager for en *Lov*, hvad der er et *Evangelium*, ikke et *Paabud* om hvad |[VU:19](#)|vi skal gjøre og lade for at blive salige, men et *Tilbud* om at gjøre os salige, naar vi ærlig vil gaae ind paa Herrens Vilkaar. Forsager du og troer du, siger Herren, saa døber jeg dig med den Helligaand, saa |[B:24](#)|at naar man vil gjøre nogen Indvending herimod, da maa det være, enten at Vorherre *Jesus Christus* ikke har *Magt* til at døbe med den Helligaand, eller at han dog *ikke* har *Ret* til at døbe saaledes paa disse Vilkaar, thi alle andre Indvendinger er grebne ud af Luften, hvor Talen ikke er om Salighed af Gierninger men om Saliggjørelse uforskyldt af Guds Naade. Kunde derfor Herren forsvare sin berømte Kierne-Prædiken: Guds Rige er nær, omvender Eder og troer Evangelium! da kan han ogsaa godt forsvare sin Daabs-Pagt, der ved Døren til Guds Rige udtrykkelig siger os hvad han mener med at *omvende sig* og *troe Evangelium*, og vi tør godt paastaae, at kunde Vorherre *Jesus* ikke saliggjøre den, der ærlig siger Ja til de Spørgsmaal, han gjør dem ved Daaben, da kunde han slet *ikke* saliggjøre *Syndere*, som jo dog er baade hvad han, efter Skriften, kom for, og hvad vi arme *Syndere* behøver ham til, thi hvem der allerede er hellig og reen, behøver ingen Renselse, og hvem der allerede |[US:347](#)|elsker Gud af ganske Hjerte og Næsten som sig selv, behøver ingen Frelser fra Fortabelse, men er det evige Liv saa vis, som den, der allerede lever det, alt efter Herrens Ord til den Skriftekloge: *gør det, saa lever du*.

For Resten er det jo mærkelig nok, at man har savnet et udtrykkeligt Ord om "*Hellighed*" hvor vi baade bekiender Tro paa den *Helligaand*, beder om Optagelse i den *hellige* Menighed og haaber alt i de *Helliges* Samfund, eller at man har savnet Hensyn paa *Kiærlighed*, hvor hele den *christne* Tro aabenbar udspringer af Troen paa Guds *Faderlighed*, altsaa Kiærlighedens evige Kilde, og hvor al Trøsten udspringer af Troen paa de *Helliges Fællesskab*, som uden indbyrdes Kiærlighed er aldeles umuelig.

|B:25Noget anderledes er det vel med Daabs-Pagtens Taushed om, at Synds-Forladelse og evigt Liv er *Virkningen* af Herrens Lidelse, Død og Opstandelse, thi denne Taushed maa vel altid ved første Øiekast forundre og kan maaskee et Øieblik ængste en *skriftklog* Christen, men det kommer dog blot deraf, at vi skriftkloge Folk, selv naar vi har søgt og fundet Livet, dog idelig fristes til mere eller mindre at glemme Livet over Bøgerne; thi saasart vi sætter os levende ind i *Forholdet*, som det var fra Begyndelsen og som det altid skal be**|VU:20**tragtes, da falder baade Uroen og Forundringen bort og giver Rum til Beundring af Herrens Viisdom. Der var nemlig Ingen i de første Dage, der døbdes, før de havde hørt Forkyndelsen af det glædelige Budskab om Guds Søn, som blev Menneske, leed, døde og opstod *for os*, saa alle de der lod sig døbe, gjorde det kun for at faae Deel i den Salighed, som *Jesus Christus* i Liv og Død havde *forhvervet*, saa det var en følgelig Sag, men fordi Herren ikke kunde eller vilde forlange mere af et Menneske ved Daaben end det var det *gamle* Menneske mueligt at fatte, fæste Lid og sige Ja til, derfor krævede han *ikke* Bekiendelse af den Tro paa *Fællesskabet* mellem *Herren* og hans *Menighed*, hvorved alt vores bliver hans og alt hans bliver vores, da det er hvad først det *ny* Menneske kan opvoxe til at fatte, og som derfor først Herrens Ord i Nadveren til sine Giæster udtrykkelig bevidner.

Til Slutning skal jeg sige mine *Medchristne*, hvorfor jeg skriftlig har svaret saa lidt paa alt det meget, der er skrevet mod *Troes-Bekiendelsen* i *Daabs-Pagten*, som hele Menighedens guddommelige Troes-Regel og et levende Guds-Ord af Herrens egen Mund.

Tildeels er Grunden den, der ligger i Stridens Beskaffenhed, **|US:348**da *Munden* umuelig kan hævde sit Fortrin **|B:26**for *Pennen* ved en *Penne-Feide*, men kun ved selv at udrette hvad *Pennen* aabenbar ikke kan: *udtrykke* og *meddele* Aanden og Livet, som *Pennen* kun kan *betegne* og *pege paa*; men jeg har dog ogsaa en anden Grund, der udspringer af Sagens og Spørgsmaalets Beskaffenhed.

Jeg veed nemlig med mig selv, at selv som skriftklog Præst af *Morten Luthers* Skole følte jeg en dyb Trang til et *kiendeligt* Ord af *Herrens egen Mund*, der kunde tiene til en gyldig Regel baade for *Menighedens* Fælles-Tro og for den *christelige* Lærdom og Skrift-Fortolkning, og som tillige kunde være et guddommeligt *Meddelelses-Middel* for Aanden og Livet, som vor *Prædiken* ingenlunde er, og som *Skriften* endnu mindre *kan være*, og denne dybe Trang, som jeg er vis paa, alle *troende Skriftkloge* og alle noget *ophyste Christne* maae dele med mig, den Trang var det, jeg fandt, og er det, jeg daglig klarere og gladere finder tilfredstillet ved Sacrament-Ordet i det Hele, som Apostlerne har *meddeelt* os, ligesom de *modtog* det af Herren, og da baade først og sidst ved

Troes-Bekjendelsen i Daabs-Pagten, som den *Klippe*, hvorpaa hele Menighedens Tro skal hvile, og |VU:21|hvoraf det “levende Vand” udspringer, som hos alle de Troende bliver et Spring-Vand til evigt Liv.

See, derfor veed jeg ogsaa, at det *christelige* Spørgsmaal i denne Sag er *ingenlunde*, om vi kan hitte paa Indvendinger for at snoe os fra Ordet af Herrens egen Mund, men det *christelige* Spørgsmaal er kun, om vi for Herrens og Sandhedens Skyld *tør troe*, at vi ved *Herrens* egne *Indstiftelser* forefinder dette Troens og Haabets og Kiærlighedens Guddoms-Ord af Herrens egen Mund i sin fulde Kraft, hvortil vi alle føle en nødvendig |B:27|Trang, som Herren paa en eller anden Maade maa baade kunne og ville afhjælpe. Hvem der vil snoe sig fra Troen og fra Herren kan vi ikke forhindre, og hvem der ikke vil det, vil heller aldrig snoe sig fra Herrens egne Ord ved Daaben og ved Nadveren, eller snoe sig fra sin *Daabs-Pagt*, hvori vi ene kan finde *vort Samfund* med *Faderen* og *Sønnen* og den *Helligaand*, i hvis Navn vi er døbte.

|B:28| |US:349| |VU:21|

Forsagelsen i Daabs-Pagten.

Vi veed det alle, naar vi besinder os derpaa, at vor *Daabs-Pagt* bestaaer af to Dele: *Forsagelsen* og *Troes-Bekjendelsen*, og det følger af sig selv, at disse to Ting ere uadskillelige, og at ligesom de kun *tilsammentagne* udgjør *Daabs-Pagten*, saaledes faaer de ogsaa, hver for sig, kun deres rette Betydning og Forklaring, naar de sees i deres *indbyrdes Forhold*. Ligesom vi derfor, hos Evangelisten *Marcus* i det Første, finder *Herrens Lærdom* beskrevet i de faa Linier: Guds Rige er nær, *omvender* eder og *troer Evangelium!* saaledes skal vi i *Daaben*, som Gienfødelsens Bad, see Guds Rige tæt ved os, og i *Daabs-Pagten* høre de *to Vilkaar*, hvorpaa Herren, ved sin Daab af Vand og Aand, vil føre os derind, saa *Forsagelsen* siger os, hvad Herren forstaaer ved *Omvendelse*, og *Troes-Bekjendelsen* siger os, hvad Herren forstaaer ved *Tro* paa *Evangelium*.

Først naar vi saaledes betragter *Forsagelsen* fra den rette Side, som det christelige Udtryk for *Omvendelsen*, og paa sit rette Sted, som *Vilkaar* for vor Indgang i *Guds Rige*, først da seer vi |VU:22|*Forsagelsens* Vigtighed og kan opdage dens Nødvendighed, uden at ændse hvad |B:29|Skumlerne sige, at det seer ud, som om *Tro* paa *Djævelen* ogsaa hørde til den apostoliske *Troes-Bekjendelse*.

Ligesom det nemlig er klart, at det vilde være en grov Bedrager, som lovede en Synder Salighed *uden* Omvendelse, vilde være netop det samme som at love en, der var paa gale Veie, at han, uden at vende om, skulde naae det Maal, han vendte Ryggen til, saaledes vilde det jo ogsaa være et grovt Bedrag med *Daabs-Naaden* til Gienfødelse og nyt Liv, dersom ikke *Daabs-Pagten*, som et af Vilkaarene, udtrykte *Bortvendelsen* fra al Løgn og Ondskab, uden hvilken det umuelig kan være ærlig meent med den *Henvendelse* til Naaden og Sandheden, som den apostoliske Troes-Bekiendelse udtrykker.

US:350 Dette er det Første ved *Forsagelsen*, som vi skal lægge Mærke til, men det Andet er ligesom dette, at vi hverken maa lægge *meer* eller *mindre* i *Forsagelsen* end en saadan ærlig *Bortvendelse* fra og *Afsigelse* til al Løgn og Ondskab, uden at vi lade os rokke derfra til Høire eller Venstre ved alt hvad man har sagt eller kan sige om Meningen med Ordet "*Omvendelse*" eller Besindelse (*Metanoia*), som det bruges i den ny Pagts Bog.

Hvad vi nemlig med *Forsagelsen* ved Daaben kan og skal svare ja til, det maa jo ikke være mere end hvad vi, *førend* Gienfødelsen og Fornyelsen, som har sin Kilde i Daaben, *kan* med Guds Hjelp *ærlig* og *oprigtig* svare ja til, og det er jo ingenlunde, at vi allerede har overvundet den onde Aand, eller at vi føler os retvise og stærke nok til at afslaae alle hans Angreb, men kun, at vi opsiger ham al Huldskab og Troskab, og vil, med Guds Hjelp, aldrig, som Forrædere, gjøre fælles Sag med denne vor Herres og vor egen Saligheds arrige Fiende. Saaledes maa **B:30** den alvidende og naadige *Frelser* have indrettet *Forsagelsen*, og saaledes seer vi, han har indrettet den, naar vi undersøge, hvad Ordet "*forsage*" i vor Daabs-Pagt skal og maa betyde.

Ordet "*forsage*" er nemlig, uheldigviis, *ikke* et Ord, som vi bruge i *daglig Tale*, thi vel har vi et Ord, som lyder ligedan, men er, ligesom det tydske "*verzagen*" noget ganske andet end her kan menes, nemlig at blive *modfalden*, og vi trænger derfor til den Oplysning, at "*forsage*" i vor Danske Daabs-Pagt har den samme Betydning som »*forsake*« har i den *Engelske*, altsaa at vende Ryg til og *lade fare*, medens det tilsvarende Ord i den *Latinske* Daabs**VU:23** pagt er »*renunciare*«, at *afsige* eller *skikke Afbud*. Dette er da ogsaa netop hvad Apostelen *Paulus* mener, naar han skriver (2 Cor. 4): vi har *afsaagt* Skændselens Hemmelighed, og atter (2 Tim. 2): *Guds Grundvold* staaer fast, som har dette Seigl: Herren kiender Sine, og enhver, som nævner Herrens Navn, *afstaae* fra al Uretfærdighed.

I *Forsagelsen* er nemlig *Sandhedens* Seigl klarlig trykket paa den christelige Daabs-Pagt, thi ved det Herren af alle sine Tilhængere kræver en fiendlig Skilsmisse fra den *Djævel*, der, efter hans eget klare Udsagn, er "*Løgnens Fader*", men kræver ikke

Skilsmisse fra nogen Anden, eller fra noget Andet end hvad der er “*Djævelskab*,” da gjør han netop den Skilsmisse, som *Sandheden* maa gjøre, men som ingen anden Høvding kan |US:351|nøies med, end han, som er vis paa, at han har altid *Sandheden med sig*, og kan derfor aldrig have Andet end *Løgnen* imod sig.

Vistnok *forudsætter* vor Herre *Christus* herved, at der er en virkelig *Djævel* til, eller tydeligere, at *Løgnen* |B:3|virkelig har en *Fader*, som veed af sig selv at sige, er sig selv bevidst som *Grund-Løgneren*, den evige Sandheds uforsonlige Fiende, men just fordi det er en *Forudsætning*, er det ingen *christelig Læresætning*, og skal derfor kun forsvares, som en menneskelig Forestilling fra Arildstid, som de Christne har Lov til, paa Herrens Ord, at tage for gyldig, saalænge Ingen kan *afbevise* dens Rigtighed. Dette meende vel næsten alle vore Boglærde ved dette Aarhundredes Begyndelse, de kunde magelig, men Erfaring har dog allerede gjort dem saa kloge, at de maa tilstaae, det lader sig endnu ikke gjøre, og de turde vel snart komme til den Erkiendelse, at Tilværelsen af en aandelig *Løgners Fader* lader sig, uden *Selv-Modsigelse*, ligesaa lidt nægte som *Løgners* og *Falskhedens* Tilværelse, eller med andre Ord, at man ligesaa lidt kan tænke sig et “*Nei*” uden en “*Nægter*”, som man kan tænke sig et “*Ja*” uden en “*Bejaer*.”

Dette, at Forestillingen om en *Grund-Løgner*, som tillige er den store *Frister*, ingenlunde er noget Nyt, som Christendommen har indført i Verden, men noget *Ældgammelt*, der af Christendommen forudsættes, og forudsættes bestandig, tilligemed *Synd* og *Død*, som noget, der er alle vitterligt og for alle *Sandheds-Venner* aldeles *utvivlsomt*, det vilde ikke behøvet denne Oplysning, dersom man, i vor Daabs-Pagt, istedenfor at beholde det græsk-latinske Udtryk |VU:24|“*Djævel*” (*Diabolos*), havde, som man burde, indsat det tilsvarende dansk-nordiske Udtryk “*Fanden*”, men da Navnet “*Fanden*” betyder “*Fristeren*”, men Navnet “*Djævel*” betyder “*Bagtaleren*”, saa kommer vi derved lidt nemmere til den fule, urene Aands *Grund-Begreb*, der, som sagt, er *Løgneren*, og det maa vi endelig tilgavns indprente os, ikke blot, fordi det er Herrens udtrykke|B:32|lige Vidnesbyrd, men især fordi ligesom *Sandhed* er det eneste *Begreb*, der klarlig indbefatter *alt Godt*, saaledes er *Løgn* det eneste *Begreb*, der indbefatter *alt Ondt* i sig, saa vi kan bevise, at ved at *forsage Grund-Løgneren* med *alle* hans Gierninger og *alt* hans Væsen, forsages alt det *aandelige Ondskab*, der lader sig nævne.

Gaar vi nu saaledes ud fra, at *Djævale-Forsagelsen* ved Daaben, som en Bortvendelse fra *Løgners Fader* og al hans Yngel, er det *christelige* Udtryk for “*Omvendelsen*,” da klarer det |US:352|sig, at skjøndt *Loven* ikke maa indlemmes i den *christelige* Børnelærdom, saa *forudsættes* dog hele dens *Indhold*, saa det er kun i Skikkelse af *Paabud* og *Forbud*, *Trudsel* og *Forbandelse*, at de Christne intet har

med *Loven* at gjøre, medens de bestandig maa see sig i Speil paa den, for at vide, baade hvad det er, *Frelseren* vil *nedbryde* og hvad han vil *opbygge* i sin Menighed og hos alle sine Troende. Ligesom det imidlertid ingenlunde er blot ved Djævle-Forsagelsen, men ligesaa fuldt og endnu tydeligere ved *Troes-Bekiendelsen* om *Hellig-Aanden*, med den *hellige* Menighed, de *Helliges* Fællesskab og *Syndes-Forladelsen*, at *Daabs-Pagten* forudsætter *Guds-Loven*, saaledes strækker Djævle-Forsagelsen sig ikke blot til *Synden*, men til alt, hvad den onde Aand er Sjælen i, altsaa ogsaa til det aandelige *Mørke* og den aandelige *Død*, der ogsaa er *Djævelens Gierninger*, da *Løgnens Fader* tillige er *Mørkets Fyrste* og den store *Dødbider* med *Dødens Myrde-Kraft*.

Dette er en meget vigtig Oplysning, som hidtil har været overseet, men maa endelig fremhæves, ikke blot fordi den christelige *Oplysning* og *Oplivelse* umuelig kan lykkes, med mindre vi vende Ryggen til *Mørket* og *Døden*, **|B:33** men især for at Djævle-Forsagelsen kan sees i sit rette Lys, som ei mindre *evangelisk* end *lovmæssig*. Da nemlig Meningen med Djævle-Forsagelsen ved Daaben er, at alt hvad vi dermed *hjertelig* skille os fra, det vil den Herre, vi ved **|VU:25** *Troes-Bekiendelsen* *hjertelig* fæste os til, aandelig *nedbryde* for os og hos os, saa er det jo et *glædeligt Budskab*, at vi tilligemed *Løgneren*, som er *Syndens Rod*, ogsaa skal blive *Mørket* og *Døden* kvit, fordi Vildfarelsen og Vankundighedens *Mørke* er paa een Gang *Løgnerens* eget Opspind og hans Lænke, og *Hjerte-Dødhedens Kulde* og *Forhærdelse* er lige saavel *Syndens* Straf, som det igrunden er dens Lyst.

Dette er da ogsaa den dybe Grund til *Omvendelsens Muelighed*, saaledes som den i Djævle-Forsagelsen ved Daaben udtrykkes, thi da *Løgneren* er *Syndens Rod*, saa er Synderen nødvendig selv hildet i *Løgnens Garn*, og kunde ikke *før* Gienfødselen ærlig og sanddru sige Ja til, at han *forsagede* eller skildte sig hjertelig fra al *Løgn* og *Synd i sig selv*, men derimod kan Synderen ærlig og sanddru sige, at han forsager den *Djævel* med alle *hans Gierninger*, der lige saavel er *Menneske-Morderen* af Begyndelsen, som han er *Løgnens Fader*, altsaa er lige saavel *Menneskets* som *Sandhedens* arrige *Fiende*. Ligesom det nemlig er med *Synderens* Forhold til den aandelige *Sandhed*, saaledes er det ogsaa med *hans* Forhold til det aandelige **|US:353** *Lys*, thi *Løgn* skaber nødvendig *Mørke* til sit Skjul, fordi den kan ikke taale *Lyset*, og Synderen har derfor selv paataget sig de *Mørkets Lænker*, hvori han ligger og kan umuelig sprænge dem, men anderledes er det med det aandelige *Liv*, thi den aandelige *Død*, som er hjertelig *Kulde* og *Ufølsomhed*, den er vel lige saavel *Djævelens* eget *Valg*, som det er hans *Straf*, men saa **|B:34** ledes behøver det ikke at være med den *menneskelige* Synder, thi han er, ligesom *Eva* i *Paradis*, fristet og forført af *Løgneren*, der med *Slange-Trædkhed* indbilder ham, at *Synden*, langt fra at koste ham

Livet, vilde føre ham til det guddommelige *Lys*, som hans Skaber *misundte* ham. Naar derfor Mennesket fatter Tro paa Guds eenbaarne Søn, som *Livets Fyrste*, der kan og vil frelse ham fra *Døden*, da faaer han baade Lyst og Magt til at *hade* og hjertelig skille sig fra *Menneske-Morderen* fra Begyndelsen, med al den Løgn, hvorved han lokkede det troskyldige, uerfarne Menneske-Barn ud af sit Paradis ved *Livets Træ*, ud i Ørken at sidde fortvivlet i *Mørke* og i Dødens Skygge, og idet Mennesket troer paa *Synds-Forladelsen* i Christi Menighed, da forsvinder Synderens nødvendige *Frygt* for det guddommelige *Lys*, og da vaagner Menneskets naturlige *Kiærlighed* til det guddom|VU:26melige *Lys*, som *Fristeren* falskelig lovede ham, men som *Frelseren* har i sig selv og vil dele med alle sine Troende.

Naar vi saaledes betragter Forsagelsen i sin uopløselige Forbindelse med Troes-Bekiendelsen i Daabs-Pagten, da, men ogsaa først da, seer vi, hvorfor det altid er Djævelens Gierning at adskille, hvad Herren i Daabs-Pagten har sammenføiet, fordi hverken *Omvendelse* eller *Tro*, saaledes som Herren har oplyst og forbundet dem i Daabs-Pagten, kan være sand og ægte uden i denne Forbindelse, i dette aandelige Ægteskab, thi hvordan kan et syndigt Menneske ærlig forsage Djævelen, Løgnens Fader, Mørkets Fyrste og Dødens Mærkesmand, uden at troe paa Guds eenbaarne Søn, som *Sandheden*, *Lysen* og *Livet*, heller ikke kan Mennesket *henvende sig til Sandheden*, *Lysen* og *Livet*, uden at *bortvende sig fra Løgneren, Mørket og Døden*, saa, hvem der alligevel siger, han gør hvad han aabenbar |B:35ikke kan, han lyver mod Sandhed, han fornægter den klare Sandhed, modsiger vitterlig sig selv, og har derved fordømt sig selv.

Her kan og skal vi see den evige guddommelige *Sandheds Seigl* klarlig paatrykt Guds faste Grundvold i den *christelige* Daabs-Pagt, som derfor ogsaa hos de Gamle, især hos *Irenæus*, og selv i Apostel-Skriften, udtrykkelig kaldes *Sandheden* |US:354(aletheia og veritas), thi den christelige Daabs-Pagt er det *levende* Udtryk for hvad de Lærde med et daarligt Konst-Ord kalde “Modsigelsens Grundsætning”, men som oplyste Christne vil kalde “*Sandhedens Grundlov*,” at hvad der ikke kan paastaaes uden Selv-Modsigelse, det kan heller ikke tænkes i Sandhed eller forsvares uden Falskhed, saa det er haandgribelig Løgn, og hvad derimod *ikke kan nægtes* uden Selv-Modsigelse, det kan heller ikke mistænkes uden Falskhed eller bestrides uden Løgn, saa det er soleklar Sandhed. Denne Sandhedens Grundlov maa nemlig enhver, som vil christnes og døbes, vedkiende sig ved *Forsagelsen* og *Troes-Bekiendelsen* i Daabs-Pagten, og kan ikke fragaae den uden derved at frafalde sin Daabs-Pagt, og derved fralægge sig alt Krav paa Daabs-Naaden og Christen-Navnet, som kun skiænkes paa begge Daabs-Pagtens Vilkaar, af ham, der ikke for intet har sagt: hvem der ikke er med

mig, er mod mig, og hvem der ikke er mod mig, er med mig, fordi *baade med og mod den evige Sandhed* kan Ingen være, men kun Grund-Løgneren, i vitterlig Selv-Modsigelse, falskelig sige, han *baade er og er ikke*.

|VU:27| Modstanderne vil jo vist nok sige, at denne Forklaring af Forsagelsen i Daabs-Pagten lade de ingenlunde giælde, men det skal jo heller ikke være for Modstanderne, men for vore Medchristne vi oplyse og forklare vor christelige Daabs-|B:36|Pagt, thi Modstanderne lade jo heller ikke Daabs-Pagten eller Daaben giælde for hvad de Christne troe om dem, og derfor skulde dog vel de Christne ikke lade deres Tro og Daab fare, saa at naar vi oplyse og stræbe at forklare den christelige Grundvold og Børnelærdom i *Sandhedens Aand*, da skal det være os Nok, at de, som ærlig har indgaaet Daabs-Pagten, og har enten fundet eller dog troende venter at finde Gienfødselen i Daaben, kan finde sig oplyste og opbyggede derved, og navnlig finde sig bestyrkede mod de mange taabelige Indvendinger med Viisdoms *Skin*, som i de senere Tider blev opdyngede mod *Djævle-Forsagelsen*, saa mange Christne vel fristedes til at lade den fare tilligemed *Djævle-Besværgelsen* (Exorcismus), som Modstanderne af alle Kræfter har stræbt at faae den sammenblandet eller dog sammenkoblet med, skøndt der dog aabenbar er samme Forskiel mellem dem, som der er mellem den *Syndighed*, vi alle har tilfælles, og den legemlige *Besættelse*, der baade i de fleste Tilfælde vil findes tvivlsom og hører i alle Tilfælde til de sjeldne Undtagelser.

Vist nok er det saaledes med al *christelig* Oplysning, at mange, |US:355| som i Tusmørket ikke har været sig deres Vantro bevidst, blive det, naar de faaer at see, baade hvad Christendommen udtrykker og hvad den forudsætter, og at den, med det mageløse gode Kiøb, den giver paa alle Himmerigs Skatte, dog har sin *bestemte Priis*, hvoraf den ikke lader sig det mindste afprutte; men det er da kun, fordi de igrunden, *af Hjertet*, aldrig har troet paa den i Kiødet komne *Jesus Christus*; thi, som Herren har sagt, enhver, som *gjør Sandhed*, kommer til *Lyset*, for at det kan aabenbares, at hans Gierninger er gjorte i Gud.

Saaledes var der aabenbar mange, som under Pavedømmets *Mørke* indbildte sig, at de *troede* alt hvad vi |B:37| bekiende baade om Vorherre *Jesus Christus* og om den *Helligaand*, men som ved *Reformationens* Lys opdagede, at det var langt fra, og det samme vil nu være Tilfældet med mange, der indbildte sig, de troede "*Skriften*," men som, naar de seer *hvad* Skriften betyder og *forudsætter*, vil see, det var langt fra; men hvad *Djævle-Forsagelsen* ved Daaben angaaer, da vil den christelige Oplysning dog snarere til |VU:28| fredsstille endeel, som har stødt sig over Forsagelsen, fordi de enten misforstod den, eller indsaae dog ikke dens nødvendige Sammenhæng med Troesbekiendelsen, og dens Uundværlighed til

det Vidnesbyrd, at Ingen har Ret til at nævne *Jesu* Navn eller til at trøste sig ved Guds Naade og Synds-Forladelsen i Frelser-Navnet, uden han vil afstaae fra al Uretfærdighed. Ligesom nemlig alle maa vide, at *Sandhed* og *Ret* er uadskillelige, saa kun hvem der følger Sandhed, gjør *Ret*, saaledes er ogsaa *Løgn* og *Uret* uadskillelig forbundne, saa det er umueligt at hade *Løgn* og elske *Uret*, eller at undskylde og forsvare *Uret* med andet end *Løgn*.

Derimod er det sandt nok, at saavel denne Oplysning, som Oplysningen om alt, hvad der maa regnes til *Djævelens Gierninger* og til hans *Væsen*, eller rettere *Uvæsen* (pompa), der lige saavel er *Mørkets Fyrste* og *Dødens Aand*, som han er *Løgnens Fader*, maa gjøre alle sande Christne langt mere aarvaagne og nøieregnende med sig selv, end de har længe været, og navnlig gjøre dem til al *aandelig* Oplysnings og Friheds bedste Venner, og til alt *aandeligt* Giøgleværks, Dødbideries og Skin-Væsens erklærede Fiender, men det maa og vil nødvendig lønne sig saa godt ved voxende *Livs-Kraft*, stigende christelig *Oplysning*, og Befæstelse af Freden og Glæden i Sandhed, at de vil velsigne den Dag, da Lyset opgik for dem **|B:38**over Forsagelsen, og kastede netop derved himmelsk Glands paa *Frelserens Aasyn*, hvis Herlighed, som den Eenbaarnes af Faderen, er "Naade og Sandhed," **|US:356**hvis Ord er baade *Liv* og *Lys*, hvis Aandepust er *Fred* og hvis Blik er *Glæde* for alle hans Troende!

Saaledes kan og skal det blive soleklart, at Djævle-Forsagelsen i Daabs-Pagten, som i vore Dage har været den store Anstøds-Steen, og som Troens skriftkloge Modstandere havde Magt til at pine de Christne med, saalænge de forpligtede sig til at *udlede* deres *Daabs-Pagt* af *Skriften*; den bliver til en *Ædelsteen* og urokkelig Grund-Steen i den evige *Sandheds* Bygning, saafremt den faaer Lov til at staae paa sin egen Bund, baaret af *Hans Munds-Ord*, som bærer Alt, og som, sagt af ham selv *til os*, er Aand og Liv, og denne Erfaring skal ikke alene berolige os over enhver *Dunkelhed* i den levende Christendom, som Modstanderne beraabe sig paa, naar de kalde os *Mørkets Børn*, men den kan og skal, hvad der er meget mere, blive til den Erfaring, at *Sandhedens Aand*, som den vantro Verden er uimodtagelig for, ham er og blive vi netop ved Forsagelsen af *Løg* **|VU:29***nens Fader* og *Løgnens Aand* modtagelige for, og fattes da hverken det *Liv* eller det *Lys*, som hører til at stride den gode Strid, fuldende Løbet og bevare Troen, og som kan gjøre os glade i Herren altid, fordi vi føle den Guds Kraft hos os, som nødvendig maa og skal overvinde Verden, fordrive alt Mørke fra vor Synskreds, og tilintetgiøre Døden aldeles for vort Vedkommende, som vel syndige men benaadede, faldne men opreiste, døde men gienfødte, formørkede men igien oplyste og herlig forklarede *christelige Mennesker!*

Den apostelige Troesbekiendelse i den christelige Daabspagt.

Det er nu hele *tredive* Aar siden, det Lys gik op for mig, at det hverken er eller kan være *nogensomhelst Skrift*, hellig eller søgn, men ene og alene “Troens Ord i vor *Mund*”, den mundlige, lydelige, offentlige *Troes-Bekiendelse* ved *Daaben* efter Vorherres *Jesu Christi* egen Indstiftelse, som *udtrykker*, og har ligefra Begyndelsen udtrykt, og skal til Verdens Ende udtrykke, den uforanderlige, for alle Christne fælles *Christne Tro*, hvorpaa vi døbes i *Faderens* og *Sønnens* og den *Helligaands* Navn; og det gaaer nødvendig med alt virkeligt Lys, ligesom med Solen og Maanen, der, naar de er staaet op, bliver ved at skinne deres Tid og gjøre deres Pligt, uden at bryde sig det mindste om, at alle de *Blinde*, og alle *de*, der med Flid lukke Øinene, har baade Ret i og Ret til at sige hvad sandt er, at *de seer* det *ikke*. Vistnok maae vi aldrig glemme, at alt *aandeligt* Lys i denne Verden, selv det allerklareste, er at ligne ved Sol og Maane *bag Sky*, saa det aandelige Lys har altid mange Hindringer som Skyer at giennembyrde, men dette Giennembrud af *Sandhedens Ord*, som er det *aandelige Lys*, kan naturligviis *ikke* skee med en *Pen*, og det er just ret sole|B:40klart, at man umuelig med *Skrift* kan bevise, at *Ordet* af Hjertet i *Munden* er noget ganske andet og ypperligere end *Ordet* i *Pennen* og paa *Papiret*, saa det høieste, nogen *Skrift* i denne Sammenhæng kan *bevise*, det er sin *egen aandelige Afmagt*, hvoraf da følger med Nødvendighed, at har det aandelige *Ord* øvet noget aandeligt Størværk, da |VU:30kan det *ikke* have været ved at *staae* paa *Papiret*, men maa have været ved levende at *gaae* fra *Mund* til *Mund*, saa at vil vi have noget velgrundet Haab om, at det aandelige *Ord* nu og herefter skal øve noget aandeligt Størværk paa Jorden, da maae vi bære os ad, ligesom vi læser, *Apostlerne* bar dem ad paa den store |US:358Pindsedag, og siden, saalænge de havde *Ordet* at føre, saa vi maae *lukke* vor *Mund op* og udtale hvad vi selv troer og hvad vi har fornummet *Kraften* i og *Virkningen* af, med det Haab, at dette *Troens Ord* i vor *Mund* og i vort *Hjerte* derved giennem Øret skal bane sig *Vei* til vore *Tilhøreres Hjerte*, og der finde den samme *Tro*, som det har fundet i vort *Hjerte*, og føde den samme *Bekiendelse* paa deres *Læber*, som det har født paa vore *Læber*. Naar det er lykkedes, da kan vi vist nok, forsaavidt vi er udrustede ogsaa *dertil*, efterligne *dem* af *Apostlerne*, som enten skrev op hvad der var skeet i “*Tidens Fylde*”, eller skrev *Breve* til dem, der havde *hørt og troet* *Ordet*, og en saadan *Skrift* kan altid for dem af de

Troende, som har lært at læse og virkelig læser det, meer eller mindre være til Oplysning og Stadfæstelse, Opbyggelse og Trøst, men da maae vi ogsaa huske, at det er *ikke* de *Vantroer*, men de *Troende*, vi skriver for og skriver til, saa vi hverken giver os Mine af at prædike paa Papiret, eller Mine af at giendrive Ordets Modstandere med Pennen, hvorved vi kun **|B:41**trætte de Troende og binder Byrder til dem, som de Fleste slet ikke kan bære.

Saa skriver jeg da ogsaa her kun *for* og *til* de *christelige* Læsere, som selv er døbte paa den Tro, vi Alle ved Daaben bekiender os til, og som finder det klart nok, at *den* Tro, som alle de, der hidtil er blevet christnede og døbte efter Herrens egen Indstiftelse, har bekiendt sig til, det er ogsaa den eneste fælles, almindelige og uforanderlige Christne Tro, som tilligemed den tilsvarende *Troes-Bekiendelse* i det guddommelige Troes-Ord, der *udtrykker* Troen, er og maa være den eneste urokkelige *Grundvold* for vores og hele *Menighedens levende Christendom*.

Saa forudsætter jeg det da som en afgjort Sag mellem mig og mine christne Læsere, at vor *Troes-Bekiendelse ved Daaben*, saaledes, som den lyder allevegne i Christenheden, hvor den *ikke beviislig* er blevet forandret, den er, hvad den kalder sig: den ægte, *apostelige* Troes-Bekiendelse, lige gammel med *Troen*, **|VU:31***Daaben* og *Menigheden*, og maa hos *alle Christne* være ligesaa uforanderlig som Troen og Daaben, Menigheden, Herren og Aanden.

Mellem os er da Spørgsmaalet kun, *hvad* det er for en *Tro*, denne vor *Bekiendelse* udtrykker, og hvad denne *Troes-Bekiendelse* ved *Daaben*, i sin uopløselige Forbindelse med "*Forsagelsen*", fører med sig og skal udrette hos os, og derpaa skal jeg stræbe med Pennen at pege saa tydelig som mueligt, medens jeg maa overlade til Aanden og Munden og Menigheden selv at gjøre Oplysningen levende og frugtbar.

|US:359Saa er da vor *Troes-Bekiendelse*, *ikke* som en Bogstav-Skrift *paa Papiret*, men som et sandfærdigt Ord i de *Troendes Mund*, det lyslevende Udtryk af hele det **|B:42***Christi Evangelium*, der er en Guds Kraft til Frelse for hver den, som troer hvad vi ved Daaben bekiender, thi det følger af sig selv, at der ingen anden Tro kan behøves til Synds-Forladelse og Gienfødelse end den Tro, *hvorpaa* vi døbes med Synds-Forladelse og Gienfødelse, saa at hvem, der kræver en anden Grund-Tro af os, han prædiker ogsaa et *andet* Evangelium, som er hans eget eller Fiendens, ikke Vorherres *Jesu Christi* Evangelium.

Derfor kan vi umuelig indrømme, at der i vor *Troes-Bekiendelse* ved Daaben skulde fattes enten lidt eller meget af hvad et Menneske maa troe, for at være en sand Christen, og for i Daaben med Synds-Forladelse at gienfødes af Aanden til det nye Menneskes, Vorherres *Jesu Christi* Liv og Levnet, medens det er

noget ganske andet, at der godt kan være Noget, som det *ugienfødte* Menneske ikke kan troe, og som derfor vor Troes-Bekiendelse ved Daaben *ikke udtrykker*, men som dog alle Troende og Døbte, benaadede og gienfødte, Mennesker vil komme til at troe, som Tilfældet klarlig er med *Herrens Ord* til os ved hans Bord med den hellige Nadver, som er Kiødets Sands saa uudstaaelige, at kun de Gienfødte af Aanden kan med Sandhed sige, de troer derpaa.

Denne Christelige Grund-Sandhed, at vor apostelige Troes-Bekiendelse ved Daaben udtrykker *alt* hvad vi alle nødvendig maa troe for at være sande Christne, og at der af sande Christne ikke maa kræves nogen ny Tro, undtagen den Tro paa Indstiftelsens Ord ved Nadveren, som alle værdige Gæster ved Herrens Bord nødvendig maa have, denne Christelige Grund-Sandhed udelukker vist nok paa ingen Maade den **I**VU:32*Kiends-Gierning*, at den Christne Menighed har en *hellig Skrift*, som er meget troværdig, og som kan gjøre sine *christelige* Læsere, der har den **I**B:43*Helligaand*, fastere i *Troen*, vissere i *Haabet* og klogere paa Guds Raad og Guds Veie; men den christelige Grund-Sandhed om Troes-Bekiendelsen ved Daaben *udelukker* nødvendig ikke blot alle *papistiske Troes-Artikler*, men ligesaa fuldt alle *boglige* og *boglærde*, saakaldte bibelske og skriftkloge, Indvendinger mod Troes-Bekiendelsens Almeen-Gyldighed og Fuldstændighed, saa at ingen Skriftklog, ingen Præst, ingen Biskop, ingen Pave, ingen Apostel, ingen Engel fra Himmelen, maa kræve nogen *anden* Tro og Bekiendelse af Menigheden, eller udelukke noget **I**US:360Menneske af Menigheden, uden hvem der bevislig har fornægtet eller gienstridig modsiger Troes-Bekiendelsens eller Daabs-Pagtens tydelige Ord. Enhver Afvigelse herfra gjør nemlig aabenbar Menighedens Tro usikker, gjør Menighedens Lærere til Troens Herrer og indvikler Menigheden i alle de Skriftkloges uundgaaelige Trætter om den *hellige Skrifs* Oprindelse, Ægthed, Omfang, Indhold og Forklaring, lutter indviklede Spørgsmaal, hvorom kun meget faa Christne kan have nogen velgrundet Overbevisning, og som ingen christelig sanddru Skriftklog i Tidens Løb kan paastaae, han kan give *ufeilbarligt* Vidnesbyrd om, eller gjøre soleklar Rede for.

Naar vi nu nærmere betragte vor Troes-Bekiendelse ved Daaben, som det korte, men dog fuldstændige Grund-Begreb af den Christne Tro, da seer vi strax, at ligesom den lærer os, hvad det er for en "*Fader*" og "*Søn*" og "*Hellig Aand*", i hvis Navn vi døbes med Vorherres *Jesu Christi* Daab, saaledes aabenbarer Bekiendelsen den eiendommelig *Christne* Tro, at den eneste *sande Gud*, Himmelen og Jordens Skaber, som haver alt at raade, Han er en *virkelig Fader*, saa at baade har Han virkelig en *Søn*, og er saa vidunderlig kiærlig en *Menneske-IB:44*Fader*, at Han lod sin eenbaarne Søn blive et virkeligt Menneske-Barn, med Navnet *Jesus* (Frelseren) *Christus* (den Salvede), og lod ham lide Pine og Død paa Korset,*

men opreiste ham igien fra de Døde, optog ham til Himmels, satte ham ved sin Høirehaand, og vil lade ham dømme Levende og Døde, og at Gud-Fader endelig lader sin *Helligaand* altid og allevegne skabe, opholde og hellige en Christen Menighed, som i helligt Fællesskab har Synds-Forladelse, Kiøds-Opstandelse og evigt Liv.

Dette er jo vist nok det Samme, som vi *christelige* Skriftkloge |VU:33| altid har stræbt at lægge ind i det bekiendte Skrift-Sprog: saa *elskede* Gud Verden, at Han hengav sin eenbaarne Søn, for at hver den, som troer paa ham, skal ikke fortabes, men have det *evige Liv*; men da skyldte vi Menigheden baade Beviset for, at dette Skrift-Sprog var en ægte Opskrift af Vorherres Munds-Ord, og Beviset for, at hvad vi *lagde deri*, havde vi *ikke* taget af os selv, men modtaget af Herren. Det første Beviis kunde vi imidlertid slet ikke føre for den Deel af Menigheden, der havde høiest Trang dertil og fuldest Krav derpaa: de Umyndige og Vankundige, og det andet Beviis lod sig kun føre ved at forudsætte og paavise Troes-Bekiendelsen ved Daaben, der ingenlunde kan bevises eller forklares af Skriftsproget, men beviser og forklarer Skrift|US:36| sproget, ved at sige det Samme med hjemlede og klare Ord, saa man hører, baade *hvorfor* Gud elskede Verden saa høit, og *hvem* Hans eenbaarne Søn er, som vi skal troe paa, og *hvad* der skal menes med at troe paa Guds eenbaarne Søn til vor Frelse, og *hvor* vi ved Troen paa Guds eenbaarne Søn kan finde det *evige Liv*.

Dette er nu vel, hvor det levende forkyndes og udlægges, allerede blevet saa indlysende, at neppe Nogen, der |B:45| enten vil være eller giælde for en Christen, drister sig til at modsige det, men ligesaa lidt som vi, paa de *christelige* Enemærker, kan taale nogensomhelst Indvending mod vor apostelige Troes-Bekiendelses Grund-Christelighed og Fuldstændighed, ligesaa lidt kan vi i Menighedens Skiød taale nogensomhelst Indvending imod Troes-Bekiendelsens Reenhed og fuldkomne Sandhed, saa at enten det var *Jesu Christi Undfangelse* ved den *Helligaand*, eller hans *Fødsel af Maria-Mø*, hans *Korsfæstelse og Død under Pontius Pilatus*, eller hans *Nedfart til Helhjem*, de *Dødes Rige*, hans *virkelige Himmelfart*, *Sæde ved Gud-Faders Høirehaand* og *Hjemkomst til Dommedag*, eller noget andet Led af Troes-Bekiendelsen, man vilde kalde uefterretteligt eller ubetydeligt, da maae vi blive ved vor urokkelige Paastand, at "*Troens Ord*" i alle Dele, ligesom i det Hele, er en reen Tale, som Sølv et syv Gange luttret, og at Ingen faaer det *christelige* Saligheds-*Haab*, uden han bygger det paa *den Tro*, heel og holden, som den christne Troes-Bekiendelse udtrykker, enten han saa |VU:34| kan eller ikke kan gjøre sig selv og Andre Rede for, hvad der er Grunden til hvert enkelt Udtryk i den rene Tale.

Dette er den ene Side af Sagen, men paa den anden Side maae vi, som kalde os *Christi Sendebud*, og som jo skal meddele Menigheden al den Oplysning i Troen, som *Aanden*, ved Skriften

eller paa anden Maade skiænker os, vel vogte os for at gjøre vore Oplysninger enten om Troes-Bekiendelsen i det Hele eller om dens enkelte Led og Dele til Troes-Artikler, og det er klart, at netop, naar vi er fast overbeviste om, at de Oplysninger, vi give, er ikke vore egne, men den *Helligaands*, da kan vi godt nøies med den Vished, at den Helligaand, der ikke blot er vores, men Troens og hele Menighedens Aand, vil hos alle vore **|B:46**troende Tilhørere give sine egne Oplysninger Medhold og Vidnesbyrd.

Saaledes skal vi da, til *fri* Benyttelse af dem, der troer hvad vi alle bekiender, især oplyse, at *Gud-Fader* udtrykkelig kaldes "Himmelens og Jordens Skaber," fordi Mennesket maa ikke **|US:362**troe paa nogen anden Gud end *sin* og hele Verdens *Skaber*, saa det maa være Alle vitterligt, at den Gud, paa hvis *Faderlighed* vi, som *Christne*, lægge særdeles og mageløs Vægt, er ingen Anden end den eneste sande Gud og Skaber. Vil man desuagtet beskyldte os for Afguderi, fordi vi tilbede *Sønnen* og den *Helligaand* tilligemed *Faderen*, og fordi Evangeliets Prædikanter og vore hellige Skrivere altid har kaldt baade *Sønnen Gud* og *Aanden Gud*, da er Troes-Bekiendelsen dog lige ulastelig, og Menigheden har kun at svare for *Tilbedelsen*, som flyder af det guddommelige Fællesskab mellem *Faderen* og *Sønnen* og den *Helligaand*, som *Daabs-Ordet* aabenbarer, medens det bliver de *christelige Skriftkloges* egen Sag at forsvare deres Brug af *Guds-Navnet*, som dog vist er meget forsvarlig, *forsaauidt* vi *bedre* end han, der skrev den saakaldte *athanasianske* Bekiendelse, stadig har havt den gyldne, apostelige Rettesnor for Øie, at om der end omtales Guder baade i Himlen og paa Jorden, som der er mange Guder og mange Herrer, saa har vi dog kun *een Gud-Fader*, *af Hvem* Alting er, og *een Herre Jesus Christus*, *ved hvem* Alting er. Denne Rettesnor vil da ogsaa herefter staae klarere for os og gjøre sig langt mere gennemgribende giældende, da vi har opdaget, at Ordet "*Almægtigste*" i vor *Danske* Troes-Bekiendelse om *Faderen*, ligesom "*omnipotens*" i den *Latinske*, kun er en Nødhjelp, i Mangel af et eget Navne-Ord, sva**|VU:35**rende til det Græske "*Pantokrator*", som betyder Ham, der **|B:47**paa mageløs Maade har Alt i Vold, og kunde vel bedst i Bekiendelsens Sammenhæng fordanskes ved "*Over-Herren*". Vi er da ogsaa saa heldige, at det Danske "*Tre-Enighed*" langt bedre end baade det Latinske "*trinitas*" og det Græske "*trias*" lader sig bruge til at udtrykke den guddommelige *Trilling-Bevidsthed*, som vi med et fremmed og tvetydigt Konstord pleier at kalde "*de tre Personer* i Guddommen."

Denne er den første og store Oplysning vi har at give om Troes-Bekiendelsen og dens rette Brug, til at drage Grændsen *mellem Herrens* egen *Lærdom*, som er *Troens Grund*, og *vores* christelige *Lærdom*, der, selv naar den aldeles faldt sammen med *Apostlernes Lærdom*, *ikke* er *Troens Grund*, men *Troens Befæstelse* af den

Helligaand paa den urokkelige Grundvold, som Apostelen skriver, at *Jesus Christus* er selv den eneste forsvarlige Grundvold, hvorpaa der kan bygges, enten (som Apostlerne bygde) med Guld og Sølv og Ædelstene, eller (som Paverne og vore Skriftkloge har bygt) med Træ, Rør og Straa, der fortæres i Skiærs-Ilden, men det maa ikke forundre eller forarge os, at **US:363** det vil gaae seent med denne Oplysning, da Forskiellen mellem *Herrens egen* og *Apostlernes Lærdom* nys er blevet misbrugt til at *formørke* alt, som om *Christendommen* igrunnen slet *ikke* var *christelig*, *ikke* var Vorherres *Jesu Christi egen Lærdom*. Vi var vel selv aldrig kommet til dette Lys, naar *ikke Aanden* havde lagt os paa Hjerte, at vi jo alle, ligesom Apostlerne, maae have *Ord* af Herrens egen Mund, hvorpaa vi kan kiende *hans Aand* fra vor *egen Aand* og fra alle *Vildfarelsens Aander*!

Den *anden* Hoved-Oplysning, vi skal give om Troes-Bekiendelsen og dens *christelige* Brug, er, at Guds een**B:48**baarne Søns Navn "*Jesus Christus*" skiøndt det er uforanderligt paa alle Tungemaal, maa dog *sammensmelte* med de Ord paa vort *Modersmaal*, som for os levende udtrykker "*Frelseren*" og "*den Salvede*," da vi først derved kan faae den Følelse, at *Jesus Christus* svarer til sit Navn, *er virkelig* hvad hans *Navn* skal udtrykke. Derved oplyses det da ogsaa, baade at *Frelsen* har sit levende Udtryk i Troes-Bekiendelsens "*Jesus*," saa det var *som Frelser* Guds Søn blev født, døde og opstod, og at Navnet *Christus* (Messias) i Troes-Bekiendelsen er det *levende* Baand mellem den *gamle* og **VU:36**den *ny* Pagt. Men skiøndt det følger af sig selv, at Aandens skriftkloge Redskaber hertil knytter mange Oplysninger baade om *Frelsens* og *Gienløsningens* Beskaffenhed, og om Rigdommen i *Christus-Navnet* og *Salvelsen* af Gud, som *Christus* deler med alle sande *Christne*, saa vil de dog *ikke*, saa maae vi dog *ikke* gjøre nye *Troes-Artikler* af saadanne Oplysninger, men skal lade Menigheden *fatte* deraf hvad den kan og vil, lade den tage, hvad den kan bære.

Den *tredie* Hoved-Oplysning om Troes-Bekiendelsen og dens *christelige* Brug, er den, at den *Helligaand*, paa hvem vi bekiender Tro, og i hvis Navn, tilligemed Faderens og Sønnens, vi er døbte, det er *den* Helligaand, ved hvem *Guds eenbaarne Søn*, som *Jesus Christus*, er *undfanget og født* af Maria-Mø, og at hvad der i Troes-Bekiendelsen er føiet til *hans* Navn, det er *hans* Gierning og Virkning, hvorpaa han skal kiendes, ligesom *Faderen* paa Verdens *Skabelse*, og *Sønnen* paa sit *jordiske* Levnetsløb, saa vor Tanke om den *Christne Menighed* og det *christelige* Menigheds-Liv bliver kun levende ved Troen paa den *Helligaand*, som Faderens og Sønnens *selvbevidste Aand* og Menighedens Livs-Kraft. **B:49**Hertil hører nu vist nok hele den videre Oplysning om *Menighedens* Skabelse ved Troen og *Daaben*, og om det hellige *Fællesskabs* Dannelse ved *Bønnen* og *Nadveren*, og endelig om *Aand* og *Kiød*, om *Synd* og

Naade, Liv og Død, |US:364 og Tid og Evighed, men her giælder det atter, at disse Oplysninger ikke maa gøres til *Troes-Artikler* for Menigheden, men overlades til fri Brug for Aanden og Menigheden.

Den *fjerde* Hoved-Oplysning om Troes-Bekjendelsen og dens christelige Brug, er, at den, heel og holden, tilligemed Forsagelsen i Daabs-Pagten, maa tages og troes som Ord af Herrens egen Menneske-Mund, da *Daaben* ellers umuelig kunde være *Herrens* egen *Indstiftelse*, hvortil det ligesaa nødvendig hører, at han har foresagt Apostlerne *Daabs-Vilkaaret* som han har foresagt dem *Døbe-Ordet*, der ei engang kan kiendes for christeligt uden i uopløselig Forbindelse med det *Troens Ord*, som lærer os, i *hvilken* Faders og Søns og Helligaands Navn, det er, vi døbes. Til denne Hoved-Oplysning kan og skal vi vist nok knytte al den Oplysning, vi kan give om Forholdet mellem *Herren* og *Aanden*, om Apostlernes og alle Ordets Tjeneres og hele *Menighedens* Forhold til Begge og igien |VU:37 nem dem til *Faderen*, som vil tilbedes i “Aand og Sandhed”, det er lyslevende i Sønnen og Aanden; men disse Oplysninger, som i Tidens Løb maae falde mere eller mindre uklare, maae vi ingenlunde *sammenblande* med de Hoved-Oplysninger, der baade kan være klare for Alle, og som er aldeles nødvendige for at kunne levende tilegne sig Troen og Daaben, og fatte det evige Livs Haab i Vorherres *Jesu Christi* Navn.

Det samme giælder naturligviis om de Oplysninger, vi kan og skal give om de *enkelte Led* af Troes-Bekjendelsen, som Erfaring har lært, indvortes og udvortes er mest udsatte for Misforstand, Tvivl og Indvendinger, at vi ogsaa der maa skielne saa skarpt som mueligt, mellem den almeengyldige *Hoved-Oplysning*, der udgaaer fra Troes-Ordet selv, og de Oplysninger, som komme andensteds fra, og saadanne Led er da de om Herrens “*Nedfart til Helvede*” og “*Sæde ved Faderens Høirehaand*”, og om “*Kiødets Opstandelse*.”

Hoved-Oplysningen om disse Led er nu den, at de maae tages og troes i den Mening, som Ordene giver, saa Menigheden maa slet ikke taale nogen Indvending derimod af *sine* Skriftkloge, til *hvis* Troes-Bekjendelse, saavel som til hele *Menighedens*, disse Led høre, og maa have hørt fra Begyndelsen, enten de saa findes opskrevne eller ikke, og enten man tidligere eller senere, hist eller her, har povet at udelukke eller forandre noget af dem.

Den videre Oplysning er imidlertid først den om “*Nedfarten til Helvede*” og “*Sædet ved Faderens Høirehaand*”, |US:365 at det ligger i Sagen selv, at vi *ikke* kan gøre os nogen *tydelig* Forestilling enten om “*Himlen* eller *Helvede*,” men kun om *Jorden* og hvad der skeer paa den, saa en *tydelig* Forestilling enten om “*Nedfarten*” eller om “*Høisædet*” skal vi aldrig prøve paa at give Menigheden og endnu mindre kræve af den, men vi kan og skal oplyse, at ved *Nedfarten til Helvede* ifølge Ordet “*inferi*”, som bruges i Latinernes, og Ordet

“hades” som bruges i Grækernes Troes-Bekiendelse, maa tænkes paa “de Dødes Rige” i det hele, baade med hvad der kaldes “*Hvilestedet*” og hvad der kaldes “*Pinestedet*”, og at vi skal huske, at *alt* hvad der i Troes-Bekiendelsen siges om Vorherre *Jesus Christus*, det siges om ham som *Frelser*, saa vi maae tænke, at *Frelseren* kom *aandelig* til de **|B:51**Afdødes Sjæle, og *prædikede ikke Loven*, men *Evangelium* for dem. Denne Oplysning fin**|VU:38**der, som Erfaring har lært, for Øieblikket megen Modsigelse, men det maa ligesaa lidt afholde os fra at give den, som friste os til at gjøre en *Troes-Artikel* deraf, det skal kun drive os til at være desmere opmærksomme paa hvert Ord, vi siger derom, og til at gjøre det ret indlysende for Menigheden, at *enten* maae vi forudsætte *Evangeliets* Prædiken for *de Døde*, der ikke har hørt det i levende Live, eller vi maatte, hvad *Guds Kiærlighed* aldrig tillader, frakiende dem alt Haab om *Frelse*, thi at giætte paa en *Frelse uden Christi Evangelium* og Tro derpaa er for *Christne* saa klar en *Selv-Modsigelse*, at vi med mindste Oplysning umuelig kan gjøre os skyldige deri.

Om vor *himmelfarne Frelseres* Sæde ved Faderens *Høirehaand* har vi egenlig ikke og kan neppe have nogen anden Oplysning at give, end den Herren selv gav, ved at lægge Vægt paa Davids-Sangen: *Herren* sagde til *min Herre*: sid ved min *Høirehaand*, mens jeg lægger alle dine Fiender under din Fodskammel, thi det følger af sig selv, at Udtrykket “*Høirehaand*” maa tages *billedlig*, da Talen ei er om en jordisk, men om en *himmelsk* *Høirehaand*, hvori Faderen har *sin Styrke*, altsaa om den *Helligaand*, som er Kraften fra det Høie, saa *Menneske-Sønnen*, *Christus*, har Aanden til sin Tjeneste ogsaa i Egenskab af *Menneske-Søn*.

Hvad nu endelig “*Kiødets Opstandelse*” angaaer, da seer vi af Apostel-Brevene, at dette Led af Troes-Bekiendelsen tidlig er blevet forkastet eller dog betvivlet og bestridt, til Fristelse og Forargelse i Menigheden, men at Apostlerne lagde netop samme Vægt derpaa som paa Leddet om *Frelserens Opstandelse*, saa de to Led maa staae **|B:52** og falde med hinanden. Dette er *Hoved-|US:366*Oplysningen, vi herom har at give Menigheden, med den alvorlige Formaning, aldrig herefter at taale den Ombytning af “*Kiødets*” med “*Legemets*” Opstandelse, som desværre hos os længe har fundet Sted, thi vel meende man hos os neppe noget Ondt dermed, men da vi veed, at Vantroen har søgt og vil fremdeles søge Skjul under det mere ubestemte Ord “*Legeme*”, som om det ikke var Legemet af “*Kiød og Been*” der taltes om, saa maa der i *Troes-Bekiendelsen* hol**|VU:39**des fast paa Udtrykket “*Kiødets Opstandelse*” baade for Herrens Skyld og for Menighedens, der ellers vil besviges for det evige Livs Haab i hele dets *aandelige* og *legemlige* Fylde. Hertil skal vi naturligviis ogsaa knytte al den Oplysning, vi har, om Forholdet mellem *Aand* og *Kiød* hos *Mennesket i Guds Billede*, som det klarlig viste sig hos *den Menneske-Søn*, vi tilbeder: Vorherre

Jesus Christus, og skal endnu klarere vise sig paa de *sidste* Christne, der oplever Herrens Hjemkomst til Menigheden og skal, uden mellemkommende Død, *legemlig* fornyes og forklares, saa deres Kød-Legeme *for evig* er en *velbehagelig* Bolig, et *fuldkomment* Redskab og et *soleklart* Speil for *Guds Aand*; men al denne stigende Oplysning maa overlades til den fri Tilegnelse, som vi er sikkre nok paa, kan ikke udeblive, hvor den *Aand* raader, som udgaaer fra *Faderen* for at herliggiøre *Sønnen* paa Jorden!

|B:53 |US:367 |VU:39

Om vor tredie Troes-Artikel.

Den *ægte*, oprindelige *Christendom* er noget *Nyt* paa Jorden, som ingen kiender uden hvem der *hører* Guds Ord derom og *troer* Ordet, som skrevet staaer: hvordan skulde de paakalde *Herren* uden at troe paa ham, og hvordan skulde de *troe*, uden at have *hørt*? thi Troen kommer af Guds Ords *Hørelse*. Derfor *skrev* Vorherres *Jesu Christi* Apostler deres christelige Oplysninger *kun for* Christne og *til* Christne, som havde *hørt* og *troet* og var *døbte* med den christelige Daab. Dette har *Bisper* og *Præster*, som skulde være Apostlernes Efterfølgere, siden kun sjelden lagt Mærke til eller efterlignet, og det er en Hoved-Grund til det store Vilderede, hvori man er kommet baade om *Apostel-Skrifternes* rette Mening og om alt *Christeligt*, som man, baade i Tale og Skrift til ingen Nytte, men til stor Skade, har langt mere trættedes og pruttet med de *vantroe Bibellæsere* om, end oplyst de *troende Christne* om, saa at, naar vi med vore christelige Skrivelser vil oplyse og gavne Menigheden, da maae vi vende om til den |VU:40Apostoliske Skik og Brug og kun have de *Troende* for Øine og *stile* vor Skrift til dem alene, med det udtrykkelige Tillæg, at vi godt veed, at *van*|B:54*troe Læsere*, om Skrivelsen kommer dem for Øie, slet ikke kan forstaae, men kun *misforstaae* vor Mening.

Hvad jeg altsaa her skriver om vor “*tredie Troes-Artikel*,” det skriver jeg kun *til* og *for* dem, der baade veed, hvordan den *lyder* ved den Daab, vi er *døbte* med, og troer paa dens Indhold, saa at naar jeg dog lader denne Skrivelse offenlig trykke, da er det kun fordi den saaledes bedst kan komme alle mine Medtroende af den danske Tunge for Øine, og fordi hele Verden gierne maa see, hvad jeg, som troende Christen og Ordets Tjener, skriver om den fælles Tro til mine Medchristne.

Saa beder jeg da først eder alle lægge vel Mærke til, at hvad vi er vant til, efter *Morten Luthers* lille Børnebog, at kalde “*de*

US:368tre Troes-Artikler”, det er kun en Tredeling af det “Troens Ord” som altid *lyder* ved den *christelige* Daab, og *hvorpaa* der døbes, naar det “Troens Ord” heelt og holdent er *bekjendt* med et lydeligt *Ja* til Spørgsmaalene derom.

Dernæst beder jeg eder lægge det vel paa Hjerte, at dette Troens Ord ved Daaben, som fra Arildstid er Menigheden vitterligt under Navn af “den *Apostoliske* Troesbekiendelse” er den ene Deel af vor *Daabs-Pagt*, det vil sige: den *Aftale*, vi paa Vorherres Vegne skal gjøre med alle dem, der ved Herrens Daab, i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn, vil optages i Vorherres *Jesu Christi* Menighed, og derved faae Deel i den *Synds-Forladelse* og det *Salighedens* visse *Haab*, som han har lovet at skienke alle dem, som “troer” og er “døbte”, saa det følger af sig selv, at hvem der enten kun paa *Skrømt* svarer *Ja* ved denne *Pagt* og *Aftale*, eller gaaer dog siden fra sit Ord, har slet ingen Gavn af sin Daab, slet ingen Lod eller Deel i hvad Herren kun har **B:55**lovet dem, som i *Sandhed* troer hans Ord og bliver troe til Døden.

Endelig forudsætter jeg her, at I nogenlunde fatter dette *Troens Ord* i hvad det udsiger om Gud-Fader, vor Skaber, og om Guds Søn, Vorherre *Jesus Christus*, vor Gienløser, men at de Fleste af eder trænger høit til nærmere Oplysning om den *Helligaand*, og om den Deel af Troens Ord ved Daaben, som udtrykker hans Gierning til vor Saliggjørelse.

Jeg har nemlig giennem mange Aar lagt Mærke til, at mange, som **VU:41**ret godt vidste, hvad vi ved Daaben bekiender om “Faderen og Sønnen,” var meget tvivlraadige om hvad det egenlig er, vi der bekiender om “den *Helligaand*,” og da Grunden dertil for en stor Deel kan og maa ligge i de Ords Dunkelhed, hvormed den saakaldte tredie Troes-Artikel er oversat paa vort Modersmaal, og i de utilladelige Ændringer af Ordene efter eget Tykke, som man har prøvet paa at indføre ved Vorherres uforanderlige Daab, saa vil jeg nu stræbe at oplyse begge Dele for mine Medtroende.

Vi *christelige Skriftkloge*, som veed, hvordan *Troes-Ordet* lyder paa *Græsk* og *Latin* hos dem, fra hvem vi har faaet vor Daab og Christendom, og som, ved Apostel-Skriften paa sit *Græske* Grundsprog, er nøiere oplyste om den christelige Saliggjørelses-Orden, vi veed nemlig alle, at ligesom vor første Troes-Artikel udtrykker *Grunden*, *hvorfor* Gud har taget sig saa kiærlig af os, og vil tage os til Naade, skjøndt vi har alle syndet, nemlig fordi han er den “Fader” af hvem al *Faderlighed* har Navn baade i **US:369**Himmelen og paa Jorden, og fordi han er vor *Skaber*, som ikke vil have skabt alle Mennesker i sit Billede forgiæves, saaledes udtrykker vor *anden* Troes-Artikel **B:56**tikel *Maaden*, *hvorpaa* Gud aabenbarede sit naadige, faderlige Sindelag til os, i det han gav os sin eenbaarne Søn, som er alle Levendes og Dødes Dommer, til Frelser og Gienløser. Endelig udtrykkes ved vor *tredie* Troes-Artikel

baade *Frugten* for os af Guds Naade og af hans eenbaarne Søns *Kiødpaatagelse*, og *Midlerne*, hvorved Guds Naade i Christus bliver os til Deel og bærer Salighedens Frugt hos os, *derved* nemlig, at Gud-Faders og Vorherres *Jesu Christi* Aand, Naadens og Sandhedens Aand, med Guds lydelige Ord kalder og forsamler os til den *hellige Daab*, hvor vi, som troer Ordet, faaer *Syndsforgiveness* og gienfødes til det *evige Liv*, og kalder og forsamler igien de Troende og Døbte til den *hellige Nadver*, hvor alle værdige Gæster, ved Deelagtighed i Herrens eget Legeme og Blod, faaer i Kiærlighed til Gud og Næsten levende Fællesskab om det evige Liv med Sjæl og Legeme.

Saaledes er da *Troes-Bekiendelsen* ved Daaben et kjernefuldt Udtog, ikke af nogen Skrift men af Guds evangeliske Raad til vor Salighed, er det Troens Ord, som Herren selv har lagt Apostlerne og hele Menigheden i Munden, baade for dermed kiendelig at adskille sit Folk og sit Rige fra alle denne Verdens Folk og Riger, og for at **IVU:42**give hele sin Menighed et *Guds-Ord*, hvortil den trygt kan fæste sin Tro, og hvorpaa den kan kiende *hans Aand* fra alle Verdens og Vildfarelsens Aander, men denne christelige Grund-Oplysning blev tidlig formørket, især derved, at de, som efter Apostlerne skulde være Christi Embedsmænd og Tjenere i Menigheden, gjorde sig, tvertimod Herrens strænge Forbud, til *Herrer over Menigheden* og dens Tro, som om nogen af dem var, hvad kun Herrens Aand er, den *fuldmægtige Statholder* i vor himmelfarne Konges **IB:57**Rige paa Jorden, eller dog, som om det kun var *Bisper* og *Præster*, ikke hele den troende og døbte Menighed, som Vorherre *Jesus Christus* kan og vil ledsage, oplyse, styrke, styre og helliggjøre med sin Faders Aand.

Denne *papistiske* Grund-Vildfarelse opdagede allerede *Morten Luther*, og revsede med Rette den Selv-Ophøielse, hvormed den romerske Pave og hans saakaldte *Aandelighed* (paa Tysk: *Geistlighed*,) havde sat sig selv i den *Helligaands* Sted, eller dog indbildt Folk, at de *alene* havde den Helligaand og var de *Aandelige*, som hele den øvrige Menighed blindt skulde troe paa og følge i Salighedens Sag, men skiøndt dette var et Kæmpeskridt **IUS:370**til at skille vore *tre* Troes-Artikler i vor *Daabs-Pagt* fra alle de selvgjorte Troes-Artikler derudenfor, og et Kæmpeskridt til at tage og fatte vor *trede* Troes-Artikel ret, ved at holde sig til den Aand, som ene kalder, forsamler, oplyser og helliggjør den hele Menighed, har begyndt den gode Gierning, og skal fuldføre den til Vorherres *Jesu Christi* Dag; saa forslog det dog ikke, eftersom de *Skriftkloge* paa en Maade traadte i *Pavens* og hans Geistligheds Sted, i det de paastod, at vore *tre* Troes-Artikler var et Udtog af *Skriften*, som ene de forstod at udlægge rettelig, thi derved opkastede de *Skriftkloge* sig paa en Maade til *Menighedens* og *Troens* *Herrer*, og modsagde kun sig selv, naar de vel indrømmede, at hele den troende og døbte

Menighed havde den *Helligaand*, men paastod dog ligefuldt, at kun de Faa, der havde randsaget Skrifterne, kunde være oplyste om Troens og Salighedens Sag.

Om vore *Skriftkloge* nu for Resten havde holdt sig strængt nok til Troes-Bekiendelsen ved Daaben, og givet den eenstemmig Vidnesbyrd, saa havde det dog, ved deres Paastand om *Skriftklogskabs* Nødvendighed til Troes-**|B:58***Vished* og *Salighed*, været deres Skyld, naar Menigheden nedsank ligesaa dybt i *Tvivlraadighed*, **|VU:43**som før i *Overtro*, og da især tvivlede om, *hvem* der havde den *Helligaand* og *hvad* hele Menigheden kunde vente sig af ham.

Men desuden gjorde de *Skriftkloge* den *tredie* Troes-Artikel, som allerede paa vort *Modersmaal* var meget dunkel, endnu mørkere, ved, ganske efter deres eget Hoved og paa deres egen Haand, at sætte og sige "*christelig* Kirke," istedenfor "*almindelig* Kirke," sætte og sige "*Legemets* Opstandelse" istedenfor "*Kiødets* Opstandelse," og endelig ved at indskyde det selvgjorte Tillæg "*efter Døden*" mellem "Opstandelse" og "det evige Liv."

Jeg siger, at vor *tredie* Troes-Artikel var allerede forud meget dunklere paa vort *Modersmaal* end den kunde og skulde været, var det, baade ved Brugen af det fremmede og selvgjorte Ord "*Kirke*" istedenfor "*Menighed*" eller "*Folke-Samling*", (paa Græsk og Latin: "ekklesia") og ved det ubestemte Ord "*Samfund*" istedenfor "*Fællesskab*," men det blev meget værre, da man satte Ordet "*christelig*" som de Lærde maae trættes om til Dommedag, istedenfor Ordet "*almindelig*" som alle Folk kunde see skulde udtrykke hvad der *altid* og *allevegne* var eens, og da man, ved at sætte "*Legemets*" istedenfor "*Kiødets*" Opstandelse, fristede Menigheden til at drømme om et *andet* **|US:371**Slags Legeme end det af "*Kiød* og *Been*," som Vorherre stod op med, og da man endelig indskiød det selvgjorte "efter Døden," som hos Menigheden maatte vække den Tanke, at det først var *efter Døden*, Vorherre vilde give os Deel i det evige Liv, skiøndt han har lovet alle sine Troende, med sin Aand at aabne en Livs-Kilde inden i dem, som springer til et *evigt Liv*.

|B:59Jeg vilde gjerne oplyse Menigheden om, hvad der mellem *Mennesker* kan tale til *Undskyldning* baade for de gamle og de nye Feil, hvorved man slet ikke meende at forvanske Troes-Bekiendelsen, men dels maatte det her falde for vidtløftigt og endda vel blive utydeligt for de fleste Læsere, og dels maatte jeg dog først og sidst bede Menigheden lægge vel Mærke til, at *Vorherre* slet *ikke* kan tage nogen *Undskyldning* for gyldig af sine Tjenere, naar de, vitterlig eller uvitterlig, forvanske hans Ord, da Følgen altid bliver den samme for hans Menighed, som, naar den ikke tager Guds-Ordet reent, ikke heller kan forstaae det ret eller nyde dets fulde Velsignelse.

Saaledes maa det da, som christelige Skriftkloge, være vor første Omsorg at oplyse Menigheden om, at vor *tredie* Troes-Artikel skal lyde saaledes paa Dansk, at vi deri udtrykker hverken meer eller min|VU:44dre end vor Tro paa den *Helligaand* i *hele* den hellige *Menighed*, eller den hellige, almindelige Folke-Samling, og i de *Helliges Fællesskab*, med *Syndes-Forladelse*, *Kiøds-Opstandelse*, og *evigt Liv*!

Veed først Menigheden dette, da behøver den neppe vor Oplysning for at see, at Ordet "*Kirke*" og ethvert dunkelt Ord, man har sat istedenfor "*Menighed*" eller "*Folke-Samling*," har været meget skadeligt, baade som en Formørkelse af *Menighedens* Forhold til *Aanden*, og som et Smuthul for Paven og alle dem, der, som Troens og Menighedens Herrer, vilde sætte sig selv i den Helligaands Sted, eller dog antages for at have den Helligaand *alene* og saaledes være *Mellemed* mellem *Aanden* og *Menigheden*.

Ligeledes vil Menigheden da findes aaben for den nærmere Oplysning, som vi efter de øvrige Indstiftelses-Ord |B:6obaade ved *Daaben* og *Nadveren* og efter *Apostel-Skriften*, kan og skal give om den *Helligaands* Gierning, der, som alt *Luther* i sin Forklaring af vor *tredie* Troes-Artikel har bemærket, *begynder* med Evangeliets Forkyndelse og *shutter* først med hele Menighedens ogsaa legemlige Herliggjørelse i det evige Liv.

Herved er nu først at mærke, at den Helligaand, eller paa |US:372bedre Dansk: *Helligaanden*, som *udretter* hele Guddoms-Gierningen i Menigheden, og i hvis *Navn* vi ligesaavel døbes, som i "Faderens" og "Sønnens", *han* maa hverken antages for en *blot* Kraft eller for nogen Slags *Engel*, men for hvad man har kaldt en *guddommelig Person*, det vil sige: den Høiestes Kraft, som veed *af sig selv* at sige og uddeler til Enhver *eftersom han vil*, altsaa er paa guddommelig Maade *selvstændig* og *fri*.

Hvad der nu gælder om *alle* Aander, ogsaa om det aandelige Kryb, som Sjælen er i os, at de er *usynlige*, og kan kun aabenbare sig i det *usynlige* Ord, ved den *Kraft*, de lægger deri, og den *Virkning*, de derved frembringer i en vis større eller mindre, aandelig og hjertelig Kreds, det gælder ogsaa om Herrens og hans Menigheds Aand, *Helligaanden*, som udgaaer fra *Faderen*, saa det, for at kiende den Helligaand og hans Gierning fra alle vildfarende og alle ringere Aander, gælder om at kiende et *Ord*, hvorigiennem han virker og derved aabenbarer sin aandelige Kraft, ligesom enhver af os aabenbarer sin aandelige Kraft eller sin aandelige Afmagt i vort Ord, og ligesom ethvert *Folks Aand* aabenbarer sin Kraft i Fol|VU:45kets *Modersmaal*, og dette den Helligaands *Kraft-Ord*, hvori han aabenbarer sig, og hvormed han udretter hele sin Guddoms-Gierning hos os, det er *Christi Evangelium* eller Julebud, saaledes som det kjernefuldt er udtrykt i Or|B:6idet af Vorherres *Jesu Christi* egen Mund, ved hans guddommelige Indstiftelser: den

hellige *Daab* og den hellige *Nadver*, og da først og fremmest, i det *Troens Ord*, som alle ved Daaben skal bekiende og maae troe for ved Daaben at optages af Herren i hans Menighed.

Kun *der* altsaa, hvor dette *Troens, Daabens* og *Nadverens Ord* lyder uforfalsket paa sit rette Sted og i sin rette Følge, kun *der er* Vorherres Jesu Christi Aand, kun hos dem, som af Hjertet troer *dette* Ord, kun hos dem udretter han sin Gierning, og kun *de* Evangeliets Prædikanter, i hvis Prædiken *dette* Herrens eget Ord er *Sjælen*, kun *de* drives af *Herrens Aand*, kun *de* er hans Redskaber til Embeds-Gierningen i Herrens Menighed.

At nu denne Vorherres *Jesu Christi* Aand, som *ikke* taler *af sig selv*, men taler kun hvad han *hører*, og giver Herrens Ord til os et guddommeligt Vidnesbyrd, ved at gjøre det til *Aand* og *Liv* for os, at han er hvad vi med Herrens Ord ved Daaben kalder ham: den *Helligaand*, det vil sige: *Hellighedens* eller *Hjerte-Reenhedens* og *Sandhedens* Aand, det kan og vil den Verden, som ikke vil troe paa Vorherre *Jesus Christus*, naturligviis **US:373** aldrig indrømme, og det nytter aldrig at trættes med Verden derom, da det i Tidens Løb kun kan bevises hos og for de Troende, ved Aandens Virkning paa deres Hjerte, saa at, hvad Vorherres *Jesu Christi* Aand kan bevise, har beviist og beviser daglig for *Verden*, det er kun, at han er en Aand *over* alle Aander. Dette beviste Herrens Aand klarlig ved sin første Aabenbarelse paa den store Pindsefest, da han udrustede Apostlerne til at tale Christi Evangelium med Liv og Kraft til *alle Folkefærd* paa deres eget *Modersmaal*; men det har Herrens Aand i Tidens Løb endnu beviist og beviser daglig langt grundigere, ved **over B:62** alt, hvor Christi *ægte* Evangelium, med *Daaben* og *Nadveren* efter Herrens egen Indstiftelse, lyder og høres, at bemægtige sig hvert Folks *Modersmaal*, saa hans Redskaber kan tale langt mere levende og kraftigt derpaa om *Jesus Christus* og om alt hvad hans er, end Folke-Aandernes Redskaber har kunnet tale om *Folket selv* og om dets egne Helte og Halvguder, og om dets eiendommelige Tro, Haab og Kiærlighed. Denne guddommelige Fortsættelse og **VU:46** Afhjemling af Pindse-Jærtegnet med de glødende Tunger, den er imidlertid endnu skjult selv for de fleste Christne, fordi deres naturlige Tankegang er blevet smittet af Verdens Aandløshed, thi det følger af sig selv, at naar man ingen Følelse har af sit eget Folks og Tungemaals *Aand*, som *Livs-Kraften i Ordet* og *Tankerne* om de *usynlige* Ting *indeni* os og *ovenover* os, altsaa om guddommelige og menneskelige Ting, da kan man heller ingen Sammenligning gjøre mellem *denne* Aand og Vorherres *Jesu Christi* og hans Menigheds *Aand*. Derfor nytter det heller ikke endnu synderlig at skrive til Menigheden om, hvad det vil sige, at den af Herrens Aand ved Troen og Daaben samles og fødes til et nyt Israel, til et aandeligt *Guds-Folk*, ligesaa ophøiet over alle Verdens-Folk, som Herren er over alle Herrer og hans Aand over alle Aander,

eller at skrive om de "*Helliges Fællesskab*", som Herrens Aand opelsker med *Herrens Bøn* og ved *Herrens Bord*, der ogsaa overgaaer det kiærligste Fællesskab mellem jordiske Forældre og Børn, Sødskende, Venner og Ægtefolk, ligesaameget som Guds og Vorherres *Jesu Christi* Kiærlighed overgaaer al vor naturlige Menneske-Kiærlighed; thi for at skionne paa det, maae vi først kiende vor naturlige *Folkelighed* og vor naturlige *Kiærlighed* i deres bedste Skikkelse, hvori *Kiødeligheden* vist **|B:63** nok er det meste, men hvori der dog kan og skal være *saamegen* Aandelighed og Hjertelighed, at vi deraf faaer den levende Maalestok, som kan og skal lære os at skionne paa den uforlignelige Kraft og Kiærlighed **|US:374** som der er i Guds Folks Aand og i det christelige Broderskabs Hjerter.

Bedre kan man vel skrive om den *Helligaands* Gaver i Vorherres *Jesu* Navn til hele Menigheden og til Fællesskabet, da enhver af os, som føler, han er en *Synder*, ogsaa føler, han trænger høit til *Synds-Forladelse*, og erfarer, at den er ingensteds at finde uden i Vorherres *Jesu Christi* Menighed, og enhver af os, som føler sin Dødelighed, ogsaa kiender noget til Dødens *Bitterhed*, og veed, at derimod voxer ingen Urt uden i Guds Paradis, derover er ingen Trøst uden det *evige Livs* Haab baade for Sjæl og Legeme; men saalænge vi ikke har nogen levende Følelse af vor Optagelse i Guds-Folket og af vor Indlemmelse i de Helliges Fællesskab, saalænge kan vi dog heller ikke have den fyldestgørende Vished om Synds-Forladelse, Kiøds-Opstandelse og evigt Liv, som den Helligaand giver, thi han er ikke sendt til nogen Enkelt, men til den hele Menighed, og giver ikke Synds**|VU:47**forladelse og evigt Liv til nogen Enkelt af os hver for sig, men kun til alle og enhver i *den* Menighed, som *han* forsamler og i *det* Fællesskab, som *han* skaber.

Derimod kan og skal vi baade med Mund og Pen indskærpe de Troende, at en Hoved-Hindring for deres Menigheds-Bevidsthed og deres Følelse af Hjerter-Fællesskabet kun kan borttrydtes derved, at baade *Troes-Bekiendelsen*, *Daaben* og *Nadveren* efter *Herrens* Indstiftelse bliver, verdslig og borgerlig talt, en aldeles *fri Sag*, saa at langt fra at ville *lokke* eller *true* nogen til Bekiendelse af deres Tro, til Gienfødelse i *Herrens* Daab og Broderskab **|B:64** ved *Herrens* Bord, maae de troende Christne tvertimod *advare* alle Mennesker og besværge dem dog endelig ikke at *lyve* for Gud ved at bekiende en Tro, de *ikke* har, eller at drive Spot med *Herrens Saligheds-Midler*, som de gjør, naar de, uden Tro paa Faderen og Sønnen og den Helligaand, lader sig døbe i den treenige Guds Navn, og uden troende Forlængsel efter hjerteligt Fællesskab med Vorherre *Jesus Christus* og alle hans Venner, uværdig æder hans Kiød og drikker hans Blod. Først da kan det nemlig igien komme for Dagen, at Herren, i dem, som troer og bliver døbte, har kiøbt sig et *Eiendoms-Folk*, og at han ved sit Bord lærer alle sine Venner at elske

hinanden, ligesom han elsker Sine.

Det er derfor meget sørgeligt, at ogsaa hos os endnu mange Troende er *frihedsskye* og skyder derved *Herrens Aand* fra sig, som kalder os alle i *Frihed*, og kan aldrig aabenbares uden i **US:375**Frihed, da al aandelig Trældom nødvendig formørker og skjuler hans Gierning, thi naar man hører Millioner bekiende *Troens Ord* og hører dem døbes og bespises med *Naadens* og det *evige Livs* Ord, uden at det kiendes paa dem, da tvertimod deres ligesaa ulykkelige som ugudelige Trældom under Synd og Død er lige umiskienkelig, da er det umueligt at fæste sin Tro til dette Ord, med Guds Aand i sig, og at bevare Troen, naar man ikke aabner sine Øine for det uforsvarlige Abespil, der drives med Troens Ord og Salighedens Midler, naar man dermed stræber at paanøde eller paaliste Nogen de *Guds Gaver*, der kun rækkes af Hans *fri Naade*, og kan kun blive *deres*, der med *fri Tro* og Taknemmelighed *modtager* dem af Herrens Haand.

Ja, først naar vi, istedenfor at forsvare, inderlig beklager det Vilderede, som den *verdslige* Christendom og **B:65**Kirketugt har skabt, først da kan vi, midt i Vileredet, begynde at skimte Guds Vei paa Jorden **VU:48**og hans Saliggjørelses-Orden hos alle Folk, saa at hos alle dem, faa eller mange, som *sanddru* siger *Ja* til *Daabs-Pagten* og søger Gienfødselen i *Daaben*, hos dem alle begynder han sin gode Gierning ved *Syndes-Forladelsen*, uden hvilken ingen *Gienfødselse* til det *evige Liv* er muelig, da *Syndens Sold* er *Død*, men hvoraf ogsaa *Gienfødselen* nødvendig følger, thi naar vor Skaber tilgiver os al vor Synd, da tager han os til Naade, som en Fader kan tage sine vanartede men angergivne Børn til Naade, og Guds Naade maa blive Kilden til evigt Liv, som skrevet staaer: *Syndens Sold* er *Døden*, men Guds *Naadegave* er det evige Liv i *Christus Jesus*, Vorherre. Da det imidlertid ligesaavel er i Vorherres Jesu Christi *Navn*, som for hans Skyld og ved hans Munds Ord alene, vi kan faae enten *Syndes-Forladelse* eller *Kiøds-Opstandelse* og evigt Liv, saa er det først ved *Herrens Bord*, ved de Ord af hans Mund, som gjør os deelagtige i hans *for os* hengivne *Legeme* og hans *for os* til *Syndes-Forladelse* udgydte *Blod*, derved, at Herrens Aand i vort kiærlige *Fællesskab* (paa Græsk: *koinonia* og paa Latin: *communio*) med Herren og med hinanden lader os føle den salige Vished, at alle vore Synder blev udslettede, da den *Haandskrift*, som fordømde os, blev med Vorherre *Jesus Christus* naglet til hans Kors, og at vi, i hans Kiærlighed, er overgangne fra Døden til Livet, saa *Legems-Døden*, om vi end maae lide den, skal ikke skade os, men herlig overvindes ved vor Opstandelse med "Kiød og Been" i vor korsfæstede Herres Navn, som saaledes opstod *for os* af Graven.

Først, naar vi saaledes i Troen forbinder vor Tro og **B:66**Bekiendelse med Daaben og Nadveren, som Herrens Naade-Midler til **US:376**det store Gienløsnings og Saliggjørelses Værk, først

da føler vi, at Herrens Aand, den evige *Livs-Kraft*, bliver virksom i os, saa vi kan voxe i Vorherres *Jesu Christi* Naade og Kundskab.

Ligesom nemlig det glædelige Budskab, at Gud af sin store Kiærlighed har hengivet sin eenbaarne Søn, for at hver den, som troer paa ham, skal ikke fortabes, men have det evige Liv, først vinder *Lys* for os, naar vi af Troens Ord ved Daaben lærer, baade hvad det er for en *Gud*, der elsker os saa høit, og *hvem* der er Hans for os hengivne *eenbaarne Søn*, og hvad det vil sige at *troe paa ham*, og *hvorved* vi da frelses fra Fortabelse, og *hvordan* vi saa faaer det evige Liv; saaledes bliver ogsaa det glædelige Budskab først *Aand* og *Liv* for os, naar det kommer levende og varmt til os fra Vorherres |VU:49|egen Mund, som *Bogstav-Skriften* jo ikke selv er eller kan være, men nedstammer kun fra og peger paa, og nu er det aabenbar igien vor tredie Troes-Artikel, eller vor Troes-Bekiendelse om den Helligaand og hans Gierning, hvori *Livet* er kommet til os; thi kun i *Aanden* er Gud *med os* og kun *ved Aanden* arbejder Gud *hos os*, fra Himmelfarts-Dagen til Domme-Dag, saa at, om vi end troer nok saa fast paa Faderen og Sønnen, som Bekiendelsen lyder, saa er det dog nødvendig kun en *død* Tro, naar vi ikke troer paa den *Helligaand*, da det kun er *Aanden*, som *gør levende* og *udretter* Alt hvad *Faderen* har lovet os, og hvad den eenbaarne Søn har *tjent* og *kiøbt* til os. Ligesom derfor det ny Liv i *Christus Jesus* altid er blevet mattere og mørkere i samme Grad, som Troen paa den *Helligaand* vaklede og den tredie Troes-Artikel fordunkledes, |B:67|saaledes vil Fremtiden ogsaa vise, at det ny Liv i *Christus* bliver stærkere og lysere i samme Grad, som Troen paa den *Helligaand* bestyrkes og vor tredie Troes-Artikel oplyses hos os.

Alle de, som vandre efter *denne Regel*, siger jeg, som Herrens Tjener, med Apostelen: over dem er Fred og Barmhjertighed!

|B:68| |US:377| |VU:49|

Herrens Bøn “Fadervor.”

At “*Fadervor*”, som Vorherres *Jesu Christi* egen Bøn, netop gjort til at lære hans Discipler, *hvordan* de skal bede, hører ret egenlig til den “*Christelige Børnelærdom*”, det har været anseet for saa følgelig en Sag, at det knap behøvede at nævnes og da langt mindre at lægges med Fynd paa Hjerte, at drøftes og *med Flid* oplyses, men det har været til stor Skade, at man tog sig den Sag saa let, da aldrig nogen af os kan have en velgrundet Sikkerhed paa at være et “*Guds Barn*” uden at have søgt denne Sikkerhed netop i vort “*Fadervor*”.

Det er nemlig ingenlunde saa, som man hos os alt for længe har

indbildt sig, at det var med *“Herrens Bøn”*, ligesom med alt andet, vi kun kan læse os til i Apostel-Skriften, thi det nytter kun lidt, som al Erfaring lærer, *“at læse sit Fadervor”*, og til at *“bede”* Fadervor, hører der, som allerede *Morten Luther* har indskærpet, noget |VU:50|ganske Andet end at have læst det, saa man kan det udenad paa sine Fingre, dertil hører, hos os, ligesaavel som hos Herrens første Discipler, at have modtaget det af *Herrens egen Mund* og af ham at have faaet *Magt* til at være Guds Børn, ved Troen paa hans Navn.

|B:69| Dette kan imidlertid kun være Tilfældet, naar *“Fadervor”* ikke blot saaledes hører til *Daaben*, som det hører heeligiennem til den christelige Gudstjeneste, men hører *nødvendig* og uadskillelig til *Daaben* efter *Herrens* egen Indstiftelse, saa at ved *Daaben lærer Herren* selv alle sine *Discipler* at bede, og giver dem med det samme, i *Daaben*, *Magt* baade til at *være Guds Børn* og til at *bede som Guds Børn*, hvad igrunden kommer ud paa eet, da ligesaalidt, som man kan være et Guds Barn, uden, saasnart Han gjør den Stumme talende, at *bede* til den himmelske Fader, ligesaalidt kan Nogen i Sandhed *bede som et Guds Barn*, uden ogsaa at *være* et Guds Barn.

|US:378| Herrens Bøn *“Fadervor”* kommer følgelig til os alle ved *Daaben*, først og fremmest som den *Forsikkring* af Herrens egen Mund, at naar vi *troer* i vort Hjerte hvad vi ved *Daaben bekiender* med vor Mund, og er døbte derpaa i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn, da *er vi* sandelig *Guds Børn*, som skrevet staaer: I er ved Troen alle Guds Børn i *Jesus Christus*, thi I, saamange som *er Christus tildøbte*, I er *Christus ikklædte*.

Det var nemlig et stort Ord af *Morten Luther*, da han, i Anledning af de høitrvædende Folk, der saae hele den christelige Børnelærdom over Hovedet, anmærkede, at naar han bare kunde *udtale* de første Ord i sit *“Fadervor”* rigtig, saa vilde han være meget fornøiet, for det er ganske vist, at Ingen af os kan af Hjertens-Grund med Tillid og Fortrøstning kalde Himmels og Jordens Skaber *“vor Fader”*, med mindre vi føler os sikre paa, at vi *er Hans Børn*, hvorfor da ogsaa Apostelen *Paulus* udtrykkelig vidner, at det er kun med den *sønlig* *Udkaarelses Aand* vi kan raabe: *Abba, Fader!* til *Gud*, idet Hans |B:70| *Aand* vidner med vor *Aand*, at vi *er Guds Børn*. Derfor er Herrens Bøn *“Fadervor,”* som han selv ved *Daaben* lægger os i Munden til at være vor daglige Bøn, os et *guddommeligt Pant* paa vor *Gienfødelse* i *Daaben* til *Guds Børn*, da *Fadervor*, som en *Bøn*, kun passer i Guds Børns Mund og kan kun i deres Mund og Hjerte være Sandhed. Herved opgaaer der da et deiligt og skinnende Lys over to store Dunkelheder, som det hidtil var for os |VU:51| *Alle, deels, hvori* vi skulde finde den *udvortes* guddommelige *Forsikkring* om, at vi i *Daaben* efter Herrens Indstiftelse gienfødtes til *Guds Børn*, og *deels, hvorpaa* vi skulde

kiende Guds Aands *indvortes* Vidnesbyrd med vor Aand, at vi er Guds Børn; thi nu seer vi, at det samme "*Fadervor*", som, naar vi ved Daaben modtager det af Herrens egen Mund, er den *udvortes* guddommelige Forsikkring om vor himmelske *Børne-Ret*, det samme *Fadervor* bliver, naar vi føler os istand til at bede det af Hjertens-Grund, *Kraft-Beviset* paa, at *vi er Guds Børn*, altsaa den guddommelige Fader-Aands Vidnesbyrd med vor Aand, da vi umuelig kan bede "*Fadervor*" som Guds Børn, med mindre vi virkelig *er* Guds Børn.

Først, naar vi saaledes betragter Herrens Bøn "*Fadervor*" i sin levende christelige *Sammenhæng*, baade med *Gienfødselen* i Daaben og med den *Helligaands Vidnesbyrd* i det troende Hjerte, saa vi seer, baade *hvor* vi har faaet Herrens Bøn *fra*, nemlig fra Herrens egen Mund, og *hvad* vi især har faaet den *til*, nemlig til et *udvortes* og *indvortes* guddommeligt Pant baade [|US:379](#)paa vor *Ret* til at *kaldes* og paa vor *Magt* til virkelig at *være* Guds Børn, først da seer vi Grunden til, at *Fadervor* er og maa være alle Christnes bestandige Bøn baade i Een [|B:71](#)rum og Forsamling, være hver Enkelt og hele Menighedens Bøn, da det er *Guds Børns eneste Bøn*, som de har for dem selv, og kan stole paa, baade indeholder og udtrykker alt hvad Guds Børn paa Jorden har for dem selv at bede deres himmelske Fader om, og som de kan være visse paa, den himmelske Fader hører og bønholder, opfylder altid, som sin eenbaarne Søns Bøn.

Naar derfor vore gamle Præster om Søndagen, *efterat* de havde bedet for *Menigheden*, for de Kongelige, og for alle Syge og Sorrigfulde, enten fjern eller nær, pleiede at sige: *alt andet*, som vi har at bede om, vil vi indslutte i Vorherres *Jesu egen* og *fuldkomne* Bøn: *Fadervor*, da kunde det vel være baade velmeent og paa en Maade opbyggeligt, men det vidnede dog om Mangel paa den christelige Oplysning, at *alt* hvad vi, netop *som* Christne Mennesker og *Guds Børn*, har at bede den himmelske Fader om, det er guddommelig indsluttet og udtrykt i Herrens egen fuldkomne Bøn, og maa være det, da den ellers hverken var Herrens, den eenbaarne Søns, *egen* eller Guds Børns *fuldkomne* Bøn.

Heraf maa vi ingenlunde slutte, at enhver *anden Bøn* end "*Fa*[|VU:52](#)*dervor*" skulde være Christne *forbudt*, eller Guds Børn paa Jorden *uværdig*, thi *Evangeliet* er *ingen Lov*, saa det *forbyder* heller intet, hvorfor jo ogsaa Apostelen skriver: alting er mig *tilladt*, men alting er *ikke nyttigt*, saa at, naar ogsaa en *anden* Bøn end "*Fadervor*" kan paa Jorden være *nyttig*, enten for Guds-Barnet selv eller for andre Mennesker, da er den ikke blot tilladt, men da vil den Guds Aand, som træder frem for os med usigelige Suk, selv drive os dertil, ligesom vi af Evangelierne seer, at Guds eenbaarne Søn, Vorherre *Jesus*, selv bad heneden, snart for sig selv og snart for [|B:72](#)andres Skyld, baade med andre og flere Ord, end dem, han i

“Fadervor” lagde sine første Discipler og lægger ved Daaben hele sin Menighed i Munden; men vi skal kun slutte, at Herrens Bøn “Fadervor” indeholder og udtrykker alt hvad Guds Børn *allesammen, altid og allevegne* har at bede om, med fuld Sikkerhed paa Bønhørelse, saa at enhver anden Bøn, vi gjør, enten af *Skrøbelighed* eller ved visse Leiligheder og under visse *Omstændigheder*, enhver anden Bøn er kun *christelig*, forsaavidt *Christne* bede den, og har kun Bønhørelse ivente, forsaavidt den kan sammensmelte med “Fadervor” eller lader sig dog forbinde dermed. Saaledes **US:380** bad *Jesus* sin himmelske Fader om *Lazari* Opvækkelse, om Bevarelsen af *Simon Peders* Tro midt under Fornægtelsen, og om sin egen *Forskaanelse* med den bittre Kalk, men dog *herom* kun, forsaavidt det, Gienløsnings-Værket uskadt, kunde findes mueligt, forsaavidt *Gud-Faders Villie* alligevel kunde skee, som i Himmelen, saa paa Jorden!

At nu ogsaa *Herrens Bøn* er en saadan *fuldkommen Bøn* for alle Guds Børn paa Jorden, det, maae vi *troende forudsætte*, er ligesaa sikkert, som Vorherres *Jesu Christi* Guddommelighed, men det seer vi ogsaa klarere, jo længere og bedre vi beder denne Bøn i Vorherres *Jesu* Navn; thi des lysere bliver dens Indhold og des livfuldere dens Udtryk for os, saa at alle de Bønner, enten vi selv eller andre har sammensat, og som, *til en Tid*, forekom os tildeels enten klarere eller indholdsrigere, de blegne efterhaanden for “Fadervor”, som Sol og Maane for Guds Herligheds Glands.

Det gaaer nemlig med de saakaldte “*syv Bønner*” i “Fadervor”, ligesom med de saakaldte “*tre Troes-Artikler*” i den Apostelige Troes-Bekjendelse, at hine *Syv* **B:73** ligesom disse *Tre* er *Eet*, saa man kan ligesaa lidt bede *een* af de syv Bønner i “Fader **VU:53**vor” ret, uden at bede dem *alle* og hele “Fadervor” ret, som man kan sige rigtig “Ja” til een af de tre Artikler i “Troes-Bekjendelsen”, uden at sige rigtig Ja til dem *alle* Tre og til alle Leddene deri. Ligesom det derfor er soleklart, at Ingen kan af Hjertensgrund kalde den sande *Gud* sin *Fader*, uden i Sandhed at føle sig som et *Guds Barn*, saaledes svæver Guds *Faderlighed* over *hele* Bønnen, saa kun naar vi troer det, da forstaaer vi Bønnen, og kun naar vi kan lægge en tilsvarende *Barnlighed* ind i *hele* Bønnen, kun da kan vi bede den af Hjertensgrund og i den *eenbaarne Søns*, Vorherres *Jesu Christi*, Navn.

Hermed har man imidlertid, selv efter *Morten Luthers* Dage, taget sig det meget let, saa man ikke engang har lagt Mærke til, at *det Navn*, Guds Børn bede om, maa helliges, *det Rige*, de bede om, maa komme, og *den Villie*, de bede om, maa skee paa Jorden, som i Himmelen, er vor himmelske *Faders Navn, Rige og Villie*, og man har dog endnu langt mindre lagt *Vægt* paa, at *Bøn* i Vorherres *Jesu Navn*, som selv Herrens Apostler *ikke* var blevet mægtige til, da Herren gik til Korset, det er noget langt mere end blot med Munden

at lægge *Jesu Navn* til Bønnen, hvad jo selv de Vantroer kan, naar de vil, og har gjort utallige Gange, og dog er begge Dele af en saadan Vigtighed, **|US:38|**at hvem der ikke føler det, kan umuelig enten raabe: Abba! Fader! til den sande Gud, eller bede et eneste Ord af Herrens og alle Guds Børns Bøn i Vorherres *Jesu Navn*.

Saalænge vi nemlig ikke føler, at det *udtrykkelig* er vor himmelske *Faders* Navn og Rige og Villie, der tales og bedes om i “*Fadervor*”, saalænge kan vi hverken **|B:74|**have nogen ret Følelse af, at “*Fadervor*” er en *evangelisk* Bøn, der ligger netop ligesaa langt fra alle Bønner *under Loven*, som Christi *Evangelium* ligger fra *Mose-Loven*, og ligesaa lidt kan vi bevæge mere end vore Læber: bevæge vore Hjerter til at *begynde* med *Guds* Navn, istedenfor med *vort* daglige *Brød* og *vore* Synders Forladelse.

Det er jo vist nok en følgelig Sag, at ligesom den *første* Lovens Tavle handler om hvad vi skylder *Gud*, og den *Anden* om hvad vi skylder *Næsten*, saaledes maa ogsaa en rigtig Bøn, *efter Loven*, først sigte til *Guds Ære* og kun dernæst til det faldne *Menneskes* Opreisning og Frelse, men *evangelisk*: glædeligt og barmhjertigt kan vi ikke finde det, thi deri bestaaer jo *Guds* i Evangeliet **|VU:54|**aaenbarede *Kiærlighed*, at skøndt vi *ikke elskede* Gud, som vi efter *Loven* skulde, saa *elskede* Gud dog os og sendte sin Søn til vore Synders Afsoning, og Gud veed det jo, at kun denne Hans uforskyldte Naade og *faderlige* *Kiærlighed* kan bevæge vort Hjerte til at elske Ham igien, som har elsket os *først*, saa Han vil ligesaalidt i Henseende til *Ordet*, som til *Gierningen*, gjøre sit lovmæssige Krav paa os giældende. Men at Gud nu heller ikke har gjort det, skøndt Herrens Bøn begynder med hvad der hører *Gud* til, det seer vi først, naar *Guds Faderlighed* udbreder sine Vinger over os og vor Bøn; thi derved sammensmelter *Hans og vores*, som *Faderens og Børnenes*, Navn, Rige og Villie, saa at alt hvad der er til vor himmelske *Faders* Ære, til Hans Riges Herliggiørelse og Hans Villies Opfyldelse, det er til alle Hans Børns evige Ære, Fred og Glæde, og da bliver det en følgelig Sag, at vi, som *Guds Børn*, af Hjertensgrund bede *først* om det, hvorpaa vor *evige Salighed* beroer, og *derefter* om **|B:75|**hvad vi kun trænge til *idag* og imorgen, mens Timeglasset rinder.

Saaledes kommer vi paa den *evangeliske Vei* til hvad vi aldrig kunde komme til paa *Lovens Vei*: *først* at søge *Guds* Rige og Hans Ret, visse paa, at alt andet Godt følger med, da vor himmelske *Fader*, som veed, hvad vi behøver, under os det altsammen, og saaledes stadfæster sig hvad skrevet staaer, at Lovens **|US:382|***Rettighed fyldestgøres* hos os, som ikke gaaer efter *Kiødet* men efter *Aanden*, fordi den *Kiærlighed*, som er *Lovens Fylde*, er af *Guds Faderlighed* udøst i vore Hjerter ved *Skienkelsen* af den *Helligaand*, saa vort *Saligheds-Haab* skal ikke beskæmmes.

Men ligesom det nu ene og alene er *Guds Faderlighed*, der kan meddele os *Villien* til at bede “*Fadervor*” rettelig, saaledes er det ene

og alene i Vorherres *Jesu Navn*, at der kan meddeles os *Magt* baade dertil, og i det hele til at *være* Guds Børn, og det har sin dybe Grund deri, at Vorherre *Jesus Christus* er Gud-Faders *eenbaarne Søn*, hvad der vel ved første Øiekast synes at *udelukke* os fra *Børne-Retten* i den *himmelske Faders* Huus, men viser dog kun, nøiere betragtet, *Nødvendigheden* af at troe paa Guds *eenbaarne Søns Navn* og af at bede “Fadervor” i *hans Navn*, for at kunne virkelig være *Guds Børn* og bede denne Bøn. Da nemlig Gud er fra *Evighed til Evighed* alt hvad Han er, saa maa *Gud* ogsaa, for i Sandhed at være *Fader*, være *Fader* |**VU:55**| fra *Evighed*, og de, som i *Tidens Løb* skal blive Guds Børn, kan da kun blive det ved *Troen* paa Gud-Faders *eenbaarne Søn fra Evighed*, hvorfor Skriften ogsaa, ved at kalde os Guds *udkaarede Børn*, |**B:76**| sætter forsvarligt Skiel mellem os selv og Gud-Faders *egen, eenbaarne Søn*. Naar imidlertid denne *Udkaarelse* skal være en *sand Ætledning* og *Knæsætning*, der virkelig giver os Børne-Ret og evig Arve-Ret til Guds-Riget, da maa vi ikke blot *oprindelig* staae i et saadant Forhold til Gud-Faders *eenbaarne Søn, ved hvem* Alt er blevet, at vi kan have fuldkomment baade aandeligt og hjerteligt *Fællesskab* med ham, men det maa ogsaa være *Troens* Hemmelighed, at dette Fællesskab indtræder *ved Troen*, saa vi komme til den Følelse og den Lykke, at alt den *eenbaarne Søns* er *vores*, ligesom alt *vores* er *hans*, altsaa komme til den samme *Eenhed* med *Sønnen*, som den fuldkomne *Kiærlighed* evig har medført mellem *Faderen* og *Sønnen*. At bede “Fadervor” i *Jesu Navn*, det er derfor ikke blot at bede det som *hans Bøn*, og det er ikke Nok, at vi kun vente Bønhørelse *for hans Skyld*, men vi maa bede “Fadervor” *paa hans Vegne*, ligesom han beder det *paa vore Vegne*, altsaa i Følelsen af vor *Eenhed* med ham, *ved Troen*, i den *Helligaand*. Derfor var det selv Apostlerne umueligt at *bede* i Vorherres *Jesu Navn*, førend de havde faaet Gud-Faders Aand tilfælles med ham, og er os umueligt uden samme Aand, som lader os føle Fællesskabet med Herren, og bevidner netop vor guddommelige Børne-Ret i den *eenbaarne Søn* ved at give os *Magt* til at bede Fadervor i Vorherres *Jesu Navn*.

|**US:383**| Alle de saakaldte Forklaringer af “Herrens Bøn”, som er gjort *uden* dette *Lys*, de er følgelig gjort iblinde, paa Lykke og Fromme, og give snarere den “fuldkomne” Bøn Udseende af den sorte Armod, end de aabenbare dens Rigdom, og selv *Morten Luthers* Forklaring af “Fadervor”, |**B:77**| skiondt en af de allerbedste, har dog den store Lyde at fremstille Guds-Navnets Helligholdelse, Guds-Rigets Komme og Guds-Villiens Opfyldelse, som matte Gientagelser af Eet og det Samme, og som angaaende Guds-Navnet, Guds-Riget og Guds-Villien i det *hele*, ikke *Gud-Faders* i Særdeleshed.

Naar det nemlig staaer lyst og levende for os, at det er Guds *Fader-Navn*, der skal helliges fra al Besmittelse og Misbrug, at det

er *Gud-Faders* Rige, der skal komme, med den *Kiærlighed*, som er Alt i Alt, og at det er Guds *Fader-Villie*, der skal skee, **|VU:56**ligesaa *fuldelig, udelukkende og kiendelig* paa *Jorden*, som i Himmelen, da seer vi strax, at vi hermed beder om det Allerbedste, om det *Fuldkomme* i alle Maader, som endnu ingenlunde er opnaaet, hvor reent og purt saa end Guds Ord læres, hvor kiendeligt end Guds Rige er midt iblandt os, og hvor viselig end Gud forhindrer de onde Raad og de ugudelige Idrætter, og i samme Grad, som Længselen stiger efter hvad vi bede om, i samme Grad lader Aanden os føle *Forsmagen* paa den tilkommende Verdens Kræfter, thi i hvert troende Hjerter, hvor den Aand, som udgaaer fra Faderen, faaer Raaderum, der baade helliges *i Løn* Guds Fader-Navn, der kommer Faderens Rige *i Løn* med Hans Kiærlighed, og der skeer *i Løn* Hans Fader-Villie paa *Jorden* ligesom i Himmelen.

Dog, hvormeget der end saaledes var at sige om hvert Trin paa den Himmel-Stige, som Herrens Bøn "Fadervor" i Sandhed er, naar Bønnen modtages af hans Mund, oplives og oplyses af hans Aand, saa maae vi dog aldrig mere glemme, at vi med *Pennen* ikke kan udsige et eneste Ord med vor egen, endsige da med Guds egen Aand og **|B:78**Livs-Kraft, men kan med *Pennen* kun pege paa den *Mund*, hvoraf *Guds-Ordet* udgaaer, og pege paa det Hjerter, hvori det ved *Troen* gaaer ind og fæster Bolig, og at dette *Finger-Peg* kun er dem til Oplysning, som har opladte Øine for det store Lys, der er oprundet over os, hvor vi sad i Mørke og Døds-Skyggens Land, og for disse vil *Finger-Peg*et vist nu være tydeligt nok, saa de ikke alene seer, at al den Forkiærlighed, de har følt til deres "Fadervor" som Bønnen over alle Bønner, og at al den Lid, de har slaaet til "Fadervor", som den eenbaarne Søns egen Bøn, der altid hos den himmelske **|US:384**Fader er Bønhørelsen vis, den Forkiærlighed og Tillid er guddommelig velgrundede, men saa de seer tillige, at der vil *meget* til, i christelig Forstand, "at *kunne mere end sit Fadervor*", mens det kun vil sige meget lidt, hvad hidtil gjaldt for en stor Roes, at kunne noget *som* sit Fadervor, saalænge man ikke kan det bedre end de fleste baade Lærde og Læge nuomstunder.

Det varede længe med mig selv, inden jeg ret kom efter, hvor deilig Herren ved Daaben selv lærer os at bede, ligesom han der selv lærer os at troe, og *hvormed* han skiænker os *Børne-Retten*, ligesom han med *Fredlysningsen* skiænker os *Syndes-Forladelsen*, saa det maa ikke forundre mig, om det, uagtet mit *Fingerpeg*, gaaer mange andre Discipler ligedan, saa de har ondt ved at troe **|VU:57**deres egne Øine og deres egne Øren og at finde sig tilrette i al den guddommelige Rigdoms-Fylde, som Herren har vidst at lægge i sin guddommelige *Børne-Lærdom*, og skiøndt jeg inderlig maa ønske alle mine Med-Christne til Lykke med det Hele, og forudsige dem, at vi faaer igrunnen slet intet deraf, uden vi troende tilegner os det Hele, som **|B:79**det er os skiænket under eet, saa skal jeg dog

med Guds Hjelp ikke glemme, at det ene er Ham, der har begyndt den gode Gierning hos os, som kan fuldføre den, og at den Aand, som udgaaer fra Faderen, har alle den himmelske Faders Dyder, og ret klarlig Hans *faderlige Langmodighed!*

|B:80 |US:385 |VU:57

Det Ny Testamentes Christendom.

Vi veed alle, at ved det "*Ny Testamente*" mener man i daglig Tale hverken meer eller mindre end de *Christnes egen hellige Skrift*, til Forskiel fra *den hellige Skrift*, som egenlig er *Jødernes*, og fik hos de Christne Navn af det "*Gamle Testamente*", men da "*Testamente*" hos os er et *fremmed* Ord, og som ovenikiøbet fra Romer-Retten er gaaet over i vort Lovsprog til kun at betegne en Afdøds sidste, vidnesfaste Villie, saa veed kun meget faa iblandt os, *hvad* den *Bog-Titel*, vi har givet de Christnes hellige Skrift, egenlig har at *betyde*. Dette kunde nu ogsaa omtrent være ligegyldigt, naar den samme Benævnelse ikke brugdes om *andet* end *Bogen*, men nu gaaer det med Benævnelsen "*det Ny Testamente*" ligesom det gaaer med Benævnelsen "*Kirke*", at vi, af Skrøbelighed eller dog af andre løse Grunde, er kommet til at give to grundforskjellige Ting *eens Benævnelse*, hvad altid foraarsager nogen Forvirring, og kan, naar uforstandige eller listige Personer komme til at føre det store Ord, foranledige en grændseløs Forvirring.

Idet man saaledes med et fremmed Ord gav hele den *Christne Menighed* og vore *Søndags-Huse* med |B:81 deres Huusholdere eens Benævnelse og kaldte begge Dele "*Kirke*", da fordunkledes derved selv den ærligste og forstandigste Tale om disse i sig selv himmelvidt |US:386 forskjellige Ting, og naar listige *Præster* og *Paver* vilde sætte sig selv i *Herrens* Sted og sætte det *Udvendige* over det *Ind|VU:58vendige*, da havde de i Talens Dunkelhed og Tankens Tusmørke dertil den ønskeligste Leilighed.

Ligedan gik det, da man gav hele *Christendommen* og *Søndags-Bogen* med de *Skriftkloge* eens Benævnelse, og kaldte begge Dele "*det Ny Testamente*," da fordunklede man ogsaa selv den ærligste og forstandigste Tale om disse i sig selv himmelvidt forskjellige Ting med eens Benævnelse, og naar indbildske og ærgjerrige *Skolemestere* og *Skriftkloge* vilde sætte *sig selv* i *Aandens* og *Boglæsning* i *Troens* Sted, da havde de i Talens Tvetydighed og Meningens Tvivlsomhed dertil det ønskeligste Paaskud.

Sagen forholder sig for Resten saaledes, at det *Græske* Ord »Diatheke«, som paa Latin er oversat »testamentum«, betyder *baade*

hvad vi kalder en *Pagt* og hvad vi kalder et *Testamente*, saa at hele *Christendommen* godt paa Græsk kan kaldes »kaine diatheke« *den ny Pagt*, men ikke paa Latin »novum Testamentum« eller paa halv Dansk og halv Latin: *det ny Testamente*, og desuagtet har vi baade i vor Bibel-Oversættelse og i Herrens Tiltale ved den hellige Nadver brugt Benævnelsen "*det Ny Testamente*" til *Christendommen* i det hele, ligesaavel som vi bruger den Benævnelse til *Apostel-Skriften*, og derfor kan de Uvidende og de Trædske meget let sammenblande begge Dele, ved at sige: det *Ny Testamente*, det, og det alene er jo *Christendommen*, og dermed mene *Bogen*, saa at det *Ny Testamentes Kalk* bliver *Bogstavens* **|B:82***Kalk* og det *Ny Testamentes Embedsmænd* bliver *Bogstavens Embedsmænd*, skøndt Apostelen med det samme udtrykkelig skriver, at han ved dem ingenlunde forstaaer *Bogstavens* men netop i Modsætning *Aandens Embedsmænd*.

Medens det derfor i sig selv kunde være ligegyldigt, enten vi kaldte *Apostel-Skriften* det *Ny Testamente* eller vi sagde "den *ny Bog*" eller den "*ny Pagts Bog*", saa har det givet Anledning til en farlig Forvirring, at vi gav den *Bog* samme Benævnelse som *Christendommen* med *Aand* og *Liv*, saa man ved et tildækket Ordspil kunde sætte *Bogstaven* i *Aandens* og et *skrevet Testamente* i den *levende Aftales* og *Pagts Sted*, saa naar det nu rædsomt indviklede Forhold skal opredes, da maa vi begynde med at sige reent ud: den *ny Pagt* mellem Vorherre og os, det er *Daabs-Pagten*, som skal oprettes med alle dem, der efter Vorherres egen Indstiftelse vil døbes i den *Faders* og *Søns* og *Helligaands Navn*, med hvem de **|VU:59** ved *Troes-Bekiendelsen* i deres *Daabs-Pagt* uopløselig forbinder sig, *uden* alt *Hensyn* paa den *Bog*, som man kalder det *Ny Testamente*.

Naar man nu siger, at denne *Paastand* skal være fornærmelig imod *Apostelskriften*, da er det aabenbar uden allermindste Grund, thi ikke blot er det en *Kiends-Gierning*, at den *ny Pagt* ved *Daaben* oprettes og er fra umindelige Tider blevet oprettet uden mindste *Hensyn* paa *Apostel-Skriften*, men tillige er det **|US:387** indlysende, at da *Vorherre* og hans *Apostler* indrettede *Daaben* og oprettede den *ny Pagt*, da kunde de umuelig tage *Hensyn* til den *Skrift*, som da *ikke* var til, og at vi heller ikke kan det uden at afvige paa egen *Haand* fra *Vorherre* og hans *Apostler* og saaledes forkvakle hans *Pagt* og *Indstiftelse*. Endelig er det saa langt fra, at *Apostel-Skriften* selv skulde **|B:83** udgive sig enten for "*den ny Pagt*" eller for den christelige *Grundvold*, at den tvertimod stadig henviser til et *mundligt Guds-Ord*, til en *hjertelig Pagt* og en *levende Grundvold*.

Naar man derimod vil gjøre det til *min Paastand*, at fordi *Daabs-Pagten*, *Christendommens Grund-Udtryk*, i Henseende til sin *Gyldighed*, er aldeles uafhængig af *Apostel-Skriften*, derfor skulde *Apostel-Skriften* heller ikke have noget med *Daabs-Pagten*

at gjøre, enten til dens Bekræftelse, Oplysning eller Forklaring, da tager man sin egen Paastand og gjør til min, uagtet jeg med al Flid har søgt at vise, at *Apostel-Skriften* heel igiennem *forudsætter* netop *denne* vor *Daabs-Pagt* og *Troes-Bekiendelse*, og bekræfter saaledes deres apostelige Ægthed, ligesom at den samme *Apostel-Skrift* bidrager saa usigelig meget til *Daabs-Pagtens* Oplysning og rette christelige Forklaring, at vi dertil *nu* maa finde den uundværlig.

Siger man endelig, som man nys har sagt, at i saa Fald er der ingen Anledning til Tvist, men al muelig Grund til Enighed mellem alle dem, der *baade* erkiender *Daabs-Pagten* og *Apostel-Skriften* for at høre til det Grund-Christelige, der altid skal bedre forstaaes, men kan aldrig forandres, da er dette netop min Overbevisning og Paastand fra Begyndelsen, men som man jo hidtil ikke har villet indrømme, og som jo heller ikke maa forhindre mig fra, men skal netop drive mig til at meddele al den Oplysning, jeg kan, om det *sande* og rette Forhold mellem *Daabs-Pagten* og *Apostel-Skriften*, et Forhold, der var blevet saa forrykket, at man ikke blot **|VU:60**kaldte *Bogen* hvad *Pagten* er, men gjorde *Bogen*, som *forudsætter* *Pagten*, til *Pagtens Kilde*, og gjorde *Bogen*, som er *Apostlernes Værk* **|B:84**og *Menighedens Eiendom*, til *Apostlernes Kaldsbrev* og *Menighedens Lovbog*.

Skjøndt jeg derfor altid har erklæret og fremdeles erklærer alle dem for mine *Med-Christne*, som *frivillig* indgaaer samme *Daabs-Pagt* som *jeg* og døber med den samme *Daab*, holder fast ved *Pagten* og skatter *Daaben* som *Gienfødelsens Bad* i *Herrens Aand*, erklærer alle dem for mine *Med-Christne*, hvor urimelige *Tanker* de end gjøre sig enten om *Pagtens* **|US:388***Oprindelse* eller om *Daabens* *Indstiftelse*, eller om *Apostel-Skriftens* *Alder*, *Sikkerhed*, *Kræfter*, *Klarhed* og *Bestemmelse*, saa kan og maa jeg dog hverken for *Herrens* eller for *Menighedens* *Skyld* fortie, at en *bagvendt* *Tankegang* om den *ny* *Pagt*, om *Christendommen* og *Christeligheden* i det hele, ikke blot er *uforsvarlig*, og vilde gjøre *Troen* og *Menigheden* værgeløse, men maa tillige, i samme *Grad*, som den behersker os, gjøre *Troen* og *Haabet døde* og *magtesløse* hos os, saa vi savne *baade* den *gode Samvittighed* og det *Guds Herligheds Haab*, som er *Christendommens* *evangeliske Tilbud* og skal, efter den *ny* *Pagt*, være *Daabens Frugt* hos alle de *Troende*. Det *Første*, at *Troen* og *Menigheden* ved den *bagvendte* *Tankegang* om *Pagten* og *Bogen* blive, *aandelig talt*, aldeles *uforsvarlige* og værgeløse, det har jeg lige fra *Begyndelsen* med *Flid* stræbt at vise, men da jeg ikke kunde eller vilde angribe *Troen* og *Menigheden*, men tvertimod af al *Magt* forsvarede begge; da *Mængden* kun har liden *Følelse* af *aandelige* *Vaaben*, derfor heller ingen *Frygt* for dem; og da vore *Skriftkloge* havde været saa *forsigtige* at overlade den *verdslige* *Øvrighed* *Forsvaret* af *Troen* og *Menigheden* *baade*

mod Paven og Tyrken; saa er det først ganske nylig, man begynder at mærke den bagvendte Tankegangs Uforsvarlighed. I en saa *aandløs* Tid, som den, der **|B:85**enten endnu løber omkap med os eller ligger dog tæt bag os, kiender kun meget Faa noget til Troens aandelige Fristelse og Anfægning inden i os selv, saa alt hvad Mængden da skal ændse, maa udvortes komme til Orde, og naar da paa den ene Side de verdslige Love strængelig forbyde *Papister, Baptister* og alle fremmede Troes-Samfund at gjøre Proselyter eller hverve Tilhængere i Riget, og paa den anden Side Troens indfødte Modstandere ikke vender deres Vaaben mod den bagvendte Tankegang, men netop ved Hjælp af den be**|VU:61**kiæmper Troen, som en gammel, i vore *oplyste* Tider uforsvarlig Overtro, da voxer Forvirringen daglig, og de Fleste, som endnu holder paa den Christne Tro, veed da hverken ud eller ind, opgiver sædvanlig alt aandeligt Forsvar, mistænker enhver *Oplysning* og slaaer sig til Ro med den Tanke, at de har dog igrunden Ret.

Først nu, da *Papister, Baptister, Atheister* og *Mormoner* ved Religions-Friheden har faaet anderledes Dristighed og Spillerum, og da en udmærket Haarkløver, forudsættende Christendommens *muelige* Sandhed, selv i den allerurimeligste Skikkelse, reiser Banner for hvad han kalder “det *Ny Testamentes*” **|US:389***Christendom* og forstaaer derved *udelukkende* Apostel-Skriften og Bogstavens Christendom, først nu begynder der at komme Oprør i Leiren, saa alle de, der har nogen Christen-Tro, føler Nødvendigheden af at forsvare den mod dem, som kiækt paastaaer, at vi ingen Christendom har eller kan have, og de, der hidtil rask sammenblandede eller forvexlede *Bogen* “det *Ny Testamente*” med den *ny Pagt* mellem Vorherre og os om en god Samvittighed og en salig Evighed, de nødes til at indrømme, at deres Tankegang har været, om ikke alde**|B:86**les bagvendt, dog temmelig skiæv, saa den lader sig ikke længer forsvare.

Haarkløveren siger nemlig til dem: I og jeg er jo enige om, at det *Ny Testamentes Christendom* er den *eneste rette*, og I paastaaer jo, at *den* Christendom, I om Søndagen prædiker i Kirkerne, indprænter eders Confirmanter, trøster eders Kirkegængere og Skriftebørn med, giver beskreven i eders Bøger, lader haandhæve af den verdslige Arm og lader eder besolde for at bevidne, lever flot med og faaer Titler og Ordener for, *det er* og skal være “det *Ny Testamentes Christendom*”, men enten kiender I jo slet intet til det *Ny Testamente* og er da blinde Veiledere, eller I maae selv vide, at det er Pokker ikke det *Ny Testamentes Christendom*, er soleklart det Modsatte, og saa er I jo christelig talt store *Gavtyve*. At nu *Haarkløveren* lader, som om han slet ikke kiendte den christelige *Daabs-Pagt* eller de christelige Saligheds-Midler: *Daaben* og *Nadveren*, eller som om det dog var Biting, der slet ikke kom i Betragtning, hvor Talen kun er om det *Ny Testamentes*

Christendom, og at han, for at faae hele *Christenheden* til at synes det Ny Testamentes Christendom *modsat*, benytter sig af alle muelige Skole-[|VU:62](#)Kneb og Finter, som om den sande Christendom umuelig kan findes, bevidnes og forplantes i en saakaldt *Stats-Kirke*, fordi denne i sin *Heelhed* er et *uchristeligt* Sammensurium, og som om alt hvad man kan anføre et *Skriftsprog* imod, var dermed for Tid og Evighed gjort *uchristeligt*; men ved alt saadant sætter han dog kun den *bagvendte* Tankegang paa Spidsen og giennemfører den med ubøielig Strenghed, saa det bliver hver Dag klarere, at vil man ikke nødes til at give Haarkløveren Ret, da maa man begynde med selv at lade den bagvendte Tankegang fare, at *Bogen* “det Ny [|B:87](#)Testamente” skulde være den sande *Christendoms* egenlige *Kilde*, *Grundvold* eller *Troes-Regel*, thi dermed staaer og falder Haarkløveren som Christendoms-Kiender og Præste-Piner, og maa enten giendrive sig [|US:390](#)selv eller staae som *Christendommens* aabenbare *Fiende* og *Fornægter*.

Nu tvivler jeg dog ingenlunde paa, at jo alle de af os, der vil giælde for Christne, endsige da for Lys i Menigheden, vil finde, det var godt og meget nødvendigt, at vi fik den Oplysning, at vi ved Talen og Tvisten om *vor Christendom* aldrig skal lade os narre til at begynde med, hvad Christendom hverken er begyndt med eller kunde begynde med: den *Bog*, som først blev *skrevet* og *læst* i den christne Menighed, men at vi altid begynde med, hvad Christendommen er begyndt og maatte begynde med, og som vi godt tør sige, Apostel-Skriften ikke blot *forudsætter* men *bevidner*, nemlig den *Christne Troes mundlige* Forkyndelse, Bekiendelse og Beseigling, saa det ikke bliver et Spørgsmaal mellem de *Christne* og denne *Verden*, eller de *Troende* og de *Vantro*, men kun mellem de christelige *Boglærde* indbyrdes eller mellem dem og uchristelige *Boglærde*, først om vi har en ægte *Apostel-Skrift*, dernæst om dens *Udstrækning* og nærværende *Skikkelse*, og endelig om dens rette Fortolkning, dens *Forhold* til den ny Pagt og til den Christne Menighed, lutter *lærde* og tildeels meget omtvistelige Spørgsmaal, hvormed man, efter den *bagvendte* Tankegang, bebyrdede *Menigheden*, og istedenfor med Skriften at oplyse og bekræfte Troen, vakde og nærede alle mulige Tvivl hos dem, der ikke turde troe paa en enkelt *Skriftklog* eller paa den *verdslige Øvrighed*, som foreskrev hvad der skulde være den sande Christendom og rette Skrift-Fortolkning.

[|B:88](#)Jeg har imidlertid en *anden* og endnu langt vigtigere Grund til at [|VU:63](#)oplyse og bekæmpe den bagvendte Tankegang om “det Ny Testamentes” saakaldte Christendom, thi det er *Livs-Grunden*, der vel ikke kan gøres nær saa klar, som *Lys-Grunden*, vi nys omtalde, men som vi dog maa sætte øverst, fordi man kan dog leve taalelig godt i Tusmørke, men man dør ligesaa snart ved Dag som ved Nat, i Lys som i Mørke. Jeg har derfor ogsaa bestandig lagt

Vægt paa, at det *ny Liv*, som er Delagtighed i Guds eenbaarne Søn, Vorherres *Jesu Christi* retfærdige, sande og hellige, evige lyksalige *Menneske-Liv*, den kan kun *meddeles* os ved et *mundligt Ord* af Gud *til os*, saa det er kun luftigt Sværmeri, naar man indbilder sig at have faaet eller at kunne faae dette ny, christelige Liv, enten af Luften, som Vinden blæser, eller giennem et *Pennestrøg* og en *Bogstavskrift*, eller ved et Guds Ord, der *ikke* tales *til os*, eller ved et Præste-[|US:391](#)Ord, Pave-Ord eller Skolemester-Ord til os, hvor sandt det end ellers kan være og hvor godt det end ellers lader sig kapitelfæste, saa at, *naar* Vorherre *Jesus Christus* virkelig skal og vil *frelse* os fra Døden og skiænke os det *evige Liv*, da maa han ved sine egne Indstiftelser have efterladt sig paa Jorden et mundligt Guds-Ord *til os*, der er "*Aand og Liv*," kan frelse og saliggjøre os og kan vise, at vor Saliggjørelse er *hans* Gierning, hverken Pavens eller vor egen, idet at *den Aand og det Liv*, vi faaer af og ved *hans* Munds Ord til os, aabenbar er *hans Aand og Liv*, og ei vore egne eller nogen Andens.

Denne min Tankegang om de saakaldte *Indstiftelses-Ord* ved *Daaben og Nadveren*, der *meddele os Livet*, ligesom den derfra uadskillelige *Daabs-Pagt* skaber *Lyset* og meddeler os *Aanden*, den falder vistnok endnu [|B:89](#) selv de fleste Troende fremmed, og det følger af min egen Paastand om alle *Pennestrøgs* og alle *Bogstavskrifters* aandelige *Død og Magtesløshed*, at jeg ikke kan tænke paa med min *Pen* og mine *Bogstaver* at gjøre noget *levende* Indtryk paa mine Læsere, men naar *Aanden* gjør os til *Skriftkloge*, da lærer han os ligesaa vel hvad Skrift *duer* til som hvad den *ikke duer til*, og da den duer til at *pege* paa al Sandhed, saa skal jeg ogsaa bruge den til at pege paa Sandheden om det *mundlige Guds Ord*, der alene fører den christelige Aand, det christelige Lys og Liv med sig.

Først skal jeg da bemærke, at Seendragtigheden hos de Troende med at tilegne sig Sandheden om *Herrens Munds Ord til os* ved [|VU:64](#) Daaben og Nadveren som *Livs-Kilden*, hvoraf hele vort *levende* Forhold til Vorherre Jesus Christus, og i ham til vor himmelske Fader udspringer, den har sin dybe Grund først i den *papistiske* Forblanding af *Menneske-Ord* med *Guds-Ord*, og dernæst i den protestantiske Forblanding af *Mund og Pen, Tale og Skrift*, baade i guddommelig og menneskelig Henseende, saa det er et stort Guds-Under, naar en saa dybt indgroet Fordom med Rod oprykkes. Det er derfor slet intet Under, at vi hundrede Gange kan baade tale og skrive derom, uden at man engang ret mærker hvad vi mener, eller kan forstaae, at vi derved bekæmper ligemeget baade den *papistiske* og den *protestantiske* Vildfarelse, skøndt vi kan gjøre det langt klarere, at *det Guds-Ord*, hvorved Himmel og Jord blev skabt, *det Guds-Ord*, som var i Begyndelsen hos Gud og *var Gud*, kunde umuelig selv være eller udledes af en *Bogstav-Skrift*,

end vi kan gjøre den Sandhed, at intet Menneske uden *alene* det [|US:392](#)Menneske Jesus Christus, som er den eenbaarne Søn, *Guds-Ordet* [|B:90](#)i egen Person, kan tale et “*Guds-Ord*” i hele sin Kraft med *Menneske-Tunge*.

Derimod vil det sikkert hos alle sandhedskiærlige og troende Mennesker fremme den Oplysning, at, begribeligt eller ubegribeligt, er det nu engang saa i Herrens Menighed, at den levendegjørende Aand og det ny Liv kun meddeles os gennem *Herrens Munds Ord til os* ved Daaben og Nadveren, naar vi med al vor Tale og Skrift om Guds Rige stræbe at vække og skærpe Opmærksomheden paa de *Aandens Frugter* og *Christendommens Virkninger*, som ene kan bevise, at det ikke er Blændværk og tom Indbildning med *den egne Aand og det ny Liv*, som Herren har lovet sine Troende, og som vi rose os af at besidde. Alle sandhedskiærlige og troende Mennesker veed igrunnen med dem selv og opdage det, saasnart de ret gaae i sig selv, at de er blevet og vil blive ved at være *Christne*, ene og alene fordi de troe, at Vorherre *Jesus Christus* kan og vil skiænke dem og alle sine Troende en virkelig *god Samvittighed* og et sikkert og levende *Saligheds-Haab*, saa de kan let overbevise sig selv om, enten det er sandt eller ikke, at vi maa troe paa Daabs-Pagten og de andre Indstiftelses-Ord ved Daaben og Nadveren som Guds-Ord *til os af Herrens egen Mund*, for at faae Aand og Liv tilfælles med ham, thi kan vi uden det, Syndere, som vi alle er, faae en virkelig *god Samvittighed*, og Dødsdømte, som vi alle er, faae et sikkert og levende *Saligheds-Haab*, da har vi [|VU:65](#)ogsaa Aand og Liv tilfælles med Frelseren, men kan vi ikke faae en saadan “god Samvittighed” og et saadant “Saligheds-Haab” *uden* ved Troen paa hans Munds Ord til os, da nytter det os jo slet ikke, om vi kan gjøre de stærkeste Indvendinger mod denne Troes Forsvarlighed eller optænke andre muelige Maader, hvorpaa [|B:91](#)vi finde det rimeligere at faae den evige Velsignelse, thi vi gik jo dog ligefuldt Glip ad den virkelig gode Samvittighed og det sikre Saligheds-Haab, som vi søger hos Vorherre *Jesus Christus* og tør ikke vente at finde hos nogen Anden, da vi troer, at kun han har “*det evige Livs Ord*.”

Til denne vigtige Prøve: om det er ved hvad man kalder “*det Ny Testamentes Christendom*” eller ved hvad jeg kalder “*Christendommen af Herrens egen Mund*,” vi faaer en virkelig god Samvittighed og et sikkert, levende Saligheds-Haab i Vorherres *Jesu Christi* Navn, dertil vilde jeg med disse Linier op[|US:393](#)fordre alle mine christne Læsere, da jeg er sikker nok paa, at, har de ikke vidst det før, skal de derved opdage, at det ikke var noget Nyt, jeg har hittet paa, men at det er Vorherres *Jesu Christi* egen Saliggjørelses-Orden og Indstiftelse, jeg peger paa og med Munden, efter den Naade, som Gud ved sin Helligaand giver, stræber at sætte i Kraft og at gjøre frugtbar til det Guds Riges Tarv, som er Retfærdighed, Fred og Glæde i den Helligaand!

De syv Sakramenter.

De saakaldte syv Sakramenter hører vistnok til *Papisteriet*, som vi helst skal være udenfor, men da dog Papisterne haardnakket paastaaer, at de hører alle Syv til den christelige Børne-Lærdom, og da de regner baade den hellige *Daab* og den hellige *Nadver* til deres syv Sakramenter, hvoraf de siger, at vi har tyvstjaalet de To; saa skulde vistnok hele Menigheden være velbekiendt med Sagens sande Sammenhæng og det saameget mere, som man blandt andet, ved Trætterne om "*Ordinationen*", om "*Brude-Vielsen*" og om "*Skriftemaalet*" tydelig har seet, at den *papistiske Surdei* er endnu langtfra at være ret udrenset, saa vi kan holde *Paaske* med "*usyret Brød*." Saaledes gaaer det altid med den "officielle" eller |VU:66den saakaldte "*lovfaste*" og "*pligtmæssige*", med allehaande kiødelige og verdslige Vaaben kraftig beskyttede *Christendom*, hvorved der altid langt mindre spørges om, *hvad* der beviislig er sand *Christendom*, *hvad Trang* Mennesket har til *den*, og *hvad Gavn* Menneske-Livet kan have af *den*, end om *hvad Paven* og hans Præster, eller *hvad den verdslige Øvrighed* og *dens geistlige Embedsmænd*, eller *hvad Skolemesterne*, som creerede Doctere i Theologien, |B:93vil have skal *hedde* den eneste sande *Christendom*, saa at hvem der vover at bruge Mund eller hvæsse Pen *derimod*, det være sig paa *hvad Grund* eller med *hvad Beviisligheder*, det vil, de skal enten brændes eller smides i Hullet, eller landsforvises, eller i det allermindste gaae med Mundkurv og staae under stræng Censur alle deres Dage. Under saadanne Omstændigheder bliver det da en sat Ret hos *Papisterne*, at der er *syv* Sakramenter, og hos *Protestanterne*, at der er kun *to* Sakramenter, og, for en Feils Skyld, hos de Høikirkelige, at det er kun "*Nadveren*", der skal kaldes et *Sakrament*, saa de er slemme *Kiættere*, som siger, der er enten flere eller færre. |US:395I saadanne Kirke-Stater og Stats-Kirker nytter, som man veed, ingen Snak om "*bedre Oplysning*", og hvem der ikke vil prøve *Kiætter-Lykk*en, bryder sig da heller ikke om andre *Kirke-Lys* end dem, de saakaldte *Kirke-Eiere*, paa Kirke-Tiendens Bekostning lader tænde eller slukke, som det kan træffe sig, eller som de nærmest Vedkommende behager.

Ved en sær Undtagelse har vi imidlertid i det lille *Danmark*, selv midt i det *statskirkelige* Virvar, faaet Lov til at tænde hver sit Lys og see ved det, og nu, da vor strængt lutherske Stats-Kirke, har ladet sig forvandle til en fri *evangelisk-luthersk Folke-Kirke*, da maa

det jo være vor Embeds-Pligt at lade vort Lys skinne saa vidt og saa klart som mueligt for alle dem, som er i Landet, og da den *Catholske Kirke i Bredgaden* nu ogsaa lader sit Lys skinne paa sin deilig brede Vei til Himmerig, saa vil det være dobbelt nødvendigt med *Christendommens* eget Lys lidt grundigere at oplyse den mest tillokkende af alle brede Veies Beskaffenhed.

Uagtet nu Somme vil sige, at jeg er snarere en *Papist* end en *Lutheraner*, saa er jeg dog vis paa, at en **B:94** hver Pave meget vilde frabede sig *saadanne* Papister, og at derimod *Morten Luther* slet intet har imod *saadanne* Efterfølgere, som jeg er, ligesom jeg da ogsaa her, lige for Pavens Næse, gaaer ud fra den strængt *Lutherske* **IVU:67** Grundsætning for al christelig *Oplysning*, at den *Helligaand* er Christi *eneste Statholder* paa Jorden, og at denne Christi Statholder, som den *guddommelige Livs-Kraft*, kun er virksom giennem "Ordet og Troen", *Guds-Ordet* nemlig og *Menneske-Troen*, saa disse maae begge være i levende og kiærlig Virksomhed overalt, hvor der kan være *christelig* Tale om Noget, der enten skal kunne skabe eller opholde, udvikle eller pryde et *christeligt* Menneske-Liv.

Efter denne evangelisk-lutherske Grundsætning for *christelig Oplysning*, som jeg kalder urokkelig, og hvormed alt *Papisteri* er ikke blot uforeneligt, men uforligeligt, har jeg alt i mange Aar sagt mine Læsebørn saa god Besked, som jeg vidste, om de syv Sakramenter, men deels er jeg ogsaa i dette Stykke alle *christelige* Læsebørns Skyldner, og deels har den Besked, jeg før har vidst at give, havt sine store Mangler, hvorpaa jeg nu skal stræbe at raade Bod.

Fra dette evangelisk-lutherske Stade maae vi nemlig først og fremmest spørge om, hvad Ordet "*Sakrament*" betyder i *christelig* Forstand, thi, veed man ikke det, da er det jo latterligt at trættes om, enten der er *to* eller *syv* eller fjorten *christelige* Sa**US:396**kramenter, og naar vi nu opdager, at Ordet "*Sakrament*" ikke blot er vildfremmed hos os, men at *Latinerne*, i hvis Sprog det har hjemme, ligesaa lidt, som vi veed, *hvilken christelig* Tanke dette *selvgjorte* Skolemester-Ord kan udtrykke, da er det soleklart, at al Strid om de *christelige Sakramenters* Antal er ført i *Mørke* og kan ikke fortsættes et Øieblik længer end til det bliver lyst.

B:95 Vi siger altsaa kort og godt: om *Sakramenternes* Antal vil vi ikke trættes med Nogen, da der hverken findes noget tilsvarende Ord af *Herrens* Mund ved hans egne Indstiftelser, ikke heller i *Apostel-Skriften*, saa Ordet "*Sakrament*" kan slet ikke bruges til at oplyse, men ypperlig til at formørke Christi Evangelium. Lad os derfor heller høre, *hvad* det er, som Papisterne under Navn af "*Sakramenter*" vil have indesluttet i det samme Hoved-Begreb som den hellige *Daab* og den hellige *Nadver*, der er indstiftede af Vorherre selv, mens han var øiensynlig tilstæde, og som har det mageløse Vidnesbyrd af Aanden og Menigheden, at *Daaben* er

Gienfødelsens og Fornylsens Bad i den Helligaand og Nadveren er Christi Legems og Blods Samfund og Fællesskab!

Saa hører vi da af *Peter Lombard*, den berømte *Skolemester* |VU:68 og Biskop af Paris, i det *Tolvte* Aarhundrede, og hører det af alle *Papister* efter ham, at de *syv* saakaldte *Sakramenter* skal være: *Daaben*, *Bekræftelsen* (Confirmationen), *Nadveren*, *Skriftemaalet* (Pønitenzen), *den sidste Olie*, *Præste-Vielsen* (Ordinationen) og *Brude-Vielsen*.

Men naar nu den *papistiske* *Skolemester* med det Samme vil fortælle os, at disse *syv* Dele kalder han *Sakramenter*, fordi han og selv den hellige *Augustin* har betænkt, at der ved Ordet "*Sakrament*" kan og skal menes et "*helligt Tegn*" og en "*betegnet Helligdom*", da skal vi meget betakke os for at følge med ham paa denne *Peer Gantes* Gienvei, da det slet ikke ligger os Magt paa, at han og *Papisterne* med ham har smidt *Kornet* (som er Guds Ord) i en *Hob Avner* (som er Menneske-Bud), til der at blive overseet, glemt og, om mueligt, blive reent borte. Vi skulde derfor ikke engang have be|B:96rørt hans *Skolemester-Stil* om det hellige *Tegn* og den hellige *Ting*, der skal udgjøre *Sakramentet*, dersom ikke de *protestantiske* Theologer ligesaavel som de *papistiske* havde pløiet med hans *Kalv*, saa derom dreier sig blandt andet hele den lærde *Trætte* mellem |US:397 *Lutheraner* og *Calvinister* baade om *Daaben* og *Nadveren*, og da især om den *Sidste*.

Idet vi hermed lade al den *papistiske* *Sakrament-Snak* fare, skiller vi da strax med *Sandhedens Aand* og *Morten Luther*, *Daaben* og *Nadveren* fra det paatvungne, dem aldeles uværdige Selskab, da de fra *Begyndelsen* har staaet og skal til *Enden* staae *mageløse* i Guds *Huus*, baade som *de eneste kiendelige* *Indstiftelser* af *Vorherre Jesus Christus* selv og som de eneste *Livs-Fornødenheder* for det Folk, som skabes af *Aanden* ved "Ordet og Troen" til at love Herren, da det er i *Daaben* efter Herrens *Indstiftelse* de *Troende* fødes til *Guds-Børn* i og med Herren, og ved *Nadveren*, efter samme *Indstiftelse*, at de *Troende* og *Døbte* opelskes, under guddommelig *Væxt* i og med Herren, til de fuldvoxne kan staae *Maal* med ham.

At der nemlig i *Daaben* og *Nadveren* baade er noget *Synligt* og noget *Usynligt*, det er ikke deres *Kiendemærke*, saa de skulde kunne slaaes sammen med alt hvad der deels er *synligt* og deels *usynligt*, eller deels et *synligt Tegn* og deels en usyn|VU:69lig kun *betegnet Ting*, men Herrens *Indstiftelser* til det faldne *Menneskes* *Opreisning* maatte kun have baade *synlige* og *usynlige Bestanddele*, for at omfatte *hele Mennesket*, der jo er en *Forening* af det *Synlige* med det *Usynlige*, og de *synlige Ting* i *Daaben* og *Nadveren* er derfor *ikke Tegn* paa det *Usynlige* i dem, men hører ligesaa *virkelig* til *Tingen*, til det |B:97guddommelige *Læge-Middel* i sin *Heelhed*, som *Legemet* hører til *Menneskeligheden*. Om vi kan eller ikke kan

giætte, *hvorfor* Vorherre med sit Ord i *Daaben* har optaget *Vand* og i *Nadveren Brød* og *Viin* til sin *Aands Brug*, det er her ligesaalidt Spørgsmaalet, som om vi kan giætte Grunden til, at vort eget Menneske-Legeme, for at oplives af Guds Aande, netop maatte have de *Bestand-Dele*, det har, men da Herren, blandt alle *synlige Ting*, som stod til hans Raadighed, har til sin *Daab* valgt det mageløse *legemlige Rense-Middel*, som *Vandet* er, og til sin *Nadver* det fineste *legemlige Nærings-Middel* for Menneske-Livet, som *Hvedebrødet* og *Vinen* er, saa seer vi let, at de *synlige Ting* ved Herrens Indstiftelser paa een Gang er Billeder af de *Aands-Kræfter*, som giennemvirker dem, og *Spirer* til den ny, rene og klare *Legemlighed*, som Herren vil skiænke alle Sine, for ogsaa *legemlig* at være herlig i sine Helgene og beundringsværdig i alle sine Troende. Da nu ogsaa "*Vandet*" baade efter *Skabelse-Bogen* og efter den *Verdens-Kløgt*, der kun nødvendig giver enten *Skaberen* eller *Skabelse-Bogen* Ret, er hele *Legems-Udviklin*^{US:398}gens dunkle *Moderskiød*, hvorover *Guds Aand* under al *Skabelse* svæver; saa fristes de *Christne* ligesaalidt til papistisk at læse over *Daabs-Vandet* for at indvie det med *Daabs-Ordets* Kraft, som til papistisk at *forgiøre* *Nadver-Brødet* og *Vinen* til hvad paa *Jorden* kun *Guds-Ordet*, som blev *Kiød*, kan og vil være.

Har vi nu seet, at *Daaben* efter Herrens Indstiftelse, som et sandt Gienfødelsens og Fornyelsens Bad i den Hellig-Aand, *baade for Sjæl* og *Legeme*, svarer til hele vor saakaldte naturlige, det er: *kiødelige* og *verdslige Fødsel*, baade forsaavidt vi ved den kommer *øiensynlig* til Ver^{B:98}den, og forsaavidt vi *usynlig*, men ogsaa *kiødelig* og *verdslig*, kommer for Lyset, kommer til *os selv* og bliver os bevidste i *denne Verden*; og at *Nadveren* efter Herrens Indstiftelse, som hans *Legems* og *Blods Fællesskab*, *baade for Sjæl* og *Legeme*, svarer til hele vor saakaldte naturlige, det ^{VU:70er:} *kiødelige* og *verdslige Livs-Næring*, baade forsaavidt som vi *øiensynlig* æder og drikker, og forsaavidt som vor *Sjæl usynlig*, men ogsaa *kiødelig* og *verdslig*, fødes og næres til, i *Begjærighed*, *Ord* og *Tanker*, at omfatte og, saavidt mueligt, tilegne os hele *denne Verden* og dens *Herlighed*; see, da fristes vi ikke til papistisk at sammenjasje *Daaben* og *Nadveren* med noget *Tredie*, end sige da med *Alt* hvad man tænker, maa *smage* alle *Christne* godt, eller hvad der kan give selv *Tyrker* og *Hedninger* et vist *christeligt Skin*, som den selvgjorte *Christi Statholder* siger, han skal nok faae *Vorherre* til at nøies med.

Snarere kan man vistnok, af *Ærgrelse* over *Papisteriet*, fristes til at smide alt det saakaldte *Christelige*, saanær som *Aanden*, *Ordet* og *Troen*, overbord, og det har *Calvinisterne* prøvet paa, men det skal netop være os et advarende Exempel, thi derved tog de *Livet* baade af *Daaben* og *Nadveren*, saa *Kvækerne* fandt hos dem kun *Skygger* af Herrens Indstiftelser at vrage.

Morten Luther, som ærlig stræbde at sætte *Daaben* og *Nadveren* i deres rette, levende og guddommelige Lys, han stræbde da ogsaa at betragte baade hvad han beholdt og hvad han forkastede i samme Lys, og skiondt han for sin Part ei lagde synderlig Vægt paa nogen af de selvgjorte *Kirkeskikke*, saa lod han det dog være et *aabent* Spørgsmaal, hvormange af de gamle Kirke-Skikke, man, naar det papistiske *Sakrament-Svøb* var revet af dem, kunde finde opbyggelige og bibelsk forsvarlige.

|B:99|US:399Hvad nu os *Danskere* angaaer, da bekiendte jo vore Skriftkloge sig ogsaa i dette Stykke til de *Lutherske* Grundsætninger, men de fandt sig dog meget tamt i, at ligesom *Daaben* blev en *Borgerpligt* for alle de *Fødte* og *Altergangen* for alle gyldige *Vidner*, ogsaa *Skriftemaalet* blev en *Borgerpligt* for alle dem, der vilde gaae til *Alters*, *Brude-Vielsen* en *Borgerpligt* for alle dem, der vilde giftes, *Ordinationen* en *Borgerpligt* for alle dem, der vilde være Præster, og saa tilsidst *Confirmationen* en *Borgerpligt* for alle dem, der ikke vilde sættes i Tugthuset, saa deraf skulde Menig-Mand ikke lære, at der var nogen væsenlig Forskiel mellem *Vorherres* egne *Indstiftelser* og de andre *Kirkeskikke*, som enten *Paven* eller *Luther* eller *Christian den Sjette* havde indført.

Saaledes staaer eller rettere ligger det da endnu hos os, og det er neppe for at sætte *christelig* Skik paa dette Virvar, at man raa **|VU:7**ber saa stærkt paa en "*Kirke-Forfatning*", men desmere Flid maae vi gjøre os for at oplyse den saakaldte "*Kirke*", og derved blandt andet oplyse, at vil man lægge *kirkelig* Vægt paa andet end *Evangeliets Forkyndelse*, *Daaben* og *Nadveren*, som baade for at være ægte og for at være frugtbare, maae være *frie*, da er det *antiluthersk*, og ei engang godt, men slet *papistisk*, fordi de *Kirkeskikke*, man da gjør Væsen ad, er *ingenhunde* de gamle, som man kunde indbilde sig, var *apostoliske*, men er *vitterlig selvgjorte*, saa det er umueligt, at enten *Vorherre* eller *Apostlerne* kan have lagt nogen Vægt paa dem eller lagt nogen Velsignelse til dem.

Confirmationen (Bekræftelsen) hos *Papisterne* er nemlig en *ældgammel* Kirkeskik, som bestaaer deri, at *Biskoppen*, som ene skal have Kald til at forrette den, med Haands-Paalæggelse *korser* og *salver Panden* i Treenig **|B:100**hedens Navn, og det skeer ikke, som en Saligheds-Sag, med *alle* de Døbte, men kun med dem, som forlanger det, og da især med dem, der tænker paa at blive *Præster*, da *Confirmationen* altid skal gaae forud for *Ordinationen*, og fremtræder altsaa ikke som en *christelig Livs-Nødvendighed*, men kun som en *aandelig* Bekræftelse og Bestyrkelse for dem, der vil indvies til *Evangeliets Forkyndelse*, *Troens Forsvar* og *Menighedens Tjeneste*.

Hvorvidt nu *Morten Luther* gjorde vel i at aflægge denne oldchristelige Kirkeskik, det er vistnok et Spørgsmaal, men at det blot er skedt, fordi *Luther* med Rette skyede den *haandgribelige*

Salvelse ved Confirmationen, saavel som ved Daaben, og |US:400| fordi Confirmationen var nagelfast til Bispestolen, som han næsten var nødt til at opgive, det slutter jeg deraf, at *Luther* ikke blot beholdt *Korsets Tegn* ved *Daaben*, men at vi, sagtens med hans Bifald, slaaer ved *Daaben Kors* baade for *Aasyn* og *Bryst*, da derimod hos *Papisterne* kun *Korset* for *Brystet* hører til *Daaben* og *Korset* for *Panden* udelukkende til *Confirmationen*. Da nu denne Udstykning vistnok, som alt hvad der vil adskille hvad Gud som “*Hoved* og *Hjerte*” hos Mennesket har sammenføiet, er en papistisk Surdei, saa kan vi godt forsvare baade vor Korsbetegnelse ved *Daaben*, og give Grund for, at vi kalder de Hjemmedøbtes offentlige Fremstilling for Menigheden *Daabs-Confirmation*, men derimod kan vi aldrig forsvare senere under Navn af “*Confirmation*” at have |VU:72| indført en *selvgjort* Kirkeskik, der paa den ene Side skal være udelukkende *Betingelse* for *Altergangen*, og paa den anden Side selv være *betinget* af en vis *Færdighed* i *Læsning*, *Skrivning* og *Regning* og *Besiddelsen* af en gyldig *Koppe-Attest*. |B:101| Dette er nemlig et *verdsligt Papisteri*, der ikke blot er ligesaa latterligt og uforsvarligt som noget af det *Geistlige*, men er, *christelig* talt, aldeles *utaaleligt*, da det slaaer en aldeles *hedensk* Bom for *Herrens Bord*, og kræver ovenikøbet *Bompenge*, som de “*Troende* og *Døbte*” maaskee slet ikke kan udrede.

Hvis vi derimod, under hvilket som helst Navn, blot gjorde det til en ufravigelig Skik, at alle de, der vare døbt saa spæde, at de ved *Daabs-Pagtens* Oprettelse ei selv kunde svare for sig, de skulde før de stedtes til *Herrens Bord*, offentlig vedkiende sig og bekræfte deres *Daabs-Pagt*, og derpaa med *Haands-Paalæggelse* forsikkres om deres *Daabs aandelige* og *christelige* Gyldighed, da vil jeg forsvare det som en nødvendig Følge af *Barne-Daaben*, og tør troe, det langt mere end den papistiske *Confirmation* lignede den *apostoliske* Skik, som *Papisterne* beraabe dem paa.

Det er nemlig i Henseende til “*Confirmationen*” som til saameget Andet, langt fra, at *Papisterne*, som de *protestantiske* Theologer har forudsat, enten har forsmaaet *Skrift-Beviser* eller været uvidende om *Skriftens* Indhold, og det er da Ap. Ggs. 8, de beraaber dem paa for *Confirmationens* *Apostoliskhed* og for *Bispernes Eneret* til at meddele den, og det er sikkert nok, at der findes *Efterretning* om *Apostlerne Petrus* og *Johannes*, som drog ned til *Samaria*, hvor *Prædikanten* (*Diakonen*) *Philippus* havde døbt Mange “til den Herres *Jesu Christi* Navn”, uden at de havde faaet den *Hellig-Aand*, som de nu først fik, da *Apost|US:401|*lerne med *Haands-Paalæggelse* havde bedt over dem; og det er sikkert nok, at denne *Efterretning* peger paa en *apostolisk Skik*, der ogsaa synes underforstaaet ved “den anden *Naadegave*” |B:102| (2 Cor. 1.) og ved Udtrykket bekræfte eller bestyrke (*episterizein*) som oftere bruges om *Apostelen Pauli andet* Besøg hos de *Menigheder*, han

havde grundet. At nu de *latinske* Christne kaldte denne *apostoliske* Skik paa deres Tungemaal "*Confirmationen*", derimod kan intet være at indvende, men naar Papisterne paastaaer, baade at den *apostoliske* Confirmation har været ligesom deres, og at *deres Biskopper* har baade Fuldmagt og Eneret til at meddele den *apostoliske Confirmation*, da bli|[VU:73](#)ver de, som sædvanlig, Beviset for begge Dele skyldige og paadrager sig derved en kirkehistorisk Giæld, de umuelig kan betale.

Dette er nemlig *Papisternes Grund-Vildfarelse* og Kilden til alt Papisteri, at Paven i Rom, ikke blot uden alt Bevis, men trods den klareste Giendrivelse, udgiver sig for "*Apostoliker*", og dermed for Apostlernes Hoved-Arving og Christi Statholder og andet *Jeg*, om hvem det i allerstrengeste Forstand skulde gælde, hvad Herren, efter *Skrifterne*, har sagt til sine Apostler, saasom dette: hvem der hører *eder*, hører *mig*, hvem der foragter *eder*, foragter *mig*, og hvadsomhelst I løser og binder paa *Jorden*, skal være løst og bundet i *Himmelen*. Hvad nemlig Paven ved dette saakaldte *Skrift-Beviis* ikke har taget sig i Agt for, men hvad de *protestantiske Theologer* ved deres saakaldte *Skrift-Beviser* i *Præstesagen* ligesaalidt har taget sig i Agt for, det er ikke blot det *Ubeviislige* i den Paastand, at enten *Paven* eller nogen saakaldt *Christi Embedsmand* efter Apostlerne har "*apostolisk Fuldmagt*", men det er tillige det *Latterlige* i at tillægge sig en "*apostolisk Fuldmagt*", som man aabenbar *ikke* heller kan have.

Vorherre *Jesus Christus* sagde nemlig, *efter Skrifterne*, ligesaa vist til sine Apostler: det er *ikke eder*, som [|B:103](#)tale, men min *Faders Aand*, som taler igiennem eder, som han sagde: hvem der hører *eder*, hører *mig*, saa det Ene maa saameget mindre fattes det Andet, som den *aandelige Beskaffenhed* af den *apostoliske Tale* aabenbar maa være Grunden til det *apostoliske* Ords Eenhed med Herrens Ord og tilsvarende Myndighed. Dette, som de protestantiske Theologer aldeles har overseet, har vel Paven *halvveis* taget Hensyn paa ved at erklære sit apostoliske Ord for *ufeilbart*, men dels er den Paastand latterlig, naar man ikke kan holde Tungen saa lige i Munden og Pennen saa godt i Ave, at man hverken taler eller skriver *eet* Ord om Guds Rige, der [|US:402](#)er *uforeneligt* med Herrens Ord, og dels vilde ikke engang det forslaae, naar ikke den saakaldte *Apostolikers* Ord i Herrens Navn aabenbar havde *samme Kraft* og *Virkning*, som Herrens egne og hans Apostlers Ord i hans Navn. Hvad enten man derfor kalder sig *Apostoliker*, *Petri Efterfølger* og *Christi Statholder*, eller man kalder sig *bibelsk Christolog* og *Theolog* med "*apostolisk Fuld*[|VU:74](#)*magt*", saa har man dog kun Skam af det, naar man ikke virkelig kan tale med *Apostlernes Tunger* og gøre *Apostlernes Gierninger*, thi uden det gjør man sig kun til Latter ved at ville meddele Andre en *apostolisk Afløsning*, Confirmation eller Ordination, som man

aabenbar fattes *Fuldmagten til*, da man fattes *Kraften deri*, og har ikke, som ved *Daaben* og *Nadveren*, et Ord af Herrens egen Mund at meddele og en *Gierning* af hans egne at pege og stole paa, men skal selv give "Krafts og Klarheds Beviis" paa, at det er ikke et blot *Menneske-Ord*, man taler, men sandelig et *Guds-Ord*, der har sin tilsvarende Kraft hos de Troende.

Morten Luther havde altsaa fuldkommen Ret til at **|B:104**benægte alle de selvgjorte Sakramenters *Apostoliskhed*, hvad enten man vilde udgive dem for *christelige Livs-Nødvendigheder*, eller man kun vilde paastaae, at de udrettede det Samme under enhver *Biskops*, som de muelig kunde udrette under en *Apostels* Haands-Paalæggelse, men vel vil det være rettest at beholde baade *Daabs-Bekræftelsen* og *Præste-Vielsen*, som opbyggelige Kirke-Skikke, der altid vil være til Velsignelse i *samme* Grad, som Menigheden og dens Lærere er *apostoliske*, da Herrens Aand altid i samme Grad vil være stærk over Menigheden og giennem "Ordet og Troen" virke derefter. Var derfor kun Menigheden hos os *borgerlig frigivet*, saa dens Frivillighed i Aanden og Fribaarenhed i Herren blev kiendelig, da skulde det sikkert snart vise sig, at vi har udvalgt "den gode Deel", ved *udelukkende* at vente Saliggjørelsen af Herrens egne Indstiftelser og kun lægge en vis ubestemt Vægt paa *Confirmationen* og *Ordinationen*, saa godt eller saa maadelig, som vi under den *Helligaands* Paakaldelse kan forrette dem.

Trøstig kan vi da smile baade ad *Pavens* Bandsættelse og ad hvad der langt mere latterlig løber ud paa det samme: den saakaldte *bispelige Høikirkes* medlidende Skuldertræk over os *lutherske* Stakler, som, fordi vi ingen *uafbrudt apostolisk* Biske-Vielse har, naturligviis ogsaa skal fattes *Præste-Vielse* og *Confirmation*, og kan ikke engang hjemle os mindste Ret til Herrens egne Indstiftelser: *Daaben* og *Nadveren*, men maa, udenfor **|US:403**begge Parter, baade den gamle og den nye, overlades til Guds almindelige Barmhjertighed over alle *Hedninger*.

Jeg skal her ikke læse den storagtige Biske-Kirke med sin sorte aandelige Armod sin Text, men jeg skal oplyse, hvad jeg til min egen **|VU:75**store Forbauselse har opdaget, at den saa **|B:105**kaldte *apostoliske Biske-Vielse i uafbrudt* Følge, som *Høikirken* bryster sig med og udleder hele sin mageløse Herlighed af, det er den tommeste af alle Indbildninger, da der i den christelige *Oldtid* aldrig har været *nogen Biske-Vielse*, følgelig endnu mindre en *uafbrudt apostolisk Biske-Vielse* til. Selv *Peder Lombard* finder sig nemlig nødt til at bekiende, at skjøndt Biskoppen ogsaa efter hans Sigende har *Eneret* baade til at ordinere og confirmere, saa er *Bispeligheden* dog *ingen* højere Grad af Indvielse (ordo), men kun en *Rang* og et *Embede* (dignitas og officium), da man aldrig i Kirken har haft højere *Indvielses-Grader* end Diakonernes (Prædikanternes) med Overlevering af *Evangelie-Bogen*, og

Presbyternes (Præsternes) med Overlevering af *Kalken*. Dette maa dog vel være Beviis nok for, at der end ikke i Pavedømmets Mørke har været nogen Biske-Vielse, der enten udgav sig for apostolisk eller tilsagde Biskoppen høiere *Aands-Gaver* og *christelig* Embeds-Myndighed, saa at hvad nu enten de engelske eller andre Bisper vil have Ord for at meddele og skiænke hinanden ved Biske-Vielsen, det gjør de ganske paa eget Ansvar og for egen Regning, ret egenlig en Regning uden Vært. Vel har de engelske Bispers Procurator (Bingham) beraabt sig paa en *afrikansk Landemods-Akt* til Beviis paa, at Biske-Vielsen var old-christelig, men her kommer til alle andre Uheld endnu det, at selv efter samme Landemods-Akt bestod Biske-Vielsen kun i, at man under Haands-Paalæggelsen holdt Evangelie-Bogen *over Bispernes Hoved*, hvad aabenbart snarere maatte betegne Biskoppens *Under-Ordning* end hans *Over-Ordning* og kunde umuelig være *aposteligt*.

Vores *Præste-Vielse* til at prædike *Evangelium* frit, som det findes, og til at forrette *Daaben* og *Nad|B:106veren* efter Herrens egen Indstiftelse, er da al den *christelige* Indvielse til “Hyrder og Lærere”, som *efter* Apostlernes Dage har været i Menigheden, saa det kan kun findes tvivlsomt, om vi har gjort ret eller galt i at indvie paa een Gang baade til *Prædikanter* og *Præster* (Diakoner og Presbytere), thi at vi kun indvier med *Haands-Paalæggelse*, under den *Helligaands* Paakaldelse, uden nogen *haandgribelig* Overlevering enten af *Evangelie-Bogen* eller *Al|VU:76ter-Bægeret*, det er i alle Henseender et christeligt Fremskridt, *|US:404* da vi hverken maae give Menighedens Fællesgods i Enkeltmands-Haand, eller lægge Dølgemaal paa, at det er ene og alene den *Helligaands Naadegave*, der kan skaffe Herren og Menigheden dygtige og aandsmyndige Embedsmænd, som skrevet staaer, (Ap. Gj. 20), at det er den *Helligaand*, som sætter Hyrder over Herrens Hjord. At vi har gjort en vis *Sprog-Kundskab* og *boglig* Dannelse til *Betingelse* for *Præste-Vielsen*, kan vistnok ikke forsvares som en Regel *uden* Undtagelse, men naar det blot var det *Ny Testamentes Grund-Sprog* og kun *boglig* Dannelse paa *Modersmaalet*, vi lagde Vægten paa, og ophævede alt *geistligt Laugsvæsen* med *Eneret* til at opbygge Herrens Frimenighed, da vilde *Regelen* dog være meget *christelig*.

Kommer vi nu til *Brude-Vielsen*, da seer vi strax, at Papisterne sammenblander den ny Pagts Dage med den Gamles, og *Ægteskabets* paradisiske Indstiftelse med den saakaldte *christelige Brudev vielse*, men da vi har gjort ligesaa, er derom kun at sige, at det skulde vi smukt lade være, og med Flid oplyse Menigheden om, at *Ægteskabet* er slet *ingen christelig*, men kun en *grundmenneskelig* og *borgerlig* Indretning, som ikke har andet Løfte paa *|B:107christelig* Velsignelse end *Alt* hvad troende Christne gjør i Vorherres *Jesu Christi* Navn.

Derimod skal vi lægge vel Mærke til, at selv Papisterne ved deres Brude-Vielse slet ikke, som vi, gjør noget *Samvittigheds-Spørgsmaal*, men spørger kun, om Vedkommende vil indgaae *louligt Ægteskab* efter Kirkens Skik; thi saaledes bør det være.

Hvad der hos Papisterne skal gjøre Brude-Vielser til et *Sakrament*, er for Resten ene og alene *Trolovelses-Ringen*, som Præsten lyser Velsignelse over og bestænker med Vievand, og, paa Vievandet nær, er her intet synderligt at laste, naar man kun ikke tilskrev Høitideligheden selv nogen *aandelig Kraft*, thi *Trolovelses-Ringen* er jo det smukkeste *Tegn* paa *Troskaben*, og den *ubrødelige Troskab* mellem *christelige Ægtefæller* skulde unægtelig være Beviset paa, at de *Christne* har en egen Velsignelse i alle deres menneskelige Forhold.

Saalænge imidlertid *Brude-Vielser*, som endnu hos os, er en *Borger-Pligt* for *Præsterne* at forrette iflæng og for alle [|VU:77](#) *Folke-Kirkens* Kunder at *underkaste* sig, saalænge vil den naturligviis, som hidtil, være langt mere til Skade og Forargelse end til Gavn og Opbyggelse, saa at først naar *Ægteskabet i borgerlig Henseende* bliver en reen *borgerlig Sag*, og en christelig *Brude-Vielse* de *Christnes egen Sag*, frivillig paa begge Sider, først [|US:405](#) da nytter det at tale om, hvordan et christeligt Ægteskab bedst kan indvies.

Hvor langt imidlertid selv de fleste Christne hos os er fra denne christelige Oplysning i Ægteskabs-Sagen, det saae vi nys kun alt for klart, da næsten alle vare enige om, at hvor *aabenbar* vantroe og uchristelige end Mangfoldige af *Folke-Kirkens* Medlemmer var, saa skulde de dog *alle* [|B:108](#) have en *christelig Brudevielse*, og jeg hørte da den mærkelige Yttring, ikke for Spas, men for ramme Alvor, at de stakkels *christelige Smaapiger*, der havde *vantroet Kiæresten*, vilde sjelden eller aldrig faae en *christelig Brudevielse*, naar det *ikke* var en *tvungen* Sag. Naar man tænker paa, *hvor lidt* christelige Brudevielser længe har været hos os, kan man vel ikke bare sig for at smile ad denne Trøst, og for ramme Alvor maa man jo sige, at *den* christelige Pige, der kan gifte sig med en *aabenbar Vantro*, hun skulde ikke være kræsnere paa *Brudevielse* end hun er paa *Brudgom*, men det bliver desværre lige sandt, at man endnu holder fast paa den *papistiske* Surdei, at skuffe hinanden og saavidt mueligt sig selv med et *christeligt Skin*, selv hvor man veed, det er det tommeste Skin under Solen.

Vi kommer nu til, hvad vi, om ikke godt, saa dog kort nok kalder *Skriftemaalet*, men hvad *Papisterne* kalder *Kirkebod* (*pænitentia*), og skjøndt *Skriftemaalet* ikke saa klarlig hos os, som *Kirkeboden* hos *Papisterne*, har spillet Hoved-Rollen i den statskirkelige Saligheds-Sag, saa er der dog ogsaa hos os fra begge Sider, baade den saakaldte “*Skriftefaders*” og de saakaldte “*Skriftebørns*” Side, lagt en Vægt paa denne *Kirkeskik*, der saameget mindre lader sig forsvare, som vi *Smaafolk* i *Norden*, ganske paa

vores egen Haand, har gjort *Skriftemaalet* til en *udelukkende* Betingelse for *Altergangen*. Dette er saameget besynderligere, som vi ellers har hørt til *Luthers* lydigste Disciple, og maatte dog vide, at *Skriftemaalet* og *Afløsningen*, betragtet som en *Saligheds-Sag*, **|VU:78** var og er Grundvolden for alt *Pavedom* og *Præsteherskab* og undergraver hele den *christelige* Saliggjørelses-Orden, hvad *Morten Lu***|B:109***ther* under hele sin Kamp med *Afladen* og det øvrige Papisteri mesterlig har oplyst.

Netop denne vor Urimelighed, tilligemed den Kiendsgierning, at det selvgjorte Kirkebods-Sakrament saa gruelig har kunnet fordunkle Herrens egne Indstiftelser, bør imidlertid gjøre os varsomme med Bedømmelsen af *Skriftemaalet* og *Afløsningen* i sig selv, som en *christelig* Kirkeskik, uden Krav paa at være mere. Da nu ogsaa Skriftemaals-Sagen baade her og i Norge **|US:406** nys for Alvor er kommet paa Bane, finder jeg det nødvendigt at behandle den *særskilt*, og skal derfor her kun endnu bemærke, at *Syns-Forladelsen* iflæng, paa *Embeds-Vegne*, med eller uden *Syns-Bekendelse*, er Hoved-Hjørnestenen i alle de *Stats-Kirker*, som vil give Millioner et *christeligt* Skin og Skinnenet Krav paa Virkelighed.

Som det *syvende* og sidste af Papisternes Sakramenter skal jeg kun berøre "*den sidste Olie*", der naturligviis er indviet med *Bispe-Læsning*, og hvormed man salver de Døendes Øine, Øren, Næse, Mund og Hænder, stundom ogsaa Fødderne (og hos Mandfolk Lænderne), under den stadige Mumlen: "Gud forlade dig ved den hellige Salvelse alt hvad du har syndet med Synet, Hørelsen, Lugten, Smagen og Følelsen o. s. v." At nu *Protestanterne* aldeles har aflagt denne gamle *Kirkeskik*, lader sig vist nok *christelig* meget godt forsvare, men *bibelsk* paa ingen Maade, *naar* man, som alle de protestantiske *Stats-Kirker*, *trods Luthers Raad*, *trods Kirkehistoriens* Vidnesbyrd, og trods al sund Forstand, tager det aabenbar *uægte* Jakobs-Brev for gode Varer, thi det er unægteligt, at den *papistiske* sidste Olie, som Hjelp baade til Helbred og *Syns-Forladelse*, baade omtales og anbefales i *Jakobs-Brevet*.

For Resten har denne Salvelse, som vi ikke kan nægte **|B:110** er ældgammel i Christenheden, ventelig havt sit Udspring af *Balsameringen* hos Jøderne, som selv Vorherre var saa langt fra at foragte, at han paa det kiærligste takkede for den, og i sin *christelige Skikkelse* har den "sidste Olie" derfor vist været ligesaa opbyggelig, som den i sin *papistiske* Skikkelse er forargelig.

Naar nu vi har sat *Jords-Paakastelsen* istedenfor *Salvelsen*, ligesom *Lig-Prækenen* for *Sjæle-Messen*, da kan det vel synes uskyldigt nok, men *Lig-Prækenen* har dog tit været ufor**|VU:79**svarligere end *Sjæle-Messen*, og naar Begravelsen i saakaldt *Christenjord*, med et *Præste-Ord* til Liget, enten tillagdes mindste Værd i *Saligheds-Sagen*, eller udgaves dog for uundværlig til en *christelig Begravelse*, da fuskede ogsaa vi paa at skabe et nyt

Sakrament, der var saameget latterligere, som det ikke forrettedes med det døende Legeme, men med den Dødes Lig og skulde bogstavelig med *Jord* hjælpe Folk til Himmels.

|B:111 |US:407 |VU:79

De christelige Livstegn.

Saalænge der har været Christendom i Verden, har ethvert alvorligt Menneske, der følte sig tiltalt af den, som guddommelig Sandhed, ogsaa følt, at Salighedens Sag umuelig kan være det *evige Livs* Sag, uden at have kiendelig Indflydelse paa det *timelige Menneske-Liv*, saa at hvem der virkelig nægter det, og venter kun en saakaldt "*salig Død*" af Christendommen, derved baade røber sin *aandelige Dødhed*, og udsætter Christendommen for den vantro Verdens bitre og tilsyneladende velfortjente Spot. Var nemlig Christi Evangelium *saadant* et blot saakaldt "*evigt Livs Ord*" som gjorde det *timelige Menneske-Liv* endnu dødere end det forhen var, da hverken kunde eller maatte noget sandhedskiærligt Menneske troe paa et *saadant* Evangelium, thi hvad der viser sig aandløst eller aandelig dødt og magtesløst i *Tiden*, kan umuelig være aandfuldt eller aandelig almægtigt i *Evigheden*, hvorfor da ogsaa Vorherre *Jesus Christus* selv har vidnet, at vi maae aandelig gienfødes i *Tidens Løb* for at faae Deel i det *evige Liv*, og at dette er en Sandhed om det *Jordiske*, der først maa troes, inden man kan troe Sandheden om det *Himmelske*.

|B:112 Uagtet derfor *Papisternes* Christendoms-Begreb var saa aandelig dødt og magtesløst, som det, uden at være soleklart selvmodsigende, vel lader sig tænke, saa drev dog selv Papisterne med streng Alvor paa et saakaldt *christeligt Liv*, *Munke-Livet* nemlig, der skulde betragtes som hele *Menighedens* Eiendom, hvori ethvert Medlem kunde faae Lod og Deel, ved at troe derpaa og efter Evne bidrage til dette saakaldte gudelige og christelige Munkelivs Vedlige|VU:80holdelse, Velgaaende og Ophøielse. At dette *Munke-Liv* imidlertid, selv med Straale-Krandsen som et *Helgen-Liv*, var, aandelig og christelig talt, kun et *Skin-Liv*, der netop røbede den aandelige Død, som det stræbde at skjule, |US:408det har Kirke-Historien sat i saa klart et Lys, at det, idetmindste mellem *Morten Luthers* Discipler, neppe kan trænge til mere Beviis.

Og hvad nu disse Morten Luthers Discipler eller de saakaldte *Lutheraner* angaaer, da skal det ikke nægtes, at de især fortalde og forskrev sig meget slemt, som om det virkelig var deres Mening, at det *timelige Menneske-Liv*, som i grunden ugudeligt og

uforbederligt, maatte man i Salighedens Sag slaae en tyk Streg over, og kun tænke paa en “*salig Død*,” som den vise “*Prædiker*” har sagt, at “*Døds-Dagen* er bedre end *Fødsels-Dagen*.” Da nu ogsaa de *lutherske* Lære-Bygninger (Dogmatiker) ligesom de *calvinistiske* hvilede paa det *døde Bogstav* og *Skrift-Begreb*, og vore Skriftkloges Skolemester-Liv aabenbar var langt mindre gudeligt end Munke-Livet, saa kunde Papisterne med et godt Skin beskyldte os for at have et endnu langt *dødere* Begreb om Christendommen end de, men desuagtet havde Lutheranerne dog igrunden valgt den bedste Deel og stillet sig paa *Livets Side*, idet de overlod Papisterne det aandelig døde *Skin-Liv*, og trøstede sig med **|B:113**den *Aand*, der trods *Skin-Døden*, kunde og vilde gjøre dem *levende* med Christus.

Midt under deres uforsvarlige Bandsættelse af hele det naturlige Menneske-Liv, og deres Lovtaler over den “*salige Død*” og de “*salige Lig*”, saa krævede *Lutheranerne* dog for ramme Alvor til sand Christendom en *levende Tro*, der beviste sin aandelige Kraft og *Virkelighed* i en *levende Bekiendelse*, *Forkyndelse* og *Lovsang* paa *Modersmaalet*, og vi tør dristig paastaae, at dermed har vi nævnet de rette *christelige Livstegn*, der aldrig ganske kan fattes hvor der er sand Christendom, og heller aldrig kan findes samlede uden hvor Herrens *Aand*, som gjør *levende*, er Menighedens guddommelige Talsmand, Trøster og Ledsager til al Sandhed.

Hvad der alligevel gjorde selv de *ægte* Lutheraner *skindøde* til Hverdagsbrug, og forknyttede deres christelige Liv i Væxten, det var deres forvirrede og selvmodsigende *Tankegang* om evangelisk *Frihed* med statskirkelig *Trældom*, om Gienfødelse i *Daaben* med Tro og Liv efter *Skriften*, og endelig om Menneske-Livets christelige *Fornyelse*, uden et gammelt Menneske-Liv, der kunde **|VU:81***fornyes*, saa at, naar vi nu, med Guds Hjelp, seer Lys i Herrens Lys, da vil ogsaa *Bekiendelsen* blive anderledes fast og fyldig, *Forkyndelsen* anderledes jævn og kraftig, og *Lovsangen* anderledes klar og liflig, og hele vort timelige *Menneske-Liv* vil derved vinde en aandelig og hjertelig *fornyet* **|US:409**Skikkelse, hvis *Christelighed* vel ikke lader sig strængt bevise, men er dog sikker nok, fordi denne ædle og hjertelige Livs-Skikkelse *kun* vil findes, *hvor* den *christelige* Bekiendelse, Forkyndelse og Lovsang er lyslevende tilstæde. Vist nok har vi nylig seet, at denne Oplysning endnu er sjelden hos os, thi da *Søren Kierkegaard* for **|B:114**et Øieblik siden vilde kyse Livet af os med Sortkridt-Tegningen af “*Tigger-Munken*”, som den eneste sande Christi Discipel, der bogstavelig tog sit Kors paa Ryggen og fulgde ham, da mødte han sædvanlig kun tyk Uvidenhed om det *christelige Liv*, men i Krogen mødte han dog til Lykke Morgen-Lyset, som skal forgyldte Livet, og som opeggedes netop ved den sorte Veirsky til kraftige Fremskridt paa sin Heltebane.

Netop ved denne Leilighed blev det nemlig indlysende, at al Tale og Tvist om det *christelige Liv* er hen i Veiret, naar man ikke

forudsætter og fastholder, at den *Christne Menighed*, som skabes ved *Daaben* efter Herrens egen Indstiftelse, har i *denne* Daab og kun i *den* alene sin eiendommelige *Livs-Kilde*, og at derfor *Menighedens Troes-Bekiendelse* ved *Daaben* er den eneste *christelige Bekiendelse*, og er da, som den *Christne Troes* levende Udtryk, baade det første og det sidste *christelige Livstegn*. Med denne Grund-Oplysning om det christelige Liv, som et *Troes-Liv*, og om *Menighedens Troes-Bekiendelse*, som det egenlige *Livstegn*, med denne Oplysning seer man derimod let, at det kun er i en med *Bekiendelsen* overensstemmende levende *Forkyndelse* og *Lovsang*, at det christelige Liv bestandig kraftigere og klarere kan og maa aabenbare sig, medens den christne Menigheds hele Levnetsløb maa vise, om det ny, christelige Liv er mere eller mindre *menneskeligt* end det Gamle, der enten er ført, *førend* Christus kom, eller føres dog *uden* Daabs-Troen paa Christus og Gienfødelsen til hans eget *Menneske-Liv*, i *Daaben* efter hans egen Indstiftelse.

At nu denne vor *christelige Børne-Lærdom* strider imod *Skriften*, det kan man jo dristig paastaae, da Trætten om den rette Mening af *døde Folks Ord* i sig selv er **|B:115**uendelig, og da *Bog-Kund|VU:82*skab og *Skrift-Klogskab* desuden er og maa være saa høist forskiellig, at selv om alle *Christne* var skrappe Læsere, kunde dog kun meget Faa af dem have nogen velgrundet Overbeviisning enten om *Christendommens Bibelskhed* eller om *Bibelens Christelighed*, men vi *christelige* Skriftkloge vil dog til enhver Tid seierrig kunne forsvare den Paastand, at vor hellige Skrift, langt fra at bestride vor christelige Børne-Lærdom om "*Troen |US:410*og *Daaben*", tvertimod paa det nøieste stemmer overens dermed, og giver især *Troes-Bekiendelsen*, som det grundchristelige Livstegn, et herligt Vidnesbyrd, med det Herrens Ord: hvem der *bekiender* mig for Menneskene, den vil jeg *bekiende* for min himmelske Fader og alle Hans Engle.

Men idet vi nu saaledes nødvendig baade først og sidst maa *udvortes* lægge samme Vægt paa *Troes-Bekiendelsen*, som vi *indvortes* lægger paa *Troen*, da *Bekiendelsen* i det ny Liv svarer til *Aandedrættet* i det Gamle, saa være det dog langt fra os, dermed at ville udelukke enten *Forkyndelsen* eller *Lovsangen*, som ogsaa er *Livstegn*, der ligesaa lidt kan udeblive, hvor det christelige Liv skal lykkes og trives, som dette Liv, der fødes af *Troen*, kan vinde og vare og blive fuldvoxen uden tilsvarende *Haab* og *Kiærlighed*, der staaer i samme Forhold til den levende *Forkyndelse* og *Lovsang*, som *Troen* staaer til den levende *Bekiendelse*, saa at hvor *Bekiendelsen* er det *eneste* Livstegn, der vil *Troes-Livet* altid findes svagt og sygeligt, og under enhver Prøvelse drages med Døden. Dette finder da ogsaa sin yderligere Forklaring deri, at baade er den *Christne Tro* først kommet til Verden ved hans *Forkyndelse*, som kom ovenfra og

talde ret egenlig “*Guds Ord*”, og tillige forplanter Troen sig, efter Apostelens ud|**B:116**trykkelige Vidnesbyrd, *kun* ved den levende *Forkyndelse* af Troens Ord, saa han spørger ikke blot: hvordan skulde Nogen *paakalde* Herren uden at troe paa ham? men han spørger ligesaa fuldt: hvordan skulde de *høre*, uden nogen *prædiker*?

Uagtet derfor den christelige Troes-Bekiendelse kan findes og er fundet levende, hvor Troens *Forkyndelse* i det hele, i Menigheden, maatte kaldes uddød, saa vil dog Bekiendelsen i dette Tilfælde enten snart uddøe og tage Troen i Graven med sig, eller den vilde vinde Kraft til at *gieføde* den levende *Forkyndelse*, som det umiskiendelig skedte hos og ved *Morten Luther*.

Hvad der nemlig i Begyndelsen af det *nittende* Aarhundrede var |**VU:83**Tilfældet hos os, det var aabenbar næsten over hele *Christenheden* Tilfældet i Begyndelsen af det *sextende* Aarhundrede, saa at den levende *Forkyndelse* af Troens Ord var for menneskelige Øine enten aldeles uddød, eller bar dog saa øiensynlig paa sin Helsot, at den, for at kunne fremdeles forplante Troen fra Slægt til Slægt, maatte vidunderlig giefødes, og den blev aabenbar saaledes giefødt hos og ved *Morten Luther*, som paany med |**US:411**Aand og Liv forkyndte det gamle “*Troens-Ord*” paa sit Folks *Modersmaal*, og oplivede derved ikke blot *Forkyndelsen* hos Frænde-Stammerne i Engeland og de tre *nordiske* Riger, men selv til en vis Grad hos de *Romanske* Folk, som det vel tydeligst sees paa *Calvinisterne*, men er dog allevegne kiendeligt.

Ved dette store Vidunder bevistes vist nok ikke nær saa meget, som *Calvinisterne* tænkte, om det “*almindelige Præstedømme*”, thi *Morten Luther* var jo selv *præsteviet*, men dog bevistes der ved *Forkyndelsens Giefødelse* hos *ham*, at *Præsteskabet* i |**B:117**Christenheden ligesaalidt har nogen *udelukkende* Fuldmagt eller Eneret til (Monopol paa) at *forkynde Evangeliet*, som de har nogen *aandelig Raadighed* over *Herrens Indstiftelser*.

Da nemlig *Morten Luther*, langt fra at *tilskrive* sin Præste-Vielse mindste Deel i sit Kald eller sin Dygtighed til at forkynde Evangeliet, tvertimod *fraskrev* al Præste-Vielse ethvert Krav paa at gælde for et Naade-Middel til de Troende, saa kunde det aabenbar ikke ligge i *hans* Præste-Vielse (Ordination), at Evangeliets levende *Forkyndelse* netop giefødtes hos *ham*, medens dog denne *Forkyndelsens Giefødelse* er et langt større og kiendeligere *Guds-Under* end *Forkyndelsens* ordenlige Fortsættelse nogentid kan være.

Skiondt Præste-Vielsen (Ordinationen) derfor godt, trods *Luthers* Benægtelse, kan være, hvad jeg sikkerlig troer den er: *Aandens Naade-Middel* for de christelige Skriftkloge, som har Tro dertil, saa kan Præste-Vielsen dog umuelig, trods den *Lutherske Kiendsgierning*, sætte mindste Farve paa nogetsomhelst Pavedom

eller Præste-Herskab. Det giælder nemlig her om at forstaae Apostelen ret, naar han i Talen om Ordets Forkyndelse spørger: *hvordan* skulde de *prædike* (føre Ordet, tale høit i Menigheden) uden de *udsendes*? Paa den ene Side ledes vi nemlig herved *nærmest* til at tænke paa en saadan udvortes *kiendelig* Udsendelse, som Præste-Vielsen |VU:84 med *Haands-Paalæggelse*, men paa den anden Side kan Apostelen *Paulus* ikke *udelukkende* have tænkt derpaa, siden *han selv* var en *Undtagelse* og gjør tit udtrykkelig den Undtagelse giældende, at han, paa en kun ham selv vis og vitterlig Maade, var *udsendt* af den *himmelfarne Herre selv* til med hans Aand at forkynde Evangelium. Da nu |B:118 *Morten Luther*, som vi veed, i det hele betragtede det *Christelige Liv* meget *paulinsk*, saa er det forklarligt nok, at han, lige over for Paven og hans vanartige Præsteskab, med en vis Ensidighed |US:412 holdt sig til den *Paulinske Udsendelse*. Vel kan vi ikke billige denne uforsvarlige Ensidighed, hvorved *Undtagelsen* giøres til *Regel*, og selv paa Apostelen *Pauli* Vegne maae vi gjøre *Morten Luther* den Indvending, at baade lod Apostelen sig selv indvie med *Haands-Paalæggelse* til Reise-Præst (Missjonær), ogsaa tilskriver han udtrykkelig de Ældstes *Haands-Paalæggelse* en præstelig Naadegave, og endelig indrømmer han en egen *Udsendelse* til at *døbe*, som han fattedes, men med alt dette staaer det dog lige fast, at den *himmelfarne Herre* har forbeholdt sig, ogsaa uden videre *menneskelig* Mellemløbet, at udsende *Prædikanter* med sin Aand, som, naar de selv ere døbte, ogsaa har Lov til at døbe hvem de vil, saa at *intet Præsteskab*, hvor ægte apostolisk det end maa være, kan paa christelig Grund hævde sin *Eneret* enten til at *forkynde Evangelium*, eller til at *forrette Daaben*, altsaa heller ikke gjøre christeligt Krav paa aandelig Raadighed enten over det christelige *Lys* eller det christelige *Liv*. Følelsen heraf kan da, og maa, under visse Omstændigheder, nødvendig avle hvad man hos os kalder "*Opvækkelse*" og "*gudelige Forsamlinger*", hvis *Christelighed* derfor ingenlunde maa bestrides paa *Præsteskabets* Vegne, som et uforsvarligt Lægmands-Værk, men skal bedømmes, ligesom den præstelige Embeds-Gierning, efter deres Forhold til den *christelige Bekiendelse, Forkyndelse* og *Lovsang*, i uopløselig Forbindelse med den *hellige Daab*, der ved Gienfødelsen aabner den christelige *Livs-Kilde* og med den *hellige Nadver*, som i Fæl|B:119 lesskab med Herren selv skaber og opholder den christelige *Livs-Strøm*.

Ligesom nemlig *Menighedens Troes-Bekiendelse* ved *Daaben* er den ufravigelige Rettesnor for al *christelig Bekiendelse*, og maa være Kiernen i al *christelig Forkyndelse* af Evangeliet, saaledes maa alt *christeligt Liv* udelukkende ud|VU:85 ledes af *Herrens egne Gierninger* med sin Munds Ord, i *Daaben* og *Nadveren*, og kun ved at ophøie det christelige Liv og Levnet i denne Forbindelse bliver *Menigheds-Lovsangen christelig*. Ligesom det derfor er et sikkert

Kiendetegn paa den aandelige *Dødhed* hos *Papisterne*, at Menigheds-Lovsangen paa Modersmaalet aldeles forstummede, saaledes er den *Lutherske* Menigheds-Lovsang paa Modersmaalet et klart Livstegn og et gyldigt Vidnesbyrd om *Christeligheden* af den *Lutherske Prædiken*, da Lovsangen altid vil *svare til Forkyndelsen*, fordi det er med Lovsangen, *Menigheden svarer paa Tiltalen*. Derfor fødte den *Calvinistiske* Prædiken paa *Modersmaalet* vel ogsaa en *tilsvarende* Lovsang, men kun i *jødisk*, ikke i *christelig* Skikkelse, og frakiendte derved |US:413 den *Calvinistiske* Prædiken det *christelige Liv*, hvortil den, ved sit storagtige Forhold til *Livs-Kilden i Daaben* og til *Livs-Strømmen i Nadveren*, da heller ikke havde mindste Adkomst; thi saalænge man kun betragter Daaben og Nadveren som *Skygge-Billeder* enten af *Omskiærelsen* og *Paaskelammet* eller af den aandelige *Gienfødsel* og *Livsnæring*, da barer man sig nok for at gaae tørskoet over det røde Hav og lige ind i det forjættede Land!

Vist nok havde den *Lutherske Prædiken* og *Lovsang* ogsaa deres Brøst og Mangler, da de hverken klart eller levende nok henførte "*Troen*" til "*Troens Ord*" |B:120 ved Daaben, og kunde derfor heller ikke klart og levende nok udlede det *christelige Liv* i sit Udspring og sin Udstrømning af Herrens egne Ord og Gierninger i Daaben og Nadveren; men fordi den *Lutherske* Forkyndelse og Lovsang dog dunkelt *forudsatte* og levende *paastod Guds-Ordets* virkelige Tilstedeværelse og levendegjørende Kraft ved Herrens egne Indstiftelser, see derfor yttrede dog det *christelige Liv* sig kraftigere og kiendeligere i dem end Tilfældet havde været i mange Aarhundreder. Da nu ogsaa Feilene ved den *Lutherske* Forkyndelse og Lovsang, hos os, saa at sige, har rettet sig af sig selv, det vil da sige, har ladet sig rette af *Aanden* i Menighedens Bekiendelse og *Livet* i Herrens Indstiftelses-Ord, saa paastaer vi med Rette, at Feilene kun havde deres Grund i den Mangel paa *Lys* og *Kraft*, der i den spæde Barndom er utilregnelig, thi at den *nyfødte* *christelige* Prædiken og Menigheds-Lovsang i Morten *Luthers* Mund og Dage kun var *spæde*, det følger af sig selv.

|VU:86 Her seer man det maaskee allerbedst, hvor hinderlig og ubetimelig enhver *anden* Lære-Forskrift end den *Hellige Skrift*, og enhver *ufravigelig* Alterbog og Psalmebog, har været og maa være netop for den *Lutherske* Prædikens og Lovsangs levende Udvikling i *christelig* Retning, thi selv i sin taaleligste Skikkelse maa alt Saadant lignede ved en stræng afmaalt *eensformig* Levemaade paa smal Kost, der vel i *Alderdommen* kan findes nødvendig, kan forebygge hidsige Sygdomme og kan maaskee enstund *forsinke* Døden, men vil i *Barndommen* langt vissere svække Livs-Kræfterne, forhindre Livs-Udviklingen og forknytte Opvæksten. Skal derfor den *giefødte* *christelige* Prædiken og Lovsang paa hvert Folks Modersmaal, disse to velsignede *Luther-Børn*, blive fuldvoxne i Aandens Kraft og blive

|B:121med Æren udødelige paa Jorden, som vi ønsker og haaber, da maae vi, **|US:414**uden at ændse alle Dødbideres Surmuleri og Forkiættrelse, give Forkyndelsen og Lovsangen frit Spillerum efter *Aandens Drift paa Bekiendelsens Enemærker*, thi det er den rette “*evangeliske Frihed*”, Paradis-Friheden til at æde af alle Træer i Haven, undtagen *Døds-Træet*, som er den Skriftklogskab og Theologi, der sætter sig i Vorherres Sted til at *bedømme* hans *Ord* og *Gierninger*: hans *Ord til* os og hans *Gierning indeni os*. Saasnart vi nemlig, istedenfor at bygge paa og hvile i *Aandens* og *Menighedens* Vidnesbyrd om den Christne *Tro* og *Bekiendelse*, og om Herrens *Indstiftelser* som hans *egne* *Gierninger*, med det *Guds-Ord*, som han igrunden selv er og ene har i sin Magt, tvertimod drager denne *Troens Grundvold* og *Menighedens Livs-Kilde* (Klippen med Springvandet) i *Tviul*, og bryster os under hvilket som helst Navn paa *Dommer-Sædet*, for at afgjøre paa fri Haand, *om* vi virkelig har et levende *Guds-Ord* hos os, *om* dette *Guds-Ord* er *sandt* og *godt* i alle Maader, og *om* det virkelig *kan* udrette saa store Ting, som *Sjæle-Tvæt* og Liv af Døde, da staaer vi, ligesom *Eva*, ved det forbudne Træ og holder Raad med Slangen om de Frugter, som synes lystelige og gode at faae Forstand af paa Ondt og Godt, alt som skrevet staaer: jeg er bange for, at ligesom *Slangen* bedrog *Eva* med sin Træskhed, ogsaa eders Hjertelag skal besviges for sin christelige Enfoldighed!

Kommer vi nu fra denne Side og paa denne Vei *til* Spørgsmaalet om *Enkeltmandens* christelige Sikkerhed i sin Saligheds-Sag, som nys ved Haarene er trukket ind i Tvisten om Alterbogs-Daabens *chri***|VU:87***stelige* Gyldighed, da gaaer det os dermed, som med alle christelige *Oplysnings*-Spørgsmaal, at vel finder vi det ikke fyldestgørende besvaret **|B:122**i nogen Lærebygning (Dogmatik), men dog findes ogsaa her den store *Lutherske* (Ordets og Troens) Grundsætning for christelig Oplysning ligesaa frugtbar, som urokkelig. Vel har nemlig *Papisterne* Ret i, at *Enkeltmanden* skal bygge Sikkerhed i sin Saligheds-Sag paa sin *Deelagtighed* i *hele* den Christne Menigheds *Tro* og Haab og Kiærlighed, saa det var Morten Luthers store Vovestykke at henvise enhver Sjæl især til den *Helligaands indvortes* Vidnesbyrd, som det eneste Pant paa Guds Naade og det evige Liv, men dog var dette Vovestykke blevet nødvendigt ved den *Dødhed*, hvormed *Præste-Herskabet* og *Tvangs-Daaben* havde forpestet *Menigheds-Begrebet*. Ligesom nemlig Gud er ikke de Dødes Gud, men de Levendes, saaledes er den Helligaand heller ikke den *døde Kirkes*, men kun den *levende Menigheds* Aand, saa det er en aldeles falsk og **|US:415**fordærvelig Sikkerhed i sin Saligheds-Sag, som man udleder af sin Sikkerhed paa at være Medlem af en *aandelig død* Kirke, hvori de *christelige* Saligheds-Midler og *Livs-Nødvendigheder* (Daaben og Nadveren) enten er forvanskede eller dog ude af *levende* Virksomhed. En

saadan *død Kirke* er nemlig kun en selvgjort "*geistlig Brandkasse*", som, for et vist *udvortes* Indskud og aarligt Bidrag, paatager sig at indestaa sine Medlemmer for al aandelig *Brandskade* baade i Skiærs-Ilden og det hede Helvede, og *Morten Luther* havde jo Ret i, at det er lutter Bedrageri og Sjælemord med al den Sikkerhed, en saadan *geistlig Brandkasse* kunde give enten paa at undgaae Helvede eller paa at indgaae i Himmerig, og da *Luther* stadig henviste til det *udvortes*, klare *Guds-Ord*, hvoraf vi kan og skal lære at kiende og forstaae den *Helligaand*, saa laae Feilen hos ham her, som ved hele hans *evangelistiske* Virksomhed, kun deri, at han sammenblandede hele **|B:123**sin *bibelske Prædiken* med *Troes-Bekiendelsen* og *Indstiftelses-Ordene*, som om det Altsammen var et *klart Guds-Ord*, hvoraf man kunde lære at kiende og forstaae den *Helligaand*. Saasart vi derfor lære at adskille hvad kun vi og ikke Vorherre **|VU:88**har sammenføiet, saa *Menighedens Troes-Bekiendelse* ved *Daaben* efter Herrens Indstiftelse bliver det klare Kiendemærke baade paa *Menigheden* og dens *Aand*, da bliver det indlysende, at vi, som Medlemmer af denne Menighed, som det christelige og aandelige Guds-Folk, kan faae samme Sikkerhed i vor Saligheds-Sag, som *Menigheden* har, ved Betragtningen af de christelige *Livstegn* i *Bekiendelsen*, *Forkyndelsen* og *Lovsangen*, og at disse *Livstegn* vil blive stærkere og klarere baade i det Hele og i det Enkelte, jo *friere* *Bekiendelsen*, *Forkyndelsen* og *Lovsangen* er, medens enhver *udvortes* Tvang paa *Aandens* Enemærker nødvendig baade svækker *Livs-Yttringen* og skjuler *Livs-Tegnene*. Ligesom nemlig Ingen kan blive ret sikker paa sin *christelige Bekiendelses* Oprigtighed og Fasthed, hvor denne *Bekiendelse* er et borgerligt *Paalæg* og Modsætningen en borgerlig Brøde, saaledes kan den christelige *Forkyndelse* af *Evangeliet* og *Menigheds-Lovsangen* heller aldrig blive de stærke og klare *Livs-Yttringer* og *Livstegn*, som giver aandelig Sikkerhed paa *Livskraften* og *Fremvæksten*, med mindre de *udvortes* er aldeles *frie*, saa at hvem der sætter sig imod *Præste-Friheden* og *Psalme-Friheden*, de sætter sig vitterlig eller uvitterlig, ligesaa vel mod al velgrundet Sikkerhed i *Salighedens* Sag, som mod den *Aand*, der kun virker *med Frihed* i *Frihed* og *til Guds Børns* herlige *Frihed* i alle Maader! Hvor derimod **|US:416**alt *Aandeligt* er *frit*, der kan vi dristig sige til enhver **|B:124**Troende, der spørger os om sin *Daabs Gyldighed*: hvi spørger du mig? spørg den *Helligaand* ad! Han, som er baade *Troens* og *Daabens Aand*, vil strax sige dig, om du er født af Vand og *Aand* til at indgaae i *Himmeriges Rige*, og, hvis du ikke er det, vil han baade drive dig og vise dig *Veien* til at blive det.

Det christelige, aandelige og evige Liv.

Det er i vore Dage saa vanskeligt at blive forstaaet, naar man taler om det *virkelige Liv*, som det daglig føres for vore Øine midt iblandt os, at man maa gjøre sikker Regning paa grovelig at misforstaaes af de fleste Læsere, naar man *skriver* derom, og troer man os ikke om de jordiske, hvordan skulde man da troe os om de him|VU:89|melske Ting; saa det er et stort Guds-Under, at der endnu findes Folk, som kan og vil *tale* og *skrive* om det *christelige*, det *aandelige* og *evige* Liv, som ikke et eneste Menneske kiendelig gennemfører, og som vi selv siger, kun *et eneste* Menneske, fra Verdens Skabelse til nu, kiendelig *har* gennemført paa Jorden, nemlig den *Eenbaarne* i alle Maader, den Mageløse, "*Jesus Christus*," som blev korsfæstet i Jødeland under Pontius Pilatus, og sidder nu i Himmerig ved Gud-Faders Høirehaand, hvorfra han først paa den yderste Dag skal komme igien at dømme Levende og Døde!

Det var desaarsag ingen Konst for *Søren Kierkegaard*, med Verdens høirøstede Bifald, at beskrive hele vor saakaldte *christelige* Prædiken og Bibellæsning og Gudstjeneste, Barnedaab og Altergang, som en stor Narrestreg, som en lystig Comedie, der imidlertid blev tragi-comisk, ja, |B:126|ikke blot uhyre sørgelig, men høist bespottelig, derved at mange Folk indbildte sig, hvad vi saakaldte Præster, vi "*Sortekjoler*" indbildte dem, at naar de blot vilde høre paa os og sige Ja til det, og lade deres Børn døbe, og selv gaae til Alters engang imellem, saa tog de paa en vel aldeles skjult og os ubegribelig Maade, men dog ganske rigtig Deel i det christelige, aandelige og evige Liv, som Vorherre *Jesus Christus* havde ført paa Jorden og lovet at dele med alle sine tro Efterfølgere evindeligt.

Nei, det var ingen Konst; men da *Søren Kierkegaard* godt tog sig iagt for at *skrive*, at han enten af sig selv eller af det |US:418|Ny Testamente havde faaet og kunde meddele *Andre Lys* og *Kraft* til at *føre* et *virkeligt* christeligt, aandeligt og evigt Liv, men at han kun af sig selv og af det Ny Testamente havde lært og kunde klarlig vise, at det var en grov Løgn, et uhyre Giøgleri og en endnu langt mere uhyre Bespottelse, alt hvad der udgav sig for et christeligt, aandeligt og evigt Liv, som det findes beskrevet i det Ny Testamente, der jo dog skal være *Jesu Christi* sandfærdige, ufeilbare Lære og Levnets-Beskrivelse; saa har han derved aabenbar sat sin egen Ære og det Ny Testamente i Pant til den danske Læseverden, derpaa, at der *slet intet* christeligt, aandeligt og evigt *Liv* findes paa Jorden, og det gælder da ikke blot for os, men for *den* Jesus Christus, som vi bekiender, og for den Aand, som vi drives af og stoler paa, at vise Verden, at der findes dog et saadant Liv paa Jorden, skjøndt det unægtelig har længe været *skjult*, eller dog kun meget svagt og

vanskeligt at kiende.

|VU:90Hvad der nu hertil, til Løsningen af en saadan mageløs *Livs-Opgave*, kan gøres med *Pennen*, det maae vi strax kunne see, er kun meget lidt, thi at vi *ikke* med vore Penne kan *skabe* et saadant *christeligt Liv*, naar selv **|B:127**Herrens Apostler *ikke* har kunnet i mindste Maade *forplante* eller *meddele* det med *Pennen*, skiøndt det maa forudsættes, at *Christi Aand* ret egenlig *førde* deres *Haand*, naar de skrev, det er en følgelig Sag, ligesom det da ogsaa er soleklart, at naar vi ikke engang tør paastaae, at Apostel-Skriften selv *har* og *fører* et christeligt, aandeligt og evigt *Liv*, saa kan vi hverken, uden Selv-Modsigelse, tillægge Apostel-Skriften Evne til at *forplante* og *meddele* det christelige *Liv*, som den ikke selv har og fører, eller, uden Bespottelse og latterlig Stolthed, tilskrive *vor egen Skrift* den guddommelige *Livs-Kraft* og *Livs-Forplantelse*, som vi fraskriver og frakiender Apostel-Skriften.

Ligesom imidlertid Apostel-Skriften, ved at være en sandfærdig Beskrivelse baade af *Jesu Christi* eget *Liv* og *Levnet*, og af det *christelige Liv*, *saaledes* som det fandtes hos Penneførerne og i den daværende *Christne Menighed*, og ved tillige at være en *Spaadom* om det christelige *Livs Udvikling* i *Menigheden* indtil det naaer sit *Maal* og sit *Mønster* i *Jesu Christi* eget *Menneske-Liv* paa *Jorden*, kunde være meget nyttig og oplysende for dem, som baade troede paa *Jesus Christus* og var delagtige i det christelige *Liv*; saaledes kan aabenbar ogsaa *vor Skrift* være meget nyttig og oplysende for *levende Christne*, naar den deels er en sandfærdig Beskrivelse af de *Midler*, hvorved, og af *Maaden*, **|US:419**hvorpaa, det *christelige Liv* har forplantet sig til os, og deels tillige er en *Spaadom* om, hvorledes det nærværende spæde, svage og dunkle, men dog *christelige Liv* skal udvikle sig i *Menighedens Levnets-Løb*, til det naaer *Jesu Christi* *Væxt* i hele sin *Livs-Fylde*, *Kraft* og *Klarhed*.

Hertil har jeg nu giennem en heel *Menneske-Alder* be**|B:128**nyttet min Pen, det bedste, jeg kunde faae Lykke til, og da især med *Flid* søgt at oplyse, at det er ved *Herrens* eget *Munds-Ord*, som det lyder ved *Daaben* og *Nadveren* efter hans egen *Indstiftelse*, og ikke ved noget andet, at baade hans *Aand*, som hans *Livs-Kraft*, meddeles, og at hans *aandelige Liv* forsvandt, hvor man bortkastede eller forvanskede dette *Herrens Munds-Ord*, eller at det christelige *Liv* blev hardtad usporligt, hvor man vel beholdt dette *Herrens Munds-Ord* **|VU:91**uforvansket, men fæstede dog kun halvveis *Tro* dertil, og ventede baade *Aanden* og *Livet* og *Væxten* tillige ad andre *Veie*.

Vist nok seer man, saavel af *Raadvildheden* i *Søren Kierkegaards Dage*, som af *Forvirringen* under sidste *Pennefeide* om *Alterbogs-Daaben*, at *Nytten* af mine skriftlige *Oplysninger* har ikke været nær saa stor, som jeg ønskede, men jeg har dog aldrig ventet den større, saa længe det *christelige Liv*, der jo hverken kan

udspringe af eller udvikles ved Bogstav-Skrift, ikke af “*Ordet og Troen*” ved Daaben og Nadveren er blevet videre udbredt eller klarere udviklet, end man af alle Mærker kan see, det er, og jeg tør desuden nok haabe, ved min korte Beskrivelse af “de christelige Livs-Tegn” at have forberedt en fremskridende Oplysning om den christelige Livs-Sag, som man hidtil har maattet savne.

At vi nemlig kan og skal sammenfatte de christelige Livstegn i “*Bekiendelsen, Forkyndelsen og Lovsangen*” paa Folkenes eget Modersmaal, det er en christelig Livs-Oplysning, som, skøndt den ingenlunde gjør Sagen klar, dog kaster et nyt Lys paa den, som jeg smertelig har savnet, baade naar jeg eftersporede det christelige Liv hos mig selv og Menigheden, og naar jeg skulde forsvare Vorherre Jesus Christus mod den ærerørige Beskyldning, at han **|B:129**enten havde ladet sit Liv uddøe i Menigheden, eller kunde dog, siden Apostlernes korte Dage, aldrig faae det Liv udviklet af Barne-Svøbet, aldrig opelske det til Ungdoms-Blomsten, endsige til Mands-Modenhed.

Saalænge vi nemlig vel, efter Apostel-Skrifter, forudsætter, at “*Tro og Haab og Kiærlighed*” er det aandelige og evige **|US:420**Indhold af det *christelige Liv*, men kan ikke sætte forsvarlig Skiel mellem “*disse Tre*” efter *hedensk* eller *jødisk* eller *christelig* Talebrug, eller i Hverdags-Forstand og i Søndags-Forstand, da kan vi heller ikke opvise tydelige Livs-Udtryk og Livs-Tegn, som er den levende Christendom *egne*, saa alle Paastande om det christelige Liv maa da synes vilkaarlige og indvikle os i en forvirret Strid om, hvad der i Menneske-Livet er *aandeligt* og hvad der er *kiødeligt*, og i hvad Forhold Christendommen, efter Erfaringens Vidnesbyrd, har staaet og staaer til hvad Menneske-Aanden kalder *aandeligt*.

Først, naar vi har opdaget den Christne *Troes* christelige Liv-Udtryk i *Troes-Bekiendelsen* ved Daaben, og det christelige *Haabs* Liv-Udtryk i Herrens Bøn, Fadervor, baade ved Daaben og Nadveren, og den christelige *Kiærligheds* Liv-Udtryk i Christi **|VU:92**Hengivenheds-Ord til sine Troende, eller hans Kiærligheds-Erklæring til sin Brud, ved Nadveren; først da kan vi i Menigheds-Livet opvise en *christelig* Bekiendelse, Forkyndelse og Lovsang, som er eiendommelige og umiskiendelige Livs-Tegn af den *Christne* Tro, det *christelige* Haab og den *christelige* Kiærlighed, om hvis Forhold til hvad vi ellers mellem os selv paa Modersmaalet kalder Tro og Haab og Kiærlighed, der da kan tales tydelig og dømmes grundig.

Det *christelige Liv* i sig selv vedbliver vist nok fremdeles at være en dyb Hemmelighed for os, men det samme **|B:130**er jo Tilfældet med *Menneske-Livet* i det hele, adskilt fra *Dyre-Livet*, som heller intet Menneske kan gjøre kiendeligt uden i tilsvarende *aandelige Livs-Ytringer*, saa at hvis man vil gjøre den Indvending mod de *christelige* Livs-Tegn, at de, som Bekiendelse, Forkyndelse og Lovsang, *kun* er *Ord* og ikke *Handling*, da svarer vi med Rette, at

det følger af *Aandens*, ligesaavel Menneske-Aandens som Guds-Aandens *Usynlighed*, at den *kiendelig* kun kan bevise sit Liv i det ligeledes *usynlige*, men dog giennem Øret *hørlige* og i Hjertet *følelige*, og for saavidt *sandselige*, Ord, da derimod enhver *Handling*, ligesom Haanden og alle synlige Ting, staaer i saa dunkelt et Forhold til den *usynlige Aand*, at vi i det høieste kun giennem det oplysende *Ord* kan skimte Forholdet og det endda kun i et tvivlsomt og tvetydigt Lys, ligesom i *Tusmørke*. Uagtet saaledes vist nok den *christelige* Kiærlighed, naar den er *fuldkommen*, vil ogsaa stræbe at vise sig i mageløs *Gavmildhed* og *legemlig Opoffrelse*, saa vidner dog ikke blot Apostel-Skriften, at man kan uddele alt sit **|US:421** Gods til de Fattige og overgive sit Legeme til Baalet *uden* at have den *christelige* Kiærlighed, men det er vitterligt, at Folk har gjort begge Dele *uden* engang at *kalde* sig Christne eller *ville* være det, saa at selv de klareste saakaldte *Kiærligheds-Giærninger* kan kun blive christelige Livstegn i klar Forbindelse med den *christne Bekiendelse* og den *christelige Lovsang*.

Dette er Nyttens *udad* af Oplysningen om “de christelige Livstegn”, men Nyttens *indad* og *opad* er endnu langt vigtigere for os Alle, thi medens vi kun forgiæves vilde stræbe at udgrunde det christelige Livs Hemmeligheder, enten *Kaldets* Hemmelighed ved *Evangeliets Prædiken* (Julebudets Udraab), eller *Gienfødelsens* Hemmelig**|B:131**hed i *Daaben*, eller *Opfødselsens* Hemmelighed i **|VU:93** *Nadveren*, saa bliver dog “*Livets Vei*,” den christelige Livs-Vei, baade lysere og jævner for os, naar vi seer, *hvor* og i *hvilken Følge* vi skal søge og kan vente den christne Tro, det christelige Haab og den christelige Kiærlighed, med Troens Bestyrkelse, Haabets Udvidelse og Kiærlighedens Væxt. Fremdeles beroliges vi ved denne Oplysning over *Afstanden* mellem det christelige Livs Skikkelse hos os og den *nærværende* Menighed, og den Skikkelse, hvori vi finder det beskrevet af Apostlerne, deels hos dem selv og Menighedens Førstegrøde, og især hos *Jesus Christus* i hele dets Fylde og Reenhed, og vi beroliges derover, ikke som de Bog-Orme, der stole paa Fuldkommenheden af det *fremmede* Liv, paa hvis Beskrivelse de gnave, men som den levende, opvakte Dreng beroliger sig over *Afstanden* mellem sig og sin voxne Broder eller mellem sig og sin gamle Fader; thi naar vi blive ret vendte i den levende Betragtning af det christelige Liv, som et aandeligt Menneske-Liv, ligesaa *virkeligt* og langt mere menneskeligt end vort *kiødelige* Liv, saa det christelige Liv begynder med en *virkelig Undfangelse* efter *Aands-Villien*, som Herren siger, og med en *virkelig Fødsel* af Vand og Aand, som Herren ogsaa har sagt, og udvikler sig kun efterhaanden, ligesom Herren selv forfremmedes i Alder, Viisdom og Yndest for Gud og Mennesker; da bekymres vi ligesaa lidt som Apostelen *Paulus* over *Afstanden* fra Maalet, men stræber dog ligesom han, at glemme det *Tilbagelagte* over det *Forestaaende*, og strækker os ved

levende Fremskridt efter Krandsen og Kronen.

Vel er nemlig paa det christelige Livs som i det hele paa Menneske-Livets Vei giennem denne Verden, hvad *Forstanden* angaaer, *lyst bag* og *mørkt for*, thi vi for **B:132** staaer aldrig meer af et *Liv*, **US:422** end vi selv har *oplevet*, men paa det christelige Livs Vei skinner der dog et overordenligt og for saavidt overmenneskeligt Lys, som Herren har sagt, at hvem der følger efter ham, skal aldrig gaae i Mørke, fordi han er det sande Verdens-Lys, og hvad der, som en Lygte, gjør det *veilyst* for os midt i Mørket, er, som Apostelen skriver, et *fast Spaadoms-Ord*, som kiendes derpaa, at det stemmer overeens med *Troens Regel* og med Menneske-Livets vitterlige Grund-Lov.

Det følger saaledes med Nødvendighed af Daabs-Pagten, at det *aandelige* Liv, vi i Daaben fødes med, *ikke* i nogen Henseende kan være *djævelsk*, men skal i alle Henseender være *gudeligt*, og Christendommen forudsætter klarlig, at Menneske-Livet i Guds Billede kun kan **VU:94** gienfødes og fornyes ved paa vidunderlig Maade at skilles fra Djævelskabet; men *hvormeget* der hos Mennesket, som det nu fødes, skal regnes for *Djævelskab*, og *hvorledes* Mennesket under Levnetsløbet kan og skal tage *vitterlig Deel* i *Afløsningen* fra alt *Djævelskab* og i *Opvæksten* af al *Gudelighed*, det er en Gaade for den sunde Menneske-Forstand, som ene kan løses ved *Erfaringen*, saa det er intet Under, at naar man paa fri Haand har villet udgrunde og afgjøre denne Livs-Sag, man da kun har forvirret den. Jo mere vi nu ogsaa veed om de *Skriftkloges* Beskrivelser af hvad man kalder "Saliggjørelsens Orden" eller hvad Skriften kalder det *gamle* Menneskes Afførelse og det *ny* Menneskes Iførelse, desbedre forstaaer vi ingenlunde Sagen, men desbedre kiender vi Forvirringen, der vel maa kaldes grændseløs, da det derefter synes, som om man enten maatte tænke, at *alt* Menneskeligt skulde betragtes og udryddes som *Djævelskab*, eller at der igrunnen slet *intet* Djævelskab var til, og igien, enten at Mennesket **B:133** *selv* skulde styre det ny, christelige Levnetsløb, eller at han skulde staae udenfor det som en ørkesløs Tilskuer.

Naar man selv er en *levende* Christen, om end i sine umyndige Aar, da seer man strax, at ingen af Delene kan være Tilfældet, thi var der *ingen* Djævel, ingen Fanden, ingen Grund-Løgner, ingen Nat-Mand og Morder-Engel til, eller havde han dog ingen Magt over Mennesket, da kunde der ikke være et sandt Ord i hele Christi Evangelium, ikke være mindste Sandhed i Budskabet om Guds Søn, som Verdens Frelser fra Syndens, Mørkets og Dødens Magt, som kun kan være til og være *virksom* i og ved en ureen *Verdens Aand*, og at dersom paa den anden Side *alt* Menneskeligt ved Syndefaldet var blevet *djævelsk*, da kunde Guds Søn ligesaa lidt blevet et *virkeligt Men* **US:423** *neske*, som han kunde blevet en Djævel, og da kunde der intet *ny*t Menneske i Guds Billede tilveiebringes ved en

Gienfødelse og Fornyelse af det gamle Menneske, men kun ved en *splinterny*, det gamle Menneske *aldeles uvedkommende* Skabelse. Hvorledes det imidlertid gaaer til med det nødvendigviis meget indviklede *Helligjørelses-* og *Saliggjørelses-Værk* hos det faldne, syndige Menneske, i det hele saavel som i det enkelte, det er saameget mere skjult for vore Øine, som Guds Søn vel blev i alle Maader Menneske, som en af os, men dog *uden Synd*, saa hans Levnetsløb kan slet ikke vise os, hvordan det ny Menneske hos os under Opvæksten, ved **IUV:95** at renses fra al “Kiøds og Aands-Besmittelse”, bliver Synden og Satan kvit, saa at, skal vi faae det at vide, da maa *Sandhedens Aand*, som Vorherre *Jesu Christi Aand*, aabenbare os det, men da vi under det ny Menneskes Opvæxt *ikke* kan *undvære* den *foreløbige* Kundskab om Livsudviklingen, saa vil ogsaa Herrens Aand meddele os den, naar vi bede **IB:134** ham om det, som skrevet staaer om den *samme* Aand: de tilkommende Ting skal han forkynde eder. Naar det alligevel ikke skeer, da maa det komme af, at Menighedens Tro paa den *Helligaand* enten er saa vaklende eller saa ubestemt, at han hverken levende kan paakaldes eller kan kiendes fra Vildfarelsens Aander, og da vi først ganske nylig, ved at fæste vor *Tro* til *Troes-Bekjendelsen* ved Daaben som et Ord *til os* af Herrens egen Mund, baade har vundet en *fast* og *bestemt* Tro paa den *Helligaand*, som en guddommelig Trediemand, og derved tillige opdaget, hvad det er for en “*Bekjendelse*” af den i *Kiødet* komne *Jesus Christus*, hvorpaa Sandheds-Aanden kan og skal *kiendes* fra alle Vildfarelsens Aander, saa er det ogsaa først nu, vi kan modtage “*Aandens Aabenbarelse*” om det Nyttige, som unægtelig for hele Menigheden og for os alle i den, er, hvorledes vi kan beholde Troen, stride den gode Strid og fuldende Løbet, saa Maalet naaes og Kronen vindes.

Ligesom nu Guds Aand har det gode Lov fra Arilds Tid, at han fører “paa det *Jævne*”, saaledes er hans Aabenbarelse om det christelige Livs Udvikling og Fremskridt saa *jævn*, at den forarger alle de Selvkloge, der kun vil lade det *Høitragende* gjælde for *aandeligt*, og er saa *menneskelig*, at vi maatte antage den for vor egen Aands Aabenbaring, naar vi ikke lagde Mærke til, hvor *fremmed* den fra først af ogsaa forekommer os og hvor haardt det holder, inden vi ret kan finde os i den.

At saaledes det christelige Liv, skjøndt det naturligviis, baade **IUS:424** for at lade *Kiærligheds-Loven* skee Fyldest i Menigheden, og for at være et *evigt* og *saligt* Liv, maa blive et fuldkomment *Kiærligheds-Liv*, dog lige fra Begyndelsen til Enden i denne Verden især maa være og kan **IB:135** kun klarlig give sig tilkiende som et “*Troes-Liv*,” det er jo en Oplysning, saa *jævn* og saa *menneskelig*, at man skulde tænke, dertil behøvedes ingen Aabenbaring, men desuagtet og uagtet Apostelen *Paulus* udtrykkelig skriver til *Corinthierne*: “vi vandrer ikke i Beskuelsen, men i *Troen*,” og til

Galaterne: “hvad jeg nu lever, det lever jeg i Guds Søns *Tro*”, og uagtet denne **|VU:96***Troes-Regel* gaaer igiennem hele Apostel-Skriften, saa lærer dog hele det christelige Livs og Skriftklogskabens Historie, at denne jævne Oplysning var meget sjelden, og var, selv hvor den fandtes, som hos *Morten Luther*, meget for mat til at kaste Lys paa Livet i det hele, som et *virkeligt Troes-Liv*, altsaa hvad Verden med Skuldertræk kalder et *blot poetisk Liv*, et Phantasi-Liv, men derfor ikke desmindre sandt og virkeligt, fordi den *guddommelige* Poesi (poiesis) er en virkelig *Skabelse*, og den *guddommelige* Phantasi er *Aanden*, som gjør *levende*, og beviser sin Magt til at gjøre ogsaa vort *Legem aandelig* levende ved at tage vor *Kiød-Tunge* i sin Tjeneste, saa den udtaler ikke hvad vi *selv*, men hvad *Gud* tænker baade om sig selv og om os.

Om muelig, endnu jævner og menneskeligere er *den* Oplysning, at det *christelige Liv*, i Menigheden og hos os alle, har de samme *Aarstider* som det gamle Menneske-Liv, saa det udvikler sig ogsaa kun efterhaanden fra Vaar til Høst, eller fra det dunkleste Barne-Liv til det kraftige og klare Manddoms-Liv, thi baade fødtes og voxede Vorherre jo saaledes paa Jorden, ligesom en anden “*Menneske-Søn*,” og Menneske-Livet, det være sig gammelt eller nyt, maa jo, for virkelig at svare til sit Navn og være et *sandt*, ægte Menneske-Liv, ogsaa altid ligne *sig selv*, men desuagtet er nok Apostelen *Paulus* den sidste af de **|B:136**Skriftkloge, som bekiendte, at han ogsaa *christelig* talt havde været et spædt *Barn*, før han blev en *Mand*, og i alt Fald har man aldrig siden i *Menigheden* brugt det gamle Menneske-Liv til et *Speil* for det *Ny*, og voxde derfor meget stærkere nedad end opad, og troede tilsidst, at man ligesaa godt kunde begynde det christelige Liv fra Toppen som fra Roden, ligesaa godt begynde ved *Herrens Bord*, som ved *Gienfødelsens Bad*, ligesaa godt begynde med Kiærlighedens Høisang som med Troes-Bekiendelsen.

Fremdeles er det jo en meget jævn og menneskelig Oplysning, at da det naturligviis er det samme Menneske-Liv, som *faldt*, **|US:425**der skal *opreises*, den samme forlorne Søn, som var *mistet*, der blev *fundet*, var *død* og blev *levende*, det samme fortabte Faar, som var forkommet, der blev baaret hjem paa Hyrdens Skuldre, saa er det *ny* Menneske heller ikke strængt talt et *andet* Menneske end det *gamle*, men kun et *andet* Menneske efter samme billedlige Talebrug, som naar der staaer skrevet om *Saul*, at da han var *salvet*, **|VU:97**og *Aanden* kom over ham, blev han til et *andet* Menneske; men uagtet det nu er klart nok, at det var den *gamle* Menneske-Art, Guds Søn tilegnede sig, da han kom til Verden, som *Kvindens Sæd* og *Abrahams Sæd* og *Dauids Søn*, og at selv det *ny* Menneske-Legeme, hvormed Herren opstod, var igrunden det samme som det gamle, der nagledes til Korset, saa har dog alle de Skriftkloge, der lagde Vægt paa det *christelige Liv*, som Vorherres *Jesu Christi* og

intet andet Menneskes eget Liv, meer eller mindre skarpt afskaaret det saakaldte *ny* Menneske-Liv hos Christus og hans Menighed fra hele det *gamle* Menneske-Liv, som et *kiødeligt Syndeliv*, der maatte aldeles ødelægges og med Rod oprykkes, for at det *ny* Menneskes Liv, som noget, det gamle aldeles uvedkommende, kunde afløse det. Af denne Grund-Vildfarelse udsprang ikke blot alle *Kloster-Reglerne*, men ogsaa alle vore saakaldte *orthodoxe* Dogmatiker, hvorefter Menneske-Naturens Grund-Fordærvelse og aandelige Uduelighed til alt Godt gjordes til Grundvold for hele *Gienløsnings-Værket*, skøndt det er klart, at alt det Menneskelige, der trængte til at frelses og gienløses, gienfødes og fornyes efter Hans Billede, som skabde os, derved maatte gaae tilgrunde. Følgen blev naturligviis, at det *gamle* Menneske-Liv, der aldeles blev givet til Priis, daglig klarere gik Pokker i Vold, medens hvad der kaldte sig det *ny* Liv enten slet *intet Liv* var, slet *ingen Kraft* havde, slet *ingen Ting* gjorde uden i det høieste at skrive Dogmatiker og lære dem udenad, eller det saakaldte *ny* og aandelige Liv blev et umenneskeligt, ret et *Fandens* Liv, der førde Krig med alt *Menneskeligt* og løftede under alle Slags falske Navne den *Selvraadighed* og *Selvklogskab* til Skyerne, som altid har hørt Fanden, den Menneske-Morder, til.

Derfor er jo endnu baade *Anders Larsen* og *Andreas Rudelbach* enige om at forkiætte mig for den jævne menneskelige Oplysning, at *den Menneske-Søn*, der, efter hans egne Ord ikke var kommet for at ødelægge, men for at frelse Menneske-Liv, [|US:426](#)bærer sig ad i *Danmark* ligesom i *Jødeland*, og slaaer paa ingen Maade sine danske Disciple ihjel, men forlader dem deres Synder og [|VU:98](#)aabner saa en Kilde i dem, der springer til et evigt Liv, saa de takker ham af Hjertets Grund paa det *gamle* Menneskes, den *gamle Adams*, Vegne, der ogsaa hos dem fik al sin Synd forladt og stod op fra de Døde til det *ny* Liv efter det Guds-Billede, der var saa forældet og fordærvet hos [|B:138](#)ham, at det, uden kraftig og kiærlig *Fornyelse*, maatte gaaet evig fortabt.

Endelig er det ogsaa en ganske jævn, menneskelig og ret egenlig *evangelisk Oplysning*, at Gud-Fader og hans Aand bærer sig ad med os, ligesom de vil, at vi skal bære os ad med Næsten, saa de overvinder det *Onde* hos os med det *Gode*, som da ogsaa, efter al menneskelig Erfaring, er den eneste Maade, hvorpaa det *Onde* lader sig *hjertelig* overvinde, afløse og fordrive, da selv Guds egen Lov med Torden og Lynild, der har nemt ved at knuse det stolteste Menneske-Hjerte, dog ikke kan udrydde den mindste onde *Lyst* og *Begiærlighed*, der kun viger for den gode, kiærlige *Lyst* og *Begiæring*, hvis *Uglebillede* den er, saa *Hovmoden* lader sig af Hjertet og i Hjertet aldrig udrydde uden ved *Ydmyghed*, og *Vellyst*, som er *ureen* Kiærlighed, lader sig kun fortrænge af den *rene* Kiærlighed, og *Begiærligheden* efter denne Verdens Herligheder

lader sig kun afløse af Begiærligheden efter Guds Riges Herlighed. Siden Apostlernes Dage veed jeg imidlertid ikke at nævne nogen christelig Moralist, der beskrev *Helligjørelsen* i denne Aand eller i dette Lys, thi naar de, som Mystikerne, begyndte i Hjertet, da begyndte de i Mørke med det *gamle* Menneske, der skulde gienføde og opføde sig selv med sin egen Kiærlighed (Egenkiærlighed) til Gud og Næsten, og det blev da kun en *falsk* og *uægte* Christelighed fra først til sidst, og ellers begyndte de med *Loven*, ikke som et Speil, men som en *Livs-Kraft*, der, naar den havde nedbrudt Afguds-Templet, skulde paa dets Gruus opbygge den *Helligaands Tempel*, uagtet Vorherre vidner, at naar man begynder *Helligjørelsen* udenfra, da bygger man altid kun Gravsteder, fulde af Ureenhed og Dødningebenen, og uagtet al menneskelig Erfaring lærer, at naar man vil begynde *Helligjørelsen indenfra*, da kan man i Lovens fulde Rustning slaaes med den mindste onde Lyst til Dommedag, uden at den viger et Haarsbred. Da nu imidlertid det *christelige* Liv i denne Verden altid bliver ved at være et *Troes-Liv*, altsaa aandeligt og *usynligt*, og vi dog fremdeles fører et *øiensynligt* Legems-Liv, saa maa den christne Menighed, og enhver af [|VU:99](#)os i den, vist [|US:427](#) nok, som Apostelen skriver, bruge *Lovens*, det være sig Mose-Lovens eller Danske Lovs, Tvang til det *udvortes* Levnet, men vil vi leve og voxe *christelig*, da maa vi vogte os for at give denne vor *lovlige Handlemaade* et *christeligt* Skin, og endnu mere vogte os for at omgiøre Christi Evangelium til en saakaldt *ny*, christelig *Lov*, der skal paatvinge vor Sjæl en *christelig Tænkemaade* og vort Hjerte den *christelige Kiærlighed*, thi saalænge vi prøver paa det, da enten kiender vi slet intet til det *christelige* Liv, eller vi sætter det overstyr, thi man kan ligesaa lidt ville helliggjøres som retfærdiggjøres af *Loven*, uden at falde fra *Naaden*.

Denne Haarde-Knude i det *christelige* Liv, som et Troes-Liv, seer vi af alle *Pauli* Apostel-Breve, har lige fra Begyndelsen, hos de Christne af *Hedningerne*, om ikke kvalt det christelige Liv i Fødselen, saa dog forknyttet det i Væksten og født den Tæring, der lige fra Apostlernes Dage er kun alt for kiendelig, og da denne Knude dog kun kan løses ved *Kiøds-Opstandelsen* fra de Døde paa den yderste Dag, eller ved *Kiøds-Forvandlingen* hos dem, som *levende* oppebier Herrens *øiensynlige* Komme, saa giælder det om, *ikke* paa nogen Maade at ville *overhugge* Knuden, men at bære den i Troen, som en "Pæl i Kiødet", og nøies med Guds Naade, hvis Kraft hos os kun kan udvikle sig i vor Skrøbelighed. Idet vi holder fast ved Troen paa, at det christelige, aandelige Liv, som vi gien[|B:14](#)ofødes til i Daaben og opfødes i ved Nadveren, er i Sandhed et *evigt Liv*, maa vi dog opgive at blive os det christelige Livs Evighed klarlig bevidst i denne Verden, baade fordi det kun er i fuldkommen *Enighed* med Herren og hele hans Menighed, denne klare

Bevidsthed kan oprinde, og fordi den er umuelig, uden naar “det *Indvendige* bliver *udvendigt*”, hele vor Sandsning og Legemlighed bliver ligesaa aandelige, som Troens og Haabets og Kiærlighedens *Ord* er i vor Mund og vort Hjerte, altsaa naar hele vort Legeme er en for evig *velbehagelig* Bolig, et *fuldkomment* og *fuldstændigt* Redskab og et *klart*, uplettet Speil for *Aanden*, som den guddommelige *Livs-Kraft*, der er udgaaet fra Faderen, for baade at begynde og fuldføre den gode Gierning i hele Herrens Menighed, men bliver først færdig dermed til Vorherres *Jesu Christi* Dag, og arbejder *hos os* kun derpaa, forsaavidt vi virkelig fornægter os *selv*, opgiver al *aandelig Selvstændighed*, og lader god|VU:100villig den Helligaand, som en *guddommelig Selvstændighed* (Person), raade for vort *Hjerte* og vor *Tunge*, som den fornyede guddommelige *Livs-Kraft*, der ene kan skabe og opholde og opelske det ny Menneske-Liv efter Guds-Billedet i *Jesus Christus!*

|B:141 |US:428 |VU:100

Det medfødte og det gienfødte Menneskeliv.

Saalænge som en *Abekat* kun behøver at sætte sig paa Bagbenene, at blive klædt paa, og taalelig at efterabe vor Spiisning og lidt Skræder-Syning, for i vore Øine at være ligesaa forsvarligt et *Menneske*, som andre simple Folk, saa længe nytter vel ikke at tale eller skrive til os om det egenlige *Menneske-Liv*, enten det *barnlig medfødte*, som vi fødes med af Modersliv, eller det *barnlig gienfødte* Menneske-Liv, som vi fødes til i Herrens Daab af Vand og Aand. Dog ikke det alene, men selv, naar vi er kommet efter, at det er *Mund* og *Mæle*, Ordet og Talen, som egenlig og kiendelig skiller os *Mennesker* fra alle de “*Umælende*”, selv da ligger Menneske-Livet for os i Bælgmørke, saalænge *Ordet* er os kun et *Mundsveir* med en egen Lyd, thi derved bliver *Menneske-Ordet* endnu ingenlunde væsenlig forskielligt fra alle Brøl og Bjef, end sige da fra den Efterabelse derad, som jo baade Stær og Skader og især Papegøier kan afrettes til.

Først da, naar det er faldet os paa Sinde, at der i *Menneske-Mælet* og *Menneske-Talen* paa vor Tunge og paa vore Læber, kan og skal være noget forunderligt Noget, og noget Mageløst, som ingen Fugl og intet Dyr kan |B:142afrettes til at efterligne, kort sagt, noget Skaberligt og Guddommeligt, som vi maa kalde saa, fordi vi, efter vor Erfaring, kun har det tilfælles med hinanden og følgelig med vor fælles, usynlige Gud og Skaber, først da er vi skikkede til at tænke over Menneske-Livet, paa de forskiellige Trin, hvorpaa, og under de

adskillige Skikkelser, hvorunder, dette Liv har aabenbaret eller kan aabenbare sig for os. Vi opdager nu let, at Menneske-Ordet og Menneske-Talen kan og skal have en *tredobbelt* Beskaffenhed, der i denne Verden er dem eiendommelig, altsaa at de kan og skal have tre saa **VU:101** kaldte *Egenskaber*, som kiendelig adskiller dem fra alt hvad der kun er Skvalder og Eftersnak, thi vel baade kan der være **US:429** og er der stor Forskiel paa, *hvormegen Kraft*, *hvormegen Sandhed* og *hvormegen Kiærlighed*, der levende udtrykker sig i Menneske-Talen, men Noget deraf maa dog findes i al Menneske-Tale, som skal svare til sit Navn, saa at naar vi finder, der ikke er mindste *Kraft*, Fynd eller Klem i en saakaldt Tale, da kalde vi den død og tom, og finder vi slet ingen *Sandhed* i den, da kalder vi den *falsk* og *uægte*, og finder vi slet ingen *Kiærlighed* i den, da kalder vi den umenneskelig og hjerteløs.

Staaer nu dette kun urokkelig fast, at *Menneske-Livet* har sit eneste kraftige Udtryk, visse Maal og klare Speil i *Menneske-Talen* med en høiere, usynlig Kraft, med inderlig Sandhed og uskrømtet Kiærlighed, da har vi Stedet, hvorfra det kan og skal sees, kan og skal bestandig klarere indsees, at det *medfødte* og det *gienfødte* Menneske-Liv vel er saa himmelvidt forskellige, som Beskaffenheden, Vidden og Graden af de høiere *Livs-Kræfter*, af *Sandfærdigheden* og *Sandheden* og af *Kiærligheden* og *Godheden*, hvormed Menneske-Livet udtrykker **B:143** sig i Menneske-Talen, men at det dog paa den anden Side altid er det *selvsamme* Menneske-Liv, vi taler om, med de samme Love og oprindelige Egenskaber, de samme Livs-Kræfter og Kiendemærker, saa at Menneske-Livet i sin allerdunkleste, sin allerfattigste og sin allerureneste Skikkelse, dog igrunden er af samme *Art*, som Menneske-Livet i sin allerrigeste, allerreneste og allerklareste Skikkelse, saa at, for at sige alt med *eet* Ord, *Røveren* paa *Korset* havde samme Menneske-Liv tilfælles med *Guds* eenbaarne *Søn*, Vorherre *Jesus Christus*, til hvem han raabde: Herre, tænk paa mig, naar Du kommer i dit Rige! og af hvem han fik det sanddru, mageløs kraftige og kiærlige Svar: sandelig, sandelig, siger jeg dig, idag skal du være med mig i Paradis.

Dersom det ikke var saaledes, da kunde *Guds* eenbaarne *Søn* ligesaalidt villet være og være blevet et virkeligt *Menneske-Barn*, født af en Kvinde, som noget kvindefødt *Menneske-Barn* enten vilde eller kunde blive et virkeligt *Guds-Barn*, født af Vand og Aand, thi da udelukke Guddommeligheden Menneskeligheden og Menneskeligheden igien Guddommeligheden af sig, og der kunde ikke længer være Tale om nogen aandelig og hjertelig Giensidighed, Tilbøie **VU:102** lighed og Vexel-Virkning. Det er derfor ganske i sin *bagvendte* Orden, naar *mahomedanske* Theologer, som under allehaande Navne har været enige med Mahomed og Koranen om at erklære den *guddommelige* og *menneskelige* Natur for saa væsenlig

forskiellige, at slet ingen levende Berø|US:430relse var tænkelig, naar de ikke blot benægtede Mueligheden af Guds Søns Kiødpaatagelse og Sammen-Smeltningen af den guddommelige og menneskelige Natur i Vorherres *Jesu Christi Personlighed*, og benægtede følgelig Mueligheden af hele Gienløsnings-Værket; |B:144men naar de tilsidst nægtede Mueligheden af enhver guddommelig Aabenbaring til Mennesket og guddommelig Bønhørelse af Menneske-Bønner; thi af den første Grund-Løgn flyder alle de andre smaa og store Løgne, og var *Mennesket* ikke skabt i *Guds Billede*, da kunde Mennesket jo heller aldrig være faldet derfra eller fornyes dertil, eller i det hele gjøre sig nogen sand og levende Tanke om *Gud*, Hans *Aand*, Hans *Ord* og Hans *Rige*.

Derimod er det aabenbar selvmodsigende, vrævlevurnt og yderst kiedsommeligt, naar de Theologer, som, hvad enten de kalder sig Catholske eller Protestantiske, evangelisk-lutherske eller bibelske, indrømmer og paastaaer baade Menneskets Skabelse i Guds Billede og Fornyelsen efter det samme Billede ved Troen paa den Guds Søn og Menneskens Søn, Vorherre *Jesus Christus*, men som ligesaa ivrig paastaaer, at "*Syndefaldet*", som er indtruffet mellem Skabelsen og Fornyelsen, og som gjør Gienfødselen og Fornyelsen uundværlige til Salighed, dette Syndefald skal saaledes have vanskabt eller rettere udsløttet og i Bund og Grund ødelagt Mennesket og hele Menneske-Livet i Guds Billede, at der er ikke Gran eller Spire tilbage af den medfødte Herlighed og af det medskabte Forhold mellem Gud og Menneske, saa at om det *faldne Menneske* giælder alt hvad de mahomedanske Theologer paastaaer om Mennesket i det hele, og saavel hele *Aabenbarings-Historien*, som hele *Gienløsnings-Værket* bliver da en Række af *Umueligheder*, der alle skal overvindes med det døde og magtesløse *Skriftsprog*, at hvad der er *umueligt* for *Mennesker*, det er *mueligt* for *Gud*.

Jeg kalder dette *Skriftsprog* dødt og magtesløst, fordi det ene er i sin døde og magtesløse *Bogstavelighed*, at det kan synes tjenligt til at overvinde *alle Slags* |B:145*Umueligheder*, thi saasart dette Herrens *Ord* bliver *Aand* og *Liv* for os, da seer vi strax, at hvad |VU:103dette *Ord* giælder, og hvad det baade kan og vil tilintetgiøre, det er kun de *egenlige Umueligheder* (adynata), som kun er *Umueligheder*, hvor *Almagten* fattes, men at det paa ingen Maade giælder, eller kan og vil tilintetgiøre de *uegenlige* saakaldte *Umueligheder*, som vi hellere skulde kalde *Ugiørligheder* eller *Usigeligheder*, hvad nemlig hverken Guder eller Mennesker kan gjøre, uden aabenbar at stride imod sig selv, |US:431eller kan sige, uden klarlig at modsige sig selv; thi vilde man paastaae, at ogsaa i denne Henseende var alt det for *Mennesker umuelige* dog *mueligt* for *Gud*, da var det en Guds-Bespottelse og en Sandheds-Fornægtelse, hvorimod Guds-Røsten og Sandheds-Bevidstheden i

os, som er "*Samvittigheden*" maatte oprøre sig, da *Ordet* i vor Mund og i vort Hjerter derved aabenbar frakendtes al Bekvemhed til at udtrykke *nogensomhelst* aandelig og *evig* Sandhed, med mindre det skulde blive den eneste for Mennesker tilgængelige Sandhed, at der var ingen aandelig og evig Sandhed, eller at *ikke Sandheden* var sig selv, men at *Løgnen* var *Sandheden*.

Dette synes vel endnu for de Fleste enten Ordkløveri eller dog en meget mørk Tale, men ikke for *Christne*, som troer, at Verdens Frelser, Guds eenbaarne Søn, Vorherre *Jesus Christus*, han er baade den evige *Sandhed* og *Guds-Ordet* selv, i egen guddommelige Person, thi heraf følger jo nødvendig, baade at alt hvad der *strider* mod evig *Sandhed*, det er *ugjærligt*, altsaa hvad vi kalder umueligt for Gud, og at et *Ord*, der, naar det var *sandt*, maatte udslukke Ordets Lys og derved tilintetgiøre det, det er netop *usigeligt* for *Ordet*, som er Gud og blev Kiød, altsaa i den Mening netop umueligt for den **|B:146**sande Gud, der hverken kan eller vil *nægte sig selv*, fordi Sandheds-Fornægtelse er Løgnens Bekræftelse, og, som det egenlige U-Ord, U-Aandens, Løgnens, Djævelens førstefødte Søn.

Heraf kommer det da ogsaa, at alle de Skriftkloge, der strængt holde fast paa den Grundsætning, at ved Syndefaldet blev Mennesket saa fremmed fra Gud og alt Guddommeligt, som om han aldrig havde været skabt i Guds Billede, altsaa blev *Mennesket* enten et blot Dyr, eller dog et *U-Menneske*, de paastaaer ogsaa ganske rigtig, at alle syndige Mennesker er *Djævelens Børn*, som dog ved Troen paa ham, som kom for at nedbryde Djævelens Gierninger, skal paa en ikke blot for os ubegribelig, men især for den sande Gud og **|VU:104**det evige Sandheds-Ord *umuelig* Maade, *omskabes* til *Guds Børn*.

Dette strider vistnok stik imod hvad vi veed om Herrens Lærdom og mod hans Apostlers skriftlige Vidnesbyrd, men de Theologer, som begynde med at paastaae, det hører til Guds Egenskaber, at alt hvad der er *umueligt* for *Mennesket*, og da især, at bryde ned med den ene Haand, hvad man bygger op med den Anden, og ligefuldt at reise en stolt Bygning, der kan trodse Tiden og Helvedes Porte, det er meget mueligt for **|US:432**Gud, de Theologer, kan jeg troe, maa jo sagtens tænke, det hører til Børnelærdommen, at hvad der er meget mueligt selv for ulærde Folk, og hvad Fanden kan gjøre som ingen Ting: *at modsige sig selv* i hvert *Aandedræt*, det tør dog vel ingen paastaae, skulde være *umueligt* for Gud, og skjøndt det er Daarekiste-Snak, kan jeg dog virkelig ikke anderledes forklare mig, hvorledes netop de Theologer, der ikke blot sværger paa, at Guds aabenbarede Ord findes *udelukkende* i Bibelen, men tillige forfægter den saakaldte Inspiration eller Indblæsning af hver *Tøddel* **|B:147i** *Skriften*, dog ikke gjør sig mindste Betænkelighed ved at paastaae det stik modsatte af hvad skrevet staaer, som det rette Guds aabenbarede Ord, thi dette

forudsætter jo en hemmelig Indvielse af Aanden i en Tankeflugt, der spotter alle Grændse-Skiel, selv dem mellem *Lysets* og *Mørkets*, mellem *Sandhedens* og *Løgnens*, saavelsom det mellem *Viisdommens* og *Galskabens Rige*.

Naar saaledes Herren siger: jeg er dertil født og kommet til Verden, at jeg skal vidne for *Sandheden*, hvo som er af *Sandhed*, hører min Røst, og han fremdeles siger: ikke de Sunde, men kun de Syge har Læge behov, jeg er ikke kommet for at kalde Retfærdige, men Syndere til Omvendelse, hvo som er af Gud, hører Guds Ord, men I, som har *Djævelen til Fader*, I vil gjøre eders Faders Villie, som er *Løgneren* fra Begyndelsen, der, naar han lyver, taler af sig selv, naar Herren siger alt dette, og vidner, at Ingen kommer til ham uden at drages af den himmelske Fader og oplæres af Gud, og naar hele hans Lærdom stemmer overeens hermed, saa maatte han jo ret med Flid *modsige sig selv*, dersom det skulde være hans rette Mening, at alle Mennesker, undtagen han selv, altsaa ogsaa hans *Moder Marie*, hans *Fader Abraham* og den Discipel, *han elskede*, var ligesaavel Djævelens Børn som *Cain* og *Judas Iskariot*, saa Forskiellen blev kun, at Nogle troede, han, som Guds **|VU:105**eenbaarne Søn, kunde og vilde paa en umuelig Maade gjøre Djævel-Unger til Guds Børn, og de blev ved den Tro virkelig Guds Børn, men de, som ikke kunde eller vilde troe paa den Umuelighed, de blev ved at være Djævel-Unger evindeligt.

Pennen bryder sig jo ikke om, hvad der skrives med den, og Papiret rødmer ikke, men enhver Christen føler dog sikkert, at han aldrig kunde lade saa bespottelige Ord gaae **|B:148**over sine Læber, men vilde vende sig med Afsky fra enhver, som under Navn af Christi Evangelium førte en saadan bespottelig Tale, der ligesaa **|US:433**aabenbar strider mod Herrens Ord og Lærdom som mod Samvittighed og sund Menneskeforstand.

Hele den saakaldte *Bibel-Historie* kan da ogsaa, som *guddommelig Aabenbarings-Historie* blandt *Menneske-Børn*, kun være sand under den Forudsætning, at Menneske-Livet, *før* og *efter Syndefaldet* og *før* og *efter Gienfødselen*, er aldeles eensartet og igrunden det selvsamme, thi dersom *Adams Menneske-Liv* i Guds Billede var tilintetgjort ved *Syndefaldet*, da hverken kunde Gud tiltale den faldne *Adam* eller *Adam* svare ham, og da kunde endnu mindre *Adams-Barnet*, *Abraham*, kaldes *Guds Ven*, eller Gud tale med *Adams-Barnet Moses*, som en Mand med sin Næste, eller Guds Aand hvile paa *Adams-Børnene Samuel* og *David* og alle Profheterne og paa *Johannes den Døber*, da kunde Gud hverken bruge Menneske-Tunger til sin Tale eller røre Menneske-Hjerter med sin Røst, da var *Adams Kiøn* fortryllet og forgjort enten til en *Dyre-Art* eller en *Djævale-Yngel*, eller en af Dyriskhed og Djævelskab unaturlig sammenhexet Vanskabning, der intet havde enten at frelses fra eller at frelses til, saa under denne Forudsætning er der

kun Mening i hvad Djævelens Børn altid har tænkt og sagt, at den saakaldte *menneskelige Tilværelse* var kun en Deel af de faldne Engles *Helved-Straf* og Fangenskab i Mørkets Lænker, hvad *Ægypterne* paa deres Viis udtrykte meget pænt ved at sige, at *Guderne* af Frygt for *Typhon* med Lynilden havde skjult sig hos *Dyrene*.

Forudsætter vi altsaa, som hele vor *Hellige Skrift* |B:149 og vor kvindefødte Frelser, *Jesus Christus*, at det er *Adams* og *Evas* *Menneske-Liv* i *Guds Billede*, der, trods Syndefaldet og alle dets gruelige Følger, har forplantet sig uafbrudt til Frelseren, som "*Kvindens Sæd*," og er i ham, som den *anden Adam* og det |VU:106 *ny Menneske*, rensat, forsonet med Gud og opreist til et *nyt Levnetsløb* i Sandheds Retfærdighed; da maae vi nødvendig ogsaa betragte det ny, christelige *Menneske-Liv* i Herrens Menighed som det selvsamme *Menneske-Liv*, oprundet hos *Adam*, forplantet giennem *Eva*, faldet, udplyndret, mishandlet og fordærvet af den Onde hos os alle, men opreist af Faldet, frelst, helbredt og guddommelig udstyret i *Christus*, og saaledes ved *Daaben* uafbrudt gienfødt hos den *Christne* Menighed, saa at *Menneske-Livets* christelige Gienfødelse og Fornyelse altid og hos os alle forudsætter og udspringer ved den *Helligaand* af det gamle, oprindelige *Menneske-Liv*, der ligesom *Eva* er den eneste menneskelige *Livs-Moder* paa Jorden, der aldrig kan synke saa dybt eller for|US:434 *armes* og fordærves saa ganske, at hun jo kan søge og finde Naade hos Gud, og føde den Allerhøieste Børn, som det lyder hos Propheten: skulde jeg, som lader Andre føde, selv tillukkes!

Over denne Guds Naades nødvendig dunkle Huusholdning er det nu, *Lyset* oprinder, naar vi betragter *Ordet* hos Gud og Mennesker ikke blot som det eneste *Aabenbarings-Middel*, følgelig som *Livs-Lyset*, hvorefter Skriften siger, at Alt hvad som aabenbarer, det er *Lys*, og at *Ordet* er det *Livs-Lys*, som oplyser hvert Menneske, der kommer til Verden, men betragter *Ordet* tillige som det *aandelige Livs* eneste *Udtryk*, saa *Ordet* hos Mennesket er baade det guddommelige *Livs-Billede* og *Lys-Billede*, hvori Gud skabte Mennesket.

|B:150 Heraf følger nemlig, at vi i *Menneske-Ordet* om det Usynlige, Aandelige og Evige, kan følge baade *Menneske-Livets* Indvikling og Udvikling, kan sikkert spore baade *Syndefaldet* med alle dets sørgelige og fordævelige Følger, og spore *Opreisningen* med alle dens livsalige og glædelige Frugter, saa at medens vi umuelig kan fristes til at miskiende *Menneske-Livets* Fordærvelse ved Synden og Fortabelse i Døden, saa fristes vi dog ligesaa lidt til at miskiende *Livets* som *Ordets* eensartede Beskaffenhed og uafbrudte Sammenhæng; og her er det da tillige *Lyset* opgaaer over alle Folks og Tungemaal's Forhold til det ny christelige *Liv* og de ny *Tunger*, ligesom af Ild, der sætter sig paa enhver af dem, udtrykker sig, som

Aanden vil, og udtaler det samme Guds Naades Størværk paa alle *Folks eget Modersmaal*.

Denne Oplysning om *Menneske-Livet* og *Menneske-Or* |*VU:107*det med levende Røst, som uadskillelige, og som den nødvendige Forudsætning ved al sund Tale om et i *Menneske-Livet* indtrædende og indgribende *Guds-Ord*, altsaa ved enhver menneskelig Tale om en *guddommelig Aabenbaring*, dens Indtryk paa Menneske-Hjertet og dens Udtryk paa Menneske-Tungen, denne Oplysning kan man jo godt paastaae, er mere blot *menneskelig* end den *egenlig* er *christelig*, thi baade giælder den Forholdet mellem Gud og Menneske og mellem Aand og Støv i det Hele, og kan følgelig godt *tænkes* i Verden *foran* Christendommen, men da den *christelige* Aabenbaring dog ret *egenlig* er “*Ordets Kiødspaatagelse*”, og den *christelige* Gudsdyrkelse i Aand og Sandhed er Legemets *christelige Ord-Modtagelse* og *Ord-Udgydelse* (Hørelse med Øren og Bekiendelse med Munden), saa baade udspringer Oplysningen om *Ordet* nødvendig af det *christelige* |*B:151**Menneske-Liv* og er aldeles uundværlig til dette *christelige* Menneske-Livs fuldstændige Udvikling, Væxt og Forklaring.

|*US:435*Hvorledes nu denne *Ordets* Oplysning i sit Livs-Forhold, som en Logos-Lærdom eller Christo-Logi,¹ giærede og uddampede i den gamle *Græker-Menighed*, det er en meget dunkel og indviklet Sag, som man endnu kan have ondt nok ved at oprede, og som følgelig ikke giver nogen Oplysning; men derimod skal det bidrage uberegnelig til at sikre og klare denne Oplysning, historisk at betragte *Ordets* og *Tungemaalets* Liv og Levnet hos *Guds Folk* og hos vort *eget Folk*, saa derpaa vil jeg stræbe at henlede alle oplyste Christnes Opmærksomhed.

Det vilde imidlertid her falde meget for vidtløftigt, at indføre Læseren i denne Betragtning af det *Ebraiske* og det *Danske* Tungemaal, og i en Sammenligning af deres Bekvemhed til at udtrykke “*aandelige Ting med aandelige Ord*”, saa det maa jeg giemme til en anden Gang, men jeg skal til Slutning stræbe i Almindelighed at oplyse den saa gruelig misforstaaede *Sammenhæng* mellem det *Folkelige* og det *Christelige*, ved at gjøre opmærksom paa ethvert *Tungemaals* uopløselige *Sammenhæng* med det *Folks* hele Hjertelag, Tankegang og Udvikling, hvis *Modersmaal* det er.

Da nemlig Christi Aand og Evangelium, hvor de kommer hen, hverken fører det *Ebraiske*, *Græske* eller noget andet *Tungemaal* med sig, som kan og skal meddeles de *Troende*, men laaner under |*VU:108*alle Himmel-Egne *Folkets Modersmaal* at udtrykke sig paa og virke igiennem, saa følger heraf ikke blot, at *Christendommen* fra først af |*B:152*maa nøies med den Grad af Bekvemhed, Folkets *Modersmaal* allerede *forud* har til at bære, udtrykke og meddele

aandeligt Lys og Liv, men heraf følger tillige, at med al den Magt og Ret, som Guds Aand har til at bøie og bruge alle Tungemaal efter sin Villie, efter Sandheds Krav og Kiærligheds Tarv, saa maa det dog, for at naae sit Øiemed til at oplive og oplyse Folket, skee i en *folkelig* Retning og i *Modersmaalets* egen Aand.

Hvis saaledes noget hedensk Tungemaal, som man har sagt, jeg veed ikke med hvormegen eller hvorliden Ret, om det *Chinesiske* Tungemaal, ikke havde noget Ord og Udtryk for den *usynlige* og dog *levende Gud*, som alt det Synliges Herre, da kunde Christi Aand umuelig *aabenbare* sig og Guds Naades Ord paa dette Tungemaal, fordi det at aabenbare sig og den guddommelige Sandhed for et Menneske, netop er, giennem et *Ord*, som Mennesket kiender og levende tilegner sig, at **|US:436**giøre ham bekiendt med Gud og det Guddommelige, Usynlige og Evige, som disse Ting er i Sandhed.

Den Bøining og Udvikling, som Guds Aand maa give ethvert *hedensk Modersmaal*, for at det kan blive skikket til at udtrykke baade den gamle og den ny Pagts *Aabenbaring*, er saaledes vistnok uberegnelig stor, men dog bundet til *Modersmaalets Aand* og *Grund-Ord*; thi vel kan et hedensk Tungemaal godt fattes og vil i Reglen fattes baade Ordene "*gudelig*" og "*Gudelighed*", "*aandelig*" og "*Aandelighed*", men skal et Tungemaal kunne modtage disse og utallige andre Udviklinger og Rettelser af Guds Aand, da maa det *ikke* oprindeligt fattes Ordene "*Gud*" og "*Aand*," eller noget af de aandelige Grund-Ord "*Sandhed*", "*Samvittighed*", "*Frihed*" og "*Kiærlighed*", som en guddommelig Aabenbaring maa **|B:153**forefinde for at begynde sin levende Virksomhed, og naar vi nu derhos veed, hvad *Erfaring* lærer, at ethvert Tungemaals *levende* Udvikling i *aandelig* Retning kun gaaer for sig under en tilsvarende Udvikling af *Folke-Livet* i det hele, saa nødes vi til at betragte *Folke-Livet* paa hvert givet Sted som det ny *christelige* Livs *Forudsætning* og *Betingelse*, da det kun er i de adskillige Folks Liv, at Menneske-Livet er virkelig tilstæde, **|VU:109**ligesom det kun er giennem *Folkenes Modersmaal*, at *Menneske-Ordet* er i *levende Virksomhed*.

Ligesaa aandløst og bagvendt som det derfor er, at ville bandsætte og saavidt muelig udrydde det *gamle*, oprindelige *Menneske-Liv*, for at skaffe det *ny*, christelige *Menneske-Liv* Plads og Raaderum, ligesaa bagvendt og aandløst er det at bandsætte og saavidt muelig udrydde *Folke-Livet*, for at sætte *Christen-Livet* i dets Sted; thi naar man siger til *Folke-Aanden*: far ud, du urene Aand, og giv den *Helligaand* Plads! da kan man derved nok blive Folke-Aanden kvit, men man er saa langt fra at faae den *Helligaand* isteden, at man, saavidt muelig, derved lukker sig selv og Folket for alle *Aander*, for al *aandelig* Indflydelse og Indskydelse, al *aandelig* og *hjertelig* Forstand og Oplysning.

Man maa nemlig vide, at “Logos” paa Græsk svarer til “*Ordet*” paa Dansk.

|B:154 |US:437 |VU:109

Ordet og Troen efter Christi egen Lærdom.

“*Ordet og Troen*,” var det almindelige Løsen ved det store Omsving, den saakaldte “Reformation” i det 16de Aarhundrede, og hverken var der nogen Anden af Reformatorerne, der lagde saa hjertelig og saa aandelig hele Vægten paa disse Guds Naade-Virkningers Grund-Kræfter, som *Morten Luther*; heller ikke er nogen *christelig* Reformation ∴ *Fornyelse* tænkelig, uden at disse Grund-Kræfter betragtes i Herrens og deres eget Lys, og træder i levende, uafbrudt Vexel-Virkning. Ligesom der nemlig staaer skrevet, at Alt er blevet ved *Guds-Ordet* og Intet uden det, saaledes er *Ordet Aandens* eneste levende og kiendelige *Udtryk* baade i Himlen og paa Jorden, og ligesom paa den anden Side Herren vidner, at for *Troen* er Alting mueligt, saaledes vidner Erfaringen, at for *Vantroen* er Alting, aandelig talt, umuelig.

Men uagtet man saaledes ved at nævne *Ordet* og *Troen*, igrunden har udtalt Grund-Sætningen for al sand Oplysning, ikke blot om Christendommen, men om al guddommelig og menneskelig, *aandelig* og *hjertelig* Virksomhed, saa er det dog langt fra at enten i det hele den store Vexel-Virkning mellem Gud og Menneske, eller i Sær**|B:155|VU:110**deleshed det *christelige* Liv og Levnet fra Apostel-Tiden: Livet i Guds Søns Tro, er blevet fornyet i Christenheden, saa at denne Fornyelse, denne virkelige Reformation, som aabenbar ikke blot var *Morten Luthers* Ønske, men hvis Muelighed hans Liv og Levnetsløb beviser, den synes meget mere hartad kvalt i Fødselen, og begynder i alt Fald først nu kiendelig at udvikle sig af Svøbet.

Aarsagerne til dette Misheld og Langdrag er nu vist nok mangfoldige og samles bedst i den Kiendsgierning, at man baade fik og vilde have en *Stats-Kirke*, der lignede *Kirke-Staten*, thi naar en Stats-Kirke er allertaaleligst for “*Ordet og Troen*,” da er den dog altid et Svøb af Staaltraad eller et Snørliv, som Livet kun i sin Barne-Skikkelse til Nød kan taale; men hvor **|US:438**fri end Rørelsen udvortes var blevet, vilde man dog aldrig være kommet videre, naar man ikke først havde gjort det Fremskridt i Oplysning om “*Ordet og Troen*,” som var Nutiden forbeholdt, saa vi taler ikke længer om *Ordet og Troen*, eller om “*Ordet og Sacramenterne*,” hver for sig, som to lige guddommelige Grund-Kræfter, der kun skulde virke

sammen til christelig Gienfødselse og Fornydelse, fordi Gud vilde det saa, da de ellers hver for sig godt maatte kunne udrette det Hele, men vi seer og siger, at det er kun "*Troes-Ordet*" og "*Ord-Troen*," hvorom her kan være Tale, og at deres Sammen-Virkning og Vexel-Virkning er ligesaa vel fra Menneskets som fra Guds Side det *christelige* og menneskelige Livs og Levnets nødvendige Forudsætning og Betingelse.

Man kan nemlig vistnok med Rette sige, at dette alt igrunden var *Morten Luthers* Mening, naar han talte om Ordet og Troen og om Ordet og Sacramenterne, thi baade var han langt fra at ophøie den *vilde* Tro, der fæster sig til noget andet end et *udvortes* kiendeligt *Guds-|B:156*Ord, og han var ligesaa langt fra *papistisk* at tage de saakaldte *Sacramenter* for Saligheds-Midler *uden Guds Ord*; men uagtet han endog ivrig forfægtede, at *uden* Guds Ord var den saakaldte "Daab" ingen Daab, intet Gienfødselsens og Fornydelsens Bad, men det *bare Vand*, saa beholdt han dog det farlige Udtryk "Ordet og Sacramenterne," som om de adskilte, hver for sig, kunde enten heelt eller halvt frelse og saliggjøre, og uagtet han baade indsaae og indskærpede, at "*Troen*" ved blot historisk og skoleret at hænge sig ved *Skriftens* Udsagn, derved ingeniende var *levende* fæstet til Guds Naades og *det evige Livs Ord*, saa *nævned* han dog *intet* andet udvortes *kiendeligt Guds-Ord* end *Bogstav-Skrif|VU:111*ten, hvortil *Troen* maatte fæste sig, baade for at være *christelig*, for at findes *levende*, og for at overvinde Verden.

Medens det derfor skal være langt fra os at prale med Oplysningen om Ordet og Troen, som noget *splinternyt*, da vi tvertimod gladelig indrømme, at det er den *ældgamle* christelige Oplysning, som Herren selv har sørget for, ved at sætte sit Lys i Stage til at skinne for alle dem, som er i Huset, og at det aabenbar var ved *denne* Oplysning *Morten Luther* fandt Veien ud af Pavedømmets Mørke, saa maa vi dog, for Sandhedens og Menighedens Skyld, ikke blot indrømme, men indskærpe, at det selv for *Luther* stod meget i Skygge, baade *hvorledes* Ordet og Troen og *hvorledes* Ordet og "Sacramenterne" forholdt sig til hinanden og sammenvirkede til det store Gienfødsels og For|US:439nydelses Værk i Christi Menighed, og at hos de *lutherske Skriftkloge* blev Tankegangen og Talemaaderne om denne Hovedsag daglig dødere og mere forvirrede, saa at vi nu har meget ondt ved endog blot at blive |B:157forstaaet af dem, naar vi med de allerjævneste Ord og paa det allertydeligste udvikler den christelige Oplysnings ældgamle, i Pavedømmet skjulte, men af *Luther* paany opdagede Grundsætning om "Ordet og Troen," det *christelige Guds-Ord* og den dertil svarende *Menigheds-Tro*, som de to i Saliggjorelsens Orden uadskillelige Grund-Kræfter.

Til Lykke er det imidlertid ikke saaledes med *Kvinder* og *Børn*, eller med *Mennesket* i det hele, som det sædvanlig er og altid har

været med de *Skriftkloge* og de *Boglærde*, der saa ofte enten slet ingen Tro har paa det *evige Liv*, eller sætter sig dog haardnakket fast i den Indbildning, at det er ved *Randsagelsen* af en eller anden *Bogstav-Skrift*, at de har fundet eller finder dog en af Dagene det *evige Liv*, og at hvis de *Ulærde* og *Ustuderede* kan faae lidt Deel i det evige Liv, da er det ene ved at *troe paa de Skriftkloge* og lære deres *Bogstavskrift* og *Tankegang* udenad. Lige saa lidt derfor, som, da *Ordet* blev *Kiød* og boede blandt *Menneskens Børn* med den *Eenbaarnes Herlighed*, ligesaa lidt, som de *jødiske Skriftkloge* da vilde komme *til ham*, som *Skriften* gav *Vidnesbyrdet*, at *kun han* havde det *evige Livs Ord*, for at faae *Livet* af hans *Naade*, ligesaa lidt maae vi vente, at vore *Dages Skriftkloge*, skøndt de kalde sig *christelige* og indbilde sig at være det, vil i *Hobetale* give den *christelige Grund-Oplysning Magt*, som *Apostel-Skriften* giver *Vidnesbyrd*, at vi have det *evige Livs Ord*, fuldt |VU:112af *Naade* og *Sandhed*, midt iblandt os, i det *Troens* og *Haabets* og *Kiærlighedens Ord* af *Vorherres Jesu Christi egen Mund*, med “hans egen *Røst*”, som *lyder til os* alle fra ham, ved hans egne *Indstiftelser*: den *hellige Daab* og den *hellige Nadver*, og at dette *Guds Naades Ord* vel er det samme, som *Apostel-Skriften* beskriver |B:158og giver *Vidnesbyrd*, men kan naturligviis ikke findes, og findes derfor naturligviis ikke heller *levende* og *kraftig*, er ingenlunde “*Aand og Liv*” i den *døde* og *stumme Bogstav-Skrift*, og har ingenlunde i *Bogstav-Skriften*, men kun i den *troende*, *udødelige Menigheds Mund*, som *Christi Evangeliums lydelige Bekiendelse*, *høirøstede Forkyndelse* og glade *Lovsang*, sit *levende*, *almeengyldige* og *urokkelige Vidnesbyrd*.

Lad os dog betænke, hvad det vil sige og har at betyde, at da “*Ordet* blev *Kiød*” for at boe hos os med den *Eenbaarnes Herlighed*, da *Guds-Ordet*, den *himmelske Faders eenbaarne Søn*, |US:440aaabnede sig paa det *Klareste* i *menneskelig Skikkelse* med *guddommelige Ord* og *Gierninger*; da finder vi, i alle de *fire Evangelier*, *Skriftkloge* Nok blandt hans *Tilhørere*, som *fristede ham* og *stod ham efter Livet*, men vi finder kun en *eneste Skriftklog*, som virkelig *kom til ham* for at finde det *evige Liv*, og at selv denne *eneste Skriftkloge*, som vi finder i *venlig Samtale* med *Herren*, *Nikodemus* nemlig, selv han kom kun til *Jesus om Natten*, fordi han af *Menneske-Frygt* ikke turde om *Dagen*, selv hos *Nikodemus* rokkedes *Troen* paa den *guddommelige Lære-Mester*, saasnt han viste ham til “*Gienfødelsens Bad*” og til *Aandens Dampvogn*, som kun kan *høres*, for at finde det *evige Liv*, og han kom aldrig mere til *Herren*, før han lae *Liig*, saa det er endnu et *Spørgsmaal*, om selv hans *Tro* nogensinde blev ret *levende!*

Lad os fremdeles betænke, at alle *Herrens tolv Apostler* var *ulærde Mænd*, at den *Trettende*, hans *eneste skriftkloge* *Apostel*, *Paulus*, først hørte til hans *arrigste Fiender*, og maatte af den

himmelfarne Frelser ligesom med Vold og Magt drives til Omvendelse og Tro, og lad **|B:159**os da heller forundre os over, at dog *nogle* Skriftkloge hos os give Herrens *Munds Ord* Magt og søge deri det evige Liv, end over, at de ikke er langt flere.

Vi vil nu ikke her indlade os i en dybere Undersøgelse om Grunden til, at skøndt Herren selv, som skrevet staaer, har vidnet, at det er af *Ordet* som det udgaaer af *Guds Mund*, at Mennesket lever, **|VU:113**og skøndt *Apostel-Skriften* heel igiennem vidner om Herrens *Munds Ord*, som han med *Aand* og *Liv* lægger sin Menighed i Munden, saa holder det dog netop haardest for de *Skriftkloge* at komme til dette Herrens mundlige Ord, for deraf at faae Livet; men vi vil kun, ligesom i Forbigaaende, bemærke, at da *Bogstav-Skriften*, skøndt den ikke engang er et *Skygge-Billede* af det *mundlige Ord*, men *ligner* det slet *ikke*, og er da kun et vilkaarligt Tegn *derfor*, dog fører *Titel af Ord* paa alle Tungemaal, saa er for de Uoplyste Sammenblandingen og Forvexlingen af “*Tale* og *Skrift*” ikke blot meget fristende, men hardtad uundgaaelig, da selv *Kvinden*, der dog godt føler, at der er samme Forskiel paa det *kiærlige Ord*, som flyder fra varme Læber og de tilsvarende *Bogstaver*, som flyder fra den kolde Pen, som der er mellem *Kysset* af de varme Læber og af de kolde Bogstaver, selv *Kvinden* tør neppe nok troe sit eget *Hjerte* bedre end de Skriftkloges *Penne*. Kun derfor, naar *Aanden* virkelig taler til *Menigheden* og beviser med Ild og Kraft, **|US:441**at han er saaledes nærværende i Mundens Ord om aandelige, hjertelige og evige Ting, som han hverken kan eller vil være det enten i *Bogstavskrift* eller i noget andet Værk af *Menneske-Hænder*, kun da føler Menneske-Hjertet hos os Alle og dybest hos *Kvinden*, at det baade tør og for *Samvittighedens*, for Sandhedens Skyld *maa* fæste Tro til *Aandens Vid***|B:160***nesbyrd*, uden at ændse, hvad al Verdens Skrift-Klogskab og al Verdens-Klogskab kan have derimod at indvende. Naar vi derfor *skriver* om disse Ting, da *maa* vi endelig huske, at ifølge den Oplysnings-Grundsætning om Herrens Munds Ord og Troen derpaa, som vi stræber at gjøre giældende, *ifølge* netop *deraf* kan *vor Skrift* umuelig hos vore Læsere føde nogen *levende* Overbeviisning om, at det er kun af *Ordet*, saa varmt som det udgaaer af *Guds Mund*, at Mennesket lever, men at vi enten *maae forudsætte* denne *levende* Overbeviisning hos vore Læsere, eller skrive til dem: vil I forstaae os, da gaaer hen og hører, hvad *Aanden* *mundlig* og lydelig taler til *Menigheden*! Alt hvad vi nemlig ellers med *Pennen* kan gjøre til vore Læseres aandelige Gavn, det er at sætte Tegn, som kun de forstaae og kan benytte, som har *hørt Guds Aand* og heller end gierne modtaget *Ordet* fra de *glødende Tunger*, som beviser sig selv for de *brændende Hjerter*, thi ligesaa lidt som vi kan forplante *aandeligt Liv* med vore Fingre og vore Penne, ligesaa lidt kan **|VU:114**vi igrunden dermed *tænde aandeligt Lys*, men vi kan kun

pege paa begge Dele i Aandens mundlige Ord, som intet verdsligt Øie kan see, og som Ingen kiender uden hvem der har hørt dets Røst og fornummet dets Kraft, da det ene er med sit *levende Ords Kraft*, at *Aanden* kan *bevise* sin aandelige, usynlige og uhaandgribelige Sandhed og *Virkelighed*. Desuagtet er ikke blot Apostel-Skriften som et aposteligt Vidnesbyrd hele Menigheden uundværlig, men selv *vores* christelige Skrift er saa langt fra at være unyttig eller overflødig, at den tvertimod for alle *christelige Læsere i vor Tid* og *vor Læseverden* maa være ønskelig, og vel for de Læsere, der føle Trang til at gjøre sig selv og hinanden Regnskab for deres Tro og Haab, findes uundværlig.

|B:161 Naar vi saaledes har hørt og troende modtaget *Aandens* Vidnesbyrd om *Guds-Ordet til os* af Herrens egen Mund ved den hellige Daab og den hellige Nadver, og om Troen paa dette *Guds-Ord*, som eet i Aanden med Herren selv: Guds-Ordet af Evighed, som veed guddommelig af sig selv at sige (er sig selv guddommelig bevidst) og blev Kiød, blev Menneske, som en af os i alle Maader, kun uden Synd, i Tidens Fylde, og er i *Aan|US:442den* virkelig, lyslevende, baade aandelig og aands-legemlig eller hjertelig med *Sine* alle Dage til Verdens Ende, og naar vi, paa Grund heraf, føler os ved Daaben indfødte i Guds Rige og ved Nadveren indlemmede i Herrens aandelige Legeme, som er hans Fællesskab, da føler vi Alle meer eller mindre Trang til at gjøre det tydeligt for os selv og for hinanden, at skøndt dette for Verdens-Klogskaben klinger ligesaa hemmelighedsfuldt og æventyrligt, som hvad de vildeste og mørkeste Sværmere har fortalt os om *deres Aand*, som de sædvanlig ogsaa kalder Guds *Helligaand*, og har tit kaldt *Christi Aand*, saa er vor Tro og Bekiendelse dog baade kiendelig og himmelvidt forskielligt fra alt Andet, og har i sig selv den klareste Sammenhæng, og den jævreste Fattelighed for alle virkelige Mennesker, som *forudsætter sig skabte* i den sande *Guds Billede* til Deelagtighed i Hans evige Liv.

Denne *Forudsætning* af *Menneskets* virkelige Skabelse i *Guds Billede* til det *evige Liv*, den paastaaer nu vist nok Verdens-Klogskaben, er en urimelig Indbildning, som kun er bygget paa første *Mosebog*, og maa staae eller falde med denne gamle Bog, hvis guddommelige Ufeilbarhed vi nok skal lade være at bevise; men herved glemmer Verden ganske to *uimodsigelige* Ting, og da først og fremmest, at *dersom* Mennesket *ikke* var skabt i **|B:162***Guds* **|VU:115***Billede*, ligesaa virkelig som noget Barn kan bære sine Forældres Billede, da var det umueligt for Mennesket at have nogen sand og levende Forestilling om Gud eller hans Egenskaber, hvortil Mennesket kun er bekvemt, naar der er *Noget* i Mennesket af Alt hvad der er i Gud, og at naar nu Verden dumdristig vilde frakiende Mennesket al Bekvemhed til at kiende Gud, da vilde den see sig giendrevet af den uimodsigelige *Kiendsgierning*, at Mennesket ved

Aands-Ordet i sin Mund ikke blot er *kiendelig* skilt fra alt det *Umælende*, men *aandelig* hævet over hele den *synlige* og *haandgribelige* Verden til en usynlig, *aandelig* Verden, der i *Munds-Ordet* har sin egen *Soel* baade med *Lys* og *Livs-Varme*, saa at enten maatte *Menneske-Ordet* selv være Menneskets usynlige *Skaber*, eller, da dette var en klar Selv-Modsigelse, maa det *usynlige Menneske-Ord* være et eensartet, levende *Billede* af det *skabende Guds Ord*.

Er nu Mennesket virkelig en Skabning i *Guds Billede*, og følgelig et *aandeligt Guds-Barn*, avlet i *Guds Billede*, ligesom der staaer skrevet, at *Adam* efter Faldet avlede en Søn i *sit Billede*, som i sit *usynlige* Ord til levende Udtryk for *aandelige* og *hjertelige* Ting bar sit Adelsbrev i Hjertet og paa Tungen, da føl|US:443ger det af Guds *Alvidenhed* og *Eiegodhed*, at Han baade forudsaae Faldet og vidste Raad til Opreisningen, da han umuelig kunde lade *sit Værk ødelægges* eller lade *sit Barn* gaae *fortabt*, og herved knytter *Gienløsningen* i Tidens *Fylde* sig uopløselig til *Skabelsen* i Tidens *Ophav*, saa de forudsætter i *Tankens* og *Ordets* Verden (fornuftigviis ∴ logisk) hinanden indbyrdes. *Gienløsningen* er vistnok en dyb *Hemmelighed*, men slet ikke dybere end *Skabelsen* i *Guds Billede*, og naar Mennesket kun, |B:163trods Syndefaldet, beholdt den væsenlige *Lighed* med Gud, som ligger i *Ordet*, da var ikke blot en vedvarende guddommelig *Aabenbaring* for Mennesket muelig, men da kunde *Guds* eenbaarne *Søn* ogsaa blive et *virkeligt Menneske*, født af en *Kvinde*, uden derfor mindre at være *Guds Søn*, thi *Guds-Ordet* og *Menneske-Ordet*, som oprindelig er eensartede, behøvede kun at sammensmelte, for at *Guds Søn* tillige var *Menneskens Søn*, og *Menneskens Søn* *Guds Søn*. Det gjaldt kun om, at naar *Guds-Ordet* blev *Kiød*, det da ikke skedte efter *Kiøds-Villien*, men efter *Aands-Villien*, som vi bekiender, at vor *Frelser* vel er født af en *Kvinde*, men kun af *Marie-Mø*, |VU:116avlet ved den *Helligaand*, saa at *Guds Søn* vel som kvindefødt, var et virkeligt Menneske, alle Menneskers Broder paa Møderne-Side, men havde intet af den *Smitte*, som forplantes ved kiødelig *Omgang*. Ligesom nemlig *Menneske-Ordet* er udsprunget af *Guds-Ordet*, saaledes er det i *Guds Billede* skabte Menneske skabt i den eenbaarne *Søn*, som er *Gud-Faderens Billede* fra Evighed, og Mennesket var derfor kun et *Guds-Barn* ligesom paa anden *Haand*, i den *Eenbaarne*, saa *Synde-Faldet* var et *Af-Fald* fra *Guds* eenbaarne *Søn*, som maatte kunne afsones, naar den *Eenbaarne*, som var *uskyldig* deri, vilde fornødre sig til et *Menneske-Barn* og *paatage* sig al *Skylden*, og lide saavel den *aandelige* som den *legemlige Døds-Straf*, der er *Syndens Sold*; men om denne *Afsoning* skulde komme de *syndige* Mennesker til virkeligt og evigt *Gavn*, det beroede *aabenbar* paa, om de *syndige* Mennesker kunde og vilde lade sig paany optage i den *uskyldige Menneske-Søn*, som havde baaret alle *Menneske-Synder* og havde

lidt Døden for dem, men havde, som Guds eenbaarne Søn, **|B:164**taget sit *opoffrede* men *aldrig forbrudte* Menneske-Liv tilbage fra den Død, der kun har Ret og Magt over det *syndige* Kiød.

Denne det syndige Menneskes Gien-Optagelse i det *ny* uskyldige Menneske, og dermed i Guds eenbaarne Søn, som er baade Gud og Mand, det er jo vist nok ogsaa en dyb Hemmelighed, men dog slet ikke dybere end Menneskets op**|US:444**rindelige Forhold til Guds eenbaarne Søn, da det *ikke* er noget *Fremmed*, men *sit Eget*, Guds Søn i Mennesket kommer til, og som Guds-Ordet i Menneske-Ordet lider for og optager i sig, og denne *Opreisning* er slet ikke mere gaadefuld og os ubegribelig end *Syndefaldet*, saa det ene maa være ligesaa mueligt som det andet.

Naar vi nu, efter disse Betragtninger, vender tilbage til den christelige Oplysnings Grundsætning om *Ordet* og *Troen*, da seer vi let, at under Forudsætning af Menneskets virkelige og kiærlige Skabelse i Guds eget Billede, og Menneskets deri grundede, utabelige *Barne-Forhold* til den *himmelske Fader*, da bliver *Gienløsningen* ved Guds eenbaarne Søn, der ikke betragtede sin Guddommelighed som et *Rov*, men som en Salighed, hans Menneske-Kiærlighed ikke tillod ham at være ene om, denne vidunderlige Gienløsning bliver ikke blot en ventelig, men en følgelig Sag, og dog kun muelig ved den mageløse Kiærligheds-Gierning, som den eenbaarne Søns *Kiøds***|VU:117***paatagelse*, barnlige *Ydmygelse*, sagtomdige *Selv-Opoffrelse*, taalmodige *Pine* og ligesaa bittere som uskyldige *Død*, unægtelig og klarlig er, og endelig, at *Sandheds-Ordet* om denne Guds eenbaarne Søns, Vorherres *Jesu Christi* Kiærligheds-Gierning maa være *det Guds-Ord*, hvortil det *faldne Menneskes* hjertelige Tro og Tillid maa fæste sig, for derved at kunne *opreises* med den korsfæstede og **|B:165**opstandne Menneske-Søn og i hans Kraft føre et nyt Menneske-Liv i Guds Billede, der lige saa vist *forklares i Himlen* med den himmelfarne Frelser, som det gamle Menneske-Liv i Guds Billede under Syndens og Dødens Magt maatte *opløses* paa *Jorden*.

Hvorledes nu dette glædelige Budskab, dette christelige Julebud, dette Christi Evangelium, som Guds Naades og det evige Livs *Ord*, maatte komme os for *Øren* og *hvorledes* det maatte *troes* i vort Hjerte, for at gienløse, frelse og saliggjøre os, det kunde vi jo umuelig selv udgrunde, og Aabenbaringen derom har altid syntes, og vil, efter Skriften, altid synes den verdslige Viisdom en Taabelighed, saa vi kan ikke troe paa den Korsfæstede til Salighed, uden at blive de største Taaber i Verdens Øine, men det kan dog, som allerede Apostelen *Paulus* indskærpede, umuelig forhindre *Guds* saakaldte *Taabelighed* fra at være den *høieste Viisdom*, saa at naar Menneske-Livet i Guds Søns Tro nærmer sig Modenheds-Alderen, da vil de Troende ogsaa begynde at see Lys i Herrens Lys, og stykkeviis opdage den guddommelige Viisdom under Narre-

Dragten.

|US:445 Naar vi saaledes veed, og har af Aarhundreders Erfaring seet det stadfæstet, at *Guds-Ordet* om den Eenbaarnes Kiødspaatagelse, Pine og Død, Helfærd, Opstandelse og Himmelfart, maatte, for at føde og finde den ægte, hjertelige og saliggjørende *Tro*, udtømme og fornede sig ligesaa fuldelig, som den eenbaarne Søn, da han lod sig føde af Marie-Mø, og at dette fornede Guds-Ord maatte længe bære sin Guddommelighed paa Jorden ligesaa lønlig, som Vorherre *Jesus Christus* bar sin, da han voxede op i Nazaret og var sine jordiske Forældre underdanig; naar vi er blevet os dette levende bevidste, og *fæster* derfor kiækt **|B:166** og udelukkende vor Christne *Tro* til *Troes-Ordet* ved Daaben, som *det* Guds-Ord, Vorherre *Jesus Christus* selv, mens han taledede guddommelig med Menneske-Røst paa Jorden, har i sin *Troes-Bekiendelse* lagt sin Menighed i Munden, og gjort til *Vilkaar* for hele den gienfødende, opelskende og salig**|VU:118**giørende *Livs-Kraft*, som han har skjult i de sædvanlig saakaldte "*Indstiftelsens Ord*" ved begge saakaldte Sacramenter, men som vi kalder hvad de er: *Herrens egne Gierninger* med hans *Munds Ord til os*, som troer hvad hele Menigheden bekiender, saa at i den *Helligaands Kraft* bliver *Daaben* et *Gienfødelsens Bad* og bliver *Nadveren* et evigt *Levebrød* for det i Guds Billede skabte, dybt faldne, men ligesaa høit opreiste Menneske; see, da lysner det for os over den store Gudfrygtigheds Hemmelighed, som er *Guds Menigheds Liv* i denne Verden, dyrekiøbt, ikke med Sølv og Guld, men med Guds Søns uskyldige Blod, som renser os af al Synd og meddeler sig os som det guddommelige Hjerteblood i Leerkar, med Guddoms-Kraften midt i vor Skrøbelighed.

Ordet og *Troen* er nemlig ingenlunde først ved *Syndefaldet* blevet de Grund-Kræfter, hvorved Menneske-Livet paa Jorden kan og skal vinde Udødelighed og himmelsk Forklarelse, men *Ordet* og *Troen* var fra Begyndelsen for Mennesket netop det samme som de er nu, saa det var ene ved *Troen* paa det aabenbarede *Guds-Ord*, at Mennesket, skabt af Støv i Guds sin Skabers Billede, kunde og skulde udvikles til guddommelig Bevidsthed, Klarhed og Herlighed, thi Menneske-Livets Gaade var lige fra Begyndelsen, at *Støv-Legemet* skulde blive *aandeligt* og *Menneske-Sjælen* af Erfaring lære at forstaae *Guds Aand*, og blive sig guddommelig bevidst i den *Eenbaarnes Favn*, **|B:167** som hans *Brud*, og da nu Guds Munds Ord er Aandens eneste kiendelige Liv-Udtryk paa Jorden, hvori den usynlige Verdens Kræfter giennem Hørelsen *sandselig* gjør sig giældende midt i den **|US:446***synlige* og haandgribelige Verden, saa maatte det ene være ved *Guds-Ordets Kraft*, at hele *Udviklingen*, *Forvandlingen* og *Forklaringen* kunde foregaae i *aandelig* Retning med *evigt* Øiemed, og da *Troen* er *Menneske-Hjertets Sikkerhed* paa hvad der er skjult for Øiesynet og unddraget selv den fineste

Haand-Følelse, saa beroede *Guds-Ordets* hele Kiærligheds-Gierning hos Mennesket paa *Troen*, som Hjerte-Haanden, der godvillig griber og lukker sig om Guds-Ordet, hvorfor det lige saa vel i Paradis, som derudenfor var *Tvivlen*, som fældte Mennesket, bragde Hjertet til Fald, berøvede det Aanden, som er Guds-Ordets Livs-Kraft, og gjorde det til Syndens Slavinde og Dødens Rov.

Havde derimod Mennesket bevaret *Troen*, holdt fast paa Guds-Ordet og deri beholdt Guds-Aanden, da vilde den saakaldte poetiske [|VU:119](#)Anskuelse, den *billedlige* Selv-Betragtning, hvortil Mennesket var skabt og ved *Ordets* Meddelelse vidunderlig skikket, daglig have stadfæstet og klaret sig, indtil Legemet var blevet Aandens *velbehagelige Bolig, fuldkomne Redskab og klare Speil*, ligesom Menneske-Ordet med det samme vilde have udviklet sig til et sandt og klart *Udtryk* for Guds-Ordets *Indtryk* paa Menneske-Hjertet; men ved *Tvivlen* om Guds-Ordets Sandhed og Elskelighed og ved det deraf flydende *Affald*, kom Mennesket, ligesaa vel aandelig som legemlig udjaget af Guds Paradis, til at staae i et pinligt og fortvivlet Forhold til Guds-Ordet fra Begyndelsen, der oprindelig var en Spaadom om Menneske-Livets Udvikling til Gudommelighed, der baade kunde og vilde hos det troende Menneske bevise [|B:168](#)og opfylde sig selv, altsaa var en *Kiærligheds-Erklæring*, et Evangelium og Julebud, men blev nu en *Kiærligheds-Lov*, som det faldne, syndige Menneske hverken kunde elske eller opfylde, og skulde dog, for Samvittighedens og Sandhedens Skyld, troende bøie sig under, saa *Hedenskabet* med sit falske eller dog forvanskede og forkvalede Guds-Ord, og *Jødedømmet* med sit idelige Oprør mod *Loven*, er forstaaelige nok, thi uden vi seer Tegn og underlige Gierninger, troer vi naturligviis ikke paa det Guds-Ord, som fordømmer os, og da man altid kan *tvivle* om *forbigangne* Tegn og underlige Gierninger, saa tabes den kolde Tro, de fremtvinger, hardtad saasnart Underet ophører.

Fra dette Stade skal vi betragte Guds Naades Ord, Gienløsnings-Ordet, der, ligesom Skabelse-Ordet, kiærlig tiltaler Menneske-Hjertet, forlanger intet af det uden *Tro*, og lover det da *Liv* og *Salighed* uforskyldt, saa *det Guds-Ord* kan elskes, altsaa levende troes paa af det faldne Menneske, og skiøndt *Ordet* [|US:447](#)falder vanskeligt at troe, fordi det har hele Verden og Verdsligheden imod sig, saa maa det dog, for at gøre sin vidunderlige Virkning, omfattes med en fast og levende Tro, der ikke forlanger Tegn og underlige Gierninger, men føler i Haabet om at overvinde Verden Mod til at trodse den. Dette Haab vilde imidlertid finde sig skuffet og forsvinde tilligemed Frimodigheden, dersom ikke Herren allerede her skiænkede os i Løn det ny Liv, med den altid voxende Kiærlighed, som er sig selv Borgen for *Seier* og Udødelighed, saa *det Guds-Ord*, som hos de Troende skal udrette den store *Kiærligheds-Gierning*, som er Synderes Frelse, maa

ligesaa vel være et Gienfødsels og et kiærligt Fællesskabs Ord, som |VU:120| et Synds-Forladelses og Gienløsnings Ord, altsaa et Troens Ord *med den Helligaand*. Derfor siger Herren: salige |B:169| de, som *ikke* har *seet*, men dog troet! thi for at Guds-Ordet kan øve sin saliggjørende Virkning paa Menneske-Hjertet, maa det ikke blot *troes* som reen, guddommelig Sandhed, men ogsaa *troes paa* som guddommelig “*Aand og Liv,*” og denne hjertelige, tillidsfulde Tro findes ikke, hvor man *kun* troer fordi man har seet, eller hvor man grunder og bygger sin Tro paa noget Andet end *Guds-Ordet* selv og dets guddommelige *Indtryk*. Denne *blindfødte Tro*, som vi, uden at ændse Verdens Spot, maa kalde den, synes vistnok vanskeligere at bevare for det faldne end for det ufaldne Menneske, baade fordi Gienløsnings-Ordet falder urimeligere end Skabelse-Ordet, og fordi Guds Naades Ord kun virker i Løn, saa “*Hjertets Øine*” kan hverken saa snart oplades eller saa klart oplyses, som det vilde skedt i det oprindelige Paradis, naar Mennesket havde bevaret den oprindelige Tro, men paa den anden Side er Gienløsnings-Ordet en langt klarere Aabenbaring af Guds *Fader-Kiærlighed* end Skabelse-Ordet, saa Hjertet kommer langt lettere til at elske det, og *Kiærlighed*, som gjør alting let, gjør allersnarest og allervissest *Troen* paa *Kiærlighed* *let*. Herren har derhos i sin kiærlige Viisdom sørget for, at Troen paa Gienløsnings-Ordet har to urokkelige Støtter: den ene i *Menighedens* lydelige *Troes-Bekiendelse* ved *Daaben*, som er det sikkest af alle *udvortes Vidnesbyrd*, og den anden i det sikkest *indvortes Vidnesbyrd*, som er Guds Aands og vor Samvittigheds forenede Bekræftelse af den *Syndsforldelse*, som Guds Naades Ord strax skiænker de Troende, saa vi vil altid i Menighedens Vidnesbyrd finde Grund nok til Troen, og i Følelsen af *Guds-Freden*, som Guds-Ordet “Fred være med dig!” skiænker, kunne sige til Menigheden, som Mændene til den Samaritanske Kvinde: nu troer |B:170| vi |US:448| ikke længer for din Tales Skyld, thi vi har selv faaet at vide, at denne *Jesus* er *Christus*, Verdens Frelser.

Det vilde derfor endogsaa være aldeles ubegribeligt, hvis ikke alle Mennesker, saasomt de høre Troens Ord, heller end gierne modtage og bevare det i deres Hjerte, dersom Herren ikke, ved *Forsagelsen*, lærde os, at man maa først *omvende* sig, før man *kan* troe Evangeliet, medens al Erfaring lærer os, at *Omvendelsen* falder alle Syndere saa vanskelig, at den synes dem umuelig, og at al den Tro paa Guds Naade i Christus, som man kan faae *uden* Omvendelse, er *dødfødt*.

|VU:121| Dette kommer imidlertid ingenlunde af den christelige Omvendelses Vanskelighed i sig selv, thi da den christelige Omvendelse kun bestaaer i det oprigtige Ønske, at blive ham kvit, der, som den store *Menneske-Morder* ligesaa vel er Menneske-Hjertets arrigste Fiende, som han er *Mørkets* Fyrste og *Løgnens* Fader, Guddoms-Lysets og den sande Guds arrigste Fiende, saa kan

det igrunden aldrig falde et Menneske vanskeligere at omvende sig til den guddommelige Frelser, end det faldt den forlorne Søn i Lignelsen, som Svine-Hyrde, med Hungers-Døden for Øine, at gaae i sig selv og ønske sig hjemme i sin kiærlige Faders Huus; men lige saa umuelig som en sand Omvendelse er for Løgnens Fader, ligesaa umuelig er den for alle hans Børn, og i samme Grad da, som vi har ladet os overtale af Fristerens søde og sedske Ord til at tage ham i Faders Sted, i samme Grad bliver følgelig Omvendelsen til vor himmelske Fader og Hans eenbaarne Søn os vanskelig, da den forudsætter, at vi selv under Frafaldet og midt under Syndens Herskab, dog igrunden har beholdt *Tro*, som et Senepskorn, paa vor himmelske Faders af os gruelig miskiendte og med sort Utaknemmelighed lønnede Kiærlighed. Dette, at den christe|**B:171**lige *Omvendelse*, som den *Christne Tro* klarlig forudsætter, vel meget dunkelt men dog ligesaa vist og virkelig forudsætter Troen paa den Guds Faderkiærlighed, i Hvis Billede Mennesket er skabt, det giver vel den Christelige Saliggjørelses-Orden det Skin af Taabelighed, som er Korset, alle Herrens Disiple maa bære efter ham, men det afhjemler derfor ikke desmindre den store Oplysnings-Grundsætning, der gjør Guds Viisdom Ære, at det fra først til sidst er *Ordet* og *Troen*: Guds-Ordet og Menneske-Hjertets Tro derpaa, hvorved al Guds Gierning paa Jorden udrettes, som Herren selv har sagt: dette er Guds Gierning, at I troer paa Hans Søn; thi *Sønnen* og *Ordet* er jo for evig een og den samme!

|**B:172** |**US:449** |**VU:121**

Det christelige Ægteskab.

At *Ægteskabet* ligesaa vel er *Menneske-Livets* Brændpunkt, som det er *Borger-Livets* Vugge, det har vistnok ikke undgaaet og kunde umuelig undgaae enten de gamle eller de ny Bispers, Præsters og Skriftkloges Opmærksomhed, saa de har altid paa en eller anden Maade stræbt at faae *Ægteskabet* i deres Magt, hvad de følgelig|**VU:122**viis kaldte at christne og hellige det; men da man hverken havde udfundet *Christendommens* rette Forhold til *Menneske-Livet* i det hele, eller vilde nøies med at *christne de virkelige Christnes Ægteskab*, saa maatte nødvendig alle disse Forsøg ikke blot mislykkes, men bestandig mere indvikle og forvirre *Ægteskabets* Forhold til Christendommen.

Paa den ene Side gjorde nemlig Papisterne *Brude-Vielsen* til et saakaldt "*Sacrament*", der skulde christne og hellige *Ægteskabet* uden alt Hensyn paa *Ægteparrets* egen *Tro* og *Tænkemaade*, og paa

den anden Side udraabdes ikke blot *Eremit-Livet* for det allerhelligste, men ved aldeles at forbyde *Præsternes Giftermaal*, erklærede man aabenbar *Ægteskabet* for noget saa *uchristeligt*, at det end ikke ved Brudevielsens Sacrament kunde christnes eller **|B:173**helliges, men kun hos *verdslige Folk* af *verdslige Grunde* faae et Slags *Aflad*.

En saadan aaben Trods imod *Ægteskabets* guddommelige Indstiftelse i Paradiset, baade til *Menneske-Livets Forplantelse* og til *Menneske-Maalets Opnaaelse*, var i alle Maader baade saa umenneskelig og saa ugudelig, at den saakaldte *Aandelighed* (Geistlighed), som udsprang deraf og forhærdede sig deri, maatte nødvendig blive *Menneske-Livets Pestilents*, og vise sig at være det *Djævelskab*, hvortil *Ægteskabs-Forbudet* fra Arildstid er stemplet.

Ogsaa i denne Henseende var da den *Lutherske* Reformation et Kæmpeskridt til det christelige *Menneske-Livs* Redning og **|US:450**den christelige Oplysnings Fornyeelse, thi mandelig hævdede *Morten Luther* *Ægteskabets* Ære, som en guddommelig Indretning, ved, til Trods for Pavens Næse, selv at tage sig en *Hustru* og leve med hende det christeligste *Huus-Liv*, man i mange Aarhundreder havde seet; thi man kan jo ikke tænke sig noget kraftigere Gienmæle mod det papistiske *Ægteskabs-Forbud*, end *Munkens* Giftermaal med *Nonnen*; men *Ægteskabet* kunde dog umuelig ad Oplysningens Vei komme i sit rette Forhold til Christendommen, førend det oprindelige (naturlige) *Menneske-Liv* i det hele kom til at staae i sit rette Lys, og dette var jo saa langt fra at skee i *Luthers* Dage, at dette oprindelige *Menneske-Liv* i sin forfaldne Tilstand aldrig i Christenheden har været saa tykt *formørket*, som det blev under de protestantiske Skriftkloges *Forelæsninger* i Kirken saavelsom i Skolen.

|VU:123Naar man nemlig saa grundig misforstaaer *Aanden* og *Skriften*, at det dybe Apostel-Ord: *i mig selv*, i min kiødelige *Selvstændighed*, er *intet Godt*, skal betyde, at hos det faldne *Menneske* findes slet *intet Godt*, **|B:174**følgelig slet ingen Levning af hvad Gud i Mennesket havde skabt, thi hvad Gud skabde var jo Altsammen *saare godt*, og naar man saa gjorde dette mishandlede *Skriptsted* til *Troes-Regel*, hvorefter blandt andet den samme Apostels sande og sørgelige Skildring af det syndige, men dog *gudfrygtige* Menneskes Stilling under *Loven*, med en *afmægtig* Lyst til det *Gode*, skulde være en Skildring af det troende og *giefnødte* Menneskes Stilling under *Naaden*, see, da *lyvtede* man igrunden, om end uvitterlig, *Christi Evangelium*, der unægtelig lover sine Troende *Magt* til at være *Guds-Børn* og til at skikke sig derefter, og man indhyllede aabenbar baade det *gamle* og det *ny* *Menneske-Liv* i et Bælgmørke, der skjulte den himmelvide Forskiel mellem det store Guds-Under, som forbinder *Giefnødelsen* med *Skabelsen*, og et arabisk *Æventyr*, der farer fra Himmerig til

Helvede og fra Helvede til Himmerig, som en Springvei.

Man kan nemlig ikke tænke sig et vildere Æventyr end det vilde være, at Gud skabde et Menneske af Jordens Støv i sit eget *Billede* og efter sin Lignelse, og at *dette* Menneske ved Syndefaldet i Paradis tabte *Guds-Billedet*, tabte hele sin *Lighed* med *Gud*, saa der var ikke en god Sene i hans Liv, men at *desuagtet* blev *Gud* ved at *elske* det grundslette *Menneske* som en Fader sit vel uartige, men dog igrunden hjertelig gode Barn, og elskede saa høit, at Han for at frelse sit *forrige Barn*, hengav og opoffrede sit *ægte Barn*, sin evig-*eenbaarne Søn*, for at *Skiftin*|US:45|*gen* eller *Djævel-Ungen* i Menneske-Hamm, ved Troen paa den *Eenbaarne* skulde frelses fra Fortabelse, og, som Guds *udkaarede* Barn, arve det evige Liv, og at nu denne Skifting, som der slet intet Godt var hos, men lutter Ondt, alligevel *angrede* sine Synder, *omvendte* |B:175|*sig* og *troede* paa Frelseren, blev ved denne Tro *retfærdiggjort* af Guds *Naade*, fyldt med den *Helligaand*, som er den Allerhøiestes *Kraft*, *gjenfødt* i Daaben af Vand og *Aand* og *opfødt* i Nadveren med Mad og Drikke til et *evigt Liv*, uden at det dog Altsammen gjorde kiendelig Forandring i det virkelige Menneske-Liv og Lev|VU:124|*net*, førend man ved en *salig Død* kom over i den *anden Verden*, gik ind i *Evigheden*. Dette er nemlig, som en klar *Selv-Modsigelse* og *Selv-Giendrivelse*, en *Umuelighed i Sandhed*, altsaa lige umuelig for den *sande Gud* og det *sanddru Menneske*, en *Selv-Modsigelse*, som kun forgiæves stræber at skjule sin Løgnagtighed under det Paaskud, at det vel er *umueligt* for *Mennesker*, men at for *Gud* er *alting mueligt*, thi det løber aabenbar *her* ud paa den Guds-Bespottelse, at den *Løgn*, der var *Mennesket* for grov og haandgribelig, skulde dog hos Gud kunne gaae og gælde for Sandhed.

Under denne *bælgmørke* Forudsætning af det Utænkeliges, Usigeliges og Ugiørliges Muelighed og Sandhed kan nu vistnok intet Virvar i Tankerne om det menneskelige Ægteskabs Forhold til Christendommen synes for stort, men det har dog været saa forfærdelig stort, at man tænkte, det gik an paa *een Gang* at tilegne sig Ægteskabets *paradisiske Velsignelse*, Lovens *Forbandelse* og Evangeliets *Forjættelse*, og det altsammen ved en *Brudevielse*, der *ikke* engang var et *Sacrament*, og som var *fælles* for alle *Statskirkens frivillige* eller *tvungne* Medlemmer.

Naar vi imidlertid nu har faaet den Forstand, at det er den *christne Menigheds* bestandige og uforanderlige *Troes-Bekiendelse*, og intet andet, af hvad Navn nævnes kan, der kan og skal afgjøre, *hvad* der er *christe*|B:176|*ligt* eller *uchristeligt*, og at det i det hele er *Ordene* af *Herrens* egen Mund til os ved hans egne Indstiftelser, hvorpaa vi maae grunde alle vore *christelige* Forventninger, naar vi vil have christeligt Pant paa deres Opfyldelse, og naar vi endelig forudsætter vor *hellige Skrifts* uindskrænkede *Paalidelighed*, som den guddommelige Aabenbarings og Gudsrigets *Historie*, da

spørger vi hverken om, hvordan de *Skriftkloge* til forskjellige Tider har læst og udtydet de prophetiske og theologiske Runer og Gaader (Hieroglypher), eller hvilke meer eller mindre urimelige Tanker de kan have gjort sig om |US:452| *Menneske-Livet*, enten i sin *oprindelige*, eller i sin *forfaldne* og *forældede* og i sin *gjenfødte* og *fornye*de Skikkelse og Tilstand, men vi spørger kun om, hvilken Tankegang om Menneske-Livet, under sine store og forunderlige Omskiftelser, der enten maa være, eller kan dog, saavidt vi veed, være den rette, i forsvarligt *Sammenhæng* med den *Christne Tro* og i det hele med *Ordet til os af Her*|VU:125| *rens* egen Mund, som baade er det eneste Kiendemærke, vi har paa Herrens Aand og Herrens Menighed, og er det eneste Ord, *hvori* Herren kan være *kiendelig* nærværende og virksom hos Sine, mens han er skjult for Verdens Øine?

Hvad der nu allerførst maa lynslaae os, naar *Troens* og *Troes-Bekiendelsens Aand* hviler paa os, det er, at for at Vorherre *Jesus Christus*, som vi troer og bekiender, *kan* være *Gud-Faders* eenbaarne *Søn*, født af *Marie-Mø*, da maa baade *Mennesket*, som skrevet staaer, være skabt i *Guds Billede*, og være skabt *saaledes* deri, at den *guddommelige* Natur lod sig *forene* med den *menneskelige* Natur, og kunde giennem Menneske-Legemet aabenbare *Guddoms-Herligheden*, og at denne levende *Billed-Lighed*, hvormeget den saa end ved Synde|B:177| faldet maa have lidt, dog umuelig kunde være udslettet, naar *Guds Søns Menneske-Liv* skabdes i *Maries Modersliv*, saa han fik Kiød af hendes Kiød og Been af hendes Been, ligesom *Eva* fik af *Adams*.

Paa den anden Side forudsætter vistnok baade Glædskabs-Budet (Evangeliet) om *Frelseren (Jesus)* i det hele, og *Syndes-Forladelsen foran* det evige Liv i Særdeleshed, at Menneske-Livet i Guds Billede har ved Syndefaldet faaet en *Grund-Skade*, som den Menneske-Søn, der skulde helbrede den, maatte selv være fri for, og det, troer vi, opnaaedes derved, at *Guds Søn* kun fik en menneskelig *Moder*, men *ingen* menneskelig *Fader*, da den *Helligaand* traadte ved *Avlingen* i *Mandens* Sted, og derved kommer vi til i *Guddoms-Manden* at see et Menneske, som *en af* os i alle Maader, kun *uden* *Synd*.

Hvorvidt nu denne *Grund-Skade*, som er *Syndigheden*, strækker sig hos os *alle*, som avles af *Mand* og *Kvinde* ved *kiødelig* Omgang, det kan vi vistnok paa fri Haand umuelig afgjøre, blandt andet fordi *Syndigheden* er en *Grundskade*, der ligesaavel maa have skadelig Indflydelse paa Syns-Maaden og paa Tanke-Gangen, som paa *Livs-Kraften*, og da Skaden i *Christnes* Øine maa være saa stor, at den i det hele kun lader |US:453| sig helbrede ved *Guds Søns* Fornedrelse og *Opoffrelse*, og selv af Guds Søn kun lader sig helbrede med en virkelig *Gjenfødelse* og Nyskabelse, saa *synes* det let, som om man *aldrig* kunde tænke sig *Grund-Skaden for stor*,

men at jo større man tænkte sig den, desbedre var det, da derved Forsoningens og Gienløsningens, Syndsforladelsens og Gienfødel|[VU:126](#)sens Nødvendighed og Naadens Herlighed blev saameget mere indlysende; men det giælder dog ligefuldt ogsaa *her*, at *formeget* saavel som *forlidt* fordærver alting, og [|B:178](#)at man skyder ligesaavel *forbi*, naar man skyder *over*, som naar man skyder *under* Maalet.

At der nemlig i *Syndigheden* og *Forsyndelsen* er en *Grændse*, udover hvilken man ikke kan gaae, uden at give sig Fanden i Vold, og at denne Grændse ligesaavel overskrides, naar man sætter sig for at synde til det yderste, for at Naaden kan blive desstørre, som naar man vitterlig foragter og forskyder Guds Naade, det har allerede Apostelen *Paulus* og Herren selv indskærpet, og det har Erfaringen grundig oplyst og stadfæstet; men det maa da ogsaa være splittergalt, at *tænke* sig *Syndigheden* saa *grændseløs* hos *hele* den faldne Menneske-Slægt, at den nødvendig maatte enten *vitterlig* forskyde Naaden eller *forsætlig* synde paa Naade, som Fanden og hele hans Yngel altid har gjort og vil gjøre, og saa spittergalt tænker man dog igrunden, naar man paastaaer, at den faldne *Menneske-Natur* er i Bund og Grund fordærvet, saa at hos det faldne Menneske, naar han synes allerbedst, er der dog *slet* intet *Godt* at finde; thi *hverken* var der da *Noget* hos Mennesket for den sande *Gud* at *ynkes* eller forbarme sig *over*, heller *ikke* var der *Noget* hos det grundslætte Menneske, som *kunde* lade sig røre til Anger og *Omvendelse*, eller vilde lade sig overtale til *Tro* paa Guds Naade og Sandhed, eller lade sig gienføde til et *Guds-Barn*, og lade sig fornye efter det *Guds-Billede*, hvori Mennesket oprindeligt er skabt, og dog er baade *Omvendelse*, *Tro* og inderligt *Hengivenhed* uden *Godvillighed* aldeles utænkelige og selvmodsigende.

En saadan *Godvillighed*, som Herren har stillet os for Øine i Lignelsen om “den *forlorne Søn*” maa altsaa forudsættes og virkelig findes hos det faldne Menneske i den faldne *Adams Billede*, ligesom den efter Skriftens [|B:179](#)Vidnesbyrd fandtes hos *Abel*, hos *Seth*, *Enos*, *Enoch*, *Noah*, *Abraham*, *Isak* og *Jakob*, *David*, *Zacharias* og *Elisabeth*, *Johannes den Døber*, *Marie-Mø* og hendes Fæstemand *Joseph*, *Simeon* og *Anna*, saa de var vel alle *vanartede Guds-Børn*, men dog *ægte Guds-Børn*, der kom deres [|US:454](#)*himmelske Fader* ihu og havde igrunden Sind til at *lyde* og *ligne* ham, skøndt de havde *forspildt* Hans *første* [|VU:127](#)*Kiærlighed* og derved baade *tabt* Kraften til at gjøre Hans *Villie* og *forbrudt* Samfundet og Fællesskabet med Ham.

Kun saaledes faaer vi en Forestilling om det faldne, syndige, fortabte Menneske, og om Menneske-Livet *udenfor* Paradis i *Ørken*, der svarer til Lignelsen om den “forlorne Søn” i Landet langt borte fra Faderhuset, som sank saa dybt, at han ønskede sig *Svineføde*, men var dog en værdig Gienstand for sin Faders Medynk, Naade,

Tilgivelse og fulde Indsættelse paany i alle Børne-Rettigheder, fordi han følte og bekiendte, at han var *selv Skyld* i sin Ulykke, og fordi han havde *Sind til at vende om* og heller være sin *Faders Træl*, end, som hidtil, at være *Syndens Træl* under den pralende, men falske og tomme Titel af "*sin egen Herre!*"

Ved denne Fremstilling af det faldne Menneskes Forhold til Gud og til Guds-Billedet hos sig bortfalder, som man let seer, al Tanke om *Fortjeneste*, om *egen* Retfærdighed eller om *Magt* til at hjælpe eller *frelse sig selv*, medens dog *Bekvemheden* til at trøstes, benaades, gienfødes og fornyes er *vedligeholdt*, saa den himmelske Fader dog fremdeles har et *tabt Barn* paa Jorden at *oplede* og *et dødt Barn* at gøre *levende*, saa at, naar kun den himmelske Fader-Kiærlighed hos Gud er reen og riig, uegennyttig og gavmild nok dertil, da kan den uden al **|B:180***Selv-Modsigelse* skjule Syndernes Mangfoldighed hos det *angergivne* og raade Bod paa alle Savn hos det dødskyldige og *ulykkelige*, men dog *ydmuge* og *trohjertige*, godvillige og *taknemme* Menneske, og da kan der, som Herren baade skildrer i Lignelsen om den forlorne Søn og vidner med rene Ord, være større Glæde i Himlen over een omvendt Synder end over 99 Retfærdige, som ikke har Omvendelse behov.

Naar man desuagtet, beraabende sig paa den *Hellige Skrift*, har paastaet, at hos det *gamle* Menneske er *Guds-Billedet* aldeles *udslettet*, og alt virkelig *Godt udryddet*, og kun Skin-Hellighed med glimrende Laster muelig; da har man jo vel seet, at man umuelig, uden at trodse hele den hellige Historie, kunde anvende denne Fordømmelses-Dom paa *Abraham*, de Troendes Fader, paa *Moses*, den tro Tjener i Guds Huus, paa *David*, Manden efter Guds Hjerte, paa *Propheterne*, og paa ham, som Herren selv kaldte meer end Prophet, kaldte *sit* Aasyns *Engel*; men man har dog aldeles overseet, at det slet ikke gaaer an at undtage en **|US:455***eneste* af den *gamle* Adams *naturlige* Børn fra den Dom, man fælder over **|VU:128**ham og *hele* hans *Slægt*, fælder over den faldne *Menneske-Natur*, og at man lige saa lidt *kan* sætte det *ny* Menneskes Fødsel *foran* Barnets i Bethlehem, uden at gøre hele *Christi Evangelium* til *Løgn* og Fabel. Ved desuagtet i Blindhed at gøre det *Sidste*, ved, som allerede Biskop *Eusebius* i hans Kirkehistorie, at gøre *Abraham* og alle Christi Forfædre efter Kiødet til *Christne foran Christus*, til Guds *gienfødte* Børn førend Gienfødselen af Vand og Aand, kun derved har man forblindet sig selv for den indlysende Sandhed, at der hos det faldne Menneske kan være, har været og maa, saalænge Gienfødselen skal **|B:181**være muelig, findes tænkelig og giørlig i Sandhed, være baade Spor og *Levning* af Menneskets oprindelige *Godhed* og *Herlighed*, som en Skabning i Guds Billede, der veed af Gud og sig selv at sige og, saavist som "*Tro, Haab og Kiærlighed*" udtrykker hele den menneskelige indvortes *Billed-Lighed* med Gud, saavist maa der hos det *faldne* Menneske, som

skal kunne *opreises*, hos det *fortabte* Menneske som skal kunne *frelses*, og hos det *vanartede* Menneske, som skal kunne *gjenfødes*, findes en virkelig Levning af Troen, Haabet og Kiærligheden, som de oprindeligt med *Ordet* udgjorde og udtrykte Menneske-Livet i Guds Billede.

Naar vi nu betragter det oprindelige Menneske-Liv eller *Paradis-Livet* i Herrens Lys, med Skabelses-Bogen for Øie, da seer vi let, at *Troen* paa *Guds-Ordets* Kraft og Liv og Sandhed, og *Haabet* om *Udødelighed i Paradis*, det var *Troen* og *Haabet* hos vore første Forældre, hvormed de *stod* og *faldt* for Guds Aasyn, medens det kan *synes* tvivlsomt, om de tabte eller beholdt den *indbyrdes Kiærlighed*, der hos dem var *Kiærligheden* til *Næsten* som til sig selv, hvori *Guds-Kiærligheden* af ganske Hjerter, Sjæl og Styrke spirede, og hvoraf den skulde opvoxet og udfoldet sig som *Paradis-Rosen*, men at vore første Forældre dog maa være *faldet* netop ligesaa dybt fra den indbyrdes *Kiærlighed*, som de faldt fra *Troen* og *Haabet*, det følger dog nødvendig af den levende Sammenhæng derimellem, og vi kan høre det paa *Adams Ord*, hvormed han igrunderen *skiller sig* fra sin *Hustru*, som sit eget Legeme, Kiød og Been, sigende til Skaberen: *Kvinden*, som Du gav mig, *hun forførde mig*.

Ligesaa lidt imidlertid, som vi kan tænke, at den *indbyrdes Kiærlighed* mellem vore første Forældre og dermed mellem Mand og Kvinde, aldeles *udslettedes* og ophørte ved Syndefaldet, lige *sa* lidt maae vi tænke, at det var Tilfældet med *Troen* *eller* *Udødeligheds-Haabet*, men vi maae tænke, at ligesom Mennesket i *Ordet* beholdt sin *kiendelige* Lighed med Gud, saaledes fulgde ogsaa en Levning af *Troen*, af *Haabet* og af *Kiærligheden*, det faldne Menneske ud af *Paradis* og ind i *Ørken*, hvor de vistnok alle, med Afmagten og det dødelige Saar, som var Syndens Handsel, *rimeligviis* snart maatte uddøe, men kunde dog *mueligviis* ogsaa af Guds *Naade* vidunderlig opholdes og styrkes, og i Tidens Fylde af samme Guds *Naade* i hele sin Rigdoms Aabenbarelse *gjenfødes* og *fornytes* efter Hans Billede, som skabde os.

At nu ogsaa Levningen af Menneskets *Paradis-Tro*, *Paradis-Haab* og *Paradis-Kiærlighed* af Guds *Naade* blev opholdt i *Ørken* ei mindre vidunderlig end Israels Børn opholdtes med *Manna i Ørken*, det har Apostelen *Paulus* skrevet med store Bogstaver, og det lærer Guds Ords og Guds Riges *Historie* ligefra *Adams* til *Christi* Dage, og allerklarest Betragtningen deri af *Troes-Helten* Abraham, *Haabs-Engelen* Johannes den Døber, og *Hjerte-Dronningen* Marie-Mø, alle af den gamle Surdei, den faldne Skabning, men dog stærke i *Troen* paa de nye Himle og den ny Jord, glade i *Haabet* derom, og oprigtige i *Kiærligheden*, og skøndt vi umuelig *saaledes* kan følge det gamle Menneske og spore *Paradis-*

Livet paa Hedningernes Øer som paa Israels Fastland, og vi ikke heller kan formode at Guds Naade vilde vise sig saa rig nogensteds, som der, hvor *Troen* paa *Guds-Ordet* maatte bevares, for at “*Ordet*” paa men|**B:183**neskelig Maade kunde blive “*Kiød*” og aabenbare sin Herlighed, hvor *Haabet* om det evige Liv maatte vedligeholdes, for at det kunde opfyldes ved hans Komme, som er baade *Liv* og *Lys* evindelig, og hvor *Kiærligheden* maatte udvikles vidunderlig, for at *Guds Søn* kunde finde en *Moder* paa Jorden og virkelig blive *Kvindens Sæd*; saa maa dog alle vegne, hvor *Christi Evangelium* har fundet og skal finde Ørenlyd og Hjerterum, saa stor en Levning af det gamle Menneskes *Tro* og *Haab* og *Kiærlighed* være bevaret, at det gamle Menneske baade kan opvækkes til at høre, oplives til at fatte, overtales til at troe og røres til at elske *Glædskabs-Budet* om det *ny Menneske*, den anden Adam, |**VU:130** som er Herren fra Himlen, og at det midt iblandt Hedninger er paa sine Steder skedt i en forbausende høi Grad, det seer vi paa *Høvedsmanden* fra *Kapernaum*, om hvis *Tro* paa *Guds-Ordet* Herren selv vidnede: *saadan* en *Tro* har jeg end ikke fundet hos Israel, og paa den *Cananæiske* Kvinde, hvis *Haab*, og paa den *Blodsottige* Kvinde, hvis *Kiærlighed*, skiondt de voxede vildt, |**US:457** som Træerne i Skoven, godt kunde maale sig med det meste, der fandtes hos Israel.

Vel har vi nemlig fra *Latinerne* med saa mange andre falske Forestillinger ogsaa faaet den, at *Jøderne* især var *stærke i Troen*, men *Mesteren*, som vidner: *uden I seer Tegn* og underlige Gierninger, da vil I *ikke troe*, han lærer os noget ganske Andet, og hele *Jødefolkets* Historie, fra *Udgangen af Ægypten* til *Jerusalems Forstyrrelse*, stadfæster det samme, og at *Jøderne* heller ikke var de kiærligste af Art, det seer vi paa alle *Kiærligheds-Forholdene* hos dem, som jo er Forholdet mellem *Forældre* og *Børn*, mellem *gode Venner* og da *Sødskende* især, og imellem *Ægtefolk*, hvor|**B:184** for *Herren* ogsaa vidner, at det var for deres *Haardhjertethed*, at Moses gav dem *Skilsmisse-Loven*. I *Haabet* var det derimod *Israel* havde sin *Styrke*, ja har den i sin høie Alderdom og midt i Adspredelsen endnu, derfor gav *Jehova* dem *under Loven* saa lidt som mueligt at *troe*, og Han kastede ligesom et Slør over deres Mangel paa indbyrdes *Kiærlighed* ved Grundloven om at *ære Fader* og *Moder*, om *ikke at myrde*, *ikke at krænke Ægteskabet* og *ikke at forlange Næstens Eiendom*, men han gav dem *Alt* at *haabe*, lige fra Forjættelsen til *Abraham* “i din Sæd skal alle Jorderigs Slægter velsignes,” til de allerklarreste Spaadomme om “*Israels Haab*,” som den Guds Salvende, Christus, Messias. Blandt alle *Hedningerne* var derimod netop *Romerne* Folket med den *stærkeste Tro*, hvorfor ogsaa Apostel-Brevet til *dem* dreier sig hardtad udelukkende om “*Troen*”, og at det lige saavel var *Romerne*, der giennem *Middelalderen* bevarede den *Christne Tro*, som det var fra *Rom* al *Overtroen* udgik, *burde* være os alle *lige friskt* i Minde.

Betragter vi endelig *Hedning-Livet* i vort *Høinorden*, da finde vi vel, at næst efter *Israel*, har intet Folk været besjælet af saa stærkt et *Udødeligheds-Haab*, men hvor der i vort *Høinorden* |VU:131| var mindst af *Haabet*, i “*Danmark, deiligst Vang og Vænge*,” sporer vi derimod en mageløs *Kiærlighed* saavel i Forholdet mellem *Forældre* og *Børn* som mellem *Mand* og *Kvinde*, og da disse ligesaavel er den *christelige* eller *nymenneskelige*, som den *hedenske* eller *gammelmenneskelige* *Kiærligheds Grund-Forhold*, saa maa det findes rimeligt nok, at naar vi Danske *christnedes*, det da snarest |B:185| vilde være hos os, at Lyset skulde opgaae over *Ægteskabets* og *Christendommens* indbyrdes *Sammenhæng*.

Hvor længe det nemlig end har været overseet, og hvor dristig |US:458| man endnu tit benægter det, saa er det dog lige klart og lige vist, at det *gamle* *Menneskes Tro* og *Haab* og *Kiærlighed* maa være *eensartede* med det ny *Menneskes*, da det ellers var umueligt, at det gamle *Menneske* kunde ved nogensomhelst *Aabenbaring* faae en rigtig *Forestilling* om det ny *Menneskes Tro*, *Haab* og *Kiærlighed*, som han dog nødvendig maa have for at *eftertragte* dem og for at *gienkiende* dem hos sig, og at derfor maa *Kiærligheden* mellem *Forældre* og *Børn* og den *ægteskabelige* *Kiærlighed* mellem *Mand* og *Kvinde* i det *gamle* *Menneske-Liv*, for *saavidt* den *findes* og *saavidt* den *gaaer*, være aldeles *eensartet* med *Kiærligheden* mellem den *himmelske Fader* og hans *jordiske Børn*, og med den *ægteskabelige* *Kiærlighed* mellem *Christus* og hans *Menighed* i det *ny* *Menneskeliv*, og ligesom *Herren* selv har sagt os, at vi maae blive *som* *Menneske-Børn*, før vi kan *giefødes* til *Guds-Børn*, saaledes vil *Herrens Aand* sige os, at vi maa blive *som* *menneskelige Ægtefæller*, før vi kan *indlemmes* i det store *Fællesskab* med *Herren* som en *Brud* med sin *Brudgom*, og en *Husfrue* med sin *Ægtemand*. Og at der nu igien er en levende *Vexelvirkning* mellem *Christi eget* og de *Christnes Ægteskab*, det har allerede *Apostelen Paulus* indskærpet *Menigheden*, ved udtrykkelig at skrive, at de *christelige Ægtemænd* kan og skal elske deres *Hustruer ligesom* *Christus* elskede *Menigheden*, og at de *christelige Hustruer* igien skal være deres *Ægtemænd* underdanige, *ligesom* *Menigheden* er sit *Hoved* og sin *Herre Christus*, saa at følgelig forudsætter ikke blot *Herrens Ægteskab* med *Menigheden* det gamle *Menne*|B:186|skes *ægteskabelige* *Kiærlighed*, men det ny *Menneskes* *ægteskabelige* *Forhold* bliver ogsaa et *Forbillede* paa og en *Forberedelse* til *Herrens* evige *Bryllup*.

|VU:132|Hvorledes dette saalænge har kunnet undgaae vore *Skriftkloges* *Opmærksomhed*, uagtet de dog selv ved hver *Brudevielse* efter *Alterbogen* indskærpede os *Opmærksomhed* paa, hvad *St. Povel* skriver “til de *Epheser* i det *Femte*” om det *christelige Ægteskab*, det vilde vist nok være uforklarligt, naar man ikke vidste, at med *døde* *Øine* enten seer man slet ikke *Livet* eller overseer det

dog altid i Beskrivelsen, men nu kan det ikke undre os, at de samme Skriftkloge, der i det hele var blinde for det *virkelige Liv i Aanden*, ogsaa overfoer *Epheser-Brevet* med en Harefod, saa at selv naar de ved Brudevielsen udtrykkelig beraabde sig paa Brevets store Ord om det *christelige Ægteskabs* hemmelighedsfulde Forbindelse med *Ægteskabet* mellem *Christus* og *Menigheden*, da faldt det dem slet ikke ind, at det var [|US:459](#)en “*stor Hemmelighed*” i det *christelige Liv*, men kun en stor Hemmelighed mere i den *hellige Skrift*.

Har vi nu imidlertid faaet Øinene op, og stræber at bære os bedre ad herefter, da maa vi fremfor alt drage to vigtige Slutninger af disse Oplysninger om *Ægteskabets* Forhold til det *ny Menneske-Liv*, og den første Slutning er den, at al Tale om et *christeligt Ægteskab* mellem *andre* end ret *christelige Ægtefolk* er Snak hen i Veiret, da *Ægteskabet*, for at kunne være *christeligt*, nødvendig maa være hvad Apostelen kalder et *Ægteskab* “i *Herren*,” saa at de Christnes Letsindighed i dette Stykke vilde være Grund nok til, at det *christelige Liv* ei endnu har vundet synderlig Tilvæxt ved *Ægteskabet*, medens paa den anden Side de *christelige* Præsters Omsorg for at [|B:187](#)faae *christelige Hustruer* dog har baaret saa velsignet Frugt i det *Lutherske Kirkesogn*, at det berettiger til de største Forventninger, naar *Menigheden* herefter for Alvor “beraader sig med Gud og sit eget Hjertelag” i *Ægteskabs-Sagen*, og naar den tillige oplyses om, *hvor Velsignelsen* til et *christeligt Ægteskab findes* og maa udelukkende søges.

Dette er den *anden* vigtige Slutning, vi skal drage af Oplysningen om *Ægteskabets* Forhold til Christendommen, thi kan og skal det *christelige Ægteskab* være et *Forbillede* paa og en *Forberedelse* til Herrens *Ægteskab* med *Menigheden*, da maa det jo udelukkende vente og hente den guddommelige Velsignelse dertil af det *christelige Saligheds-Middel*, som baade udtrykker og [ska|VU:133](#)ber det hemmelighedsfulde *Kiærligheds-Forhold* og uindskrænkede *Fællesskab* mellem *Christus* og hans *Menighed*, altsaa af “*den hellige Nadver*,” og hverken af et *selvgjort Ægteskabs-Sacrament* eller af en blot og bar Brudevielse efter Alterbogen. At det nemlig ene og alene er ved at æde Menneske-Sønnens Kiød og drikke hans Blod, at den troende *Menighed* kan blive Kiød af hans Kiød og Been af hans Been, saa de To bliver til eet Kiød, det maa jo være os alle vitterligt, og at derved det menneskelige *Ægteskabs* Oprindelse og oprindelige Øiemed optages i det *christelige Fællesskab*, det maa Hjertets oplyste Øine vist opdage; men skøndt dette kun skeer efterhaanden, maae disse Øine dog snart klares til at indsee, at baade var *Ægteskabs-Forholdet* fra Begyndelsen *Menneske-Kiærlighedens Vugge*, og maa i det gienfødte Menneskeliv *ligesaafuldt* være det, da al *Kiærlighed* til *Næsten* nødvendig maa begynde med *Kiærlighed* til den *Allernærmeste*, som *Ægtefællen* unægtelig er i det *christelige*

Ægteskab, saavelsom |B:188| Adams og Evas, saa at den *Kiærlighed*, som er *Lovens Fylde*, kan aldrig |US:460| uden *igiennem* det christelige Ægteskab, indtage og gennemtrænge *Christi Menighed*, saa den pryder sig for ham, *som en Brud for sin Brudgom!*

Spørger man nu endelig, hvoraf det da kan være kommet, ikke blot, at Menigheden gennem mange Aarhundrede stod i den faste Formening, at den *ugifte* Stand, naar den var i Sandhed *christelig* og *gudelig*, var den helligste og Gud velbehageligste Stilling, men at selv Apostelen *Paulus* i et af sine Breve *synes* at paastaae det samme; da maa jeg først afkræfte denne Indvending og alle Indvendinger mod den *christelige* Tankegang, som man laver af *Skriften*, med den Bemærkning, at *Skriftens* fulde Overeensstemmelse med *Christi* Lærdom er vel en nødvendig *Forudsætning* hos Menighedens *Skriftkloge*, men som intet kan bevises med, da den selv bestandig trænger til *Beviis*. Dernæst skal jeg bede vore Skriftkloge lægge vel paa Hjerte, at hvad der kun findes hos *een* Apostel og ovenikiøbet kun i *eet* af hans *mange* Breve, det lader sig aldrig med Rette henføre til *hele* Menigheden og Menigheds-Livet, og endelig tør jeg mene, det er klart nok, at hvad Apostelen *Paulus* skrev til *Corintherne* om *Ægteskabet*, det betragtedes af ham selv kun som hans *eget Skøn* og gode Raad, med bestemt *Hensyn* paa *Tid* og *Omstændigheder*.

|VU:134| Ligesaa klart som det nemlig paa den ene Side er, at naar *alle Christne* havde afholdt sig fra Ægteskab, da vilde *Christendommen* have været *uddøet* for mange Aarhundreder siden, og at, naar i det nærværende Øieblik alle *oplyste* Christne vilde forblive *ugifte*, da vilde *Efterslægten* baade blive *mindre christelig* og *mindre op*|B:189| *lyst* end den nærværende; ligesaa klart er det ogsaa, at *den Christne Slægt*, som skal opleve den *yderste* Dag, *den gifter sig ikke*, fordi den *ikke* kan faae eller skal have nogen *christelig Efterslægt*, og behøver heller ingen, fordi *Menigheds-Livet* hos den har naaet sin *Modenhed*, *Væksten* sit *Maal*, som er *Christi Maal*, og *Oplysningen* sin *Middagshøide*, som er *Soleklarheden* i *Aanden*, og da nu *Apostel-Menigheden*, som *Brudens moderlige* Forbillede, baade havde en stærk *Formodning* om, at Herren kom igjen til Doms en af Dagene, og havde en levende *Forsmag* af *Fuldendelsen*, saa *vilde* dens *Betænkelighed* ved *Ægteskabet* være meget forklarlig, om den end havde været langt større og *almindeligere* end den var, og da nu *Erfaringen* lærde de *Christne i Romerriget*, at hverken det christelige Liv eller det christelige Lys tog til, men tog gruelig af fra Slægt til Slægt, saa var det ganske naturligt, at de intet Godt |US:461| ventede af Fremtiden, førend *Dommedag*, som de syndes, maatte komme meget snart, *hvis* den endnu skulde “finde *Troen* paa *Jorden*.”

I den *ny* Christenhed, *udenfor* Romer-Riget, og fremfor alt hos os, *efter Reformationen*, og efter det *præstelige Ægteskabs*

Fornyelse ved Morten Luther, da vi bestandig venter og maa vente af Fremtiden hvad Fortiden, aandelig talt, har tabt og hvad Nutiden savner og længes efter, og da vi kan forudsee, at Herren kommer ingenlunde i Skyen, førend baade "Aanden og Bruden" raaber: kom, Herre Jesus! nu maa vi dog endelig Dag fra Dag blive klogere paa det christelige Ægteskab og sætte høiere Priis derpaa, som den eneste levende Plante-Skole for en Efterslægt, der, aandelig og christelig talt, kan og vil staae paa vore Skuldre og see til **|B:190** *Enden og træde i vore Fodspor, til de i Herrens egne Fodspor kommer os forbi og ham saa nær, at de paa en Maade kan maale sig med ham. Kun da vil hos den næstsidste Christen-Slægt, der er kvindefødt paa det gamle Menneskes Viis, det gamle Menneske komme til at staae det Ny ligesaa* **|VU:135** *nær, som Sønnen af Præsten Zacharias med Elisabet af Aarons Døttre stod Jesus af Nazaret, "avlet ved den Helligaand og født af Maria-Mø", og denne næstsidste Slægt vil da døbe den Sidste omtrent med samme Følelse, som Johannes døbde Jesus, til at fuldkomme al Retfærdighed, og til at være i denne Verden, ligesom Herren var i denne Verden, og til at vente paa hans Herligheds Aabenbarelse, medens det iøvrigt, efter Herrens Spaadom, vil gaae til i denne Verden, ligesom i Noahs Dage, da de tog til Ægte og lod sig tage til Ægte, indtil Syndfloden kom og tog dem Alle bort; thi saaledes skal jo Menneske-Sønnens Tilkommelse være, naar han kommer igien at hjemføre sin Brud til sin Faders Huus, hvor Brude-Krandsen er Livets Krone!*

Slutningen bliver da, at "det hellige Kys" der, som et "Kiærligheds-Kys" skal beseigle de "Helliges Fællesskab" hos den syvende og sidste Menighed, det kan kun fødes, opelskes, optugtes, oplyses og forklares i et christeligt Ægteskab, der ikke skabes ved nogen selvgjort Brudevielse men ene mellem levende Christne ved Nadveren i Vorherres Jesu Christi Navn af den Helligaand.

|B:191 |US:462 |VU:135

Tro og Haab og Kiærlighed.

Jeg skriver eder til, ikke, fordi I jo nok veed Sandheden, men just fordi I veed den og veed, at der kommer ingen Løgn af Sandheden.

Saaledes lærer Vorherres Ven, Apostelen og Evangelisten Johannes, os at betragte Apostel-Skriften, ikke som et Himmelsbrev til Jøder og Hedninger, hvoraf de skulde lære at kiende Christendommen eller hvorved de skulde blive Christne, men som et Vennebrev til de Christne, for at oplyse, befæste og bestyrke dem

i den *bevidste christelige Sandhed*; saa det er ikke Apostlernes Skyld, at de Skriftkloge har misbrugt og vedbliver endnu sædvanlig at misbruge Apostel-Skriften, *trods* Apostlernes Indsigelse i deres egen Haandskrift, til *Christendoms Kilde* og *Troes-Regel*. Det nytter imidlertid allermindst med *Pennen* at hævde Herrens *Munds-Ord* sin rette Plads i den christelige Tankegang, mod dem, der ikke *forud* er levende *Christne*, og kan derfor |VU:136| indtil videre *ingen christelig* Tankegang enten have, fatte eller følge. Vi maae derfor her overlade de Blindes blinde Veiledere til deres Blindhed og til Guds Barmhertighed, som gjerne vil forflytte os alle fra Mørkets til Lysets og sin elskelige Søns Rige, og kun erindre den *christelige* Læser om, at det er ikke blot ved Spørgsmaalet om den christelige *Troes-Grund* |B:192| og *Livs-Kilde*, at det gjør en Forskiel som paa Nat og Dag, enten man tænker, at noget er sandt og christeligt, *fordi* det *staaer skrevet* i Bogen, eller man tænker, at det *staaer skrevet* i den *christelige* Hovedbog, *fordi* det er *sandt og christeligt*, men at denne himmelhøie Forskiel kommer tilsyne ved ethvert *christeligt* Oplysnings-Spørgsmaal.

Naar vi saaledes læser hos Apostelen *Paulus* om "*Tro og Haab og Kiærlighed*," som en *christelig Trefoldighed*, da seer man let, det er et Hoved-Spørgsmaal om vi tænker, at det |US:463| skrev Apostelen, *fordi* det var og er en christelig Grund-Sandhed, at Tro og Haab og Kiærlighed er hele *Christelighedens* levende Indhold, eller om vi tænker, at det kun er en christelig Grund-Sætning, *fordi* det *staaer skrevet* i Pauli første Brev til Corintherne i det Trettende, saa at Grund-Sætningens christelige Rigtighed og Vigtighed skulde beroe paa, om *Paulus* var en *ægte* Apostel, om det *første* Brev til Corintherne, og navnlig det *trettende* Kapitel deri og *hvert Ord* i det trettende Kapitels *trettende* Vers var *ægte*, og saa ovenikiøbet komme an paa, *hvorvidt* de *Skriftkloge* kunde forene *dette* mærkværdige *Skriftsprog* med alle de *andre ægte* Skriftsprog, der havde samme Ret som dette Skriftsprog til at afgjøre baade hvad der var *ægte* christeligt og hvad der hørde til de christelige *Grund-Lærdomme*.

Da nu de *Skriftkloge*, naar de ikke, som de *protestantiske*, søgde *Christendoms-Begrebet* i *Skriften*, dog søgde det, som *Papisterne*, hvor det ligesaa lidt er eller kan være: i en selvgjort *Aandelighed* (Geistlighed) eller *Præstestand*, saa er det begribeligt nok, at skiøndt de Alle kiendte det apostoliske Ordsprog om Tro og Haab og Kiærlighed, saa lod de sig dog ingenlunde styre og raade |B:193| deraf, som en christelig Grund-Sætning, naar det enten gjaldt om at forsvare og renske de *saakaldte* christelige *Kirke-Samfund*, eller gjaldt om at reise og bedømme *saakaldte* christelige *Lærebygninger*.

Naar vi derimod, som hverken spørger det *døde Bogstav* eller |VU:137| det *kiødelige Præsteskab* om *Christendoms-Begrebet*, som

baade maa være *levende og aandeligt*, men modtage Begrebet, hvor det gives og meddeles os ved Vorherres Jesu Christi egne Indstiftelser: Daaben og Nadveren, i Ordet til os af Herrens egen Munds Aande; naar vi læser hos Apostelen om de hos Menigheden forblivende “Tre”: Tro og Haab og Kiærlighed, hvoriblandt dog Kiærligheden er størst; da vedkiender den *Helligaand*, som Christi Aand, sig strax dette Ordsprog som et uforbederligt Udtryk for det christelige Livs Begyndelse, Midte og Ende, altsaa den ægte, levende og fuldstændige *Christelighed*, der forbinder og forener alle sande Christne i de Helliges *Fællesskab*.

Da nu imidlertid den Helligaand, som Christi Aand, aldrig taler af sig selv, men tager af hvad der kiendelig er Herrens, saa udleder han med Flid *Christeligheds-Begrebet* i “Tro og Haab og Kiærlighed” af *Christendoms-Begrebet* i Troes-Bekiendelsen, med Daabens og Nadverens Ord, hvoraf vi ene kan lære at kiende den christelige Saliggjørelses-Orden, og lære, *hvad* det er [|US:464](#) for en *Tro*, et *Haab* og en *Kiærlighed*, som udgør hele den *indvortes Christelighed*, der, saavidt mueligt, skal aabenbare og afpræge sig i den sande *Christenhed* i en tilsvarende Bekiendelse, Forkyndelse og Lovsang.

Skiøndt nemlig, som jeg før har paavist², Tro og [|B:194](#) Haab og Kiærlighed, langt fra at være noget *Splinternyt*, der *først* blev til med *Christendommen*, tvertimod er saa gamle som Menneske-Slægten, og maa, om end i nok saa ringe Grad og nok saa stor Besmittelse, dog nødvendig forudsættes og virkelig forefindes, hvor Christi Evangelium skal kunne høres, fattes og modtages; saa maa det dog være en *egen* Tro: den *christne* Tro, et eget Haab: det *christelige* Haab, og en *særdeles* Kiærlighed: den *christne* Kiærlighed, som kan udgiøre en *christelig* Trefoldighed, saa at, naar *Christeligheds-Begrebet* skal være levende og forsvarligt, da maa det ligesaa vel være os givet i *Herrens* eget *Ord* ved hans Indstiftelser, som *Christendoms-Begrebet*. Var det anderledes, saa vi selv paa fri Haand skulde afgjøre, baade *hvordan* den Tro, det Haab og den Kiærlighed maatte være, som kunde og skulde udfylde *Christelighedens* Begreb, og hvorvidt den Orden og Følge, hvori “de Tre” nævnes, ogsaa var den eneste rette, da kunde vi aldrig komme til [|VU:138](#) nogen gyldig Afgjørelse af de Spørgsmaal, der dog maae være tilfredsstillende besvarede, førend der kan gives nogen egenlig christelig Oplysning. *Morten Luther* følte det ogsaa godt og indskærpede det seierrig, at der nødvendig hørde et *udvortes Guds-Ord* til at afhjemle al *christelig Oplysning* og blotte alle de Sværmerier, der udsmykkede sig med dette Navn og beraabde sig paa det *indvortes Guds-Ord*, som *Aandens* umiddelbare Aabenbaring; men da han kun forgiæves stræbte at udvrise et saadant *udvortes Guds-Ord til os* af Bibelens *Bogstav*, og derved satte den blotte og bare *Bibellæsning* til den selvraadige *Skrift-*

Klogskabs og den tøileløse Indbildnings Prøvesteen og Dommer, saa mislykkedes naturligviis Forsøget aldeles, da det *døde* Bogstav umuelig kan enten bære, meddele eller veilede *Livs-Aander*, saa det er **|B:195**altid en *Døds-Dom* over *Livet* at gjøre Døden til Livets Skolemester.

En ganske anden Sag er det med Herrens levende, lydelige Ord ved Daaben og Nadveren, der baade kan bære, meddele og veilede Aanden, som ikke vil tale af sig selv, men tage af Herrens og forkynde os, thi ligesom der maa være et saadant **|US:465***udvortes Guds-Ord* hos Menigheden, for at vi kan *kiende* hvad der i Aandens og Ordets Verden er Vorherres *Jesu Christi Eget*, saaledes lærer Aanden os snart, at ligesom Menighedens *Troes-Bekiendelse* efter Herrens Mund er den *christne Troes* uforanderlige og uforbederlige *Udtryk*, saaledes udtrykker *Herrens Bøn*, som han selv ved Daaben lægger sin Menighed i Munden, nemlig vort “Fadervor” som *Børne-Bønnen* i Guds Huus, klarlig Alt hvad det i Daaben gienfødte Guds-Menneske forlanger og forventer af sin himmelske Fader, *udtrykker* altsaa det *christelige Haab*, og ligeledes er Herrens *Bord-Tale*, som han ret egenlig med Brødet og Kalken ved *Nadveren* selv lægger sin Menighed i Munden, saavist *Christen-Kiærlighedens* levende *Udtryk*, som *Kiærlighed* i sin Fylde er *Hjertets* fulde *Hengivelse*.

Naar man derfor har overseet den Saliggjørelses-Orden i Tro og Haab og Kiærlighed, som Herren selv har indstiftet, da kom det aabenbar kun af, at man paa den ene Side tog det meget for løst med Herrens Indstiftelser, som de *eneste Saligheds-Midler* i hans Menighed, og at man paa den anden Side indbildte sig, at Tro og Haab og Kiærlighed i *gudelig* Forstand kunde betyde noget ganske *andet* end Tro og Haab og Kiærlighed i *menneskelig* Forstand, **|VU:139**skiøndt det er soleklart, at Mennesket i saa Fald **|B:196**umuelig kunde kiende eller fatte *hvad* det var, som Guds Aand kaldte Tro og Haab og Kiærlighed.

Vi, som paa den ene Side for ramme Alvor betragter Herrens egne Indstiftelser i Daaben og Nadveren, som “*Herrens Gierninger*”, der kun bliver *kiendelige* ved Ordet til os af Herrens egen Mund, og skeer ved hans Munds Aande, og som paa den anden Side dristig forudsætter, at “*Tro*” ligesaavel i Forholdet til Vorherre *Christus*, som i vort Forhold til *andre Mennesker*, er *hjertelig Sikkerhed* paa *Sandheden* af hvad han siger til os, og at “*Haab*”, enten det er løst eller fast, og enten det gaaer paa timelige eller evige Ting, er en *trøstelig Forventning* af et *tilkommende* Gode, og at “*Kiærlighed*” mellem *Christus* og os, ligesom al indbyrdes *Menneske-Kiærlighed*, er en hjertelig *Tilbøielighed*, der kun kan *fyldestgjøres* i et fuldstændigt *Fællesskab*, vi seer et stort Lys opgaae over det christelige Menigheds-Liv, hvori det, saavidt det er kommet, klarlig gienkiender sig selv, og hvorved det i *Aanden* kan forudsee baade *Maalet* og *Veien*, som fører dertil. Hvad der saa

inderlig bekymrede vore *bedste lutherske* Forældre, og gjorde dem bange for stadig at betragte *Christen-Livet* i Tro og Haab og Kiærlig|US:466hed hos sig, som den eneste *ægte Christelighed*, det var jo den svage, dunkle og ufuldkomne Tilstand, hvori de fandt Livet og især *Kiærligheden*, som det ypperste; men det forvirrer og kyser ikke længer os, fordi vi paa den ene Side, i Ordet af Herrens egen Mund, har en usvigelig Prøvesteen for Troens og Haabets og Kiærlighedens *christelige Ægthed*, og paa den anden Side af den *Helligaand*, som Aanden i Herrens Munds Ord, oplyses om *Christenlivets* fuldstændige *Menneskelighed*, saa det har sin hemmelige *Avling* i Evangeliets *god|B:197villige Hørelse*, hvor Guds Aand fører Ordet, har sin *Fødsel* af Vand og Aand i Daaben efter Herrens Indstiftelse, og har sin *Opvæxt* til Fuldkommenhed ved Herrens Bord, idet *Udtrykket* af Troen og Haabet og Kiærligheden gjør et tilsvarende *levende Indtryk*, saa Christen-Livet begynder hos os med *Troen*, voxer med *Haabet*, og fuldkommes af og i *Kiærligheden*.

Naar nu Aanden, som randsager alle Ting, ogsaa Guds Dybheder, oplyser os om, at Tro og Haab og Kiærlighed ganske rigtig, som skrevet staaer, udgør hele Christeligheden eller *Hjertets* Christendom, |VU:140da oplyser han os tillige om, at dertil svarer paa det nøieste *Guds Riges* korte Beskrivelse, som *Retfærdighed og Fred og Glæde*, *forsaavidt*, som Guds Rige kan aabenbares paa Jorden i *Troens* og *Haabets* Dage, altsaa i *Aanden*, saa at *Retfærdigheden* svarer til *Troen* og *Freden* svarer til *Haabet* og *Glæden* svarer til *Kiærligheden*, som Troens Retfærdighed, Haabets Fred og Kiærlighedens Glæde.

Ogsaa denne Oplysning, skøndt den er meget stor, og giver os det virkelige *Christenheds-Begreb*, som *Christi Riges* Begreb, denne Oplysning er dog saa jævn, og paaviser kun den inderlige Sammenhæng mellem det christelige *Liv* og den christelige *Tilstand*, som Ingen har tvivlet om, ja, er baade saa rimelig og saa glædelig, at Menigheden, naar den ret faaer Øinene op, vist uden al Modsigelse vil give den Magt, men Aanden afhjemler den ligefuldt med Herrens egne Ord til os i hvad vi kalder den tredie *Troes-Artikel*, hvor *Syns-Forladelse*, *Kiøds-Opstandelse* og *evigt Liv* aabenbar udgør Menighedens Fælles-Gods, som vi maae tilegne os i Tro og Haab og Kiærlighed, for at høste Frugt deraf i *Retfærdighed* og *Fred* og Glæde.

|B:198Naar desuagtet Menigheden, selv i det Lutherske Kirkesogn, vil have endeel at kæmpe med, før den ret kommer ind i denne grundchristelige Tankegang, da vil det kun sige, at naar man er |US:467kommet *bagvendt* ind i Christenheden, da har man ondt ved at blive *retvendt*, og er der noget, man giennem Aarhundreder med Flid har vænnet Menigheden til at søge i *Mørket* istedenfor i *Lyset*, da er det *Guds-Riget* i denne Verden, med Vorherre *Jesus*

Christus til sin aandelige *Konge* og med den *Helligaand*, som hans *virkelige* og fuldmægtige *Sætte-Konge* eller hans “andet Jeg.” Det christelige Ordsprog om Guds-Riget, som Retfærdighed og Fred og Glæde i den *Helligaand*, er derfor, mellem Papister og Protestanter, hist blevet endnu grovere misbrugt, og her endnu løseligere overfaret, end Ordsproget om Tro og Haab og Kiærlighed, idet man *hist i Kirke-Staten* (Kirke-Riget) vilde paanøde *Christus* et Rige af denne *Verden*, og *her i Stats-Kirkerne* (Rigs-Kirkerne) frakiendte *Christus* alle *virkelige* Riger i denne *Verden*, henvisende ham til en *anden* Verden, der først skulde dages paa hin Side Graven.

Ligesom vi derfor maatte vende de *Skriftkloge* Ryggen for at see *Christeligheden* eller det christelige Liv i Herrens Lys, saaledes **|VU:141**maa vi tillige vende alle *Paver* og *Ærke-Bisper* Ryggen for at “see Guds Rige” i det samme Lys, som ret egenlig er “*Sandhedens*” Lys, efter Herrens Ord til *Pilatus*: mit Rige er *ikke af* denne *Verden*, thi var mit Rige *verdsligt*, da *skulde* mine *Tjenere* *stridt* for mig, saa jeg ikke var faldet i Jødernes Hænder, men alligevel er jeg, som du siger, en *Konge*, thi jeg er dertil født og kommet til Verden, at jeg skal give *Sandheden* Vidnesbyrd og hvo som er af *Sandhed*, *lyder min Røst*.

|B:199Saalænge vi nemlig i Tankegangen enten følges med dem, der vil *troes paa* som *Aandeligheden* (spiritualitas, Geistligheden) selv, og udgiver alt hvad der falder dem ind for *christelig Sandhed*, eller følges med dem, for hvem *Aandelighed* og *Luftighed* eller egen *Fornuftighed* er eenstydige Ord, og som erklære baade den *guddommelige* og den *christelige Sandhed* for en *mørk Tale*, hvorpaa der maa giættes til Dommedag; saalænge hjælper det os aabenbar slet ikke til et levende og forsvarligt Begreb om det christelige *Guds-Rige*, enten at *Christus* har sagt, at hans Rige er *Sandhedens* Rige, eller at Apostelen Paulus har skrevet, at Guds Rige er i den *Helligaand*, altsaa et *aandeligt* Rige, saa det er først ved, ligesom Apostlerne og deres Fostersønner, at tage *Troens-Ord* ved Daaben for den christelige Sandheds *Grund-Begreb*, og ved, med de samme Mærkesmænd, at troe paa den *Helligaand* som Sandheds-Aanden og den *sig selv* guddommelig *bevidste Guds-Kraft* i *Guds-Ordet* til os, først derved vi blive skikkede til baade at modtage og at **|US:468**benytte Oplysningen om det *christelige* Guds-Rige som udelukkende *aandeligt*, men ikke desmindre *sandt* og *virkeligt*, da det er saa *virkeligt* som den *sande* Retfærdighed og Fred og Glæde kan findes i denne Verden.

Det er nemlig med det christelige *Guds-Rige* og med *Retfærdigheden* og *Freden* og *Glæden* deri, ligesom med de christelige *Guds-Gaver*: Tro og Haab og Kiærlighed, at var der intet *Menneskeligt*, hvori Guds-Riget kunde speile sig, saa var det Rige alle Mennesker ufatteligt, men da vi nu alle kan vide, at ogsaa i de *verdslige* Kongeriger, med borgerlige Selskaber, er Retfærdighed,

|B:200Fred og Glæde hvad Folkene ønsker sig og forlanger af deres Konger, som det Eneste, Rigerne kan blomstre ved, saa kan vi ogsaa Alle fatte, at naar Vorherre *Jesus Christus* skiænker Menigheden, som sit *aandelige Folk*, den i *Sandhed aandelige*, og i *Aanden* og for **|VU:142**Hjertet *sande* og *virkelige* Retfærdighed og Fred og Glæde, da viser han sig derved som en Konge over alle Konger og gjør sit Rige blomstrende over alle Verdens Riger.

Naar vi nu med denne Oplysning betragter hvad der enten i det Hele eller navnlig hos os kalder sig *Christendom*, *Christelighed* og *Christenhed*, da seer vi ikke blot strax en grændseløs Forvirring af Begreberne, men finder Tilstanden saa utaalelig, at turde vi ikke haabe en væsenlig Forbedring, da maatte vi Blindfødte, som Herren har gjort seende, heller idag end imorgen vende saavel Stats-Kirken som Kirkestaten Ryggen og redde os ud af Vilderedet, med det *Troes-Ord*, som altid eens skal *frit* forkyndes og modtages, og med *Herrens Indstiftelser*, som *kun* er *Saligheds-Midler* for de *Troende*, men skal staae til *deres* fri Raadighed, og maa det nødvendig, for at Haabet og Kiærligheden kan komme til at svare til Troen, og for at det aandelige *Guds-Folk* kan komme i virkelig Besiddelse af det *aandelige Guds-Rige*, som er Retfærdighed og Fred og Glæde i den Helligaand. Saalænge vi imidlertid tør haabe paa en væsenlig *Forbedring* af vor Tilstand, da skal vi holde ud i den *bundne* Stilling, hvori Herren har kaldet os, og den christelige Oplysning, vi under de meget ugunstige Forhold har naaet, kan og skal lære os, at ved en vis Grad af borgerlig Frihed, i *aandelig* og *hjertelig* Henseende, vil Tilstanden være **|B:201**saa væsenlig forbedret, at baade Nydelsen af Guds Naade i Christus og Renselsen, som altid maa begynde indenfra, naar de skal være ægte, kan gjøre Kæmpeskridt, og at de maae have gjort dem, *førend* Menigheden er skikket til at være som Staden paa **|US:469**Bjerget og bære hele Verdens Fiendskab, hvad den vistnok, ligesom fra først af, dog maa tilsidst.

Derfor har jeg, ligesaavel *efter* den *borgerlige* Religions-Friheds Indførelse, som før den Tid, haabet paa *Sognebaandets Løsning* og hilset den som *Halvdelen* af den *Frihed*, Christi Aand, som Sandhedens Aand, nødvendig kræver, naar han skal blive og virke hos os, og derfor haaber jeg bestandig paa *Præsternes Afløsning* fra *Embeds-Eden*, saavidt den paalægger dem *verdslige* Baand i deres *aandelige* Stilling, ved Evangeliets Forkyndelse og ved Husholdningen med Guds Hemmeligheder, og naar denne *Tungebaands-Løsning* opnaaes, da skal jeg hilse den *anden Halvdeel* af den *Frihed*, Christi og *Sandhedens* Aand kræver, for ogsaa hos os at røgte sit guddommelige *Ærinde*, som **|VU:143**er *aandelig* og *hjertelig* at skille alt det *Menneskelige* fra det *Verdslige* og *Syndige*, *ligesom* det adskildtes ved *Guds-Ordets Kiøds-Paatagelse* hos *Jesus*, Marias Søn, og at opelske Menigheden ligesaa

menneskelig i Guds Billede, som han (den Helligaand) opelskede *Jesus* paa Jorden til den elskelige Søn, i hvem den himmelske Fader baade har og aabenbarer sin Velbehag. Da nu ogsaa Christi Aand, som den guddommelige *Sandheds-Aand*, har alle menneskelige *Tungemaal* i sin Magt, og vil vise det endnu klarere den *sidste* Pindsedag end den *første*, saa har det slet ingen Nød, at vi jo nok, naar vi ret faaer ham til **|B:202**vor “Ledsager”, baade lærer at forstaae hans “Tale til Menigheden,” og at troe ham paa Ordet, til det giennem en tilsvarende christelig Livs-Erfaring *beviser* og forklarer sig selv.

Det er nemlig med Christen-Livet, som med *Menneske-Livet* i alle sine Skikkelser, at al *sund Menneske-Forstand* derpaa kun langsomt udvikler sig under Livets Selv-Betragtning i Sandheds Lys, eller, som vi pleier at sige, derved, at Livet i en vis Grad bliver sig selv klart, saa det er aabenbar kun giennem et christeligt Levnetsløb, i Tro og Haab og Kiærlighed, at *Menigheden*, og vi i den, kan komme til Forstand paa og til Klarhed over det Forhold, hvori den christne Tro, det christelige Haab og den christne Kiærlighed staaer saavel til hinanden indbyrdes, som til deres *Kilde* i Herrens Munds Ord ved Daaben og Nadveren, og til deres *Frugter* i det *aandelige* Guds-Rige paa Jorden, og endelig til de *tre* guddommelige Vidner i Himlen, da det følger af sig selv, at det *trefoldige* Menneske-Liv i Guds Billede maa finde sin Forklaring i det *treenige* Guddoms-Liv, eller, som vi pleier at sige: den *guddommelige Tre***|US:470***enighed*. Kun i samme Grad, som vi nærmer os denne Klarhed, bliver det betimeligt og gavnligt at arbeide paa en *christelig Lærebygning*, og det er aabenbar først nu, da vi begynder at see Lys i *Herrens Lys* over Christendommen, Christeligheden og Christenheden, i Saliggjørelsens Orden, i *Guds-Folkets* Liv og paa *Guds-Rigets* Enemærker, at vi kan udkaste en Grund-Tegning paa Papiret, som, med alle sine Mangler og i hele sin Ufuldkommenhed, dog sigter til dette rette Maal.

|B:203Saalænge man nemlig hverken kiender Forskiel paa *Tro* og *Lærdom*, eller paa *Liv* og *Levnet*, eller paa *Liv* og *Død* i *Aandens* Verden, endsige da paa de aandelige Livs-Kræfter og deres Virkninger, **|VU:144**ja saalænge man slet ikke veed, hvad Christendom, Christelighed og Christenhed vil sige i Guds Mund og paa Aandens Sprog, men kun hvad man selv paa *Verdens Sprog* kalder saa; da kan der neppe tænkes noget mere latterligt end at ville reise en *christelig Lærebygning*, og dog har man sædvanlig overgaaet sig selv i Latterlighed, ved at ville reise hele to Christelige Lærebygninger: en *dogmatisk* og en *moralsk*, eller en Troes-Lære og en Livs-Lære, hver paa sin Grund-Sætning, som nødvendig maatte blive *Død* for den ene og *Vantro* for den anden.

Nu, da Menigheden i alle Maader trænger høilig til al den christelige Oplysning, vi kan give, om *Troen* paa Gud-Fader, paa

Jesus Christus, Hans eenbaarne Søn, og paa den Helligaand, som denne Tro ved Daaben bekiendes og i Daaben beseigles, men er dog kun Menigheden daarlig bekiendt, fordi baade Forsvarerne og Modstanderne af *Treenigheds-Læren* har kappedes om at formørke og forvirre den, og da det fremforalt er en *Livs-Sag* i Menigheden, at Troen paa den *Helligaands* guddommelige *Selvbevidsthed* paany bliver levende og frugtbar, nu skal jeg i et eget Stykke om *Treenigheden* bidrage dertil hvad jeg med Pennen kan, og da vil man faae at see, hvad der er blevet mig klart og hvad der endnu er mig mørkt i Forholdet mellem det christelige *Guds-Begreb* og *Menneske-Begreb*, og i Fællesskabet mellem Gud og Mennesket i Jesus Christi **B:204**stus, som Fællesskab om det *Guds-Rige*, der er Retfærdighed, Fred og Glæde i den Helligaand, altsaa med andre Ord, see mit Forhold til en christelig Lærebygning, hvis Grund-Træk jeg øiner, men mægter dog ikke saaledes at forbinde, at de kan skues i deres klare Sammenhæng.

2

Senest i Stykket om det christelige Ægteskab.

B:205 | **US:471** | **VU:144**

Den guddommelige Treenighed.

Der er Tre, som vidner i Himlen: *Faderen* og *Ordet* og den *Helligaand*, og disse Tre er Eet.

Dette saa meget omtvilede og omtvistede Sprog har vore lutherske Skriftkloge været skiødesløse nok til at stille i Spidsen for alle de **VU:145**christelige Vidnesbyrd om den guddommelige Treenighed, og det ikke blot i deres konstige Lærebygninger, men ogsaa i *Børnelærdommen*, og havde derved frembragt den Mening baade i den lærde Verden og i Menigheden, at med dette *Sprogs Ægthed* stod og faldt den *christne Tro* paa Faderen og Sønnen og den Helligaand. Herved havde de Skriftkloge givet Troens Modstandere det skarpeste Vaaben i Hænderne, som de i det *attende* Aarhundrede brugde saa ubarmhjertig, at til Slutning hardtad ingen Skriftklog turde være Troen paa den virkelige Treenighed bekiendt, og Menigheden vidste slet ikke mere, hvad den turde tro; thi uagtet det er uforsvarlig sagt i vort oppudsede Nytestament fra 1817, at Sproget om de tre himmelske Vidner *fattes i alle* Haandskrifter og *gamle* Oversættelser, saa maatte dog en saadan Forsikkring gjøre læge Læsere i *Danmark* bange, og det er desuden ustridigt, at det omtvistede Sprogs Ægthed er *tvivlsommere* end de **B:206**fleste saakaldte *Beviissteders* (loca

probantia), som man har pralet med. Skulde derfor den christne Tro virkelig udledes og bevises af Bibelen, da var den ved de Skriftkloges Misgreb blevet aldeles ubeviislig for os, thi naar man selv udraaber, at *det Skriftsprog*, hvoraf man især har udledt og hvorpaa man især har bygget Troen, maa opgives som *uægte*, da nytter det jo slet ikke, om man byder os tyve andre Skriftsprog isteden, da Menigheden een Gang for alle har tabt Troen paa sine *Skriftkloges Ufeilbarhed*, hvormed dens *Bogtro* staaer og falder.

|US:472Da det nu imidlertid under alle Omstændigheder er *umueligt*, paa fri Haand, *uden* Forudsætning af den *christne Tro* og *Menighed*, at bevise enten lidt eller meget af Apostel-Skriftens Ægthed, saa maa vi erkiende, at Vorherre forsaavidt havde sin Haand i hine *Skriftkloges* uhyre *Misgreb*, som vi seent eller aldrig vilde blevet vor indgroede Fordom kvit, om Bogstav-Skriften som Troens Grundvold og Menighedens første Kundskabskilde, dersom ikke vore Skriftkloge i det syttende Aarhundrede, da de udgav hver Tøddel i Skriften for indblæst, havde erklæret en *sammenlappet* Boghandler-Vare, hvis Uægthed var soleklar,³ for den *ægte Grund-Text*, og saa ovenikiøbet bygget den christne Grund-Tro paa et af de meest uhjemlede Skriftsprog, saa Menigheden enten maatte opgive sin christne Tro eller søge en anderledes fast Grundvold og gyldig Hjemmel for **|VU:146**den. I Sammenligning hermed maa det vel kaldes ubetydeligt, at det eneste *Haandskrift*, som man kan sige, har havt det tvivlsomme Sprog om de tre himmelske Vidner, den *Haandskrift* nemlig, hvorefter det Ny Testamente **|B:207**først blev trykt i Alcalá (Complutenseren), har *ikke* Sproget *saaledes*, som man beraaber sig paa det, og dernæst, at Sproget, selv naar dets Ægthed havde været ligesaa sikker som den var tvivlsom, slet ikke kunde hjemle den *christne Tro* paa *Faderen* og *Sønnen* og den *Helligaand*, da det *andet* Vidne jo ikke, som i Troes-Bekiendelsen og Daabs-Ordet, kaldes "*Sønnen*", men "*Ordet*", og Sproget altsaa godt lod sig indrømme, uden at bekiende, at *Jesus Christus* er *Guds Søn*, som jo dog baade efter Johannes-Brevet og efter al Erfaring er *Christendommens Grundsætning*, hvormed den staaer og falder; men man seer dog let, at det Halve vilde være nok til at bevise vedkommende Skriftkloges Daarskab, som roste sig af, at de kunde *bevise* hele Christendommen af *Skriften* og *forudsatte* dog i de saakaldte *Beviser* Alt hvad der ved dem skulde bevises.

Nu, da vi endelig har opdaget, hvad man kun længe oversaae, fordi det laae lige for Næsen, at ligesom den christne Menighed med sit eget Liv maa bevise sin Tilværelse, saaledes maa den ogsaa forudsætte og paastaae, at *den Tro*, som den selv ved Daaben bekiender sig til, og ingen anden, er den ægte *christne Tro*, hvorefter alle *Bøger* saavelsom alle saakaldte *Christnes Christelighed* er at bedømme, nu kan det aabenbar være **|US:473**Menigheden aldeles ligegyldigt, enten det er et *ægte* Apostel-

Ord eller ikke, at der er tre himmelske Vidner: Faderen og Ordet og den Helligaand og at disse Tre er Eet, saa derom kan vi lade dem trættes, der ikke ere skriftkloge paa Guds Rige, men kun selvkloge paa Skriften, medens vi indskrænker os til den Paastand, at skal Sproget om de tre himmelske Vidner være *apostolisk* og *christelig* ægte, da maa ved "Ordet" menes "Sønnen" Vorherre *Jesus Christus*, og da maa Udsagnet **|B:208** om de *Trendes Eenhed* ei udtrykke mere end hvad der kan afhjemles med Menighedens Troes-Bekjendelse og Daabs-Ordet, saa at hvis der skulde ligge mere deri, bliver det den christne Menighed uvedkommende. De Skriftkloge har nemlig tit baade talt og skrevet saaledes om *Eenheden* af de *tre* himmelske Vidner, at Modstanderne, med mere eller mindre Ret, deri fandt en **|VU:147**klar *Selv-Modsigelse*, og at i alt Fald Menighedens Forestillinger om *Trehedens* Virkelighed derved, istedenfor at klares, maatte formørkes og forvirres, saa vi maae berølige Menigheden med den *Oplysning*, at hvis de Skriftsteder, Vedkommende har beraabt sig paa, virkelig forudsatte det samme Vilderede, da kunde de umuelig være apostolisk ægte. Det Samme gjælder om Konst-Ordet "*Treenighed*" (det græske trias og det latinske trinitas), saa at hvis deri fandtes noget Uforsvarligt, da blev det de Skriftkloges egen Sag, og ikke Menighedens, som kun har at vedstaae og forsvare hvad den heel og holden ved Daaben bekiender sig til at troe og lader sig døbe paa.

Kun da forsaauidt som *Treenigheden*, eller *Eenheden* af de tre Vidner, ikke modsiger eller ophæver den virkelige *Trehed*, maae vi paa Menighedens Vegne vedkiende os og forsvare Konst-Ordet som Navn paa det evige Fællesskab, hvori Faderen og Sønnen og den Helligaand nyde og bruge den *ene* og *samme* Guddommelighed, i den Følge og det Forhold, som deres *Egen-Navne* Fader og Søn og Helligaand udtrykker. Ogsaa da vil Herrens og Menighedens Fiender paastaae, at vi enten dyrke *tre Guder* eller gjør os skyldige i en klar *Selv-Modsigelse*, men i Sikkerheden paa, at vi forsaauidt har Herren, som er *Sandheden*, med os, hører vi rolig paa den ubeviislige Beskyldning for *Afguderi* eller grov *Løgnagtighed*, og siger med **|B:209** Apostelen Paulus: der er kun *een* Gud og ingen anden, thi hvormange der end kaldes Guder enten i Himlen eller paa Jorden, *som om* der var mange Guder og mange Herrer, saa har vi dog kun *een Gud-Fader*, *af hvem* Alting er, og vi til Ham, og *een Herre Jesus Christus*, *ved hvem* Alting er, og vi ved **|US:474**ham⁴. Denne *Over-Ordning* af *Faderen*, som vi i Skriften har baade Pauli og Herrens eget Vidnesbyrd for, kræver vistnok en tilsvarende *Under-Ordning* af *Sønnen*, som de saakaldte *snorrette* (orthodoxe) Skriftkloge vel enten har gjort til Kiætteri eller dog korset sig for, men som desuagtet er uundgaaelig nødvendig, fordi to *sideordnede* Guddoms-Bærere, som *to Uafhængigheder*, er en klar *Selv-Modsigelse*. Denne *Sønnens Under-Ordning*, som ligger i *Sønne-*

Navnet selv, naar det tages *levende*, maae vi imidlertid udtrykkelig indskrænke til hvad der ligger i *Sønligheden*, som skrevet staaer, at skjøndt Sønnen slet *intet* kan gjøre *af sig selv*, saa er det ham dog givet at have Livet i *sig selv*, og saa gjør han |VU:148| dog Alt hvad Faderen gjør, hvorfor de skal alle ære Sønnen ligesom de ære Faderen, thi ligesom Faderen opvækker Døde og gjør levende, saaledes gjør ogsaa Sønnen levende *hvem han vil*. Naar derfor gamle og nye Kiættere paa Grund af den *Under-Ordning*, som baade ligger i *Sønne-Navnet* og i den guddommelige Uafhængigheds *Udelelighed*, har villet gjøre Sønnen til *mindre end Gud*, da nægtede de, som skrevet staaer, derved baade *Faderen* og *Sønnen*, thi Gud kunde jo ikke være *evig Fader*, hvis han ikke havde en *evig Søn*, og dog maa Gud være *evig alt hvad han er*.

|B:210| Den christelige Treenighed er altsaa en guddommelig *Fader* og en guddommelig *Søn* og en guddommelig *Fælles-Aand*, som i denne Orden og Følge er med evig Selv-Bevidsthed lige gode om alt Guddommeligt, undtagen *Uafhængigheden*, som Gud-Fader med det guddommelige *Fader-Navn* nødvendig har sig selv alene forbeholden.

Ligesom vi nu, ved at udlede den christelige Treenigheds-Tanke udelukkende af Menighedens Fællesbekiendelse og Daabs-Ordet, undgaaer al Selv-Modsigelse og alt Kiætteri om *Sønnen*, saaledes undgaaer vi ogsaa derved den Grund-Vildfarelse om den *Helligaand*, at der egentlig *ingen Helligaand* skulde være til, men kun en Slags hellig *Aande*, sig selv ligesaa ubevidst som vores *Aande*, thi i Daabs-Ordet maa *Helligaandens Navn* nødvendig være eensartet med *Faderens* og *Sønnens* Navn, følgelig udtrykke *Selv-Bevidsthed* eller aandelig Personlighed, hvorfor der da ogsaa staaer skrevet om ham efter Herrens egen Mund, som om en *aandelig Person*, at han taler ikke *af sig selv*, og der staaer atter skrevet, at han *randsager* |US:475| Guds Dybheder og at han *uddeler* af Guddoms-Kræfterne til enhver, *som han vil*.

Saaledes er da den christelige Tro paa Treenigheden at forstaae og at beskrive, og naar man nu christelig betragter Forsøgene paa nærmere at oplyse og forklare den guddommelige Treenighed, da skal hverken *Grækernes* i Oldtiden eller *Latinernes* i Middelalderen eller *Tyskernes* i Nytaarstiden friste os til Efterligning, da de enten gik ud fra *Vantrø* eller førde dertil, men ved de Lys, som nu brænder, kan vi ikke blot klarlig see, at Misheldet var en nødvendig Følge af Misgrebene, men vi opdager ogsaa let, at der er en *Oplysning* af Treenighedens guddommelige |B:211| Forhold, som Troen og Aanden ikke blot taaler men kræver, for at det evige Livs-Ord i den gode Jord kan bære fuldmoden Frugt.

|VU:149| Det følger nu af sig selv, at det Guddommelige, som *overgaaer Menneske-Begrebet* i sig selv, umuelig kan blive os klart uden igiennem en Deeltagelse i *Guddoms-Livet*, som bliver sig selv

klar, saa at naar man desuagtet med sin *Selvklogskab* indbilder sig at kunne randsage Treenigheden og forklare Guddommen, da er det fordi man ikke troer paa den levende sig selv bevidste Gud, men opdigter et *Alguderi* (en Pantheisme), der er det værste *Afguderi*, da Mennesket derved ret egenlig forguder sig selv, som om det var i *ham selv*, *Guddoms-Tanken* først begyndte at komme til *Bevidsthed*, og det er aabenbar ligesaa *uchristeligt* som *ugudeligt*, thi denne *Selv-Forgudelse* vil netop klare sig hos *Falskeblakken* (Anti-Christ), der udgiver *sig selv* for den *eneste Gud*, som Herren sagde: Jeg kom i min *Faders Navn*, og I modtog mig ikke, men der kommer en *Anden i sit eget Navn*, ham vil I modtage.

Denne saakaldte *Forklaring*, som kun er en *Forkvakling* af det guddommelige Treenigheds-Begreb, kan imidlertid kun finde Sted og finde Indgang fordi Mennesket, skabt i *Guds Billede*, baade maa have og maa kunne finde en Billed-Lighed og et Skygge-Billede hos sig af den guddommelige Treenighed, Billed-Ligheden nemlig i *Hjertets*, *Mundens* og *Haandens* trefoldige Liv, og Skyggebilledet i de tilsvarende Sjæle-Begreber: *Kiærlighed*, *Sandhed* og *Livs-Kraft*. Ogsaa maae vi ved Oplysningen af den guddommelige Treenighed lægge vel Mærke til begge Dele, hvorom Skriften stadig minder os, baade ved *billedlig* at tilskrive Gud *Hjerte*, *Mund* og **|B:212***Haand*, og ved med Eftertryk at kalde *Gud* (Faderen) *Kiærligheden* og *Sønnen* **|US:476***Sandheden* og *Hellig-Aanden* *Livskraften*, men ligesom det kun er af *Troesbekiendelsen* og *Daabs-Ordet* vi lærer at kiende den rette Orden og Følge i Treenigheden, saaledes er det ogsaa kun af *Christus-Livet*, som den sande *Christelighed*, vi kan oplyses om den guddommelige Treenigheds Aabenbarelse i en levende *personlig* Virksomhed. Var nemlig Mennesket ikke faldet, da maae vi vel forudsætte, at han under Guds Aands Styrelse kunde giennem Livsudviklingen og Selvbetragtingen kommet baade til en levende Tanke om den guddommelige Treenighed og til Oplysning om dens personlige Virksomhed, men efter Syndefaldet, da Mennesket i alle Maader trængte til en *overordenlig* Aabenbaring for at naae til den sande *Guds-|VU:150**Kundskab* og *Gudsdyrkelse*, da er det først ved den *christelige* Aabenbaring, vi kan faae Kundskab om Guddommens trefoldige Personlighed og kun giennem det ny *christelige* Menneskeliv, vi kan spore Guddommens *personlige* Virksomhed.

Naar vi derimod ved Aands-Forkyndelsen af Troes-Ordet og Daabs-Ordet i uopløselig Sammenhæng, har vundet Tro paa *Gud-Fader* som *Enevolds-Herren* (pantokrator) og *Skaberen*, og paa *Gud-Faders* eenbaarne *Søn* som den i Kiødet komne *Jesus Christus*, *Frelser* og *Dommer*, og paa *Helligaanden* som *Menighedens evige Livskraft*, da seer vi ikke blot, at den guddommelige Treenighed ganske rigtig i sin levende Aabenbarelse personlig svarer til Treenigheds-Begrebet: *Kiærlighed*, *Sandhed* og den *fælles*

Livskraft, og at Sønnens, Vorherres *Jesus Christi* Manddom med *Hjerte, Mund* og *Haand* levende udtrykker den guddommelige Kiærlig|B:213hed, Sandhed og Kraft, men vi kan ogsaa slutte os til, at *Menigheds-Livet i Christus* maa have kiendelige Spor af den guddommelige Treenigheds *personlige* Virksomhed.

Førend vi imidlertid med mindste Held kan lede herom, maae vi have opdaget de christelige *Livstegn* i *Menighedens* levende *Troesbekiendelse*, i *Aands-Forkyndelsen* af det tilsvarende Evangelium, og i den deraf udspringende *Menigheds-Lovsang*, som naar de er levende, unægtelig udtrykker et eiendommelig *christent* Liv, da det levende *Udtryk* altid beviser et tilsvarende levende *Indtryk*. Dog, selv naar vi tillige har besindet os paa, at disse christelige Livstegn forudsætter et trefoldigt Christus-Liv af *Tro* og *Haab* og *Kiærlighed*, hvori vi maa kunne spore Treenighedens *personlige* Virksomhed, saa støder vi dog strax paa en uoverstigelig Hindring for Treenighedens klare Erkiendelse (Beskuelsen Ansigt til Ansigt) i *Guds-Rigets* tilsvarende |US:477Tredobbelthed, som *Aandens* og *Sønnens* og *Faderens* Rige, thi da *Menigheds-Livet*, lige til Herren kommer øiensynlig igien, *kun* er *aandeligt*, saa er Livs-Erfaringen indskrænket til Guds-Riget i *Aanden*, fordi det er kun giennem den *Helligaands Personlighed*, baade *Sønnens* og *Faderens* Personlighed virker hos Menigheden. Fra dette Stade sees det vel allerklarest, hvad for Resten fra alle Sider er klart nok, at med *Troen* paa den *Helligaands Personlighed* staaer og falder al *levende Christendom*, thi kun i *Aanden* |VU:151er Gud virkelig levende og levendegjørende hos os, og derfor er *Troen*, som den *Helligaand* personlig virker, *Grundvolden* for hele Christus-Livet under Herrens tilsyneladende *Fraværelse*, som skrevet staaer: nu færdes |B:214vi i *Troen*, ikke i *Beskuelsen*, og atter: hvad vi lever, det lever vi i Gud-Søns *Tro*.

Anderledes vil det imidlertid være, naar Vorherre *Jesus Christus* kommer i sin Herlighed og sidder *personlig* paa Thronen, som skrevet staaer: I Elskelige! nu er vi Guds Børn, og det er endnu ikke aabenbart hvad vi skal blive, men vi veed, at naar han aabenbares, da skal vi blive *ham lige*, thi vi skal *see* ham, *som* han *er*, og atter: Eders Liv er skjult med *Christus i Gud*, men naar *Christus* vort *Liv* aabenbares, da skal ogsaa I aabenbares med ham i Herlighed⁵. Vi maae her, hvor det ikke er Skriftklogskab, men *Menigheds-Livet*, hvorom Talen dreier sig, hverken lade os forvilde eller forstyrre af Tvisten om Aabenbarings-Bogen og det saakaldte *Tusindaars-Rige*, men skal blot minde om, hvad alle levende Christne kan forstaae, at Vorherres *Jesu Christi Kongedømme*, saavel som hans Rige paa Jorden, er kun *virkelige i Aanden* og maa dog engang blive ligesaa virkelige i alle Maader, som han er et *virkeligt Menneske* baade med Sjæl og Legeme, og det er soleklart, at *Sønnens* som *Sandhedens* Rige paa Jorden er netop lige saa skjult

og ligesaavel en *Troes-Sag*, som *Christus-Riget*, og maa dog nødvendig *engang* aabenbares i Herlighed, saa Jorderige dømmes med Ret og Folkene med *Sandhed*, og saa at alle Løgnens Munde tilstoppes. Den samme Retfærdighed, Fred og Glæde, som nu udgør Guds Rige i *Aanden*, vil da ogsaa udgiøre det, men baade i *Aanden* og for *Haanden*, saa det *Indvendige* er blevet *udvendigt*, som Herren selv har sagt, det skal være, fordi Han, **|B:215** som skabde det *Indvendige*, Han skabde ogsaa det *Udvendige*.

Endelig skimter vi i det Fjerne og Skjulte det *Faderens* **|US:478** *Rige*, om hvis Tilkommelse vi daglig beder i Herrens Bøn, og hvori *Faderens personlige* Liv og Virksomhed skal aabenbare sig, som skrevet staaer om *Christi* Atterkomst: da er vi ved *Maalet*, naar han overgiver *Gud* og *Faderen* Riget, thi han (*Sønnen*) skal herske, indtil *Han* (*Faderen*) har lagt ham (*Sønnen*) alle Fiender under Fod, og *Døden* er den sidste Fiende, som udryddes, for at *Alt* kan lægges ham under Fod; men naar han (*Aanden*) siger, at *Alt* er ham **|VU:152** (*Sønnen*) underlagt, da er det jo med Undtagelse af *Ham* (*Faderen*), som underlægger ham (*Sønnen*) *Alt*, og naar da *Alt* er *Sønnen* underlagt, da skal han selv underlægge sig *Ham* (*Faderen*), som underlagde ham *Alt*, for at *Gud* maa være *Alt i Alt*⁶. De saakaldte snorrette (orthodoxe) Skriftkloge har vistnok paastaet, at dette Skriftsprog kunde og skulde forstaaes om *Sønnen* blot som *Menneske-Søn*, men derom behøver vi ikke her at tvistes med dem, da vi ikke med Skriftsproget vil bevise noget om *Sønnens* og *Faderens Rige*, men bruger det kun fordi det i vore Øine betegner uforbederlig hvad *Christi* Aand ogsaa har aabenbaret os om *Faderens* som den *personlige Kiærligheds* Rige, der først kan aabenbares, naar den gode Strid, som den *personlige Sandhed* i Tidens Løb har ført med den *personlige Løgn*, er udstridt, saa alt Personligt er *Sandhed* underlagt, thi først da kan den Kiærlighed, som ikke kan elske Andet end *Sand***|B:216***hed*, vise sig at være *Alt i Alt*, men da maa den det ogsaa, fordi Kiærlighed ene er *Fuldkommenheds-Baandet*, som skiænker *Alt* hvad det omfatter evigt Liv og stedsevarende Glæde. Dette er i sig selv, i *Begrebet*, klart nok, men hvorledes *Begrebet* levende udfyldes ved *Faderens personlige* Aabenbarelse, derom vil vi først i *Sønnens* Rige kunne giøre os en levende Forestilling.

Naar vi imidlertid med denne Oplysning eftersporer Treenighedens *personlige* Virksomhed paa *Christus-Livet i Aanden*, da opdager vi let, at ligesom *Troen* aabenbarer *Helligaandens personlige* Virkning, saaledes maa *Haabet*, Guds Herligheds Haab, tilskrives *Sønnens personlige* Virksomhed, som skrevet staaer: Jeg *haaber* i den *Herre Jesus*⁷, og atter: Herlighedens *Haab*, som er *Christus i Eder*⁸, medens *Kiærligheden*, den Kiærlighed, som er Lovens Fylde, nødvendig maa tilskrives *Faderens personlige* Virksomhed, da kun Han er Kiærlighed, og det er *Kiærlighedens*

mageløse Fortrin at *komme af sig selv*. Da det nu igien er *Troes-Ordet* ved Daaben, **|US:479** hvorigiennem den Helligaand, som den guddommelige Ordfører og Talsmand *personlig* virker den tilsvarende Christen-Tro, saa maa det være *Sønnen*, som, skjult i Aanden, *personlig* virker *Haabet* gennem *Daabs-Ordet* og hans egen Bøn "*Fadervor*" i *Menighedens Mund*, og det maa være *Faderen*, skjult med Sønnen i Aanden, som gennem **|VU:153** *Nadver-Ordet* *personlig* medvirker til den *guddommelige* Kiærligheds Opkomst og Væxt, som skrevet **|B:217** staaer: dersom Nogen elsker mig, da fastholder han mit Ord, og da skal min *Fader* elske ham, og vi skal (begge) komme til ham og bygge og boe hos ham⁹, og atter: jeg bøier mine Knæ for Vorherres *Jesu Christi Fader*, af Hvem al *Faderlighed* i Himlen og paa Jorden bærer Navn, for at *Christus* ved Troen maa boe i Eders Hjerter, og I, rodfæstede og grundfæstede i *Kiærlighed*, mægte med alle de Hellige at fatte det Lange og det Brede, det Dybe og det Høie, og lære at kiende *Christi* overstrømmende Kundskabs-Kiærlighed, saa I kan fuldelig føies til hele *Guds-Fylden!*¹⁰

Uagtet vi saaledes, ved den christelige Oplysning, vi har opnaaet, maae være helbredede for den Indbildning at ville forklare og beskrive hvad vi hverken har oplevet, eller kan i dette Verdens-Aar opleve, saa kan vi dog skimte, hvordan en christelig Lærebygning, som en Tegning til det ny Jerusalem vilde see ud, og da Livet i Troen, og Guds-Riget i Aanden, ikke blot er et sandt Forbillede, men ogsaa en virkelig Forsmag paa hvad der i *Sønnens* og *Faderens* Rige, ved Haabets og Kiærlighedens fuldkomne Aabenbarelse, skal opnaaes, saa skinner der virkelig alt nu et Lys som syv Dages Lys over den *Livets Vei*, som Vorherre *Jesus Christus* ikke blot har banet og ledsaget os paa med Sandheds-Aanden, men som han igrunnen *selv er*, og selv har vedkiendt sig at være i Ordet: jeg er *Veien* og *Sandheden* og *Livet*, der kommer Ingen til *Faderen* uden ad (igiennem) mig, og vi føler os visse paa, at ved hvert Fremskridt, vi gjør **|B:218** ad denne Vei, des klarere skal vi kiende den Retfærdighed, Fred og Glæde, som Guds-Riget er i Aanden, i Sønnen og i Faderen, til vi naaer den Klarhed, som Sønnen havde hos Faderen, før Verdens Grundvold blev lagt, og hvori han kiender Faderen, *ligesom Faderen* kiender ham.

3

Den efter de *hollandske* Forlæggere saakaldte *Elzewiriske* Udgave af det Ny Testamente.

4

1 Cor. 8.

5

Coll. 3.

6

1 Cor. 15.

7

Philip. 2.

8

Coloss. 1.

9

Joh. 14.

10

Eph. 3.

|B:219 |US:480 |VU:154

Skriftemaal og Altergang.

Vi veed det alle, at vi under Navn af "*Skriftemaal*" har den Skik i vor Folke-Kirke, at alle de, der vil gaae til Alters, i Forveien ikke blot ved en lille Tiltale hvad man kalder "forberedes" til en værdig Altergang, men *tilsiges* ogsaa høitidelig deres Synders Forladelse, i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn, og da dette Skriftemaal skal forrettes med Alle iflæng, som fremstiller sig dertil, enten de er troende *Christne* eller ikke, ja enten de lever gudfrygtig eller aabenbar ugudelig, saa følger det af sig selv, at *vort* Skriftemaal med ubetinget Syndsforladelse er *uforsvarligt*, og maa findes meget stødende ikke blot for alle sande *Christne*, men for alle dem, der med mindste Alvor og Ærbødighed betragter den *Christne* Tro og Gudsdyrkelse, saa det er intet Under, at næsten alle vore Præster for kort siden, da enhver gjorde hvad han vilde, stræbde at undgaae det Stødende enten ved *slet ingen* Syndsforladelse at *tilsige*, eller ved at indskrænke og betinge den med et "*saa fremt*" eller "*saasandt*" der hos Vedkommende fandtes *Omvendelse* og *Tro*, eller *Dyd* og *Retskaffenhed*, alt efter Præsternes egne Tanker om **|B:220** "Synd og Retfærdighed", der da var saa forskjellige som Nat og Dag. Dette Husraad, seer man imidlertid let, gjorde Sagen hverken reen eller klar, men gjorde den kun mindre stødende for den vantro Verden og langt mere stødende for troende *Christne*, der følte deres Trang til uindskrænket Synds-Forladelse, og tænkte, at den efter *Herrens Bud* skulde *tilsiges* Giæsterne ved hans Bord, og derfor hører vi nu endeel Præster høirøstet raabe paa, at *enten* maa det anstødelige Skriftemaal reent afskaffes, *eller* det maa paa en Maade frigives, saa baade hvem der vil, de kan gaae til Alters uden Skriftemaal, og Præsten kan indskrænke *Tilsigelsen* af Syndsforladelse til dem, der vil gaae til Syndsbekjendelse og begiære Afløsning. **|US:481** Herved beraaber man sig deels paa sin egen *ømme Samvittighed*, og deels paa Verdens Forargelse og den Skade, det kan gjøre og har gjort for

Dyd og Sædelighed, at Mange tænker, de kan leve som de vil, naar de kun engang imellem gaaer til *Skrifte* og faaer deres Synder forladt af Præsten, og herimod er fra den *statskirkelige* eller *folkekirkelige* Side ikke stort at indvende, thi *Stats-Kirken*, det er jo en blot menneskelig og *borgerlig* Indretning til Folkets |VU:155 Oplysning og Opbyggelse, som aldrig kan lykkes eller trives uden ved *Frihed* paa begge Sider, saa *hverken* Sognefolkene tvinges til at have mere med Sognepræsterne at gjøre i deres *Saligheds-Sag* end de selv vil, *ei heller* Præsterne tvinges til enten at sige eller gjøre noget i *gudelig* Retning, som strider mod deres Samvittighed eller Overbeviisning.

Naar vi derimod betragter Sagen fra sin reen *aandelige* og *christelige* Side, da forslaaer det ingenlunde, hvad Præsterne med den ømme *Skriftemaals-Samvittighed* beraaber sig paa, at Skriftemaalet ikke hos os *Lutheraner* |B:221 saaledes som hos *Papisterne* ansees for et *Sakrament*, og at, efter *Kirkehistorien* at dømme, kan vi heller ikke paastaae, at *Skriftemaalet* fra Arilds-Tid har været uopløselig knyttet til *Altergangen*, saa de To kan uden Kiætterri eller anden Fare godt skilles ad. Det forslaaer ingenlunde, thi deels er jo *Luther* ligesaa lidt som *Paven* nogen gyldig Hjemmel for hvad der skal agtes for *Sakrament*, deels bliver jo Tilsigelsen af *Syndsforldelse* ved *Skriftemaalet*, som vi har faaet fra *Papisterne*, slet ikke *forsvarligere* eller *christeligere*, fordi vore Præster indskrænker den til dem, der gaaer til *Synd-Bekiendelse*, og endelig saa ligner det jo slet ikke *Christi* og hans *Menigheds* Tjenere, at de nok vil meddele *Daaben* og *Nadveren* til alle iflæng, og derved i *Christi* og hans *Menigheds* Navn forsikkre Vedkommende om *Synd-Forladelse*, men gjør sig kun Skrupler over at spille *deres egne* Ord paa de Uværdige.

Spørger vi nu først, om *Paven* eller *Luther* tænkte christeligst om Skriftemaalet, altsaa enten Skriftemaalet med Afløsningen er et christeligt *Sakrament* eller ikke, da maa jeg her gientage, at man aldrig paa *christelig* Grund kan trættes om hvad der skal kaldes et *Sakrament*, fordi hverken dette *latinske* Ord eller noget tilsvarende findes enten ved Herrens Indstiftelser eller i den Hellige Skrift, men at Spørgsmaalet maa være, om *Skriftemaalet* er en *guddommelig Indstiftelse* med en egen *Naadegave*, hvad *Paven* paastaaer, men hvad *Luther* med Rette benægter, da *Skriftemaalet* hverken har et eget Herrens Ord at |US:482 bevare og udtrykke, og heller ikke af den *Helligaand* er stillet i klar Sammenhæng med *Daaben* og *Nadveren*, men er kun en *Kirkeskik* med dunkel Oprindelse og tvivlsom Christelighed; men derimod havde *Luther* |VU:156 og |B:222 hans Efterfølgere Uret i at beholde *Afløsningen* og forkaste den egenlige *Synd-Bekiendelse* og Underkastelse af *Kirketugten*, som var det egenlige *Skriftemaal*. At nemlig Lutheranerne satte en saakaldt "*Skriftebøn*" med en blot almindelig Syndigheds-Bekiendelse *uden*

Kirketugt istedenfor den papistiske Opregnelse af og Bodsøvelse for de Enkeltes vitterlige Synder, det gjorde *Afløsningen* eller *Afladen* endnu mere baade farlig og uforsvarlig, medens Lutheranerne ligesaavel som Papisterne syntes at flytte hele *Synds-Forladelsen* fra *Daaben*, hvor Herren selv giver den, til *Nadveren* og *Skriftestolen*, og at flytte *Afløsningen* fra *Christus* til *Præsterne*. Papisterne undskyldte sig i denne Henseende med, at *Synds-Forladelsen* i *Daaben* kun skulde gjælde *Arve-Synden*, medens *Afløsningen* i *Skriftestolen* kun skulde gjælde hver Enkelts *giørlige Synder*, men *Lutheranerne*, som med Rette forkastede denne selvgjorte, grundløse og trøstesløse Deling, synes ikke engang at have følt, de selv trængde til nogen Undskyldning, sagtens fordi deres Skriftkloge pleiede at henhøre *Synds-Forladelsen* ligesaa meget til *Troen*, som til *Daaben*, tit endog alene til *Troen*, og det ikke engang til den almindelige, fuldstændige christne Tro, som vi ved *Daaben* bekiender den, men til en meget *tvetydig* Tro paa *Christi Død* for *vore Synder*, der tit kun var en selvgjort, kiættersk Overtro.

Med alt saadant kan vi imidlertid intet have at gjøre, og kan ikke engang med *vore lutherske Fædre* ved *Herrens Bord* udhæve *Synds-Forladelsen*, som om det igrunden var *der* og *ikke i Daaben* den skiænkedes os, saa vi maa holde fast paa, baade at *Synds-Forladelsen* skiænkedes i *Daaben*, og at den skiænkes fuldstændig, men ingenlunde *ubetinget*, da den, tilligemed hele *Daabs-|B:223*Naaden, klarlig *betinges* af *den Tro* paa Faderen og Sønnen og den *Helligaand*, som vi alle ved *Daaben* bekiender os til og høster *Retfærdiggjørelsen* af. Ligesom det nemlig kun er *aandløse* Folk, der kan indbilde sig, at *Arve-Synden*, som er den nedarvede Syndighed, virkelig kan forlades uden at alle denne Syndigheds nødvendige Følger og Virkninger forlades med det samme, saaledes er det ogsaa kun *aandløse* Folk, der kan indbilde sig, at Vorherres *Tilsigelse* af *Syndsforladelsen*, ligesom *Præsternes*, kan trænge til at *gientages* ved *hver Altergang*, for at beholde Kraft og Gyldighed, *|US:483* eller at et *syndigt* Menneske enten kan modtage *|VU:157*den *Helligaand*, eller kan gienfødes og fornyes i Guds Billede, *uden Forudsætning* af en *fuld Syndernes Forladelse*.

Det synes derfor ved første christelige Øiekast, som om det *almindelige Skriftemaal* med *Afløsning* maatte være en blot *papistisk Uskik*, der havde indsneget sig ved *Nadveren*, ligesom den almindelige *Djævl-Besværgelse* (Exorcismen) ved *Daaben*, hvad jo let kunde skee og sagtens maatte skee, naar man, ved at lokke og true Folk til *Daaben*, fyldte det saakaldte *Herrens Huus* med Vantro og Ugudelighed, thi da er det et følgerigt Skridt, i *Selv-Modsigelse* at betragte og behandle dem alle paa een Gang som *lutter Christne* og *lutter Uchristne*, *lutter Guds* og *lutter Djævelens* Børn. Under saadanne Omstændigheder maae nemlig *Daabens* og *Nadverens Virkninger* Dag for Dag blive sjeldnere og ukiendeligere, og *Troen*

paa dem aftage, og Trangen opstaae til at faae *flere Naademidler*, som, da man *fattes* det ny Klædebon, kan tænkes at lappe paa det *Gamle*, og da man nu, fra den første Gang en *Affalden* vendte angerfuld tilbage og forlangde paany at optages i Menigheden, maatte faae *Skriftemaal* |B:224 med *Syndsbekjendelse* og *Afløsning*, før den Bodfærdige stædtes til Herrens Bord, saa laae det nær i Statskirken, som i Kirkestaten, at anvende det paa hele Flokken, hvis Liv og Levnet sædvanlig viste, at enten havde de aldrig faaet Daabs-Naaden eller var faldne fra den, var enten aldrig gienfødte eller tidlig afdøde.

Saaledes synes ved første christelige Øiekast *Skriftemaals-Sagen* at hænge sammen, ingenlunde med *Nadveren* efter Herrens Indstiftelse, men kun med den statskirkelige forvirrede Sammenblanding af den Christne Tro med alskens Overtro og Vantro, og Sammenblanding af *Christus* og den *Helligaand* med den selvgjorte Statholder og hans Naade og Velsignelse, og at vi derfor maatte ønske det Hele afskaffet snarest muelig som en farlig Misbrug og papistisk Surdei. I denne Tankegang har jeg dog aldrig kunnet finde Hvile, men har heller valgt at lade Skriftemaalet staae ved sit Værd, som en menneskelig Indretning af tvivlsom Oprindelse og i et tvetydigt Forhold baade til *Daaben* og *Nadveren*, især da det stod klart for mig, at hvem min *Samvittighed* tillod mig at tage *til Alters*, kunde den umuelig forbyde mig at *tilsige* Syndsforladelse, eftersom jeg jo Ingen kan tage til **Alters** uden at forsikre dem i Herrens Navn, at hans Blod er udgydt *for dem* til Synds-Forladelse, og istedenfor at |VU:158 ønske "**Skriftebønnen**" tilbage, kom jeg til den Overbeviis|US:484ning, at den var det utaaeligste ved hele Skriftemaalet, da den virkelig stiledede paa at flytte Syndsforladelsen fra *Christus* til *Præsten* og fra *Daaben* til *Skriftestolen*. Idet jeg bestandig i mine Skriftetaler henførde *Syndsforldelsen* til *Herren* og *Daaben*, der tilligemed en virkelig *Gienføddelse* forudsættes hos alle Herrens Gæster, da fandt jeg ingen Betænkelighed ved i Forberedelsen til *Nadveren* at |B:225 forsikre de Troende om den Syndsforladelses Fuldstændighed, som Herren selv i *Nadveren* forsikrer dem, han har kjøbt til dem med sit Blod, og Faren for at synde paa Naade, fandt jeg, blev ved *Afløsningen* hverken større eller mindre end den altid er, hvor *Christi* Evangelium trolig forkyndes som en Guds Kraft til Salighed, der ved *Syndsforldelsen* ikke kalder de Retfærdige, men Syndere til Omvendelse.

Hertil kom, at Herrens *Fodtvætning* ved *Nadverens* Indstiftelse tidlig vakde den Formodning hos mig, at skjøndt jeg ikke kunde oprede Sammenhængen, maatte der dog være en særegen Sammenhæng mellem *Syndsforldelse* og *Nadver*, da *Pavens* Efterabelse af *Fodtvætten* ved at vadske *Stodderbeen* *Skiærtorsdag* kun var latterlig, og der dog aabenbar efter Evangeliet

var *noget* deri, som Herren vilde at hans Disciple skulde *efterligne*, og Herrens Ord til *Peder*: hvem der er *badet*, behøver kun at toe *Fødderne*, syndes mig tydelig nok at henvise til *Synds-Forladelsen i Daaben* som den egenlige *Renselse*, der dog, langt fra at udelukke, desuagtet krævede en *Fuldendelse* ved *Nadveren*. Her laae den papistiske Skilsmisse mellem den *fælles* Arvesynd og den *Enkeltes* gjørlige Synder mig nær, da "*Fødderne*", som skal tvættes, nødvendig paa *Billed-Sproget* maa betyde "*Vandringen*", som skal reengiøres, men *Aanden* og *Lyset* tillod mig dog aldrig en saadan *Deling* af *Synds-Forladelsen*, men først i den seneste Tid gik det op for mig, at her vel ikke kan være Tale om en *Deling*, men nok om en *Dobbelthed*, der, langt fra at være Christne noget Nyt eller Fremmed, er lagt os alle paa Hjerter i *Herrens Bøn*, naar vi beder vor himmelske *Fader forlade* os vor Skyld, *som vi forlade* vore Skyldnere.

|B:226 Der er altsaa virkelig en *dobbelt Synds-Forladelse*, den *guddommelige* nemlig, som skiænkes i *Daaben*, og den *menneskelige*, som hører til *Nadveren*, og skiøndt den guddomme|**VU:159**lige *Syndsforladelse* i *Daaben* kun er betinget af *Troen* og *Bekiendelsen* under eet, og er aldeles *fuldstændig*, saa gives den dog kun under den *Forudsætning*, at den *indbyrdes men*|**US:485***neskelige* *Synds-Forladelse* kommer til hos *Menigheden*, følgelig igrunden med det *Forbehold*, at den *falder bort*, naar Vedkommende unddrager sig, som Herren baade har viist os i Lignelsen om de *titusinde* Pund, og har udtrykkelig vidnet for sine Disciple, at dersom de ikke indbyrdes tilgive hverandre deres Skyld, da vil den himmelske Fader ikke heller tilgive dem deres.

Nu tør jeg ikke kalde det urimeligt, men maa tvertimod finde det høist rimeligt, at der alt i den apostoliske Menighed fandt en udtrykkelig *indbyrdes* *Synds-Forladelse* Sted ved *Nadveren*, og at den *Ældste*, som forrettede *Nadveren*, meddeelde den, vel ikke ved Haands-Paalæggelse, men dog ved Haandtag, med "*Samfundets Høirehaand*" paa hele *Menighedens* Vegne, og da vilde det være denne *apostoliske Skik*, der i Tidens Løb blev sammenblandet med de *Faldnes* Skriftemaal og *Afløsning*, og den christelige Opgave blev da *ikke* at faae Skriftemaalet *afskaffet* eller skilt fra *Nadveren*, men at faae det ført tilbage til en Skikkelse, der svarede til dets christelige Betydning, som aandelig "*Fodtvæt*" og hjerteligt "*Broderkys*" til Udtryk af den Kiærlighed, som skjuler Synders Mangfoldighed.

Skiøndt det imidlertid saaledes er blevet min Overbeviisning, at *Aanden* i *Christi* Menighed ikke vil have Skriftemaalet ved *Nadveren* afskaffet, men rensat og klaret, **|B:227**saa ønsker jeg naturligviis ligefuldt, at det i *Folke-Kirken* blev aldeles *frigivet*, som en Sag mellem Præsten og hans Alter-Giæster, hvori hverken den verdslige Øvrighed eller nogen anden har mindste aandelig eller

christelig Ret til at blande sig, men da det, som sagt, *christelig* betragtet, er baade latterligt og oprørende, naar *Tjeneren* vil være bedre end *Herren*, og være ømmere om sin egen end om sin Herres Ære, saa nytter det jo slet ikke, at *Skriftemaalet* frigives, naar ikke *Altergangen* frigives med det samme, og her staaer vi da igien ved *Sogne-Baadet*, der ligesaavel maa løses for *Præsternes*, som det er løst for *Kirkegængernes* Vedkommende, naar christelig oplyste Mænd skal kunne holde ud at være *Sognepræster i Folke-Kirken*, og naar den Christelige Gudsdyrkelse i Aand og Sandhed skal kunne lykkes og trives i Folke-Kirken.

|VU:160 Naar vi nu har christelig Tro paa den *hellige Nadver*, paa Christi Legems og Blods Fællesskab, som de Vantro og Ugudelige ikke blot er fremmede for, men staaer fiendtlig og fnysende imod; naar vi har den Tro, som jo maa forudsættes hos alle |US:486 *christelige* Præster, og vi saa betragter den i *Folke-Kirken* sædvanlige *Altergang iflæng*, da er det intet Under, at flere og flere Læge eller Menigmænd finder det saa selvmodsigende eller oprørende, at de, naar man ikke vil holde *særskilt Altergang* for dem, gaaer ud af Folkekirken og holder *Altergang* paa egen Haand; men vel er det et Under, at ikke alle Præster, som vil giælde for troende, derved føler sig drevne til den Erklæring, at nu maa det *bære eller briste*, nu maa *Folke-Kirkens* Øvrighed og Værger indrømme dens Præster al den Frihed i de saakaldte *Sacramenters* Forvaltning, som sætter dem istand til, derved at følge deres Overbeviisning om Her|B:228 *rens Indstiftelse*, eller ogsaa maae vi christelige Præster aabenlyst træde ud af *Folkekirken* og bede alle sande Christne følge med os.

Det nytter slet ikke, om man derimod vil indvende, at de fleste Lægmænd, som hos os enten er traadt ud eller staaer ifærd med at træde ud af Folkekirken, fordi den saakaldte “officielle Christendom” og især *Altergangen iflæng* forarger dem, de er enten hele eller halve *Baptister*, som ingen *Sacramenter* bryder sig om, uden dem, *de selv gjør*, eller de er *Pietister*, som stoler paa deres egen Retfærdighed og er bange for at omgaaes Syndere; thi om dette end var langt meer en vitterlig Kiendsgierning og langt mindre en ukiærlig Formodning, end det er, saa blev det dog lige sandt, at alle virkelige Medlemmer af Herrens Menighed krymper dem ved den nærværende Tingenes Orden, der, baade christelig og menneskelig talt, er en rædsom *Uorden*, og at hvad der holder dem i Folkekirken er kun den Følelse, at saalænge vi *christelige Præster* kan holde det ud, maae de ogsaa kunne, og de lægger os derved *Ansvar*et som en stor Steen paa Hjertet, saa at dersom jeg ikke ved *Vartou* havde været saa ganske eiendommelig stillet, at den uundværligste Frihed ligesom fulgte af sig selv, da maatte jeg for længe siden brudt over Tvært.

Jo mere vi nemlig betænker, hvad *Herrens Indstiftelser*, og

navnlig *Herrens Bord*, skulde være baade for hans Menighed og for Verden, des klarere maa det staae for os, at hverken er de, ikke heller kan de under nærværende Omstændighed blive hvad de skulde være, og at navnlig *Herrens Nadver*, uddeelt iflæng uden al Bord|VU:161skik, saa vi byder dem til Herrens Bord, som vi aldrig vilde taale ved vort eget Bord, behandles saa *uværdig*, at vi derpaa maa |B:229anvende *Apostelens Ord*: dette er slet ikke at holde *Herrens Nadver*, deraf *Sygeligheden* hos eder og deraf *Sønnen!* At herpaa nu umuelig kan raades *chri|US:487stelig* Bod ved en *Kirketugt*, som udgik fra en *Majoritet* enten i et Clausensk *Kirkeraad* eller paa et *Brammersk Landemode*, det maa jo for alle christelig oplyste Præster være indlysende, blandt andet, fordi det maatte blive *Fleerheden* af Folkekirkens Medlemmer, der af *christelige* Grunde maatte udelukkes fra Nadveren, og man vil dog vel ikke vente eller forlange, at Fleerheden skal indføre en *Kirketugt*, hvorved den *udehukker sig selv*. Kun naar *Folke-Kirken* vil gaae til den Sandheds Bekiendelse, at den er *ikke Christi*, men Kongens og det Danske Folks Kirke, som kun ved at taale *aandelig* Frihed kan beholde Christi *Frimenighed* hos sig, og naar Folkekirken desaarsag tillader sine Præster at forrette og forvalte *Sacramenterne*, hver efter *sin* bedste Overbeviisning om *Herrens Mening* med dem og den *apostoliske Beskrivelse* af dem; kun da kan de christelige Præster i deres *Frimenigheder* indføre saamegen *Bordskik*, som de og deres Kirkegængere er enige om at kræve og at taale, og først da kan det vise sig, at Herrens *Bad* og Herrens *Bord*, naar de virkelig svarer til hans Indstiftelse, endnu kan skiænke den Troende det samme *Liv* og den samme *Livsfylde*, som var og er i ham, og som han har lovet at dele med sin Menighed. Da nu alle Troende veed, at denne Aabenbarelse af *Herrens Gierninger* maa skee, saasandt som han er *Christus*, Faderens Eenbaarne, maa skee ikke blot til *Æres-Redning* for ham, men ogsaa til *Guds-Menneskets* Opelskning til Fuldvoxenhed i hans Menighed, saa er det klart, at naar den dertil nødvendige *Frihed* ikke kan findes i *Folkekirken*, da maa alle Herrens troe Tjenere og Med|B:230arbeidere søge den *udenfor*, og ei holde sig tilbage, enten for de Opoftrelers Skyld, som de med Guds Hjælp kan overkomme, eller for de mange Farers og Hindrings Skyld, som man unægtelig ved Udtrædelsen gaaer imøde, men som vi veed, Gud kan, og naar Udtrædelsen skeer for Hans Naades og Sandheds Skyld, vil give baade Kraft og Viisdom til at undgaae eller overvinde.

|VU:162Snart i tyve Aar har jeg nu stræbt at forhindre eller forhale den *christelige Udtrædelse* af *Folkekirken*, og jeg turde det, selv da *Søren Kierkegaard* sigtede mig desaarsag som den værste af dem alle i Røverkulen, jeg turde det, fordi jeg havde haft Leilighed til at bevise, at jeg “talde *fordi* jeg troede” og skyede intet Offer for Menighedens og min christelige Frihed, men skal jeg leve med i

Guds Kraft nogle Aar endnu, da lader det til, at jeg skal opleve den Dag, da jeg maa opgive Haabet om i *Folkekirken* at finde den *Frihed*, som Christi Sandhed og hans Menigheds [|US:488|](#)levende Væxt i Naaden og Sandheden kræver, maa opgive Haabet, især fordi Endeel af dem, der skulde være med at kræve *Friheden*, forblindede modsætte sig den *almindelige* Præste-Frihed i Folkekirken, uden hvilken de christelige Præsters *evangeliske* Frihed i Folkekirken er umuelig, medens det *falske Skin af Christelighed*, som Vedkommende tænker, *Folkekirken* maa beholde, for at christelige Præster kan tjene i den, altid har været og altid vil være en Vederstyggelighed for Herren og en Pest for Livet i ham. Og skal det skee, maa jeg opgive *Haabet* om den *Frihed*, som alt ved Sognebaandets Løsning er *halv* opnaaet, og som vor Troes Fiender, saasomt de seer, vi er de *Stærkeste*, selv maae foretrække, da nødes jeg til at vise, at jeg, for Christi og hans Menigheds Skyld, heller ikke skyer *Udtrædelsens Farer*, som neppe Nogen i vore [|B:23|](#)Dage har klarere seet og aabnere skildret end jeg; thi følger der ikke *Opreisning* og et *nyt* Levnetsløb paa Menighedens *Opvækkelse* ved *Herrens Røst*, da falder den opvakte Menighed snart i Søvn paany, og det Sidste bliver værre end det Første, og uden *Frihed* til at være som Gud skaber os og til at voxer, som Gud giver Velsignelse, kan Menigheden umuelig i Folkekirken voxer en guddommelig Væxt.

Endnu har jeg imidlertid ikke opgivet *Haabet* om *Præste-Friheden* i *Folkekirken*, som baade er forberedt ved Sognebaandets Løsning, og maa jo for den verdslige Øvrighed i *Danmark* findes borgerlig uskyldig og uskadelig, da den jo *ikke* er noget *nyt*, men har fundet Sted hos os i et halvt Aarhundrede, og det i en *selvtagen*, ulovlig Skikkelse, uden at Øvrigheden i mindste Maade fandt den betænkelig, førend jeg gjorde *Anskrig*, fordi Præste-Friheden *uden* Sognebaands-Løsning var utaalelig ikke blot for *troende* [|VU:163|](#)Christne, men for alle Troende, der umuelig kunde *skifte Tro*, hvergang de *skiftede Sognepræst*, og kunde dog heller ikke paa een Gang baade skatte Troen og være *ligegyldige* ved Troen.

Nu derimod, da Sognebaandet er løst, og Præste-Friheden derved blevet taalelig for Christne selv med den ømmeste Samvittighed, nu burde den verdslige Øvrighed dog aabenbar ikke lade sig forblinde af *Hierarkerne* eller lade sig kyse af deres latterlige *Jeremiader*, men lukke Øinene op for den soleklare Oplysning, at naar man har givet virkelig *Religions-Frihed* og dog vil beholde en **Folkekirke**, da maa man enten gjøre Stillingen *deri* ligesaa *aandelig fri*, som den er *udenfor*, eller ogsaa maa man være belavet paa kun at beholde Hierarker og [|US:489|](#)aldeles ligegyldige eller slaviske Sjæle i *Folkekirken*, medens alle oplyste, [|B:232|](#)kraftige og frisindede *Ordførere* træde ud og adsplitte Folket, ligesaavel i borgerlig, som i kirkelig Henseende, mens den hierarkiske og slaviske *Folkekirke* daglig mere forstenet og daglig mere forbistret

over de ærgerlige, men aandelig overlegne Secter og Kiætterier, plager Øvrigheden for et Korstog imod dem. Jeg, som blev den sidste Martyr for den Danske Stats-Kirke, men som desuagtet er blevet Forkæmper for den *fri Folkekirke*, burde jo dog i den Danske Regierings Øine være en paalideligere kirkelig Raadgiver end alle de Bisper, som i Farens Stund ikke har vovet eller lidt det mindste, men vil kun nu høste Ære og Fordeel af Seieren, og finder, at han, der blev graa som *hyperorthodox Lutheraner*, nu ikke nær er *luthersk nok*, fordi han vil have Hierarkiet eller Præste-Herskabet med *christeligt Skin*, men med *borgerlig Virkning*, ikke blot top hugget, som det blev ved *Luther*, men med Rod oprykket.

|B:233 |US:490 |VU:163

Præste-Frihed i Folke-Kirken.

Man har raabt sig hæs paa, at efter Danmarks Riges Grundlov skulde *Folke-Kirkens* Forfatning bestemmes ved Lov, og at, hvad Kar den end skulde gøres i, maatte Forfatningen dog *idetmindste* give Folke-Kirken samme Ret som alle andre *Troes-Samfund* har: selv at bestemme sin *Lære* og *Gudsdyrkelse*, og selv at kunne |VU:164 udelukke af sig hvem den ikke vilde vedkiende sig; men uheldigviis for Hierarkerne kan nu netop dette Krav slet *ikke* opfyldes, naar *Kongen* og *Folket* skal kunne være tjent med Folke-Kirken. Da nemlig *Kongen* efter *Grund-Loven* skal være Medlem af *Folke-Kirken*, saa kan denne umuelig faae Ret til at udelukke hvem den vil deraf, da det vilde indslutte Ret til at udelukke *Kongen* og derved gøre ham *udygtig* til Regieringen, ligesom naar Paverne for dum bansatte Konger og Fyrster og løste Undersaatterne fra deres Troskabs-Eed. Det Andet er ligesom dette, eller endnu værre, thi da *Kongen* skal høre til *Folke-Kirken*, og en Folke-Kirke kun kan være nyttig og fortjene at vedligeholdes paa *Almeenhedens* Bekostning, naar den langt overveiende Deel af *Folket* *godvillig* befinder sig deri og |B:234 betjener sig deraf, saa var det jo splittergalt og selvmodsigende at overlade det til et *Mindretal*, og egenlig til den saakaldte *Geistlighed*, at foreskrive *Kongen* og *Folket* en vis stillestaaende Lærdom og eensformig Gudsdyrkelse.

Det er altsaa klart, at skulde Folke-Kirken, ligesom den gamle Stats-Kirke, gælde for et *Troes-Samfund* og være en *Tvangs-Indretning*, da maatte *Lougivningen* for den fremdeles uindskrænket tilkomme *Kongen* og *Rigsdagen*, og enhver Bestemmelse enten om Lærdom og Gudsdyrkelse eller en Udelukkelse maatte skee ved Lov af *Kongen* og *Rigsdagen*, ligesom i

Enevoldsmagtens Tid af Kongen alene. Da det nu imidlertid villig maa indrømmes, at ligesaa lidt Kongen og Rigsdagen, som **|US:491**Kongen med sit Statsraad, duer til Hjemmel for en forsvarlig *Tro* og *Gudsdyrkelse*, saa følger deraf ingenlunde, som man har sagt, at *Geistligheden* eller et blandet *Kirkeraad* maa due dertil, men kun, at, hvis man ingen *Folke-Kirke* vil have uden under Skikkelse af hvad den hverken nu er eller i Sandhed og Virkelighed kan være: et *Troes-Samfund*, da maa man fornuftigviis, som *Søren Kierkegaard* raadte til, *ophæve Folke-Kirken* og give Præsterne Pension; men at vil man derimod nøies med en *Folke-Kirke*, som et Huusraad til Folkets gudelige Oplysning og Opbyggelse, da maa man give *Folke-Kirken* saa *fri* en *Forfatning*, at den langt overveiende Deel af Folket godvillig *kan* befinde sig deri og betjene sig deraf, og saa *Folke-Kirkens* Præster *kan* gælde for *Sandheds-Vidner*, som de jo dog, naar man skal have Gavn af dem, maa gælde for, og det er *mit Raad*, ikke blot idag, men alt i *femogtyve* Aar, som **|VU:165**man kan see af min lille Bog om “Den danske Statskirke” *upartisk* betragtet (1834).

|B:235Det følger nu af sig selv, at der skrives mod dette mit Raad, af alle dem, der vil redde enten lidt eller meget af *Hierarkiet*, eller, for at tale bredt Dansk, redde lidt eller meget af det *verdslige Hold* paa Folkets *Tro* og *Samvittighed*, som *Paverne*, og efter dem de *protestantiske Fyrster*, indbildte sig at have ved en *paatvunget Lærdom* og en *aftvunget Bekiendelse* og *Gudstjeneste*; thi ligesom dette verdslige Hold, der dog egenlig kun er et *verdsligt Aag* paa Folkets *Tro* og *Samvittighed*, igrunnen er *opgivet* ved *Religions-Friheden*, saaledes *bortfalder* unægtelig den sidste Levning deraf, naar den *tvungne Stats-Kirke* forvandles til en *fri Folke-Kirke*, der kun gjør Krav paa i sin Heelhed *aandelig* og *hjertelig* at tilfredsstille hele Folkets *gudelige* Tarv og Trang. At nemlig alle de *Præster* og *Skriftkloge*, som meer eller mindre ønsker at *troes paa*, som *Christi* eller den *Helligaands Statholdere* og som *Mæglere* mellem Gud og Mennesket, anseer det for en *Ødelæggelsens Vederstyggelighed*, naar ikke blot *Udgangen* af *Folke-Kirken*, men ogsaa *Opholdet* i den er en *fri Sag*, saa hele deres Myndighed og hele deres Velfærd kommer til at beroe paa deres *aandelige* Kraft og Virksomhed, det er saa begribeligt og saa nødvendigt, at vi strax skal indrømme, det er meget sandt, at den keiserlige *Statskirke*, saavelsom den pavelige *Kirkestat*, den arbejder vi paa at nedbryde, saa der ikke skal findes Steen paa Steen.

Hvad derimod er meget urimeligt, ligesaa latterligt som sørgeligt, det er, naar ogsaa Præster og Skriftkloge, som bekiender **|US:492**sig til *den Tro*, at de hverken er eller maa ville være Troens og Samvittighedens Herre, men Guds og Menighedens *Tjenere* for *Sandheds* Skyld, og at vi, hvem der saa end blev Lovgivere i *Folke-Kirken*, aldrig kunde eller **|B:236**vilde *føre anden Lærdom* eller

fremme en *anden Gudsdyrkelse* end den, der efter *vores egen Overbeviisning* er den *sande*; *naar* ogsaa de fraraader og modsætter sig Lærdommens og Gudsdyrkelsens *Frihed* i Folke-Kirken, ja erklærer endog stundum at i en saadan *confessionsløs* (bekiendelsesfri) Kirke kunde de *ikke* med *frelst* Samvittighed være *Lærere*. Dette, at de nok med *frelst* Samvittighed kan være Lærere og Sandheds-Vidner i en tvungen *Stats-Kirke*, hvor de har gjort Eed paa at føre en vis bestemt Lær|VU:166dom, og lønnes for at gjøre det, men kan ikke med *frelst* Samvittighed være Lærere i en fri Folke-Kirke, hvor de kun lønnes for at lære og virke efter deres egen bedste Overbeviisning, det er jo dog saa bagvendt, saa meningsløst og selvmodsigende, at man maa undres over, at nogen betænksom, endsige nogen oplyst Mand kan faae det over sine Læber. Allermindst skulde man tænke, det var mueligt nu i *Danmark*, hvor vi alle veed, at selv længe før den *tvungne Stats-Kirke* blev ved *Religions-Friheden* og *Sognebaandets Løsning* erklæret for en *fri Folke-Kirke*, var den i Henseende til *Tro* og *Lærdom* aldeles *opløst*, saa den i det Hele end *ikke* havde *Skin* af nogen *fælles Bekiendelse*, endsige af *den* Bekiendelse, som *Kirkeloven krævede*, der meget mere, som mit Exempel klarlig viser, var *hartad udelukt*, saa man skulde dog tænke, at vi bedre kunde være Lærere i en *confessionsløs* Folke-Kirke, hvori *vores Bekiendelse* havde samme *Frihed*, som enhver anden, end i en i Virkeligheden ligesaa *confessionsløs Stats-Kirke*, hvori *vores* Bekiendelse vel efter Bogstaven havde *Eneret*, men i Virkeligheden ene savnede den *Frihed*, de *modsatte* Bekiendelser havde. Saamange, som har den uforanderlige *christne Bekiendelse* tilfælles med mig, maa dog kunne |B:237forstaae, at om vi end havde de lyseste Udsigter til, at *vores* Bekiendelse baade blev den eneste *lovlige* i Folke-Kirken, og blev *virkelig* igien hele Folke-Kirken paatvunget, saa vilde vi dog hverken have mindste rimeligt Haab om, at det kunde vare, eller have mindste aandelig Vinding eller christelig Glæde af det *falske* og tomme *Skin*, som enhver aftvunget eller paatvunget Bekiendelse er, men vilde tvertimod kun have uberegnelig aandeligt Tab og hjertelig Bedrøvelse deraf, da *vort* christelige Vidnesbyrd derved blev langt mindre troværdigt og Guds Gierning i Menigheden langt mindre kiendelig, og, var |US:493vi selv Skyld i, at dette Gøgleri med christelig *Skin* blev fornyet, da vilde vi i Tilgift have et *Samvittigheds-Nag*, der berøvede os al Frimodighed til Embeds-Gierningen. Naar derfor selv mine christne Venner mellem Præsterne siger: vi har nu, da *Sognebaandet* er *løst*, Udsigt til al den *Frihed*, som vi behøver, og, skøndt vi ikke har synderligt imod, at ogsaa de *Andre* faaer den *Frihed*, de trænger til, saa seer vi dog ingen Grund til at gjøre os Livet surt for at skaffe dem den *Frihed*, som Staten neppe vil give dem, og som de end ikke selv synes at savne eller begiære; da er det ikke blot saa ukiærlig og ufolkelig, men ogsaa saa uchristelig tænkt

|VU:167|og sagt, at om jeg ogsaa skulde komme til at staae ligesaa ene 1860, som jeg stod 1810, saa maatte jeg dog uden al Forbeholdenhed udtale denne min fulde og faste Overbeviisning i de tydeligste og meest utvetydige Ord, jeg kan finde og sammenføie. Jo ældre jeg nemlig bliver, des klarere staaer det for mig, at mit *christelige Ærinde* i min Kreds er ret egenlig af yderste Evne at klare det baade for Venner og Fiender, at den *sande Christendom*, langtfra at staae i Forbund med *nogensomhelst* aandelig Trældom og Samvittigheds-Tvang, eller med *nogetsomhelst* Hykleri, Dølg|B:238|maal eller Skuespilvæsen, ikke blot kan *taale* al *menneskelig Frihed* saavel som al menneskelig Oplysning, men *kræver dem*, og kan kun trives, kan kun virke med sin fulde Kraft og sees i sin Glands, hvor dens *Fiender* har samme Frihed, som den, til at giøre sig *aandelig* giældende.

Jeg veed nok, man kan og vil svare: velan! da vi nu har Religions-Frihed, saa kan det jo skee paa to Maader, enten derved, at du, med de Faa eller Mange, som vil følge dig, træder ud af *Folke-Kirken*, som da baade vil beholde og sikkert bruge sin Frihed til at bestride hvad du kalder *Christendom*, eller ogsaa at de, som ikke kan eller vil følge vor uforanderlige christne Bekiendelse, kan frit træde ud, saa Folke-Kirken bliver et virkelig christent Troes-Samfund, et *virkeligt* Fløi af den hellige, almindelige Kirke.

Meget rigtig, svarer jeg, det har jeg længe seet og sagt mig selv, men da vi alle veed, at *Mængden* af Præster og Skriftkloge aldrig gaaer ud af *Folke-Kirken*, uden de kan faae hvad de kalder *Kirkegodset* eller de visse *Levebrød* med, og da Folke-Kirken, efter at have mistet baade *Levebrødene* og ventelig den største Deel af Folket, neppe vilde friste Nogen til at blive i den blot for *Præste-Edens Skyld*, som da i alt Fald var overflødig, og for |US:494|*Alterbogens Skyld*, som man jo, uden at begaae Ran, godt, naar man gik ud, kunde tage med sig, saa vilde det kun være paa Skrømt, om jeg trøstede mig ved det, og det er da som jeg har sagt, at *naar* jeg maatte opgive Haabet om *Præste-Frihed* i Folke-Kirken, *saa* maatte jeg gaae ud, og, da jeg er blevet saa gammel, *skynde* mig at gaae ud, før jeg sank i Graven.

Vil nu mine Kyndinger sammenligne min personlige |B:239|*Stilling* for Øieblikket med min *Stilling* for *trediv*e Aar siden, da jeg ikke blot havde opgivet mit *Levebrød* i Stats-Kirken uden Pension, men var |VU:168|hvad man kalder aldeles hjælpeløs, og bad dog bønlig Majestæten kun om Tilladelse til med dem, der vilde følge mig, at *træde ud af Stats-Kirken*, da maa man vel troe, jeg nok kunde have Mod og Sind til at byde *Levebrødet* og Stats-Kirken Farvel, nu da *Kirkedøren* staaer paa vid Gavl, og jeg ikke har mindste Grund til at bekymres for Føden og Klæden, det Par Aar eller Uger, jeg endnu kan have tilbage, saa at naar jeg alligevel udsætter det til det yderste og stræber med al Flid at undgaae det,

da kan det kun være, fordi at, ligesaa vis som jeg er paa *Præstefrihedens* christelige Nødvendighed, ligesaa vis er jeg paa, at, *efter Omstændighederne*, vilde den *Christne Menighed* være langt bedre tjent med, at *Præste-Friheden* blev *givet* inde i Folke-Kirken, end at den blev *taget* udenfor. Da imidlertid den Herre, som jeg tjener, ligesaa lidt vil have sit Rige begunstiget paa Verdens-Rigernes Bekostning, som han vil have sit Rige af denne Verden, saa turde jeg dog ikke, selv for hans Folks og Riges Skyld, forlange eller vente den *Præste-Frihed* i vor *Folke-Kirke*, der vel, selvtagen, alt længe har fundet Sted, men som dog i alle *Stats-Kirker* har været nægtet, og ophæver saavel det *statskirkelige* som det *kirkestatslige* Begreb, saavel det keiserlige som det pavelige *Statholderskab* i Christus-Riget, naar det ikke stod klart for mig, at den fri Folke-Kirke vil være vort *Borgerlige Selskab* med Konge og Folk langt gavnligere end *Stats-Kirken* i sine bedste Dage har været dem, og vil herefter være ligesaa gavnlig, som den forfaldne, uopreiselige *Stats-Kirkes* Uglebillede vilde være dem skadeligt. Hvadsomhelst man nemlig *nu* vilde gøre til *ufravigelig Rettesnor* **|B:240**for *Lærdommen* i vor Folke-Kirke, som, efter Grundloven, har *slet intet* bestemt uden det tomme, aldeles ustatskirkelige og ukirkehistoriske *Navn: evangelisk-luthersk*, saa veed vi alle, det vilde være et *dødt Bogstav*, saa at selv Biskop *Mynster*, mens vor Lutherske *Stats-Kirke* endnu stod med Kongeloven paa Papiret, ei turde andet end foreslaae *Lære-Frihed*, der **|US:495**endog skulde gaae saa *vidt*, at Præsten skulde have Lov til ved *Daaben* og *Nadveren* at *fralægge* sig alt Ansvar for hvad han *paa Befaling* læste op af *Alterbogen*, saa at i denne *eensformige* Oplæsning og i alle muelige Baand paa *Aands-Livets* Yttringer, med *uforanderlige* Psalmebøger, *ufravigelige* *Texter*, *Lærebøger*, *Læsetimer* med *Confirmander* og *Opstillinger* paa Kirkegulvet, *deri*, og i den **|VU:169***uforandrede* *Præste-Eed*, som man dog skulde have Lov til at bryde ustraffet, deri skulde den statskirkelige *Eenhed* og det reent lutherske og almeenchristelige *Præg* bestaae. Hvad Skade Kongen og Folket vilde have af en saadan *Stats-Kirke*, er man vel endnu sædvanlig for aandsfattig til at fatte, men hvad Gavn de kunde have deraf, skal vist heller intet Menneske kunne sige, og hvilken Byrde for alle dem, der skulde hylde og betale den, og hvilken uslukkelig Skam for dem, der lod sig leie til at tjene i den, det kan og det vil hele Verden see. Og nu, da vi har *Religions-Frihed*, saa den, der lærer *imod* sin Overbeviisning eller bryder sin Eed, har slet intet at undskylde sig med, nu, da den fri Presse har opladt Verdens Øine for den "officielle Christendoms" klare Uchristelighed, hvad for *Præster*, hvad for en *Stats-Kirke* vilde man nu faae, naar man stræbde at gøre saadan en af vor fri Folke-Kirke, enten efter det *Mynsterske Mønster*, eller med endnu mere *Selv-Modsigelse* og endnu flere ligesaa unyttige som trykkende Baand i alle Ender? Hvilken

|B:241*Statsmand* maa ikke indsee, at hvad end Tilfældet har været og vilde være under *andre Omstændigheder*, saa er der nu og herefter intet Fornuftigt at gjøre ved *Folke-Kirken*, uden eet af to: enten reent at *ophæve* den og, som *Napoleon* sagde, at indsætte “Beskyttelse af alle Confessioner” i Kronings-Eden, istedenfor det gamle “Udryddelse af alle Kiætterier”, eller i Folke-Kirken at løse Præsternes *Tungebaand* tilligemed Kirkegængernes *Sognebaand*, da man ellers bygger paa en skummel Grav-Kirke, som ikke blot de *Christne* men alle *levende Mennesker* maatte skye, og som Folket snart, om aldrig for andet, saa for den unyttige Bekostnings Skyld, vilde ønske langt borte. Jo mere almindelig nemlig den Oplysning bliver, at vil man agtes for et *Sandheds-Vidne*, da maa man først og fremmest vise sig som en ærlig og samvittighedsfuld Mand, og at vil man have sin Tale troet, maa man først og fremmest holde sin Mund fri og ikke for nogen Priis leie den ud enten til Keiser eller Pave; jo almindeligere og jo klarere denne menneskelige Børnelærdom bliver, des umueligere bliver aabenbar en *Stats-Kirke* med tvun|**US:496**gen Lærdom og Gudsdyrkelse, eller med tvetungede Præster, som kan have mindste sand Høiagtelse hos et Folk og levende Indflydelse paa dets Tro og Samvittighed, og des umueligere bliver det for andre end Kiødhoveder, Rænkesmede og Plageaander, at føre Ordet i saadanne Tugthuse.

Lægger vi hertil, at ligesom der hos os altid var en dyb Følelse af |**VU:170**Christi Evangeliums venlige Forhold til *vor* Folkelighed, saaledes har nu denne Følelse klaret sig til Indsigt i den uopløselige Sammenhæng mellem *Christen-Livet* og *Folke-Livet*, da seer man først ret, hvilken ubodelig Skade det vilde være for *Danmarks Rige*, *Dansken* og *Danskheden*, hvis Evangeliets fri og le|**B:242**vende Forkyndelse skulde nødes til at *forlade* den saakaldte “*Folke-Kirke*”, thi da vilde netop *vor Folkelighed* snart bringe den saakaldte *Folke-Kirke* til Fortvivlelse, forurolige hele det borgerlige Selskab og sætte Regiering og Rigsdag i høieste Forlegenhed. Selv denne Betragtning maatte og vilde vistnok ikke forhindre de *folkelige Christne* fra at træde ud, naar deres christelige Tro og Kaldelse krævede det, men den maa dog gjøre os det store Skridt med uberegnelige Følger dobbelt betænkeligt, og jo mere jeg i en Række af Aar, med Øiet fæstet paa det *virkelige Menneske-Liv*, dets Natur-Love og historiske Udvikling, overveiede Spørgsmaalet, des klarere blev det mig, at jeg ligesaa fuldt paa *Christen-Folkets*, som paa *Dansker-Folkets*, ligesaa fuldt paa *Christi Riges*, som paa *Danmarks Riges* Vegne, maatte ønske Udtrædelsen undgaaet, eller dog forsinket til henimod Verdens Ende, og da jeg forudsaae, at dette kunde og vilde skee, naar vores til en *fri Folke-Kirke* forvandlede Tvangs-Kirke virkelig kom til at svare til sit ny Navn og sin ny Stilling, saa arbeidede og arbejder jeg ufortrøden derpaa. Selv førend vi havde *Religions-Friheden*, arbeidede jeg, i Haab herom, paa

Sognebaandets Løsning, og nu, da *Religions-Friheden* har *aandelig* tilintetgjort *Tvangs-Kirken*, og nu da *Sognebaandets Løsning* har gjort den før utaalelige *Præste-Frihed* i alle Maader følgelig og ønskelig, nu arbejder jeg for den, med et *Haab*, der vilde være endnu langt lysere end i hine mørke Dage, naar ikke min Løbebane var sit Maal saa nær, og maa dog naae til *Præste-Friheden*, naar jeg med en god Samvittighed skal kunne lægge min Vandringsstav og mine Been i den *danske Folke-Kirke*. Selv saa yderlig, som jeg i denne Henseende har vovet mig, saa vi har alt i *ti Aar* havt **B:243***Religions-Frihed* og jeg nærmer mig stærkt de "*fire Snese*" Aar, som *Moses* kalder det yderste Maal for vor *Livskraft*, uden at gjøre Mine til *Kæmpeskridtet*, **US:497**der dog i tredive Aar stod mig for Øine, saa yderlig turde jeg aldrig vovet mig, naar jeg ikke havde seet de store, hardtad uovervindelige Vanskeligheder, en *christelig Frimenighed* udenfor Folke-**VU:171**Kirken netop hos os vilde have at overvinde, naar den virkelig med *Æren* skulde svare til sit mageløs store og gode Navn.

Ja, *Christendommen* med *Sandhedens Aand* har intet at dølge, men alt at aabenbare, saa det skal slet ikke forties, at *Christi Menighed* hos os, som en *Fange*, ikke blot *født* i Fængsel, men gammel vant til at betragte *Fængselet* som sit *aandelige Fæderneland*, er saa ubekendt med den *christelige Frihed*, og saa forvænt under den lange Trældom, at man hverken tør vente, den strax skulde skatte *Friheden* efter sit Værd eller undgaae dens Misbrug, saa at en hensigtsmæssig *Opdragelse til Frihed* maa nødvendig tjene den langt bedre end halsbrækkende Spring dertil. Vel troer jeg ikke, at *danske Christne* vilde misbruge den kirkelige *Frihed* mere end de misbruge *Sognebaandets Løsning*, eller end det danske Folk har misbrugt sin borgerlige *Frihed*, og det veed man, er *ubetydeligt*, men desmere maatte man være bange for, at de, af Frygt baade for *Frihedens Misbrug* og for dens *Ansvar*, vilde friste *Præsterne* til pavelig at tage *Ansvar*et paa sig og tage *Herredømmet* til sig, hvorved det Sidste maatte blive værre end det Første. Vistnok skulde det Lys, som nu er opgaaet over det *christelige Forhold*, baade mellem *Troen* og *Skriften* og mellem *Menigheden* og dens *Tjenere*, bevare os paa begge Sider fra den store *Fristelse*, men enhver *christelig Frimenighed* i *Modsæt***B:244***ning til en Stats-Kirke* vil dog mere eller mindre bukke under for den store *Fristelse* til at give sig *Skin* af den *christelige Fuldkommenhed*, som den vel umuelig kan have, men som dog den modsatte *Stats-Kirke* med ubøielig *Strængthed* vil kræve af den, og dette *Skin* af *christelig Fuldkommenhed* kan, efter *Livets Natur-Love*, som al *Erfaring* stadfæster, kun vindes paa *Frihedens* og paa *Livets*, *Grund-Ærlighedens* og *Ydmyghedens* *Bekostning*.

Men selv naar denne *Fare* blev lykkelig overstaaet, saa er der en anden langt mindre iøjnefaldende, men derfor igrunden

frygteligere, thi det er en Fare, som reiser sig af det inderlige Forhold mellem *Forældre* og *Børn*. Selv da, naar man tænker sig Frimenighedens Grund-Slægt saa ærlig og troesenig, som det efter Omstændighederne vel er mueligt, saa tør man nemlig, især med Hensyn paa de gruelig *blandede Ægteskaber*, aldrig vente [|US:498](#)Andet, end at der allerede i den næste Slægt vil findes Endeel af *Børnene*, som, enten for stedse eller dog til en Tid, vender Troes-Livet Ryggen, og naar da na|[VU:172](#)turlig Kiærlighed, Ære og Skam, og alt hvad dertil hører, paa begge Sider hindrer den *kirkelige Skilsmisse*, som skulde indtræde, da begynder med det samme den gamle sagte men sikkre *Udartning*, som ødelagde de apostoliske Menigheder, og Talen kunde da slet ikke være om *levende Fremskridt*, som dog fra nu af hos Herrens Menighed hører til Dagens Orden.

Her seer vi *Frihedens* og *Ærlighedens* og dermed det fremskridende *christelige Menigheds-Livs* Fare *udenfor* Folke-Kirken, og skjøndt det vilde være *Dansker-Folket*, langt meer end *Christen-Folket*, der ved den *uvenlige* Skilsmisse vilde tabe Midlerne til Fremgang i [|B:245](#)sand menneskelig Udvikling og *Oplysning*, saa er dog Vexel-Virkningen her saa giennemgribende, og den levende Deeltagelse i alt *Menneskeligt* er os saa uundværlig til at vinde den rette Klarhed, at *Frimenigheden* i sin skæve Stilling til Staten og dens Kirke vilde have meget ondt ved at løse sin Opgave til fælles Bedste.

Dette kan vel være nok til at vise, at Ingen nødigere end jeg kan raade de Christne til Udtrædelse, endsige da selv gaae i Spidsen, men derfor kan jeg dog umuelig slaae mig til Ro med en Stilling i Folke-Kirken, som jeg seer er aldeles *uforenelig* med *Menigheds-Livets* Udvikling til Bevidsthed og frugtbare Fremskridt henad sit høie Maal, thi det fortløbende Mirakel, som vistnok udkrævedes til at overvinde alle Vanskelighederne ved Frimenighedens tilbagetrukne Stilling, kan aldrig være saa stort, at jeg jo turde vente det af Vorherre, naar Udtrædelsen var uundgaaelig, mens derimod den virkelige *Umuelighed* af at benytte sin Frihed i en bundet Stilling ei kan tænkes hævet ved noget andet Mirakel end det, hvorved Baandene briste, altsaa ved *det Mirakel*, om man vil kalde det saa, som jeg endnu venter paa, nemlig **Folke-Kirkens** virkelige *Frigiørelse*.

At nu en saadan Frigiørelse maa støde paa mange Hindringer, hos en Slægt, der, saa at sige, er født med den Tanke, at *Tro* og *Gudsdyrkelse* staaer og falder med statskirkelig Tvang, og som endnu for en stor Deel med Sandhed siger om *sig selv*, at naar de ikke var nødt til det, lod de sig *hverken* vie af nogen Præst, *eller* lod deres Børn *døbe*, det er jo begribeligt nok; thi vel skulde man tænke, at en saadan Slægt, der igunden ønskede alle Præster og al Kirkelighed Pokker i Vold, maatte [|US:499](#)anse det for det

Næstbedste, naar Stillingen i Folke-Kirken blev saa **|B:246** fri, at de midt i den var fri for at lade **|VU:173** sig vie og at lade deres Børn døbe, naar det tækkedes dem; men deels vil *Præsterne*, som har Indtægt af *Brudevielser* og *Barnedaab*, netop naar de har samme Betragtning, finde *Friheden* aldeles utaalelig, og deels vil *Kvinderne*, som i Regelen altid beholder lidt Forkiærlighed for gamle *Kirkeskikke*, men gjør kun Regning paa *vantrøe* Kiærester og Ægtemænd, grue ved Tanken om, at *Mandfolkene* ikke længer skulde være *tvungne* til at lade sig *vie* og at lade deres Børn *døbe*. Naar imidlertid *Religions-Friheden* først er givet saa fuldstændig, som hos os, og *Sognebaandet* derhos er *løst*, da er Ævret opgivet, og da er det et meget rimeligt *Haab*, at baade *Præsterne* og *Kvinderne* nok vil forlige sig med en Tingenes Orden, hvorunder *Præsterne* baade kan præke, døbe og vie omtrent, som de selv vil, og hvorunder selv de vantroeste Mænd ei synderlig kan fristes til at forlade Folke-Kirken, eller til at unddrage sig de sædvanlige Kirkeskikke. Saaledes har vi jo seet i mange Aar, at selv de vantroeste Mænd meget godt har fundet sig i at lade sig *vie*, endogsaa midt for Alteret, naar det skedte af en *Præst*, der, ligesom de selv, kaldte **Alterbogens Formular** gammelt *Papisteri*, og at lade deres Børn *døbe* og *confirmere*, naar det var hos en *Præst*, der enten reent sprang *Daabspagten* over, eller behandlede dog det hele som en død Formular, og talde smukke, fornuftige Ord om den huslige Lyksalighed og om den slibrige Bane fra Vuggen til Graven, og vi har jo hørt *Præster* og *Professorer* løfte baade *Lære-Friheden* og den *liturgiske Frihed* midt i *Stats-Kirken* til Skyerne, som det eneste, der kunde gjøre en saadan Indretning taalelig og forholdsviis gavnlig, og denne Tilstand var dog vel *ikke bedre*, fordi den var *ulovlig*, og, uden *Sognebaandets* Løsning, **|B:247** var de *Christne* utaalelig! Har da nu de meer eller mindre vantroe eller rationalistiske eller calvinistiske *Præster* og Kirkegængere med eet faaet en saa umaadelig Lyst til at lænkebindes til de gamle *Lærebøger* og *Formularer*, eller venter de endnu paa Leilighed til at faae begge Dele gjort om efter deres Hoved, og derved tvinge de gammeldags *Christne* til enten at frafalde Troen eller forlade Folke-Kirken? Det første er jo dog umueligt, hvad *Præsterne* angaaer, thi selv naar de beholdt den *Mynsterske* Frihed til *aabenbar* at modsige sig selv paa *Prækestolen* og for Alteret, og Frihed til at nedrive *Alterbogen*, naar de kun tilsyneladende fulgde den, og Frihed til at lære tvertimod de symbolske *Bøger*, naar de kun **|VU:174** svor paa dem; saa kan dog hvert fornuftigt **|US:500** Menneske indsee, at det kan herefter, i *Religions-Frihedens* Dage, intet skikkeligt Menneske være bekiendt. Det Sidste derimod trøster vistnok Enkelte sig med over *Øieblikkets* Pinagtighed, men selv om det *Kirkeraad*, der nys faldt igiennem, var kommet paa *Benene*, saa vilde dog *Forventningen* vist for en lang Tid blevet skuffet, thi vel

kunde man ved et saadant *Kirkeraad* nemt drevet mig og alle Ligesindede ud, men man vilde udentvivel netop derved fundet sig nødt til strengt at holde paa det *orthodoxe Skin*.

Jeg kan derfor virkelig ikke see rettere, end at det maa være netop hvad man kalder "*de hellige*" Præster, og deriblandt endeel af *mine* Præstevenner, der holder fast paa hvert *Ord* i den gamle Præste-Eed, som de dog veed, har alt længe været død og magtesløs, og holder strengt paa hvert *Ord* i Alterbogen, som de ikke engang selv kan og vil følge strengt, og det er, hvad jeg høilig maatte laste, om det end ikke, som jeg troer, var for Øieblikket den største Hindring for Folke-Kirkens Frigiørelse.

|B:248Efterat nemlig Sognebaandet er løst, og Psalme-Friheden kan ansees for saa godt som givet, da er det *Hovedsagen*, at *Præste-Eden i aandelig* Henseende læmpes saaledes, at Præsterne derved kun forpligtes til at lære overensstemmende med den Hellige Skrift efter deres bedste Overbeviisning, og at forvalte Sacramenterne sømmelig efter deres bedste Overbeviisning om Herrens Indstiftelse. En saadan Præste-Eed vil give Regieringen al den Sikkerhed for Præste-Embedets værdige Førelse, som en Eed kan give, og dog vilde den intet Baand paalægge, som kunde besvære et veltænkende Menneskes Samvittighed, eller som kunde hindre ham fra at tale, som han troede. At jeg nu kalder *denne* Præste-Frihed den *Hoved-Frihed*, der maa gives i *Folke-Kirken*, naar Christendommen skal kunne trives deri, det er hvad mine Præstevenner, langtfra at bifalde, har ondt ved at tilgive mig, da det synes dem soleklart, at til denne Frihed trænger vi, som i det hele er vel fornøiede baade med den *Augsburgske Confession* og med den *gamle Alterbog*, i saa ubetydelig en Grad, at det neppe er værd at nævne, medens vi trænger høilig til at faae *Sognebaandet* løst for *Sognepræsternes*, ligesom det **|VU:175**er løst for *Sognefolkenes* Vedkommende, saa vi ikke behøver at *døbe* eller *confirmere*, at vie, eller at *betjene* Andre med det Hellige, end dem, vi efter vor Samvittighed tør betragte som *Medtroende*, og det er ganske rigtigt, at *denne Frihed*, som de andre Præster neppe føle synderlig Lyst eller Trang til, den kan vi i **|US:501**Længden slet ikke undvære. Min Synsmaade er imidlertid den, at for at have en reen Fod at staae paa, maae vi *først søge den* Frihed, som alle Folke-Kirkens Præster, og de *ærligste* og sandrueste *meest* trænge til, og først, naar den er vundet, lade Staten afgjøre med sig selv, om den vil unde de *strængt christe***|B:249***lige* Præster og Menigheder den Frihed, de *især* trænger til, og maa nødvendig *søge udenfor*, naar den i Folke-Kirken nægtes dem. Det staaer desuden saaledes for mig, at naar Øvrigheden og Lovgivningen først *vitterlig* har bestemt sig for en *fri Folke-Kirke*, da lade de sig let bevæge til at løse *alle* de gamle *Baand*, der forhindrer en ny *Tingenes Orden*, hvorved *fri Menigheder* træde istedenfor *Kirkesogne*, og blive istand til at

kappes om Prisen for folkelig Dannelse og Oplysnings Fremme. Det følger nemlig af sig selv, at naar man, ved at forvandle den *tvungne Stats-Kirke* til en fri *Folke-Kirke*, vil opnaae det *store Øiemed*, at beholde omtrent hele Folket *frivillig* i sin Kirke, hvor man *raader* for *Præsternes Dannelse*, har dem paa en *god Maade* paa *sin* og *Folkets Side*, og har dem under sit særdeles *Opsyn*, da gjør man sig ikke mindste Betænkelighed ved at giennemføre Friheden, saa den sætter sig selv sine lovlige Grændser. Dette skeer blandt andet derved, at naar man har løst *Sognebaandet*, da giver man ogsaa *Mindretallet* i et Kirkesogn Lov til, uden Skade for Fleertallet, at benytte *Sognekirken*, og, hvis de ingen Præst i Nærheden kan slutte sig til, da selv at holde sig en *Præst*, som har opfyldt *Statens Fordringer* til Folke-Kirkens Præster. Naar man giver *Bisperne* i den *fri Folke-Kirke* den dem uundværlige *Frihed* til at *ordinere* efter *deres* Overbeviisning, følger ogsaa til at *nægte* Ordinationen, hvor de ikke troer med god Samvittighed at kunne meddele den, da giver man ogsaa *alle Candidater*, som har naaet den bestemte Alder, Lov til at lade sig ordinere af *hvilken Biskop* i Folke-Kirken de dertil kan formaae, og da er jeg vis paa, at, idetmindste i *Danmark*, vil baade *Folket* i langsommelig Tid være vel fornøiet og *Staten* være sær|B:250deles vel tjent med sin *fri Folke-Kirke*, og at de vil have |VU:176Ære af den i samme Grad, som man sørger for en *folkelig Præste-Dannelse*, der, uden at tabe en passende Sprog-Kundskab og Bog-Lærdom af Syne, dog først og sidst er beregnet paa det *virkelige Liv* og paa den *levende Præste-Syssel*, med Ordførelsen paa Modersmaalet og med de alvorligste Ting og Tanker, som et Menneske kan hellige sine Aar og Evner.

Om alt dette var vistnok langt mere at sige og skrive, men for dem, der *ikke* sætter *Menneske-Livet*, dets fri Udvikling og |US:502fremskridende Oplysning over alt Andet, vil ingen Fremstilling være tilfredsstillende, og for Frihedens og Oplysningens Venner vil det vist være klart, at det er ikke nogen bestaaende Herlighed, jeg vil forstyrre, men er en grændseløs Forvirring, jeg vilde have afløst med en ny Tingenes Orden, der paa een Gang lod baade det *Christelige* og det *Folkelige* skee Ret, og vilde være *Almeenheden* og *Enkeltmanden* lige tjenlig, og at det kun er til fælles Fordeel for alle *fribaarne* Sjæle, jeg vilde have Levningerne af den gamle Aands-Trældom udfeiede.

|B:251 |US:503 |VU:176

Den christne Tro og den christelige Lærdom.

At “Troen og Lærdommen”, som vore *Lutherske* Skriftkloge endnu, efter gammel keiserlig og pavelig Slendrian, med meer eller mindre Herskesyge, sammenblandede, maa nu og herefter, baade for Lysets og Livets Skyld, med Flid holdes ud fra hinanden, det er vi i Læseverdenen nys blevet mindet om fra en Kant, hvorfra man mindst havde ventet det: fra en Skriftklog, der længe havde villet afløse Troen med Lærdommen¹¹, og det minder mig om, endnu engang at føre min Betænkning om denne vigtige Sag til Bogs, som jeg skal stræbe at gøre med al den Aabenhed og Tydelighed, som Sagens Vigtighed kræver, og med al den Læmpelighed, som Troens Sikkerhed tilstæder.

|VU:177 Det behøver vel nu neppe yderligere at indskærpes, men skal dog med al Fynd gientages, at, da *Tro* ligesaavel i |B:252 Forhold til *Christus*, som til enhver Anden, er en reen *Hjertesag*, nemlig *Hjertets Sikkerhed* paa, at *Jesus Christus* er den, han udgiver sig for, mener hvad han siger og baade kan og vil holde Alt hvad han lover; og da derimod den *christelige Lærdom*, ligesom enhver *menneskelig Lærdom*, er en reen *Hovedsag*, nemlig Hovedets Oplysning og Forklaring af den sande Sammenhæng mellem *Christus* og hans *Troende*; saa er den *Christne Tro* en reen *Kirkesag*, ingen *Skolesag*, og den *christelige Lærdom* en reen *Skolesag*, ingen *Kirkesag*, thi der kan og maa i Sandhed være en *fælles Menigheds-Tro*, men der kan ikke i Sandhed være og maa derfor aldrig kræves en *fælles Menigheds-Lærdom*. |US:504

Hermed er alle saakaldte *christelige Kirke-Stater* og *Stats-Kirker* og nybagte *Kirke-Forfatninger* dømte, fordi de alle, kun meer eller mindre, stile paa, giennem en stillestaaende, paatvunget *Lærdoms-Reenhed* (Orthodoxi), at beherske eller plage den *fribaarne*, af al anden Magt end *Kiærlighedens* Magt uafhængige, og ved alle verdslige, synlige og haandgribelige Midler *uberørlige Tro*, medens de alle ligeledes stile paa at forhindre den fremskridende Oplysning om den sande Sammenhæng i Aandens Verden, som ene kan avle den ægte *Lærdoms-Klarhed* og *Lærdoms-Reenhed*, som man enten falskelig tillægger sig eller barnagtig tiltroer sig at have slugt med al Viisdom i sin Pugeskole.

Denne Betragtning af *Tro* og *Lærdom*, *Kirke* og *Skole*, var i Begyndelsen af dette Aarhundrede, efter Læseverdenen at dømme, saa almindelig herskende i *Danmark*, at man skulde tænke, det aldrig kunde yppe nogen Kiv eller engang møde nogen synderlig Modsigelse, at opvise og udpege det *Christne Troes-Ord* i den *apostoliske* |B:253 *Troes-Bekiendelse* ved *Daaben*, der paa eengang unægtelig er det *gyldigste* af alle *muelige menneskelige Vidnesbyrd* om den *christne Menigheds-Tro* fra *Begyndelsen*, og drager tillige den *eneste aandelig forsvarlige Grændse* mellem *Troen* og *Lærdommen*, thi alle de, som har denne *Tro*, maa jo være glade ved den Oplysning, der henveirer alle Indvendinger mod denne *Troes*

christelige Ægthed, og alle de *Skriftkloge* maa jo være glade ved, at de, efter denne Oplysning, uden al *kirkelig Bansættelse* kan yttre sig frit om den *hel|VU:178lige Skrift*: dens Oprindelse, dens Ægthed og Fuldstændighed, dens Fortolkning og Anvendelse, og i det Hele om dens *Forhold* til *Christendommen*, og yttre sig ligesaa frit om hele den *skrevne Kirke-Historie*.

I den *Menneske-Alder*, som er forløbet, siden jeg først (1825) i "*Kirkens Gienmæle*" fremhævede den *Apostoliske Troes-Bekiendelse ved Daaben*, som det *fuldgyldige* Vidnesbyrd om den ægte, oprindelige Christen-Tro, der kan trodse alle muelige Indvendinger, er Følgen ogsaa virkelig hos os blevet den, at de *Christne* føler sig sikke paa deres *Christendoms Ægthed*, uden at lade sig forskrække af de *Skriftkloges* Indvendinger mod *Ægtheden* enten af *Sproget* om de tre himmelske Vidner eller af *Sproget* om Daaben i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn, medens de *Skriftkloge* ogsaa næsten reent har aflagt den stygge Vane at bestride lidt eller meget af den *apostoliske Troes-|US:505Bekiendelse* med lidt eller meget af den hos dem selv saameget omtvivlede og omtvistede *Apostel-Skrift*.

Naar man desuagtet, især i den seneste Tid, heftig har angrebet min Paastand om det *mundlige Guds-Ords* store *christelige* Fortrin, baade som *Lysmoder* og som *|B:254Livskilde*, fremfor den mesterligste *Beskrivelse* af *Christi* Liv og Lærdom, der, selv naar den var ligesaa tilgængelig, tydelig og sikker, som Menighedens lydelige, ved hver Daab gientagne *Troes-Bekiendelse*, dog, da den selv er *død*, umuelig kan gjøre noget Menneske aandelig *levende*, da indrømmer man dog sædvanlig, at *Troes-Bekiendelsen* ved *Daaben* hverken kunde ansees for *udledt* af *Skriften* eller maatte forandres efter den, saa man paastod kun, at jeg traadte *Skriftens Ære* for nær, opgav det *protestantiske Skrift-Princip*, hældede til *Catholicismen*, og lod ikke engang hver Tøddel af den *Augsburgske Confession* staae fuldelig ved Magt. Kun *undtagelsesviis* sigtede man mig som den, der, *trods Historiens Vidnesbyrd* om, at den saakaldte *Apostoliske Troes-Bekiendelse* var "*efterapostolisk*", opvoxet efter Kirkens Behov fra en lille hartad ukiendelig Spire, som *Skriften* beskriver, paastod hen i Veiret, at den *Apostoliske Troes-Bekiendelse* ikke blot er hvad hele Menigheden udgiver den for: et reent Udtryk af den christne Tro og et uforanderligt Vilkaar for den christelige Daab, der ene skænker *Christen-Navnet* og skaber *|VU:179Menigheden*, men at den *ordret* maa være lagt i *Apostlernes* Mund af *Herren selv*, for at de skulde lægge den i hele Menighedens Mund, som skrevet staaer hos Propheten: denne er min *Pagt* med dem, siger Herren: min Aand, som er over dig, med Ordene, som jeg har lagt i din Mund, skal ikke vige fra din Mund, eller din Sæds Mund. Denne *Grund-Indvending* maatte vistnok, hvis Magten var som Agten, ikke blot nedbryde *min Paastand* om *Troes-*

Bekiendelsen, men nedbryde *al Sikkerhed* paa Troens Enemærker, ja, den vilde bortfeie alle *Aands-* og *Ægtheds-Kiendemærker* fra den *Christne* Menighed, og under **B:255**grave al Tro baade paa *Daabens* og *Nadverens* Indstiftelse af Vorherre Christus selv, ja, undergrave selve Troen paa, at *Jesus* er *Guds* eenbaarne *Søn*, Troens og Menighedens levende Grundvold; men det kan just derfor aldrig falde mig eller nogen anden *oplyst* Christen ind, enten at tage det mindste af vor nødvendige *Paastand* tilbage, eller at ville forsvare den *levende Kirkehistorie*, som Menighedens Troes-Bekiendelse ved Daaben er, enten *med* eller *mod* den *døde Kirkehistorie* paa Papiret, endsige da *med* eller *mod* nogle enkelte *Skriveres* efterladte Papirer, hvis *Ægthed* altid er mere eller mindre **US:506***tviulsom*, og som, naar de er allervægtigst, kun betegne nogle *Enkeltmænds* Tankegang, Erfaring og Oplysning, der slet intet veier imod hele *Menighedens Vidnesbyrd*, og har egentlig slet ikke hjemme i *Troens*, men kun i *Lærdommens* og *Læseverdenens Historie*. Om det nemlig endog, efter Sagens Beskaffenhed, var mueligt, ved Hjælp af *Apostel-Skriften* og den *skrevne Kirkehistorie*, at giendrive alle Indvendinger imod den apostoliske Troes-Bekiendelses christelige *Ægthed*, som den uforanderlige og uforbederlige *Troes-Regel* for den hele Menighed, saa maatte vi dog aldrig lægge Vægt derpaa, som om det var *derved*, at Menigheds-Vidnesbyrdet blev *troværdigt*, thi da lagde vi atter vor *egen Lærdom* til Grund for **Menighedens Tro**, og det er, efter Skriften, vel at høre Herrens Ord, men ikke gjøre derefter, og, som Daaren, at bygge paa *Sand*, istedenfor paa *Klippegrund*.

Som Lysets ægte Børn, der immer skinne som himmelske Smaalys i Verden og saaledes gjøre Lysets Gierninger, vil og skal vi vist nok, efter Evne, ved Leilighed vise, hvor langt det er fra, at enten *Apostel-Skriften* eller i **B:256**det hele den *skrevne Kirke-Historie*, *rigtig* betragtet og forstaaet, skulde modsige eller svække Menig**VU:180**hedens levende Vidnesbyrd, og derhos vise, hvilke usle *Papirs-Lapper* det er, man har stillet op *mod* dette eenstemmige *Menigheds-Vidnesbyrd* ved Daaben, der er som Verdens-Havets Brusen; men hverken maae vi dog lidt eller meget *bygge* Menigheds-Troen paa slige Oplysninger, eller paa noget Andet end *Herren* selv og hans *Menighed*. Ligesaalidt kan vi, ved Daaben og Nadveren, og i Betragtningen af Menighedens Forhold dertil, adskille hvad Gud har sammenføiet, kan hverken skille *Forsagelsen* fra *Troes-Bekiendelsen*, som kun forenede udgiør *Daabs-Pagten*, eller skille *Daabs-Pagten* fra *Daabs-Seiglet*, eller i noget af Herrens Munds-Ord til os skille *Livet* fra *Lyset*, der er eet i hans Ord, som i ham selv, skiondt det følger af sig selv, at *Livs-Siden* er meget dunklere end *Lys-Siden*, saa at Mange, der finder det *indlysende* hvad vi paastaaer om den *apostoliske Troes-Bekiendelse* ved Daaben, som Herrens og Menighedens sammensmeltede

Vidnesbyrd om den eneste ægte, uforanderlige Christen-Tro, vil kalde det en *mørk Tale* hvad vi tilføie, at dette *Vidnesbyrd af Guddoms-Manden*, ved at være ligesaa *guddommeligt*, som det er *menneskeligt*, maa være ligesaa *oplivende*, som det er *oplysende*, maa ligesaavel indeholde den christelige *Livs-Kraft* som den christelige *Lys-Grund* i sig, kort sagt, maa føre den samme *Troens Aand* med sig, som ene [US:507](#) kan og skal kiendes paa det *Troens Ord* af Herrens egen Mund, hvormed den i *Kiødet* til os komne *Jesus Christus* ligesaavel skal *bekiendes* af Herrens Aand, som af hans Menighed.

Vist nok skal og vil vi, som *Guds-Riges* Skriftkloge, bruge hele Forraaden af “Gammelt og Nyt”, som vi [B:257](#) nu er eller efterhaanden bliver betroede, til, saavidt mueligt, at oplyse *Livs-Siden* af *Guds-Ordet til os*, baade ved Daaben og Nadveren, men da al vor aandelige Oplysning om *Guds-Ordets Livs-Kraft*, som er *Guds-Aanden* selv, og om *Guds-Livets* Avling, Fødsel og Opvæxt hos Menigheden, som er den *Helligaands Virkning*, men *Herrens egen Gierning*, kun kan være en *billedlig* Oplysning, saa *Guds-Livet* og *Guds-Ordet* speiler sig i *Menneske-Livet* og *Menneske-Ordet*, skabte i *Guds Billede*, og da denne Oplysning kun hernede kan være og voxe stykkeviis hos os alle og er langt fra at være lige [IVU:181](#) tilgængelig eller modtagelig i alle *Livs-Stillinger* og paa alle *Trin* af *Himmel-Stigen*, saa maae vi heller aldrig bygge *Menigheds-Troen* eller *Guds Børns Haab*, *Herligheds-Haabet*, paa *vore* Oplysninger, men maa lægge *Menigheden Troes-Ordet i Troes-Bekiendelsen* og *Haabs-Ordet i Fadervor* paa *Hjerte*, som *Guds-Ordet* med tilsvarende *Liv* og *Lys*, der staaer langt over *vore* *Beviser*, men vil bevise sig selv for hele *Menigheden* og for enhver af os i den, efter den apostoliske *Forsikkring*, at naar *det Ord*, som vi har hørt fra *Begyndelsen*, bliver i os, da har vi *Herren* med os i *Aanden*, som selv baade *kraftig* og *kiærlig* vil bevise sin *virkelige Nærværelse*, som han i *Nadveren* ved *Guds-Ordet* til os alle *levende* og *klarlig* udtrykker den.

Denne *Omsorg* for, at *Menigheden* dog endelig maa lære at søge sit *christelige Liv* og *Lys* med *Aand* alene hos vor *Vorherre Jesus Christus*, og det ikke paa *anden Haand*, giennem *Aanden* og os, men fra første *Haand*, i *Herrens egen Munds Ord* til os *Alle*, hvor *Aanden* er *Tilgiften*, *Tolken* og *Pantet*, og hvorved vi, som *Apostelen* skriver, kan *synes* *overflødige*, skjøndt vi, som *Ordets* [B:258](#) *Tjenere* og *Aandens Tunger*, nødvendig hører med til *Huusholdningen*, denne *Omsorg* er det, som har *forhindret* mig fra at skrive en *Kirke-Historie* efter den ny *Stiil*, som dog *igrunden* er den *ældgamle*, en *Kirke-Historie* nemlig, som den, man kan see, har *svævet* i *Aanden* for gamle *Irenæus*, og som vel endnu kun kan skrives meget *ufuldstændig* og *ufuldkommen*, men maa dog nu med det første *begyndes* for at *soelrette* den *christelige Tankegang* i hele den

menneskelige Syns-Kreds, og kunde allerede gjøre en god Tjeneste til Oplysning af Menigheds-[|US:508](#)Livet og dets Forhold til Guds-Livet i Herren som *Enkeltmand*, og til hans Indstiftelser, som hans guddommelige *Efter-Mæle*, der skaber hans *Efter-Ligning* hos Menigheden; men den mislige Stilling baade til Herren og Aanden, til Ordet og Sacramenterne, og især til Verden og den verdslige Magt, hvori jeg forefandt Menigheden, og den mislige Stilling til Menigheden og til Verdens-Magten, hvori jeg fandt mig selv som Guds-Ordets Tjener, den har ikke blot gjort mange Omsvøb og Læmpninger nødvendige, men har ogsaa, mig selv ubevidst, frembragt saameget Urede i min Virksomhed, at det vistnok let, især hos dem *udenfor*, kunde faae Udseende af, at jeg dog heelt eller halvt vilde have Menigheds-Troen bygget paa mine Forudsætninger, Giætninger og Oplysninger om Guds-[|VU:182](#)Ordet til os og om Herrens Gierninger midt iblandt os, istedenfor paa *Herren selv* med hans *kiendelige Ord* og selvstændige *Kiendsgjerninger*.

Dette skal jeg stræbe nærmere at oplyse, ved et Fingerpeg paa min Stilling 1825, da der først gik Lys op for mig over Guds-Ordet til os ved Daaben og Nadveren, og da først og sidst over den *apostoliske Troes-Bekendelse* ved *Daaben*, som Herrens og Menighedens fælles guddommelige og menneskelige Vidnesbyrd om den urokkelige [|B:259](#)og uforanderlige Christen-Tro, som *uimodsigelig* er *Troes-Regelen* for alle *christne* Slægter.

Jeg stod nemlig dengang, som Capellan ved *Frelzers-Kirken paa Christianshavn*, som en eenlig Fugl midt i den lukkede og laasede *Stats-Kirke*, der *indad* var saa aldeles opløst, at Professorerne lærde og Præsterne *prækede, døbde, confirmerede* og tog til Alters, som de lystede, medens *Bibelen* og *Luthers Catechismus* baade i Kirke og Skole enten kun nævnedes i Forbigaaende eller betragtedes og behandledes som verdsligt Arvegods, man kunde gjøre af og gjøre med hvad man vilde, saa jeg maatte med Myndighed, paa eget Ansvar, *indføre* Luthers Catechismus i de Skoler, der var mig underlagte; og jeg maatte rive ned paa de stakkels Skolebørn, fordi man havde lært dem, at "*Guds Ord*" var naturligviis et Ord om Gud. Selv dette kunde snart have kommet mig dyrt at staae, thi kun med Nød og neppe, og først efter *syv Aars* taalmodige Forventning, var det som en stor Naade tilstædt mig i en Udkant af Hovedstaden at *lære* og *prædike* overensstemmende med *Stats-Kirkens* egne *Symbolske* Bøger, og at forrette *Daab*, *Confirmation* og *Altergang* efter *Stats-Kirkens* egen forordnede *Alterbog*, i det Haab, at jeg dog kunde og vilde holde Fred med de *Præster*, som gjorde det modsatte. Det maa jeg jo vel kalde en *mislig* Stilling, og de stak[|US:509](#)kels *adsprede* Guds Børn i Landet, de skulde ikke blot, som jeg, holde Fred med deres Sognepræster, hvor uchristelig de saa end udtrykte sig, men nøies med *Herrens Sacramenter*, som de vilde forvalte dem, og lade deres

Børn gaae i Skole og gaae til Præsten, om end deres Christen-Tro paa begge Sider blev bestridt og bespottet, og naar *Almuesmænd* enten standhaftig vægrede sig, eller endog blot holdt gudelige Forsam|**B:260**linger, hvor de læste *Bibelen* som Gudsord paa deres egen Haand, og sang *christelige Psalmer*, da blev de mulcterede og, naar det ikke hjalp, sat i Tugthuset.

|**VU:183**Denne Stilling var aabenbar *utaalelig* og maatte jo, hvis der ikke snart var skeet en Vending, have gjort hele Christen-Levningen hos os til et Bytte for *Baptisterne*, som stod for Døren; men forsaa vidt var dog Vendingen begyndt, at jeg, ved *Kirke-Lysets* Skin, saae, at jeg kunde, og følte, at jeg i *Nødsfald* vilde stille mig i Spidsen for en *Udtrædelse* af Stats-Kirken, skøndt Straffen derfor nu var forandret fra *Landsforviisning* til den i mine Øine langt haardere af *Fængsel* paa Livstid.

I *Læseverdenen* herskede ovenikøbet en *Ligegyldighed* og et *Dødsstille*, hvorpaa jeg endnu tænker tilbage med Gru, saa at ikke engang det "*Theologiske Maanedsskrift*", som jeg, med *Rudelbach* og *Lindberg*, havde begyndt at udgive og stræbde at gjøre saa *aandelig udæskende*, som muelig, syntes at skulle frembringe mindste aaben Bevægelse.

Under disse Omstændigheder udkom Professor *Clausens* bekjendte Værk om "*Catholicisme og Protestantisme*", hvori Herrens ubesmittede Undfangelse sattes ved Siden ad *Marias*, og hele den *kirkehistoriske* Christendom henførdes til *Catholicismen*, som fremmed for den "*Protestantiske Kirke*", hvor Staven brødes over alle de *Stats-Kirker*, som hvilede paa *Symbolske Bøger*, og hvor det endelig foresloges, at afskaffe *Daabs-Pagten*, og at *udelukke* alle dem fra *Præste-Stilling* i Stats-Kirken, som ei vilde afsværge enhver anden christelig Kundskabs-Kilde end *Bibelen*, der dog med det samme erklæredes for aabenbar *selvmodsigende*.

|**B:261**Dette var jo en aaben *Krigs-Erklæring* mod vor *Lutherske Stats-Kirke* og derhos mod hele den *kirkehistoriske* *Christendom*, og dog syntes selv denne *Krigs-Erklæring*, af den anseeligste *Præste-Lærer* ved vor *eneste* Høiskole, slet ikke at skulle vække mindste Forbauselse eller fremkalde mindste Forandring i vor fortvivlede Stilling, som var den *Lutherske Stats-Kirkes* eneste |**US:510**Tilhængere i Landet, og skulde holdes indespærrede i den til at udryddes eller udelukkes af den som Oprørere.

At jeg nu greb denne gunstige Leilighed til i et "*Kirkens Gienmæle*" at gjøre det soleklart, ikke alene, at vor *Lutherske Stats-Kirke* var blevet aabenbar *selvmodsigende*, men at det var en himmelraabende Synd, hvis den verdslige Øvrighed vilde holde os *Lutheraner* indspærrede i den nu kun saakaldte *Lutherske Stats-|VU:184*Kirke, hvor *Præste-Dannelsen* erklærede sig selv for Anti-luthersk, det havde været en saa følgelig Sag, at selv i det uhyre fredelige Danmark vilde det til enhver **anden** Tid være fundet

nødvendigt og have sat Øvrigheden i en vis Bevægelse; men til al Lykke for vor dengang mageløs *stillestaaende* og for al *aandelig* Frihed aldeles *ufølsomme* Regiering, fik jeg isinde at slaae to Fluer med eet Smæk, og slog da, som sædvanlig, feil ad dem begge. Det var nemlig min vitterlige Hensigt med *det* “Kirkens Gienmæle”, som ikke blot, efter vore smaalige Forhold, gjorde en umaadelig Opsigt, men er i vor lille Kirkehistorie blevet en uforglemmelig Mærkværdighed, at *nøde Regieringen* til enten aabent at erklære sig for os *gamle Lutheranere*, eller give os Lov til at frelse os med Flugten fra vore ubarmhjertige Modstandere, saa vor *Stilling* dog paa en eller anden Maade kunde blive taalelig, men med det samme vilde jeg *afnøde Rationalisterne* den aandelige Kamp paa *reent chri***B:262***stelige* Enemærker, som de aabenbar skyede. Medens derfor *Bogen* i sin Heelhed var stilet mod den *nybagte Christendom*, der, som en *Protest* mod den *oprindelige*, eneste ægte Christendom, selv fralagde sig det eneste tilsyneladende christelige, den havde, nemlig det misbrugte *Navn*, saa stiledede derimod Slutningen og *Fortalen* paa et *statskirkeligt* Dommedags-Slag, der enten maatte knuse *Statskirken* selv eller dens *Modstandere*. Det *Sidste* mislykkedes, som man veed, saa fuldstændig, at Regieringen fandt, den godt kunde sidde stille, naar kun vedkommende *Præstelærer juridisk* fralagde sig den *kirkelige* Sigtelse som **ærerørige** Beskyldninger, og da jeg fandt, at hverken kunde jeg *christelig* forsvare at føre en *statskirkelig* Kiætter-Proces, ikke heller kunde jeg lade mig dømme som *Injuriant* for min *statskirkelige* Nidkiærhed og dog blive staaende i den *Statskirkes* Tjeneste, der gav sine bedste Venner til Priis for sine aabenbare Fiender, saa fandt jeg ingen anden Udvei end at *opgive* det *juridiske Forsvar* og med det samme *nedlægge* mit *Embede* i Stats-Kirken. Min Hoved-Hensigt med Kirkens Gienmæle, at afnøde Rationalisterne en aandelig Kamp om *Christen-Navnet*, hvormed de skuffede *Stats-Kirken*, syndes ogsaa at **US:511**skulle ganske forfeiles, da man lige saalidt aandelig optog Stridshandsken, der var kastet i Kirkens Gienmæle, som den, især *Rudelbach* paa den gamle Valplads kastede i “Theologisk Maanedes-Skrift”, og det var intet Under, thi vel **VU:185**er Oplysningen om *Vidnesbyrdet* ved *Daaben* et mageløst *Forsvars-Vaaben*, som det *Troens-Skjold*, hvormed vi kan udslukke alle den Ondes gloende Pile, men det er slet *intet Angrebs-Vaaben*, og et saadant har i det hele “*Fredens Evangelium*” slet ikke, da det kun kan bruge “Aandens Sværd” **B:263**til *Forsvar i Forsagelsens* “pak dig, Satan!” og maa derfor altid kunne sige med Sandhed: “jeg er *fredsommelig*, men saasnart jeg *taler*, bestrider de mig uforskyldt”. Til denne Erkiendelse af Christi Evangeliums ægte *Fredsommelighed* og fuldkomne *Ustridbarhed*, holdt det vistnok vanskeligt at komme midt i en *Stats-Kirke*, der havde reist sig paa Strid, og havde nu hardtad

ganske lukket sig for *Evangeliet*, uden engang at ville tillade det at søge Husly *derudenfor*; men derfor var det lige galt at ville omskabe *Troens Skjold* til et *Lovens Sværd* i *Stats-Kirkens* Haand, og den er endnu ikke forvundet, den Ulæmpe, som fulgde af at bruge den Apostoliske Troes-Bekiendelse som en *Troens Lov*, alle de, der vilde taales i vor *Lutherske Stats-Kirke*, skulde underkaste sig. Selv er jeg vel for længe siden kommet bort derfra, og forlanger nu slet ikke mere Raaderum for *Arilds-Troen* i *Folke-Kirken*, end jeg vil unde alle muelige Slags *Christendom*, og vil, naar man selv finder vor uundværlige Frihed utaalelig, overlade Modstanderne hele *Stats-Kirken* og Valpladsen; men mine Præste-Venner vil næsten Alle, mere eller mindre, have *Troes-Bekiendelsen* og *Sakrament-Forvaltningen* derefter gjort til en *verdslig Troes-Lov* i *Stats-Kirken*, hvorved baade *Freden*, *Friheden* og *Oplysningen*, som vi gammeldags Christne selv allermest trænger til, vilde blive aldeles umuelige.

Dette er Grunden, hvorfor jeg og den virkelige *Lære-Frihed*, uden hvilken *Troes-Friheden* aldrig kan bestaae, har faaet baade *Præste-Partiet* og **Professor-Partiet** imod os, thi naar *Professor-Partiet* kun turde troe, det var ærlig meent med den baade *dogmatiske* og *liturgiske Frihed* i Folkekirken, som jeg kæmper for, da **|B:264** maatte og vilde det, om end *nødig*, saa dog *sikkert*, gjøre fælles Sag med mig i dette Stykke; men nu, da *Professor-Partiet* med Rette anseer det saakaldte *grundtvigske* Parties Forslag om en blot dogmatisk og ministeriel Frihed for en *Fælde*, nu vælger det heller paa en Maade at faae *Stats-Kirken* med sine *Lære-Forskrifter* gienoprettet, i det *Haab*, ved Menigmands **|US:512|VU:186** Hjelp at faae *Lovgivningen* i deres Haand, saa *Præste-Partiet* nødes til at underkaste sig, og de gienstridige *Grundtvigianere*, hvis Tal, de tænker, vil være ubetydeligt, nødes til at benytte sig af den borgerlige Religions-Frihed, og træde i Hr. Grunnets og Peder Pedersens og Andres langt mere latterlige end frygtelige Fodspor.

Vistnok vil baade *Præste-Partiet* og *Professor-Partiet*, ved at drive *Friheden* og mig ud, narre sig selv, thi ingen af dem kan, hvor der er borgerlig Religions-Frihed, bestaae uden ved *Frihed*, saa at, naar først Friheden og jeg er *udelukt*, da har *Søren Kierkegaards* Gienfærd, hvor haanlig de end rympe Næse ad det, deres Liv i sin Lomme, og vil neppe, selv i det taalmodige Danmark, ret længe lade dem vente paa Præmien for den "officielle Christendom" og de "leiede Sandheds-Vidner"; men de kan derfor godt, især hos os, sørgelig forvirre Tankegangen om Tro og Lærdom, adsplitte Folket og, om ikke forhindre, saa dog besvære og forsinke den folkelige og christelige Oplysning, der, for at blive *frugtbar*, maa baade holde *Fred* og holde *Skridt*.

Denne gæstmilde og paa begge Sider fri *Vexel-Virkning* mellem *Christendommen* og *Verdens-Folkene*, som

Christendommens rene og milde *Menneskelighed* gjør *muelig*, og som Christendommens *verdslige Armod* gjør *uundværlig* til dens Blomstring og Frugt|**B:265**barhed, den er det, som vor eneste grundchristelige “*Seer*” *Johannes* i Aabenbaringen har spaaet om, pegende paa “*Kvinden*” i Soldragt med Maanen under Fod og med Himmeltegn-Krandsen paa sit Hoved, hun, som paa *Ørne-Vinger* maatte flygte fra Ild-Dragen til *Ørken*, hvor hun ved Guds Forsyn skulde finde *Herberg* og finde *Næring* i halvtredie Tidsrum. Dette er nemlig Folke-*Kirkernes* Tid i *Hedenskabet*, og Kirke-Historien lærer os, at lige siden *Jerusalems Forstyrrelse* har dette *Giæsteri-Billede* ganske rigtig foresvævet de saakaldte Tilsynsmænd, Visere og Ledere i Christenheden, men hvor dunkel og forvirret Betragtningen har været, derom gaaer Syn for Sagn ei blot i den store *Kirke-Stat*, men i alle baade store og smaa *Stats-Kirker*, hvor den landflygtige Dronning kun, som andre Fanger, fik *frit Herberg* i et mere eller mindre strængt *Fængsel*, og blev afspist med tomme |**VU:187**Høfligheder og med *Steen* for *Brød*, saa hun maatte hvad man kalder “leve af Luften”, men igunden leve af det “skjulte Manna”, som hun i “*Guds-Ordet* af Herrens egen Mund” førde med sig. Der var imidlertid hos ethvert Hedning-Folk, som Dronningen fra Davids Stad giæstede, en kortere eller |**US:513**længere *Fritid*, da det undtes Dronningen at tage *Herberg*, hvor det var hende beredt af Gud, og at ernæres af dem, som satte deres *Ære* og fandt deres Glæde deri, og denne Dronnings *Fritid* var i *Danmark* usædvanlig lang, vel lidt over to Aarhundreder lang, fra *Ansgars* til Biskop *Vilhelms* Dage, saa at, er Folket nogensteds villigt til at staae paa en giæstmild, fri og venlig Fod med Dronningen, som er *Christi Evangelium*, da maa det være hos os. Dette Indtryk har Kirkens og Danmarks Historie gjort paa mig fra Begyndelsen, og hvor *æventyrlig* min Forestilling end længe var |**B:266**om det fri og venlige, fredelige Forhold mellem *Dansk* og *Christeligt*, saa var dog den fri Vexelvirkning mit *Ønske* og mit *Haab*.

Efterat det imidlertid er gaaet op for mig, at Christendommen, for at løse sin *menneskelige* Opgave, trænger ligesaa meget til *Mennesket*, som Mennesket til *Christendommen*, saa bliver det mig daglig klarere, at *Christi Evangelium* kun paa een af to Maader kan paany indtræde i fri Vexelvirkning med Folket, enten ved at *vinde Friheden* indeni *Folke-Kirken*, eller ved at *søge Friheden* derudenfor, og jeg har nylig udviklet, at skøndt *Friheden* udenfor kan tænkes langt fuldere, saa vilde dog den mere indskrænkede *Frihed* indenfor baade være langt *sikkrere* og den *fri* Vexelvirkning med Folket langt gavnligere paa begge Sider, og nu tager jeg ikke i Betænkning at sige reent ud, at denne fri Vexelvirkning kun kan være *fredelig* og *gavnlig* paa begge Sider, naar *enten* *Friheden* vindes inden i den Kirke, “som Staten understøtter” *eller* denne Kirke aldeles ophæves, og at selv i sidste Tilfælde turde jeg hverken

spaae Dronningen fra Østen det gode Herberg og den rigelige Næring, som hun trænger til for at vise sig i hele sin Skønhed og Elskværdighed, eller spaae Danmarks Folk og Rige den Guds Velsignelse, hvormed Dronningens Herberg og Næring i Ørken kongelig betales af Ham, der end ikke tager et Bæger koldt Vand til en af sine ringeste Tjenere uforskyldt.

Saalænge vi nemlig, hvad længe har været vor Skade, kun tænker alvorlig paa, hvad *Christendommen* er i sit eget rene *Begreb* og i en *fuldkommen* Menigheds, da finde vi naturligviis, at ingen **|VU:188**af dem trænger til *Verden*, og at, skjøndt *Verden* trænger høit til dem, er der dog *ikke* paa *Fred* at tænke, men kun paa aaben Feide, til den af **|B:267**giørende Seier er vundet og *Verden* ligger paa sine Gierninger, men jo mere vi, uden at glemme enten *Herren* og *Aanden* eller *Fuldkommenheden*, dog hæfte et **|US:514**indtrængende Blik paa *Menigheden* og det *virkelige Christenliv*, som i *Bekiendelsen*, *Forkyndelsen* og *Lovsangen* er ført i *Verden*, og da overveier, hvorledes *Menigheden*, som den nu er, kan levende opfatte sit Kald og med levende Fremskridt nærme sig den *Fuldkommenhed*, hvorfra den endnu er *langt tilbage*, men hvortil der dog virkelig maa naaes, før “alt er beredt” til Guds Søns Bryllup, saa *Sandheds-Aanden* kan forklare eller klarlig herliggiøre Ham paa Jorden, da faaer vi et ganske andet Syn for den *ufuldkomne* og *ufuldvoxne* Menigheds Forhold til *Verdens-Folkene* og deres Gudsdyrkelse, saa at ogsaa med dem skal *Menigheden*, saavidt det staaer til den, holde *Fred*, og, som Hedning-Apostelen, stræbe at være alt for Alle, for at vinde Nogle. Hermed stemmer det da ogsaa klarlig overeens, at *hverken* adskilles *Menigheden* ved sin **Daabs-Pagt** fiendlig fra noget Menneske eller noget Folk, eller fra nogen *menneskelig* eller *folkelig* Indretning i hele *Verden*, men kun fra *Fanden* med alt hvad der aabenlyst hører *ham* til, ikke heller finde vi i Apostel-Skriften mindste Spor til, at Herren vilde have sin *Menighed* skarpt og fiendlig adskilt fra den Folke-Kirke, i hvis Midte den fødtes; thi han forudsætter tvertimod, at *Menigheden* forblev i *Synagogen* indtil den eller dog dens “Vise og Skriftkloge” hudstrøges deri og *udelukdes* deraf. Det Samme giælder da ogsaa om den *Danske Folke-Kirke*, naar den fik ligesaa *fri* en Indretning, som den Jødiske Synagoge havde i Herrens og Apostlernes Dage, som vil være Tilfældet, naar *Apostel-Skriften* med *fri* Fortolkning er **|B:268**den eneste *Kirkelov*, og da vilde den Christne Menigheds Stilling ogsaa igrunnen være friere *derinde* end *derudenfor*.

Saameget om *Freden*, og vi veed, at da det var ude med *Synagogen*, da var det ogsaa omtrent forbi med *Apostlernes* folkelige Indflydelse, saa den Ebraiske *Menighed* havde i Hjemmet kun *Martyr-Døden* ivente.

Vende vi os nu til *Friheden*, da har Vorherre vistnok saa godt som mueligt sørget for den, ved at give os den sande *Friheds-Aand*

til *Læremester*, og give os **Menigheds-Troen** og *Bekiendel*|**VU:189***sen* til *Sandheds-Aandens* Prøvesteen, saa at naar man var *fuldkommen* christelig paa begge Sider, da vilde alt være i sin Orden, men saa var ogsaa Herrens Manddoms-Alder, i *Eenheden* af Guds Søns *Tro* og *Erkiendelse*, opnaaet og Lærerne var da igrunden overflødige. Nu derimod, da vi er saa langt fra Fuldkommenheden, at vi nys har opdaget *Herrens Ind*|**US:515***retning*, og tvistes endnu om dens Rigtighed, nu kan vi slet ikke tænke os en *fritstaaende* Menighed, som *legemlig* havde sine *Lærere* ganske i sin Magt, og en *fritstaaende* Lærestand, som *aandelig* havde *Menigheden* i sin Magt, uden at de, netop fordi Ingen af dem havde den christelige *Fuldkommenhed*, vilde kræve den af *hinanden*, saa den *ikke apostoliske Menighed* vilde kræve en *Lærestand*, der baade levede, lærde og *leed* aldeles *apostolisk*, og den *ikke apostoliske Lærestand* vilde kræve en *apostolisk* Menighed, der holdt ligesaa fast ved *deres*, som ved *Herrens* egen Lærdom, og saaledes vilde Lærdommen snart blive *stillestaaende* og *Menigheds-Troen* blive *lænkebunden* dertil, saa Friheden forsvandt og Livskraften fortæredes ligesaavel der, som i *Stats-Kirkerne*.

|B:269 Derfor troer jeg, Vorherre vil skaffe os en *fri Folke-Kirke*, hvori baade Herrens og Landets *Folk*, baade *Menigheds-Troen* og Skrift-Klogskaben, og alt hvad der har nogen *aandelig* og hjertelig Ret, kan komme til sin Ret, og hvor ogsaa *Urettens Hemmelighed* kan aabenbares som den maa, førend "Christus og Belial" klarlig kan skilles ad i modsatte Leire til Ragnarøks-Kampen, som ogsaa er forudsagt og skal krones med *Sandhedens* soleklare Seier. At en saadan *fri Folke-Kirke* ganske rigtig aldrig har været til, siden de *Christne* bansattes og udeluktes af *Synagogen*, det behøver man ikke at fortælle mig, og at den vil være et mageløst **Underværk**, som selv de fleste Discipler ei vil *troe* Mueligheden af, før de *seer* det, det har jeg længe tænkt; men derfor er det dog ikke mindre rimeligt i mine Øine, at Herren i alle Maader vil have sin Menighed til at være i *denne Verden*, *ligesom* han var, og at den store *Pindsefest* for *Menigheden* maa komme i sin Fylde igrunden under samme Forhold, som den kom for *Apostlerne*.

Seer vi endelig paa *Danmarks Riges Grundlov*, da kan vi finde, at den *Menigheds-Frihed*, som Talen er om, svarer ganske til den *Frihed* under Statens *Tilsyn*, som er tilsagt *Commu*|**VU:190***nerne*, saa den maa findes aldeles i sin Orden, *naar* man indseer, at *Menigheds-Forholdet* er, i *aandelig* og hjertelig Forstand, aldeles *communalt* og maa ordnes med *Frihed*, naar det skal være gavnligt og glædeligt, men kan, som et Troes- og Tillids-Forhold umuelig ordnes *sogneviis*.

Det er Prof. *H. N. Clausens* Skrift om det “*Evangeliske Kirkeliv*” jeg har for Øie, og trods den *sørgelige* Bitterhed mod alt hvad der paa mindste Maade kan kaldes mit, og den *latterlige* Blindhed for hele min Virksomhed i *Guds-Ordets* Tjeneste, maa jeg kalde Skriftet et godt Varsel baade for Professorens og for Christendommens Fremtid.

|B:270 |US:516 |VU:190

Menneske-Historien og Bibel-Historien hos Jøderne og de Christne.

“*Ord gaaer, mens Skrift staaer*”, det er et af vore gode Ordsprog, som vist nok kan betyde, at i Spørgsmaal om “Mit og Dit” er *Skrift* langt anderledes *lovfast* end det mundlige Ord, men som dog i en langt dybere Betydning fastsætter Forholdet mellem “Ord og Skrift”, som det “*Gaaende*” med *Livs-Røre*, og det “*Staaende*” med Døds-Stille; thi naar man en Tidlang har indbildt sig, at *Skriften* hardtad gjorde *Talen* overflødig, eller at dog det mundlige Ord, for at være forsvarligt, paa det Strængeste maatte rette sig efter en Bog, da havde det aabenbar sin Grund i en ligesaa latterlig, som sørgelig Miskiendelse af *Menneskelivet* i det Hele, der netop ved det *mundlige Ord* hæver sig over det *Umælende*, ligesom det da ogsaa er indlysende, at havde Mennesket ikke først havt *Mund* til at *tale med*, da skulde han til Verdens Ende nok baret sig for at faae Pen til at *skrive* med.

Saasnaart derfor Mennesket vaagner til Bevidsthed, som den eneste Skabning paa Jorden i Skaberens Billede, den **|B:271**Eneste, der kan *tale om og med* sin guddommelige *Skaber*, da falder det ham aldrig ind at forgude nogen *Bogstav-Skrift*, der, naar den er allerbedst, dog kun er et dødt Tegn og en tom Skygge af det *levende Ord*, som maa findes hos *Læseren* selv, naar han skal kunne forstaae Skriften eller have mindste Gavn deraf.

Naar man imidlertid ved et Ord med “*Aand og Liv*” er sat istand til at læse og forstaae, da kan man unægtelig have saare megen baade **|VU:191**Nytte og Nydelse af gode Bøger, og da især af gode *Historie-Bøger*, som netop, fordi de ere døde Ting, kan trodse Døden og kan være baade de varigste og sikreste Mindesmærker om *Menneske-Livet* i den *forbigangne* Tid. Derfor har ogsaa den samme Herre, som ved *Daaben* og *Nadveren* taler **|US:517**det evige *Livs-Ord* og det himmelske *Lys-Ord* til alle Slægter, og som ved sin *Aand* vil sørge for, at der altid er “*levende Røster*” til at udraabe og bevidne, udbrede og udtyde dette hans *Evangelium*, den samme Herre, som var “*førend Abraham*”, har ogsaa ved sin *Aand* begavet os med to mageløse Bøger, som er hele Christenheden bekiendte

under Navn af det *Gamle* og det *Ny Testamente*, og som især ved deres *historiske* og *prophetiske* Indhold kaster *Lys for os* baade over *Fortid* og *Fremtid*.

Herved har nu Vorherre unægtelig givet tilkiende, at han vilde have baade *Bog-Læsning* og *Bog-Lærdom* eller *Skrift-Klogskab* hos sit Folk paa Jorden, og i den *ny* Christenhed er *Bog-Lærdommen* og *Skrift-Klogskaben* blevet baade nødvendigere og vanskeligere, fordi vor hellige Skrifts *Grund-Sprog* baade er fremmede for os og hører til de saagodtsom “døde Sprog”, der ikke mere tales af noget Folk, saa man med Møie maa *stave* sig til **|B:272**dem og kan kun ved et *Pindse-Jærtegn* faae dem saameget i sin Magt, som man enten har sit Modersmaal, eller kan dog tænkes at faae et andet “*levende Sprog*”.

Under disse Omstændigheder er det vist nok intet Under, at Guds-Folket, den Christne Menighed, hos os hidtil ikke nær har havt al det Gavn af den *Hellige Skrift*, som den er skabt og skikket til at yde, men vel maa det synes sært, at *vore* Skriftkloge har kunnet falde i den samme Snare, som *Jøderne*, der randsagede *Skrifterne*, som om de deri kunde og skulde finde et *evigt Liv*, thi ikke blot lastede Vorherre *Jesus Christus* det strængelig hos *Jødernes* Skriftkloge, at de, istedenfor af Skrifternes Vidnesbyrd at lade sig drive til *ham*, som har **Livet** at meddele, vilde med Skrifterne gjøre ham overflødig, men *vore* Skriftkloge havde heller ikke den Fristelse til at forgude deres egen yderst tarvelige *Skriftkundskab*, som *Jødernes* Skriftkloge, der havde samme *Modersmaal* som *Moses* og *Propheterne*, og kunde derfor let indbilde sig, at Skriften for *dem* var baade et *levende* og *klart* Guds-Ord. Vi veed imidlertid, at *vore* Skriftkloge baade, trods Herrens strænge Advarsel, har tilegnet **|VU:192**sig de jødiske Skriftkloges Indbildning, og har for en stor Deel saaledes forhærdet sig deri, at de udraabe *Aandens* og *Menighedens* nødvendige *Gienmæle* derimod for en *Bespottelse* af den *Hellige Skrift*, uagtet vort *Gienmæle* langtfra at modsige *Skriften* stemmer klarlig overeens dermed, og revser kun de Skriftkloge, der vil sætte *sig selv*, deres *eget Ord* og deres *egen Skrift* istedenfor *Guds-Ordet* og den *Hellige Skrift*, eller dog stille sig selv imellem dem og Menigheden, hvorved de endnu langt klarere **|US:518**end *Jødernes* Skriftkloge bemægtige sig, som Herren sagde, **|B:273**“*Kundskabs-Nøglen*”, og kommer dog ikke engang selv ind, men spærre kun Veien for dem, som vil ind.

Dette gælder imidlertid kun om de saakaldte rationalistiske eller aabenbar *vantro*e Skriftkloge, der ingenlunde vil have den hellige Skrift, men deres egne *Omskrivninger* troede eller dog tage for gyldige til at bestride den *Christne Tro*, thi Morten *Luther* og de *troende* Skriftkloge af hans Skole, de paastod vel ogsaa, at *Troen* paa *Skriften*, som i *Livet* maatte blive en *Tro* paa de *Skriftkloge*, var en *Saligheds-Sag*, og at de baade kunde og skulde udlede og bevise

den *Christne Tro* af *Skriften*, men ved bestandig at *forudsætte* som en afgjort Sag, at den *Christne Tro*, der skulde udledes og bevises af *Skriften*, var den selvsamme oprindelige *Christen-Tro*, som vi ved *Daaben* bekiende, og ved aabent at tilstaae, at det var kun ved den *Helligaands* Oplysning, de kunde udlede og bevise den *Christne Tro* af *Skriften*, derved stræbde de aabenbar at bygge med den ene Haand hvad de nedbrød med den anden, og kunde aldrig, uden klar *Selv-Modsigelse*, nægte, at der maatte være et *andet* Troens Ord end *Skriften*, hvormed man skulde *bekiende* sig til den *Christne Tro* og hvorved man fik den *Helligaand* til at forstaae og forklare *Skriften*. Saasnart vi derfor indsaae dette, maatte vi, netop som *Luthers* ægte Børn, lade de *Paastande* falde, som vi fandt uforenelige med Sandheden om *Guds-Ordet* og den *Helligaand*, og vi gjorde det med Glæde, fordi Tiden havde viist, at de uforsvarlige *Paastande* om *Skriften* som *Troes-Grund* og *Troes-Regel* kun forvirrede Menighedens Tankegang og gjorde den enten overtroisk eller tvivlraadig, enten lunken eller voldsom, altid aandløs og hardtad livløs.

Men til hvad Nytte er den *Hellige Skrift* da nu **|B:274***Menigheden*, naar den hverken er *Troes-Grund* eller *Troes-Regel*? det er **|VU:193***Spørgsmaalet*, hvormed *Bogormene* plager os, og skøndt vi ikke skylder *dem* andet Svar, end at det maa Vorherre vide og det maa Tiden vise, naar *Skriften* dog ikke længer er Menigheden til mere Skade end Gavn, og bliver benyttet i *Herrens* Aand og ved hans *Lys*; men *Menigheden* skal vi dog gjerne meddele al den Oplysning om *Skriftens* Nytte og Brug, som Aanden skienker os.

For det Første er det os nu alle indlysende, at *Guds-Folkets* Skriftkloge til alle Tider behøver den hellige *Skrift* for at være sunde i Lærdommen, da det kun er ved Hjælp af den, de i **|US:519**mange Tilfælde kan i deres egen Tankegang skielne tydelig mellem den *Helligaands* og deres egen Aands eller andre vildfarende Aanders *Indskydelser*, og at *Skriften* i denne Henseende er os dobbelt uundværlig, da *Apostlernes Prædiken* under *Pavedømmet* blev saa forvansket, at vi maa stræbe fra Grunden af at rense og klare den. Det er imidlertid kun en mindre Deel af den hellige *Skrift*, egenlig kun *Apostel-Brevene* og *Herrens Taler* hos *Evangelisterne*, hvis Uundværlighed for *Lærerne*, og giennem dem for Menigheden, herved tydelig fremstilles, medens især det Gamle Testamente, hvis Indhold næsten heeliggiennem er hvad man kalder *historisk* og *prophetisk*, synes at blive hardtad overflødigt.

Hertil svare vi vist nok med Rette vore Modstandere kort og godt, at *om* nu saa var, at den *gamle Pagts Bog*, der har gjort ubeskrivelig megen Nytte hos *Jøderne*, paa hvis Sprog og til hvis Brug den aabenbar nærmest er skrevet, herefter ei gjorde de *Christne* anden Nytte end at oplyse dem om *Christendommens*

For **B:275**beredelse og Forudsætninger, saa var det dog meget nyttigere for Menigheden, end om man vedblev, til Trods for den apostoliske Troes-Bekjendelse ved Daaben og til Trods for sund Menneske-Forstand, at mynte saakaldte *Christelige Troes-Artikler* af *Jødernes* hellige Skrift, og det uagtet *Christendommen* maatte være falsk, dersom den kunde være *ældre* paa Jorden end Vorherre *Jesus Christus* selv. Heller ikke kan vi igrunden meddele Menigheden nogen anden sund Oplysning om den gamle Pagts Bog, der for de Christne *ikke* er eller maa være nogen *Lov-Bog*, som den først og fremmest var for *Jøderne*, men vi kan og skal dog meget bedre end hidtil oplyse Menigheden om, af hvilken giennemgribende Vigtighed denne Christendommens *Forberedelse* og *Forudsætning*, som den gamle Pagts Bog lærer os at kiende, er for hele det *Christelige* **VU:194***Menneske-Liv*, der uden denne Oplysning ligesaa lidt kan *fuldføres*, som det uden den kunde *begyndes*.

Dette er vistnok ikke andet end hvad den Christne Menighed til alle Tider har følt, og i *Luthers* Skole klarlig viist, ved den høie Priis, der sattes paa den saakaldte "*Bibelhistorie*" og det snart mere paa det *Gamle* end paa det *Ny Testaments* *Bibelhistorie*; men det skal heller ikke være noget *Splinternyt*, som blandt Christne altid er *splittergalt*, men netop det *Ældgamle*, oplivet og bedre oplyst, saa man ikke betragter Historien i den gamle Pagts Bog som *Bogens* Historie om *sig selv* (*Bibelhistorie* **US:520**: *Boghistorie*), men som det *gamle Menneskes* Historie i sine bedste Klæder og i sit høieste Forhold, sit Forhold til Gud og Næsten baade efter *Loven* og efter *Naaden*.

Naar vi nu i Lighed hermed betragter Historien i den **B:276***Ny Pagts Bog* som det *Ny Menneskes* Historie, da seer vi strax, at den, langt fra at være saa tydelig og fuldstændig som det gamle Menneskes Historie, tvertimod kun er det *første Hovedstykke*, der svarer til *Mose-Loubogen*, da det ikke blot er *Johannes Aabenbaring*, men i det Hele ogsaa *Apostel-Brevene*, der maa betragtes langt mere i et *prophetisk* end i et *historisk* Lys. Dette kan nu slet ikke forundre os, naar vi har besindet os paa, at *Historien* er en *Idræts-Bog*, der ikke kan gaae forud for det Liv og Levnet, den skal beskrive, saa at *Christi* og hans *Apostlers* Idræts-Bøger kun lod sig fortsætte i Tidernes Løb hos Christen-Folket selv, ligesom *Jødefolkets* Historie fortsattes fra *Moses* til *Nehemias*. Skulde derfor Noget i denne Henseende forundre os, da maatte det være, at Gud ikke hos *Christen-Folket*, saaledes som hos *Jødefolket*, har opvakt og oplyst en Række af skriftkloge Mænd til i samme Stil og med samme Gyldighed som *Evangelisterne*, at skrive Menighedens Historie i det mindste til *Morten Luthers* Dage; men blandt de mange slemme Vaner, vi maa aflægge for at see Lys i Herrens Lys, er da ogsaa den slemme Vane, at gaae irette med Vorherre om hvad

han ikke har gjort, istedenfor at finde alle Herrens Gierninger rette, betragte, forstaae og prise dem.

Ligesom Herren derfor alt har lært os i den saakaldte *Bibelhistorie* at see *Menneske-Historien* fra *Adam* til *Christus*, saaledes skal vi tænke, han baade kan og vil i *betimelig* Tid oplyse os til en Beskrivelse af det *ny Menneske-Liv* hos Christen-Folket, |VU:195|forsaavidt som det behøves til Livets Udvikling og Forklaring. Det er nemlig, som vi nu kan see, en saakaldt "*Kirke-Historie*", en god Deel bedre end *Eusebs* og *Bedas*, for ei at tale om de |B:277|Følgende, og da denne maa forholde sig til den gamle Menneske-Historie, ligesom det ny Menneske forholder sig til det gamle, og ligesom det *Christelige* Guds-Folk forholder sig til det *Jødiske*, saa kan den først skrives til Nytte, naar dette Forhold har klaret sig, saa vi i Jøde-Folkets og det gamle Menneskes Liv ikke blot seer en nødvendig *Forberedelse* og *Forudsætning*, men ogsaa et oplysende *Forbillede*, der ingenlunde skal efterlignes, men forklares.

Da nu Christen-Folket ikke blot adskiller sig fra Jøde-Folket ved at være et *Udvalg* af *alle Folk*, medens Jøderne |US:521|var det fra alle andre *adskilte* og *udvalgte* Folk, men i det Hele ved at være slet intet *verdsligt*, men et reen *aandeligt* Folk, der kun i Aanden har *Liv*, *Modersmaal* og *Fædermeland tilfælles*, og da de Skriftkloge dog, lige fra *Apostlernes Dage* til *Luthers*, har betragtet *Christen-Folket* som et *Verdens-Folk*, omtrent ligesaadan udvalgt af Gud, som *Jøderne*, saa var det paa en vis Maade rigtigt, ved *Reformationen* (Fornylsen) at slaae en Streg over hele den mellemliggende saakaldte *Kirke-Historie*, og tage fat hvor *Apostlerne* slap; men Feilen var den, at man ikke blot slog Streg over de Ypperstepræster og Skriftkloge i *Kirke-Historien*, men ogsaa over *Menigheden* og dens Tro og drømte sig til en *aandelig* Christenhed i Luften, uden aandelige Kiendemærker, under Navn af den *usynlige* Kirke, medens i det *virkelige* Liv den saakaldte *synlige* Kirke hos Protestanterne beholdt det samme *verdslige* Præg som under *Roms* saakaldte christne *Keisere*.

Først nu, da vi har opdaget *Christenfolkets aandelige Kiendemærker* i det med *Guds-Ordet* sammensmeltede *Menigheds-Ord*, vel *usynligt*, men der |B:278|for ingenlunde *mindre virkeligt* og *kiendeligt*, nu først kan vi, med Guds Hjælp, tage *levende* fat hvor *Apostlerne* slap, uden at ville grave nye Brønde ved Siden ad de "*Levendes Kilde*" i Daaben efter Herrens Indstiftelse, og uden at gjøre mindste Brud paa den *levende Kiæde*, som ved Herrens Bord forbinder og skal forene os med Herrens Apostler. Nu vil vi da ogsaa Dag for Dag kunne gjøre mere levende, fuldstændig Brug baade af den gamle og den ny Pagts Bog, af *Spaadommen* saavelsom af *Historien* og *Lærdommen*, og da sen |VU:196|der Herren os nok i rette Tid ved sin Engel den *lille Bog*, hvorom der staaer i

“Aabenbaringen” at den maa spises og fordøies, for at *Fremtiden* kan blive os omtrent ligesaa lys som *Fortiden*.

Sagen er nemlig den, at ligesom *Menneske-Livet* hos enhver af os, naar vi leve vor Alder ud, har en *Barndom*, en *Ungdom*, en *Manddom* og en *Alderdom*, saaledes maa *Menneske-Livet* ogsaa i det Store og det Hele, hos hvert *Menneske-Folk* og hos hele *Menneske-Slægten*, have de samme fire *Aarstider*, og det samme Anlæg til i dem at udvikle sig fra *Dunkelhed* til *Klarhed*, men naar, trods *Synden* og *Døden*, Adams faldne Køn skulde udvikles i Guds-Menneskets Retning og naae Maalet, da maatte der af Guds Naade skee mange underlige Ting saavel i *Tidens Løb* som i *Tidens Fylde*, og deriblandt er da ogsaa den *Hellige Skrift*, som til Indledning giver os i paalideligt Udtog Menneskets *Barndoms-Historie* til *Tungemaalenes Blanding*, [|US:522](#) giver os udførlig Menneskets *Ungdoms-Historie* hos Abrahams-Folket som den Førstefødte, og endelig *Manddoms-Historiens* Begyndelse med den kvindefødte Guds-[|B:279](#)Søns *Manddom* og Stiftelsen af *Christen-Folket*, der giennem Manddommen og Alderdommen skal fuldende Menneskets Levnetsløb, men med en ny Livs-Kraft, saa hverken Øinene dummes eller Ryggen bøies paa de gamle Dage. Da imidlertid Ingen af Hedning-Stammerne kunde gaae i Spidsen ved *Israels* Frafald, saa synes den christelige Udvikling at standse i *Middelalderen*, mens *Hedningerne* faaer paa en Maade en *jødisk* Opdragelse. Det er Tempel-Forgaarden, givet til Hedningerne, som ikke skal opmaales, men dog heller ingenlunde oversees, da ikke blot det *gamle* Menneske-Liv ogsaa her er Forbillede paa det ny, men det ny Liv, som altid følger med “*Troen og Daaben*”, baade maa forudsættes virksomt og beviser sig i *Fornyelsen* ved at komme fra Lyset, som

den Søn under Øe,
der haver den Skæbne, han aldrig skal døe,
og aldrig sin Klædning opslide.

Naar Menigheden saaledes lærer, ikke at bygge enten sin *Tro* eller sit *Liv* paa *Bøger*, som aabenbar selv fattes begge Dele, og om hvis Oprindelse, Ægthed, Oversættelse og Forklaring der kan trættes til Dommedag, men grunder *Bøgerne* paa den velbekiendte *Tro* og det velbevidnede *Menneske-Liv* hos *Jøder* og *Christne*, der gjør [|VU:197](#) eet i Vorherre *Jesus Christus*, da skiller *Christen-Folket* sig derved vistnok med Pennen ligesaa skarpt fra den saakaldte *lærde Verden*, som Menigheden med sin mundlige *Daabs-Pagt* skiller sig fra *Verdens-Aanden*, med alt hans Væsen, og det er hvad man kalder “aaben Feide”, men det er ikke længere den forvirrede, uendelige Trætte med mere eller mindre Selv-Modsigelse, som har været saa aandsfortærende, det er klarlig *Liv* imod *Død* og

|B:280 *Lys imod Mørke, følgelig ogsaa Sandhed mod Løgn i Aandens Rige.*

Naar nemlig den Christne Menighed holder sig med sin *Fællestro* udelukkende til Herrens Munds Ord ved hans tilsvarende Gierninger i *Daaben* og *Nadveren*, baade som *Livs-Kilde* og *Livs-Næring*, og naar Menighedens Lærere, som *skriftkloge* paa *Guds Rige* og paa *Menneske-Livet*, aldrig binder Byrder af Skrifterne til Menigheden, men paatager sig gladelig Ansvaret for deres Overeensstemmelse baade med den Christne Tro og med alt hvad *Mennesket* virkelig *veed* om sit *Liv* og dets Forhold **|US:523** til Gud og Verden, da vil Menigheden daglig voxe baade i aandelig Livskraft og i menneskelig Livs-Oplysning, saa den vantro Verden skal nødes til at beundre det christelige Menneske-Liv og paakalde Mørket mod det alt for straalende Lys.

Med denne Vished og med dette Fremsyn kan jeg naturligviis kun smile ad alle de Beskyldninger, man gjør imod mig enten for Lyssky og Uvidenskabelighed, eller især for Vankundighed i Kirke-Historien, Hang til Papisteri, Uærbødighed for den "Hellige Skrift" og Nedbrydelse af Menigheds-Livet og det christelige Fællesskab; thi vel skulde det gjøre mig bitterlig ondt, om man derved lukkede et eneste Øie for det christelige *Livs-Lys*, som jeg stadig peger paa; men det veed jeg, man kan ikke, dertil er Ordet for stærkt, Aanden for viis og Herren for trofast, saa Mørket skal herefter ligesaa lidt kunne skjule Guds Stad, som Helved-Porten kan lukke sig over Vorherres Menighed.

Menneske-Historien fra Abraham til Christus og fra Christus til os skal godt kunne bære sin *Forudsætning*, som er Slægte-Bogen fra *Adam* til *Abraham*, derfor **|B:281** borger hans Viisdom, som ikke kan lyve, og som talde med vor Hjemmelsmand, *Moses*, som en Mand taler med sin Næste, baade paa *Sinai* og paa *Thabor*. Ordet er ikke af Skriften, men Skriften er af Ordet, af Guds-Ordet, som var før *Bøgerne* og før *Bjergene* blev til, ja, er fra Evighed til Evighed!

|B:282 **|US:524** **|VU:198**

Hænderne og Røsten i Rom og Jerusalem.

"Røsten er Jakobs, men Hænderne er Esaus".

Med dette verdensberømte Ord udtrykte den gamle *Isak* aabenbar en langt *dybere* Sandhed, end man hidtil fandt deri, og sagtens dybere end han selv vidste, skøndt det er klart, at *dersom* han virkelig lod sig *skuffe* af *Hænderne*, da var det, fordi han, ligesom *Esau*, som *Romerne*, og som alle *Verdens-Folkene*, troede

“Hænderne” bedre end “Røsten”. Naar vi nemlig betragter de menneskelige Vilkaar i det sande Lys, som oplyser hele det til Verden komne Menneske, da seer vi strax, at der er for *Mennesker* hverken meer eller mindre end *to Slags Virkelighed* med tilsvarende *Virke-Kredse*, nemlig *Mundens* og *Haandens*, som, da de begge ere *menneskelige*, ingenlunde udelukke hinanden, men har dog i denne Verden meget ondt ved at forliges, og strides derfor sædvanlig paa Liv og Død om *Herredømmet*, hvorfor *Odin i Havamaal* siger meget vittig, at “*Haand og Mund*” er to *Enherier*, altsaa valhalliske *Medbeilere*, som daglig slaaer hinanden ihjel, men staaer ogsaa daglig op til Kampens Fornøelse.

|B:283 Naar vi nu i Menneske-Slægtens store Levnetsløb vil betragte denne mageløse Kamp og dens Indflydelse paa *Menneske-Livet* og dets *Oplysning*, da viser den sig vel klarest i Modsætningen mellem *Bogstav-Skriften*, som er *Haandens*, og *Tale-Røsten*, som er *Mundens* Værk, da de aabenbar strides om, hvem der skal beholde *Ordet*, men det er dog kun et Syn for *Bogorme*, saa vi maa heller fæste Øie paa den store Skueplads, hvor *Hænderne* kæmper med *Røsten* om, hvem af dem der skal *beherske* Livet og Lyset og dermed hele *Verden*.

Naar vi nu siger: *Røsten* er *Jerusalems* men *Hænderne* er *Roms*, da har vi dermed kun nævnet en verdenshistorisk *Kiends-|US:525* *Gierning*, som hele den oplyste Verden nødes til at indrømme, og vil i det mindste endnu heller ikke krympe sig ved, da den endnu hylder den *Romerske* Oplysning, at *Hænderne* har den *Stærkeres Ret* til at raade over *Røsten*, og dermed, saavidt det er Mennesket mueligt, over hele Verden.

|VU:199 Hermed staaer vi midt i *Christen-Folkets* uforligelige Strid med alle *Verdens-Folkene* i *Oplysnings-Sagen*, og da især i Oplysnings-Tiden, thi *Christen-Folket* bygger ei blot paa den Grundsætning, at *Røsten* med *Aandens Ret* ogsaa har den *Stærkeres Ret* over *Hænderne* og dermed over hele Verden, men *Christen-Folket* erklærer sig selv for en *Skabning* af *Aandens Røst*, som gienfødtes i *Jerusalem* og udgik derfra paa glødende Tunger til Verdens Ende, saa der skal ikke være nogen Vraa, hvor jo *Røsten*, trods al Verdens Hænder, skal høres, saa i *Christen-Folket*, som en udødelig Kæmpe, fører *Menneske-Røsten* sin gamle Kamp med den selvrædige og herskesyge *Menneske-Haand*, i det Haab, at den, sam**|B:284** mensmeltet med *Guds-Røsten*, skal omsider vinde afgjørende Seier, som skrevet staaer: Himmel og Jord skal forgaae, men *mine Ord* skal ikke forgaae.

Uforgængeligheden, det er nemlig det eneste visse Kiendemærke paa den *sande Virkelighed*, saa Alt hvad der omsider slides op, var det end først i Millioner Aar, det var dog *ikke* den *ægte Virkelighed*, som skrevet staaer: selv Himlene ældes, de skal omskiftes som et Klædebon, men dine Aar faaer aldrig Ende, saa at

dersom *Røsten* og *Troen* derpaa engang sledes op, men *Haanden* og det *Haandgribelige* ikke, saa havde *Haanden* vundet, ligesom i modsat Fald *Røsten* vil have vundet, hvortit den saa end syndes kvalt i Struben af stærke Næver.

Reiser vi saa i Tankerne til *Rom* og til *Jerusalem*, som de nu er, da finder vi vel, at Tiden har taget haardt paa dem Begge, saa Ingen af dem har Udsigt til den *Evighed*, de engang gjorde sig Haab om; men hele *Verden* er dog enig om, at *Jerusalem*, der kun er som en Skygge af sig selv, skiælvende for de Voldsmænds Hænder, der ikke agter *Røsten* for mere end hvad de træde paa, den er *ingen Ting* ved Siden ad det stolte *Rom*, der vel ikke længer haandgribelig behersker Verden, men er dog endnu Hovedsædet for hvad Verden kalder den mægtigste *Røst* paa Jorden i Haandens Skygge, og er Hovedsædet for *Haandens* skønne *Konster*, hvis Dyrkelse er den eneste, den store Verden nu tilskriver "Aand og Sandhed". Lægger vi nu hertil, at den *Romerske Betragtning* af Menneske-Livet, hvori [|US:526](#) *Hænderne* er *Hoved-Sagen*, er saa vidt udbredt og saa vel grundfæstet som baade *Pavedømmet* og *Latin-Skolen*, da kan *Hændernes* Seier over *Røsten* let (som den *udøvende* Magts over [|VU:200](#) den *lovgivende*) [|B:285](#) synes ligesaa afgjort, som *Roms* over *Jerusalems*, i de Dage, da Keiser *Augustus* i *Rom* udgav den Forordning, hvorefter den høitfrugtsommelige *Guds-Ords* Moder maatte slæbe sig frem fra Nazaret til *Bethlehem*, for at føde i en Stald og svøbe i en Krybbe, eller da den *Romerske Statholder* i *Jerusalem*, Pontius Pilatus, lod *Ordet*, som var blevet *Kiød*, hudstryge og korsfæste.

Dette mener den oplyste Verden ogsaa virkelig, og *Christen-Folket* har ingen Grund til at trættes med Verden derom, da vi godt, uden at opgive det mindste af *Røstens* Ære eller af vort Haab om dens endelige Seier, kan svare: lad saa være, at den *haandfaste* romerske *Betragtning* maaskee nu er den afgjørende Seier over den *jødisk-christelige*, *aandsfaste* *Betragtning* af Mennesket og hele Verden som *Ordets* Odel og *Røstens* Arv, lige saa nær som *Rom*, dens verdslige Arm, var sin Seier over *Israel*, Guds aandelige Kæmpe, da *Christus* blev født, og da han blev korsfæstet; saa fulgte deraf jo ikke mere, end at *enten* var Menneske-Røsten med Aand nu saa lav, at den maatte have gode Stunder til at hæve sig, før den igien kunde vise Verden sin Kraft, eller at den, i værste Fald, var sunket i Jorden som den *Korsfæstede*, saa der maatte en *Paaske-Morgen* til at bøde paa Langfredags-Mulmet; men om en af Delene end nys har været Tilfældet, saa er det dog ei længer saa; thi *Røsten* løfter sig nu paany saa kongelig, at har den nys været spæd, da er den voxet en guddommelig Væxt, eller var den nys begravet, da er den seierrig opstanden. Vel tør vi ikke i denne Henseende beraabe os paa hvad man i *Verden* kalder "Folkets *Røst*", der i vore Dage synes idelig at byde *Næve-Retten* i Fyrste-Magten Trods, og

ligesaa lidt paa hvad man |B:286| Verden kalder “Kirkens Stemme”, thi hvor *Røsterne* viser, det er dog *ikke* paa *Aanden*, men paa *Haanden* de stoler, ligesom *Zeus* paa de *Hundred-Armede*, der er det altid igrunnen *Haanden*, som vinder baade Magten og Æren. Hvor derimod *Christen-Folket* frit opløfter *Røsten* til at forherlige *Aanden* og fordømme *Næve-Retten* med de lange Arme, som en Ret til at lukke *Munden*, der beviser det unægtelig at endnu lever *Røsten* og har Mod til at prøve, *hvem* der er *stærkest*.

Uagtet det imidlertid kun er til *Enden*, det kan vise sig, om *Haanden* eller *Røsten* igrunnen har den *Stærkeres* Ret, saa er |US:527| “Ret” |VU:201| dog i sig selv noget, der ikke beroer paa Styrke eller Overmagt, men kun paa den “*evige Sandhed*”, som altid har *Ret*, og borger sig selv for *Almagten*, da Alt hvad der er *udenfor* Sandheden, hvor *virkeligt* det end kan synes, dog nødvendig er *falsk*, og maa, naar det kommer for *Lysen*, i alle Maader *blottes*, og paa een Gang miste al den *Ret* og al den *Magt*, som det kun paa Sandhedens Bekostning *syndes* at have.

Rets-Spørgsmaalet mellem Hænderne og Røsten, og dermed mellem den *haandfaste* og den *aandelige* Betragtning og Brug af *Menneske-Livet*, beroer da aabenbar paa det Forhold, hvori de staaer til den *evige Sandhed*, og da *Pilatus* vendte det store *Sandheds-Vidne* Ryggen med det haanlige Spørgsmaal: “*hvad er Sandhed!*” da udtrykte han uforbederlig de *selvraadige* og herskesyge Hænders afgjort *fiendtlige* Forhold til den *evige Sandhed*, som da nødvendig maa være *giensidigt*, saa de Hænder, som vil beherske *Røsten* og hele *Verden*, maa nødvendig have den *evige Sandhed imod* sig, hvis der |B:287| er en *evig Sandhed*, hvad dog *ikke* kan *nægtes* uden dermed at *bekræftes*, da jo saa *Benægtelsen* af den *evige Sandheds* Tilværelse maatte *selv* være den *evige Sandhed*, hvis *Utilværelse* den paastaaer, og røber sig derved i *soleklar* Selvmodsigtelse som den *vitterlige Løgn*. Derfor seer vi ogsaa, at da *Haanden* første Gang gjorde Oprør mod *Røsten* midt i *Paradis*, og plukkede af det *forbudne Træ*, da var det i Forbindelse med den grove og vitterlige *Løgn*: det er *ikke sandt* hvad *Gud* har *sagt*, thi det var jo en vitterlig *Løgn* og *Sandheds-Fornægtelse*, da det er soleklart, at *enten* maatte der *ingen* sand *Gud* være til, og da havde Han heller *ikke sagt* noget, eller ogsaa maatte det være sandt, hvad den *sande Gud* *sagde*.

Det er i Følelsen heraf, at den *falske* Oplysning, der forudsætter det *Haandgribelige* som det eneste *Virkelige* for *Mennesker*, og vil dog, om muelig, bevare *Skin* af *Ærbødighed* for *Sandhed*, er kommet paa det fortvivlede Indfald, at *benægte* *Menneske-Ordets* Bekvemhed til at udtrykke *Menneskets* inderste og dybeste *Tanker*, hvoraf da skulde følge, at man godt kunde soleklart *modsiges sig selv*, uden dog derved at gribes i vitterlig *Løgn*, da man kunde trække sig tilbage til det *Udsigelige*, der nok skulde kunne være

sandt, skøndt det kun lod sig udtrykke med *Løgn*; men dette Indfald er jo reent fortvivlet, fordi man derved rask *udsiger* hvad |VU:202| man selv kalder *Udsigeligt*, og vil vedblive at give os *Oplysning* om Altings Grund med det *Ord* man erklærer *udueligt* dertil, saa Selv-|US:528| Modsigelsen bliver saa grov, at man *ligesom* med Hænder kan tage og føle paa den, og endelig, fordi intet Menneske, der elsker Lys, kan tage for *Oplysning* hvad der med Flid indhyller *Menneske-Livet* i et uigien |B:288| nemtrængeligt *Mørke*, da vi alle veed med os selv, at det *Sandru* hos os søger *Lyset*, medens det *Falske* kun kan trives i *Mørke*.

Naar nemlig Verden lader, som den slet ikke vidste, hvad *Sandhed* i sig selv er og at *Ordet* er ligesaa vel *skikket* som *skabt* til at udtrykke det *Usynlige*, som det er, da veed vi dog med os selv, at alle Mennesker baade kan og bør vide det, da vi jo alle, som kan tale, ogsaa kan *udsige* hvad vi *tænker* og *troer* om os selv og hinanden, og at *Sandhed* netop er Udtalelse af det Virkelige, som det er, saa at naar vi omtaler vor Tro og Tanke, som vi veed, de *ikke er*, da lyve vi vitterlig. Dette er den *sande Samvittighed*, som Mennesket vel kan fornægte, fordi han kan lyve, men aldrig blive kvit, fordi al *aandelig* Sandhed er *evig*. Følelsen heraf og den derfra *udspringende* Frygt for Helvede eller evig Fordømmelse, hvor Ormen ikke dør og Ilden aldrig slukkes, den var det, som nødte den *falske* Oplysning til at *fornægte* det *evige Liv* og kaste sig i Armene paa den *evige Død*, som *Fredens* sikke Havn; men dermed satte den sig i aabenbar *fiendtligt* Forhold ei blot til den *levende* Gud, men ogsaa til hele *Menneske-Livet*, som den betog sit *Maal*, sit *Haab* og sin *Trøst*, saa det maatte enten føre til, at Menneske-Livet blev et fortvivlet Helvede paa Jorden, eller at *Menneske-Livet* benægtede sig selv som det vitterlig er, og udgav sig for et *vanskabt Dyreliv*, der, ved at rense sig selv for alt *Menneskeligt*, maatte stræbe at tilbagevinde sin *dyriske* Uskyldighed og Ligegyldighed for *Liv* og *Død*, som for *Tid* og *Evighed*.

Af alt *Usynligt* beholdt da *Haand-Begrebet*, som et *Haandværks-Begreb* om Menneske-Livet, kun *Løgneren*, *Mørket* og *Døden* paa sin Side, og kunde ikke |B:289| engang tilskrive dem *Virkelighed*, uden at benægte sin egen *Grundsætning* om det *Haandgribelige*, som det eneste Virkelige i Modsætning til alt det *Uhaandgribelige*, følgelig baade til Sandhed og Løgn, baade til Lys og Mørke, baade til Liv og Død, og at vi har sluttet rig |VU:203|tig, det viser baade den *Romerske* saakaldte *Oplysnings-Tid*, fra *Julius Cæsar* til *Didrik af Bern*, og den tilsvarende Tid, især i de *Romanske* Lande, fra Ludvig den *Ellevte* til Ludvig den *Attende*.

Allerede heraf maatte man formode, at *Røsten* fra *Jerusalem*, |US:529| der altid havde *Hænderne* fra *Rom* imod sig, baade først og sidst har *Sandheden*, *Lyset* og *Livet* med sig, som skrevet staaer: jeg er *Sandheden* og *Livet*, og atter: jeg er *Verdens-Lyset*, og jo mere vi

kiender til *Jerusalems* og *Christen-Folkets* Historie, des klarere bliver denne Forbindelse os, og des upaatvivleligere bliver vort *Seiers-Haab*, hvor mørke end de nærmeste Udsigter maatte være.

Betænker vi saaledes, at Keiser *Augustus i Rom* og *Jesus Nazaræus*, Jødernes Konge i *Jerusalem*, var *samtidige*, og at, trods den giennemgribende Forskiel mellem *Verdens-Keiseren* og *Kongen*, hvis Rige var *ikke* af denne Verden, disse to, i hele den dannede Verden navnkundige Mænd, dog virkelig var hinandens **Medbeilere** til Navn af den store *Freds-Fyrste*, kommet i *Tidens Fylde*, med det længe attraaede, savnede og forventede *Gyldenaar*, og vilde begge *tilbedes* som den *guddommelige* Frelser, der maatte følges med uindskrænket *Tillid*, paa den ny Bane fra *Mørket* til *Lysen*, fra *Splid* til *Enighed* og til den rolige Nydelse af *Livet* i hele dets *Fylde*; naar vi betænker det, og lægger Mærke til *Udfaldet*, da seer vi klarlig, at *Haands-Begrebet* paa sit **|B:290** *Romerske* Høisæde, som Skriften kalder *Satans Stol*, blev saa dybt beskæmmet, som det vel paa Jorden var mueligt, af *Mund-Begrebet i Jerusalem*, med Korset til sit *Høisæde*, som Skriften kalder *Naade-Stolen* i Blodet. Medens nemlig *Verdens-Keiseren i Rom* paa sin Dødsseng maatte nøies med den Trøst at have spillet sin *Rolle* i det store *Skuespil* udmærket, da havde *Jødernes Konge* i den anden Verden sit *Paradis* at dele selv med en bodfærdig Røver, og hvor høit man end vilde skatte Oplysningen, Freden, Velstanden og Livsnydelsen i Keiser Augusts saakaldte *gyldne Tid*, saa blev det dog lige vist, at for *Menneske-Livet* har der aldrig været en sørgeligere Tid end den, der udviklede sig under Tilbedelsen af Keiser *August*, under *den* Oplysning, der **|VU:204** *forgudede* ham, og under den Tingenes Orden, som han grundede paa *Næve-Retten*, medens man, paa den anden Side, hvor lidt man end troede paa *Christi* Opstandelse og Himmelfart og paa den *Helligaands* Udgydelse over hans Apostler med glødende Tunger, ei kan miskiende, at under *Christi* Tilbedelse, som Guds-Ordet, der blev *Kiød*, under *den* Oplysning, der var i *hans* Aand, og under den Tingenes Orden, som han grundede, opblomstrede *Menneske-Livet* i den ædleste, lyseste og glædeligste Skikkelse, som det nogensinde, siden Synden og Døden kom til Verden, har havt under Solen, saa vi siger med Rette, at **|US:530** Forskiellen mellem Tids-Fylden, Gyldenaar, Freden og Oplysningen, i *Jerusalem* og i *Rom* er Forholdet mellem det *Ægte* og det *Uægte*, det *Sande* og det *Falske*, *Virkeligheden* og *Skinnet*.

At nu *Romerne* meget let kunde komme til at hylde den *falske* Oplysning, der vil *bortforklare* baade Guds evige Liv og hele det *Menneske-Liv*, der forudsætter dette evige Liv og attraaer Deelagtighed deri, og vil forklare hele **|B:291** *Verden* og *Dyre-Livet*, selv i den menneskelige Skikkelse med Selv-Bevidsthed, Mund og *Mæle*, af *Haandværks-Begrebet*, aldeles *haandværksmæssig* (mekanisk), det maae vi *forsaavidt* kalde *naturligt*, som det

saakaldte *Romer-Folk*, efter sin *egen* Beskrivelse, fra sin *Tids-Fødsel* til sin *Tids-Fylde*, fra sin spæde Barndom giennem hele sin Ungdom og Manddom, havde, saavidt mueligt, ført et selv-klogt *Rovdyrs-Liv* og udrettet alt deres Storværk med *Hænderne*, og derved havt Lykke til at indtage baade *Ægypten*, *Karthago* og *Grækenland*, ja hvad de kaldte *hele Verden*, saa dette Folk maatte jo vel fristes til at sige med *Senakerib*: hvilken af alle Hedningernes *Guder* har vel kunnet frelse sit Land af min *Haand*? ja, til at spørge med *Pharao*: hvem er den *Jehova*, hvis *Røst* jeg skulde lyde? men dog hører vi paa den *Romerske Høvedsmand* i Kapernaum, at selv *Romere* kunde det slaae, at *Røsten* af det mundlige *Ord* havde dog i grunden baade *Ret* og *Magt* til at raade over *Haanden*, som skrevet staaer: *siig* kun et *Ord!* thi *siger* jeg til min Tjener: *giør* det! saa *giør* han det.

Hvorledes derimod den *haandværksmæssige* Oplysning og ligesaa umenneskelige som ugudelige Bort-Forklaring baade af Gud og Menneske, blev herskende midt iblandt os, hele *atten Aarhundreder* efterat den levende Gud og det guddommelige Menneske-Liv |VU:205| havde aabenbaret sig med Herlighed, da Ordet blev Kiød, og havde bevist sig selv med Liv og Lys, overalt hvor Christi Evangeliums *Røst* blev hørt, uden at al Verdens Hænder kunde forhindre det, det er vistnok svart at forstaae, men det er ligefuldt en urokkelig *Kiendsgierning*, som vi ikke blot maae lade staae, men maae tage for gyldigt Beviis paa al den *virkelige Kraft*, som Storværket krævede. Den *Romerske* |B:292| *Oplysnings* Gienfødsel og *Triumf* over den *Jødisk-Christelige* Betragtning af *Gud* og *Verden*, og navnlig af *Menneske-Livets* Forhold til Gud, *Verden* og sig selv, lader sig vist heller ikke grundig forklare blot af *Pavedømmet*, *Tyrkiet*, *Slave-Folkene* og *Latin-Skolen*, der, ligesom *Romerne*, syndes at have indtaget |US:53| hele den dannede *Verden* med *Hænderne*, ligefra den høitidelige *Haands-Paalæggelse*, ned til Hverdags-Afretningen med *Stokken* og *Tampen*, *Ørefigen* og *Haandtager*, men det samme var Tilfældet med den *Romerske* Oplysning i sin *Hjemstavn*, der, ligesaa lidt som det *Romerliv*, der bar dem, lader sig forklare uden af en *virkelig Aand*, som *Romerne* selv kaldte *Verdens-Sjælen* (*anima mundi*), som man nu sædvanlig kalder *Natur-Aanden*, og som Skriften ogsaa blandt andet kalder *Verdens-Guden* og *Luft-Aanden*, men brændemærker som den gamle Slange og Løgnens Fader. Vistnok brød den *Romerske* Oplysning i det *attende Aarhundrede* Staven over *alle Aander* uden Undtagelse, som *virkelige* Væsner, men de benaadede dog *Verdens-Aanden* igien under Navn af den selvstændige og selvraadige *Fornuft*, der i hele sin Uvirkelighed skulde kunne virke Umueligheder, saa det var kun en *Selv-Modsigelse*, man tillod sig, efter det da giældende Ordsprog: min *Mund* er i mit *Brød*, den *skal sige* hvad jeg vil, ligesom jo *Kopernikanerne* endnu vil true os til at

sige, *baade* at Solen staaer op og gaaer ned, og at Solen *hverken* staaer op *eller* gaaer ned. Det gælder nemlig fremfor alt om **Selv-Modsigelsen**, som den aandelige Daarekiste, at det er kun det første Skridt, som koster, thi naar man først tænker og siger, at man modsiger *ikke* sig selv, skøndt man siger det *Modsatte* om sig selv, fordi *Ordet*, hvori Tanken *udtrykker* sig, ikke kan *udtrykke* Tanken, **B:293** da er aabenbart ethvert Ord spildt paa den *Haand* eller *Aand* eller *Fornuft*, som truer Munden til at vrævla i det Uendelige.

Denne Følelse udbreder sig imidlertid ogsaa daglig mere i det *nittende* Aarhundrede, saa snart vil det kun være de selvklogeste Haand|**VU:206**værks-Folk, der finder det dybt sagt af Bonden, da man fandt hans Hane *umælende*, skøndt den var solgt for en god *Taler*: ja, *taler* han *ikke*, saa *tænker* han desmere, og naar kun *Røsten*, som *Ordet* i sin Kraft, igien erkiendes for *Tankens* eneste levende *Udtryk*, da vil *Christen-Folket* paany kunne, om ikke tale sig *tilrette* med Verden, saa dog tale sammen med den paa *Aandens* Enemærker, og lade den føle Kraften i den *Røst*, som vi kalder "*Jakobs*", fordi den giennemtoner hele Israels Folkeliv, og udgik fra *Jerusalem* til Jorderigs Ender, og det skal da ikke længer være noget Spørgsmaal, om *Christne* maa tage *Ordet* ved Daaben og Nadveren for den *Herrens Røst* til sig, hvorom der staaer skrevet: Timen er kommet, da de Døde skal høre Guds-Søns *Røst*, og de, som høre den, skal leve; men Spørgsmaalet skal kun være, som det har **US:532**været fra Begyndelsen, om den *Røst* med *Aand*, som er i *os*, er *stærkere* end den *Røst*, som er i *Verden*, og som vil altid have en "*verdslig Arm*", hvorpaa den igrunden stoler, men som den dog herefter, i en bedre oplyst Verden, kun nødig vil *blotte*, fordi det er blevet klart, at *Røsten*, ligesaa *uhaandgribelig* som *Aanden*, ligesaalidt som *Aanden* kan røres eller rammes af nogen *Haand* eller noget *haandgribeligt* Sværd, saa at *Haanden*, naar den allerkraftigst hævner sig paa *Munden*, dog kun ligesom Straadøden nedbryder et *Redskab* for *Aanden* og *Røsten*, som *nyfødte* Munde sagtens til Verdens Ende, ligesom hidtil, vil erstatte.

B:294Saaledes vil den Tid forberedes, da *et Folk* vil staae op mod et *andet Folk* i *Aanden*: Verdens Folket med en opladt Mund, der taler stolte Ord mod Himlene og alle deres Indbyggere, og *Christen-Folket*, der paa Himlens Vegne taler milde Ord til *Jorden*, men Hads-Ord mod *Helvede* og hele dets staaende Hær, og da vil det i en ægte Ragneroks-Kamp blive *soleklart*, hvad der igrunden altid har været en afgjort Sag, at *ikke Løgn* men *Sandhed* har den *Stærkeres Ret*, og at, som skrevet staaer: *af dine Ord* skal du *frikiendes* og af *dine Ord* skal du dømmes.

See, det vil de Lærde, saalænge de snakker pluddervælsk, kalde Kampene mellem "*Naturens* og *Historiens*" *Aand*, men vi som skal kalde alt ved sit rette Navn, vi kalder det Kampen mellem det *falske*

og det *sande* Verdens-Lys!

|B:295 |US:533 |VU:207

Det evige Livs-Ord af Vorherres egen Mund til Menigheden.

Det evige Liv, som et virkeligt, glædeligt Liv for hele Mennesket, med Sjæl og Legeme, det var ikke blot efter *Skriften* Øiemedet med Vorherres *Jesu Christi* Komme til Verden, men det *er* til alle Tider, efter den *Christne Menigheds* egen *Troes-Bekiendelse* ved Daaben, *Troens Øiemed*, Menighedens *Haab* og den *Helligaands Gierning* i den hellige, almindelige Kirke-Forsamling og de Helliges Fællesskab, saa at kun *forsaavidt*, som de saakaldte *Stats-Kirker* eller særlige Kirker og deres *Skriftkloge*, hver for sig, vedkiender sig det *samme Øiemed*, kun *forsaavidt* kan de høre *Christus* og hans *Menighed* til, og naar de da selv tilstaaer, de har et *andet* Øiemed, da har vi, som *Christne*, slet intet med dem at gjøre, og naar saadanne *Kirker* og *Skriftkloge* meddeler os deres Tanker om, *hvorpaa* vi bedst kan *bygge vor Christne Tro*, da kan vi følgelig kun tage Hensyn derpaa, *forsaavidt* vi finder, at det er den *fasteste* Grundvold, og at Troen, ved at bygge derpaa, sikkrest naaer sit og Menighedens Øiemed: *det evige Liv!*

|B:296 Naar derfor en Kirke, den kalde sig Catholsk, Luthersk, Evangelisk, eller hvad den vil, gjør os vitterligt, at vi skal *bygge* vor *Christne Tro* og vort *christelige Haab* enten paa en *Bisp* og hans *Præster*, eller paa en *verdslig Fyrste* og de *Skriftkloge*, som han dertil beskikker og besolder, eller paa en *Bogstav-Skrift*, der *ikke* selv *yttrer* mindste *Liv* eller *Kraft*, men som er et Tvistens Æble mellem de *Boglærde*, og som vitterlig *ikke var til* fra *Begyndelsen*, og som til alle Tider har været den *største Deel* af Menigheden *ubekiendt*; da er det klart, at *enten* har Vedkommende tabt “det *evige Liv*” som *Troens* og *Menighedens* Hoved-Øiemed, aldeles af Syne, eller de viser os |US:534 dog en Vei til det *evige Liv*, som *umuelig* kan føre dertil for Nogen, end sige da for *hele Menigheden*.

Den velsignede *Lys-Tanke*, levende at udlede Herrens *Aand* og *Liv* hos os, den *Christne Tro*, den *Christne Menighed*, *Apostel-Skriften*, og *alt Christeligt* af det lille, almæg|VU:208 tige *Guds-Ord*, som Vorherre *Jesus Christus* selv, ved sine egne *Indstiftelser*, fra *Begyndelsen* personlig har talt og *aandelig* bliver ved at tale *til* alle sine Discipler, som troer og bliver døbte; denne velsignede *Lys-Tanke*, som er født i Fængselet, men frit opdraget i *Eensomhed*, er nu, saavidt jeg kan skønne, fuldvoxen i **Menigheden**, til at stride

den gode Strid, fuldende Løbet og vinde Prisen. Denne Strid er imidlertid saalangt fra at være en *Penne-Feide*, som man *ved* en Penne-Feide kan føre det *Aandens Sværd*, som er *Guds Ord*, eller kan vinde et *Haarsbred* paa *Troens* Enemærker, eller kan gjøre et *Haneffjed* til det *evige Liv*, saa jeg maatte *bogstavelig* gaae i Barndom, hvis jeg paa mine gamle Dage tænkte, med min *Pen* enten **|B:297** at kunne gjøre *Ordet* og *Troen levende* hos en eneste Sjæl, eller forsvare det evige Livs Sag, som det netop er min urokkelige Grundsætning, hverken kan *fremmes*, *forsvares* eller *vindes*, uden af og ved det *evige Livs-Ord til os* af Vorherres *Jesu Christi* egen Mund og i den *Helligaands* Kraft, som dermed følger.

Naar jeg derfor endnu engang stræber, det sandeste og bedste jeg kan, at beskrive den velsignede *Lys-Tanke*, som vidunderlig fandt et Moderskiød i det troende Hjerte, og dens *Forhold* ei blot til den for Øieblikket herskende Tankegang, men til Kampen og Seieren i den *Christne* Fortid og Fremtid, og til det *evige Livs* Haab, da er det kun, fordi Ingen hos os kan være nærmere dertil end den *gamle* Præst og Skriver, som ligefra Fødselen har baaret *Lystanken* i sin Favn og, ligefra den blev gangfør, har fulgt den ligesom ved Haanden, men maa nu snart give den ganske *Gud* og *Menigheden* i Vold, naar Herren kalder *ham* til Sovekamret, mens *Tankens* Løb er paa Livets Vei i Guds Aasyns Lys til de evige Høie! At en saadan Beskrivelse, skøndt den ligesaa lidt som nogen anden Skrift med Pen og Blæk “kan gjøre Tegn og underlige Gierninger”, dog baade, hvor Aanden hersker og *Ordet* lever, kan tjene til at *bevare Mindet* om det forbigangne, som ei maa glemmes, til at *advare* Guds-Folket og dets præstelige Ledere mod fristende Afveie, til at *trøste* under Trængsel og Gienvordighed, og til at *understøtte* Haabet om bedre Dage med seierrig Kamp og **|US:535** liflig Hvile, det kan jeg føle paa mig, og det maa man jo slutte af *Bogstav-Skriftens* Fortid baade i den gamle og i den ny Pagts Dage, da saavel den *historiske* som den *prophetiske* Skrift, hvormeget den end blev misbrugt og mistydet, **|VU:209** dog maatte findes *uundværlig* og *umistelig*. Naar man derfor **|B:298** herefter kun aldrig mere glemmer, at *Beskrivelsen* altid kun er en *Bisag*, hvor *Livet*, som i alt *Christeligt*, er *Hjertesagen*, og *Ordet* med levende Røst, som *Livets Lys*, er *Hovedsagen*, da er jeg vis paa, at den *Christne* Menighed, som det *aandelige* Guds-Folk, skal endnu have langt mere Gavn og Glæde af sin *fortløbende* historiske og prophetiske *Skrift* end det *verdslige* Guds-Folk i Jødeland havde af sin!

Modstanderne maatte nemlig tænke, sige og skrive hvad de vil, saa er der hos os, ved den velsignede *Lys-Tanke*, som de kalder en luftig *Indbildning* eller en tosset *Legende*, om det lille Ord af Herrens egen Mund, i den sidste Menneske-Alder skeet et *kirkehistorisk Omsving*, der vel ingenlunde har sat den *Christne* *Menighed* i et nyt Forhold enten til sin *hellige Skrift* og sine

Skriftkloge, eller til sit forbigangne *Levnetsløb*, eller til *Menneske-Livet* fra Begyndelsen og hele Menneske-Slægtens Løbebane og Bestemmelse, men som dog synes at have gjort det, fordi det har veiledt de adspredte Guds Børn, til i den hellige almindelige Kirke-Forsamling at indtage *Menighedens* oprindelige men hardtad reent forglemte Stilling til *Herren* og *Aanden*, som dens eneste *aandelige* Øvrighed, og til alt *Djævelskabet* som dens *uforsonlige Fiende*, og til *Menneske-Livet*, som det store Tvistens Æble mellem *Frelseren* og *Fristeren*.

Hvorledes dette kirkehistoriske Omsving er skeet hos os i en snever Vending, det skal jeg da først minde *Menighedens Læsere* og især dens *Boglærde* om, og dernæst stræbe at vise dem, hvorledes vi, for at være *Ordets Tjenere*, *Aandens Redskaber* og *Herrens* Medarbejdere, maa levende opfatte vort Forhold saavel til *Menigheden* og til *Skriften*, som til *vore* egne Modstandere.

|B:299|I enhver *Tvangs-Kirke*, den kalde sig nu *Kirke-Stat* eller *Stats-Kirke*, Catholsk, Luthersk, Evangelisk, Reformert, eller hvad den vil, er den *Christne Menighed*, om den ogsaa findes der, *opløst i lutter Enkeltheder*, som, hver for sig eller i *smaa hjertelige Vennelag*, maae stræbe med den *Helligaands* Bistand at bevare *Troen*, at nære *Haabet* og at vinde *Kiærlig|US:536|heden*, og denne næsten *aandløse* men, fordi *Livet* udgaaer fra *Hjertet*, dog ikke *livløse* Stilling lærde jeg i min Barndom at kiende fra saa smuk en Side, at kunde denne Stilling varet og kunde **|VU:210|** jeg holdt mig i den, da var jeg neppe kommet til at ønske eller kiende nogen anden, men ingen af Delene var Tilfældet. I min Ungdom, ved det *Nittende* Aarhundredes *Begyndelse*, fandt jeg hele Verden i fuldt Oprør mod Vorherre *Jesus Christus* og hans Saligheds-Midler, med et rasende Had til *Bibelen*, der hos os, ligesom *Jesuiten* hos de Romersk-Catholske, ansaaes for Kilden til al muelig *Overtro*, Hykleri og Grusomhed. Under dette Oprør havde næsten hele *Præsteskabet* i vor saakaldte *Lutherske Stats-Kirke* revet sig løs fra den *verdslige Kirkelov*, saa de ikke blot prædikede og lærde *Smaa* og *Store* under Navn af *Christendom* eller paa Strid derimod *hvadsomhelst* de lystede, men behandlede ogsaa den *Christne Menigheds Daabs-Pagt* og alle *Indstiftelses-Ordene* ved *Daaben* og *Nadveren* med al muelig Vilkaarlighed, og dog var alle *Stats-Kirkens* Medlemmer ikke blot *indspærrede* i den som et *aandeligt Fangetaarn*, de ei maatte forlade, men de var næsten alle *lænebundne*, hver til sin *Sognepræst*, baade i Henseende til *Daab*, *Nadver* og *Confirmation*; fremdeles indførdes der en *ny Psalmebog*, hvoraf alle de gamle *Kirke-Sange*, der *aandelig* og hjer**|B:300|**telig udtrykte den *Christne Menigheds* christelige *Tro*, *Haab* og *Kiærlighed*, med Flid var udelukte; og endelig kunde man hver Dag vente en *ny Alterbog*, der ingenlunde som den gamle bandt *Præsterne* til den *Christne Daabs-pagt* og til alle *Indstiftelses-Ordene* ved *Daaben* og *Nadveren*,

men snarere *afskaffede* dem i *Stats-Kirken*.

Under disse Omstændigheder havde aabenbar den eneste ægte, oprindelige og hjertelig nedarvede *Christendom* ikke blot tabt hele sin *Frihed*, men var gjort husvild og *fredløs i Stats-Kirken* og havde kun den sorte Død for Øine, uagtet der endnu stod paa *Papiret*, at den skulde være *herskende* i hele Riget; og naar enkelte saakaldte *Lægmand*, som især *Hans Hauge* i Norge, vovede at løfte deres Stemme mod den, ikke mindst hos Geistligheden herskende Uchristelighed, Ugudelighed og aabenbare Ringeagt for Salighedens Sag, da spurgdes der ikke engang om, *hvorvidt* de selvgjorte *Prædikanter* havde "*Bibelen*" og Stats-Kirkens "*Symboliske Bøger*" for eller imod sig, men de blev uden videre dømte og straffede, og, naar de fremturede med deres *Frisprog*, sat i *Tugthuset*.

Det var imidlertid slet *ikke* denne *Troens* og *Menighedens* [|US:537](#)fortvivlede Stilling hos os, der *først* bragde mig i Harnisk mod den [|VU:211](#)saakaldte "oplyste Verdens" *antichristelige* Tankegang og Tænkemaade, thi det var, som klarlig sees af min Afhandling "Om Religion og Liturgi"¹², ene den *Aandløshed* og *Hjerteløshed*, som man i det *Attende* Aarhundrede havde forgudet under Navn af *Oplysning*, og det samme var endnu Tilfældet med min bekiendte Dimis-Præken "*Hvi er Herrens Ord forsvun*[|B:301](#)*det af hans Huus?*" der endogsaa kun var en temmelig mat Gientagelse af hvad jeg før havde skrevet imod den herskende aandløse og hjerteløse Prækemaade.

Enten maa det da have været "*Titelen*", der nu (1810) pludselig oprørde *Hovedstadens Geistlighed*, eller denne Geistlighed, kun *to Aar* efterat Biskop *Balle* havde nedlagt sit Embede og mens han endnu levede, maa have anseet den saakaldte "*Kirke-Tro*" for død og begravet, saa at, da den gjorde Mine til at gaae igien hos mig, maatte den strax med Fynd og Klem nedmanes.

Vel slap jeg for denne Gang med en *Irettesættelse*, fordi, som det deri hed, *Udgivelsen* af min Dimis-Præken "*syndes* at røbe den *Hensigt* at gjøre *Opsigt*," og vel fik jeg, sagtens dog kun ved gamle *Balles* Forbøn, Lov til at blive *Personel-Capellan* paa Landet hos min gamle Fader, som alt var *Jubel-Lærer*, men *Hovedstadens* Præsteskab tabte mig dog aldrig af Syne, som den eneste farlige Tilhænger af den banlyste *Kirketro*, og min Pen tillod heller ikke at skrive mig i Glemmebogen.

Under Forfølgelsen var jeg nemlig faldet i en dyb Bekymring for min egen *Sjæls* Frelse og det *evige Liv*, og da jeg, ved at vende om til *Barne-Troen*, som den findes beskrevet i *Luthers* lille *Catechismus*, fælde mig beroliget, maatte jeg nødvendig føle inderlig *Medlidenhed* med *Børnene* og med hele det *uoplyste* Folk, som de ypperste Præster og Skriftkloge ikke blot forholdt *Christi Evangelium* og *Sacramenternes* rette Brug, men stræbde med falsk Skrift-Fortolkning, med Spot og med verdslig Magt at udelukke derfra,

netop, som skrevet staaer: vee eder, I *Lovkyndige*, I har taget *Kundskabs-Nøgelen*, og selv gaaer I ikke ind, men forhindrer dem, som vilde gaae ind.

|B:302 Dette var nu Omkvædet paa al min Skrift, fra “*Nytaarsnat*” til mit “*Korte Begreb af Verdens-Krøniken i Sammenhæng*,” (1812), hvorved baade Geistligheden og hele det lærde Væsen **|US:538** hos os var nær ved at springe i Flint, og som et *Strids-Skrift* fra det **|VU:212** *luthersk-christelige* Stade var det vistnok ogsaa baade saa hvast, saa fyndigt og saa nærgaaende, at det paa en Tid, da “Sort paa Hvidt” spillede en latterlig Hoved-Rolle, maatte gjælde for et Dommedags-Slag. Udentvivl var det nærmest *Stats-Bankerotten* (1813), der reddede mig fra en Injurie-Proces, der i alt Fald vilde slaaet mig Penne-Spydet af Haanden, og da jeg efter min Faders Død (1813) ikke vilde nøies med som omflakkende Personel-Capellan at holde Catechismus-Prædikener og forrette Sacramenterne efter Alterbogen omkring i Krogene, men vilde virke frit i samme Aand, baade som *Prædikant* og *Skribent*, midt i *Hovedstaden*, da vidste man ikke blot at forhindre min Ansættelse som Præst eller Professor, men at lukke alle Hovedstadens Prædikestole for mig.

At jeg nu ikke gjorde Pinen kort og, ligesom siden *Gammel-Lutheranerne* i *Preusen*, brød ud af det statskirkelige Fangetaarn, samlede alle de *Trofaste* om *Catechismus* og *Alterbog*, og døde ondt og godt med dem, eller i det mindste holdt “*gudelige Forsamlinger*” i samme Retning, det kan baade Venner og Fiender godt tilskrive *Mangel* paa brændende Nidkiærhed for Herrens Huus og Overflod af Pære-Danskhed, men, som min “*Verdens-Krønike*” viser, forhindredes jeg dog ogsaa deri af mit *kirkehistoriske* Syn for den *aandelige* Fare, der var ved at bryde ud af Stats-Kirken og bygge Kirker enten paa samme Grund eller paa fri Haand, og Tiden har viist, at jeg ikke forgæves ventede paa at finde en *bedre Udvei*.

|B:303 Da jeg endelig (1821) havde fundet mig i at forlade *Hovedstaden*, Regjeringens og Universitetets Sæde og Læseverdenens Middelpunkt, hvorfra alt hvad der skulde virkes ved *Pennen* og rettes enten ved Præsteskabet eller ved *Loubud*, vist nok maatte udgaae, og havde modtaget en *usøgt* Præste-Stilling i en lille Kjøbstæd, da opnaede jeg snart (1822) trods al geistlig Modvirkning, ved Kongens synderlige Gunst, den saa længe og saa ivrig attraaede *Præste-Stilling* i *Hovedstaden*, men jeg opdagede snart, at derved var for de adspredte *Troende* i Landet, og for *Kirkens Fremtid* lidet eller intet vundet, da den herskende *Geistlighed* og Landets eneste *Universitet*, trods smaa Forandringer, vedblev at være *Lutherdommen* ugunstige, og en ny for *Lutherske Christne utaalelig Alterbog* ved Siden ad den aandløse *Psalmebog*, var Sværdet i et Haar, der bestandig hængde os over Hovedet.

[US:539|VU:213]Da nu, for mine *Lutherske* Øine, *Strids-Skrift* og *Prædiken* efter *Skriften* var *Troens* eneste Vaaben, men som da ogsaa nu, saavel som for tre hundrede Aar siden, med den *Helligaands* følgende Bistand maatte være mægtige til at bryde *Jern-Stænger* og sprænge *Kobber-Mure*, skøndt *Mueligheden* var skjult for vore Øine, saa greb jeg med begge Hænder den Leilighed, der (1824) aabnede sig til at udgive et "Theologisk Maanedsskrift" i stræng *Luthersk* Retning, med en grundmuret *Dogmatiker* og en lovfast *Ebræer* af den gamle Skole¹³.

Paa en Tid, da hele den *Danske Literatur*, og ei mindst paa den kirkelige Side, laae i dyb Dvale, maatte et saa dristigt Foretagende med dygtige Kræfter, som lykkelig [B:304]overvandt store Vanskeligheder, nødvendig vække en Slags Bestyrtelse i Modstandernes trygt sovende Leir, og Professor *Clausens* ungdommelige Seiers-Raab i hans tykke Bog om "Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning" vilde neppe trøstet den døende Rationalisme i gammel Stil, men netop under min ivrige Bekæmpelse af den paa *Papiret*, faldt jeg i dybe Tanker om, hvad det dog kunde nytte den vel endnu levende men hartad døende Christendom, om vi baade kunde vinde Seier i *Penne-Feiden* og nøde alle Præster til at følge *Alter-Bogen*, naar dog vort *Vidnesbyrd* om den *Bibelske Christendom* kun var som eet mod Tusinde, og naar vi ikke kunde indblæse nogen den *Aand*, som oplivede os, og var efter *Skriften* Christendommens *Livs-Kraft*.

Nu (1825) opgik uformodentlig *Lyset* for mig over *Daabs-Pagten*, som hele *Christen-Menighedens* mageløs stærke og gyldige *Vidnesbyrd* om sin *Tro* og som *Jesu Christi eget Vidnesbyrd*, da Daaben og Nadveren umuelig kunde være *hans Indstiftelser*, med mindre alle Indstiftelses-Ordene var hans *Tiltale* til *Menigheden*, og jeg saae strax, at dermed var ogsaa *Aandens* og *Livets* Gange opdagede, da baade Herren havde sagt: de *Ord*, som jeg *tiltaler eder* med, de er *Aand* og de er *Liv*, og det fulgte af sig selv, hvad alt *Luther* bemærkede, at hele *Daabens* og *Nadverens* Virkning maa udledes af *Kraften* i det *Guds-Ord*, hvormed de er indstiftede.

Hvad jeg nu helst med denne Oplysning skulde gjort for at hjælpe [VU:214]den *Christne Menighed* hos os til en *aandelig* sikkret, fri og frugtbar Stilling, det er et stort Spørgsmaal, som jeg selv i [US:540]dette Øieblik ikke kan besvare, men hvad nu tit synes mig det *urimeligste* af alt, nem[B:305]lig at skrive et "*Kirkens Gienmæle*" mod Prof. *Clausen*, det syndes mig *dengang* at være det *eneste rigtige*, saa enten maatte jeg gjøre det eller slet intet, hvad maaske vilde været det bedste, men var mig umueligt. Der er nemlig vel meget *urimeligt* i, paa een Gang at *protestere* mod *Stats-Kirkens* Ret til at afgjøre hvad der er *Christendom* og til at beherske *Menighedens Tro*, og dog at anklage en *Theologisk Professor* for Brud paa *Stats-Kirkens* Love, og jeg følge selv denne Modsigelse saa

stærkt, at jeg, under *Injurie-Processen*, hvortil Professoren indskrænkede sit Forsvar, slet *intet* juridisk *Beviis* enten selv *vilde føre* eller *lade føre* for Professorens *statskirkelige* Brøde; men hvor der kun er en *eneste Plante-Skole* for *Sogne-Præster* i en *Tvangs-Kirke*, hvor dens Medlemmer er *bundne*, hver til sin *Sogne-Præst*, og hvor den fremragende *Præste-Lærer* ikke blot bestrider *Stats-Kirkens* Præste-Eed og Symbolske Bøger, men hele den "*historiske Christendom*", der gives dog neppe noget andet *lovligt* Forsvars-Middel end at forlange vedkommende *Præste-Lærer* forhørt, og, naar han befindes skyldig, *afsat*.

Da nu den verdslige Øvrighed ved denne Leilighed paa Stats-Kirkens Vegne viste sig mere end *ligegyldig* baade for sine *Loves* Overholdelse og for sine *Kirke-Gængeres* umistelige *Samvittigheds-Frihed*, saa maatte jeg nødvendig nedlægge mit Embede i *Stats-Kirken* og udbede mig Lov til med alle Ligesindede at forlade den og i en *Frikirke* vedligeholde og forplante *den Christendom*, som vore Kirke-Love vel fredlyste, men Øvrigheden gjorde fredløs, og jeg gjorde begge Dele, men som det syndes, aldeles forgæves.

Da jeg nu derhos, som en Følge af *Injurie-Processen*, |B:306 blev sat under *livsvarig* Censur (1827), saa maatte jeg, som det syndes, enten vandret ud til Norge, eller, med hvem der vilde følge mig, brudt ud af den Modstanderne aldeles overladte *Tvangs-Kirke*.

Jeg gjorde imidlertid ingen af Delene, men ventede i al Stilhed, taalmodig eller udmattet, paa bedre Dage, indtil selv *Lindberg* tabde Taalmodigheden og begyndte at holde "*gudelige Forsamlinger*" som jeg dog kun deltog i, for, om mueligt, derved at faae den |VU:215 mig nægtede *Kirke* til *fri Guds-Tjeneste*. Det lykkedes, og dermed nøiedes vi i hele *syv* Aar, skøndt jeg var indskrænket til *blot Prædiken*, og blev, mod Aftale med da |US:541 værende Sællands-Biskop, *bundet* til den saakaldte *evangeliske Psalmebog*.

Da jeg imidlertid (1839) følte baade paa egne og Medchristnes Vegne, at vi ikke længer kunde undvære *Sacramenternes* og *Confirmationens* fri Brug, og da jeg havde opdaget, at "*Sogne-Baadets Løsning*" kunde gøre de Christnes Stilling i Stats-Kirken taalelig, saa søgte jeg, efter Kong *Frederik* den *Sjettes* egen Tilskyndelse, *Præste-Kaldet* ved *Vartou*, hvor jeg nogenlunde *frit* kunde tjene *Vorherre* og vore fælles Venner, som jeg nu ogsaa har gjort over i *tyve* Aar, under den Forudsætning, at jeg maatte lære ligesaa frit i Stats-Kirken som før udenfor den.

Da nu tillige vor ny *Grundlov* hævder os med alle vore Medborgere *Religions-Frihed*, og *Sogne-Baadets Løsning* har gjort *Præste-Friheden* uskadelig, saa vil der, naar denne os nødvendige *Frihed* kan blive *lovfast*, for apostoliske *Christne* ei være mindste Grund til at forlade *Folke-Kirken*, men være al Grund til at blive i den, saalænge *Friheden* paa begge Sider bestaar.

Men hvad enten nu vor aldeles uundværlige *fri* **|B:307***Stilling* kan findes i *Folke-Kirken* eller maa søges *udenfor* den, saa er det *aandelig* og *christelig* en *Stilling* paa *Klippen*, som i *Tidens Løb* er fundet og vil til *Verdens Ende* findes *urokkelig*, fordi, selv naar *Himmel* og *Jord* forgaaer med alle *Bøger*, skal dog *Herrens Munds-Ord* ligesaalidt forgaae som han selv og hans troende *Menighed*, og ligesaa rolig, som han sidder ved *Gud-Faders Høirehaand*, skøndt hans *Fiender* bliver ved at larme, at prale og at spotte, indtil deres *Munde* stoppes og de alle lægges under hans *Fodskammel*, ligesaa rolig kan hans *Menighed*, som bygger paa *hans Munds Ord* og har ham i *Aanden* ligesaa nær, som *Ordet* i sin *Mund* og i sit *Hjerte*, høre paa, at der skrives og skraales trindt omkring den, at dens *Tro* paa det *Ord*, som er fra *Begyndelsen*, og hvori der er et *Liv*, som er *Menighedens Lys*, dog, baade efter *Skriftens* og *Kirkehistoriens* og den *sunde Fornufts Vidnesbyrd*, er en aldeles grundløs og fordærvelig *Overtro*, og maa derfor en af *Dagene* forsvinde som *Røg* for *Vinden*. Uden at sætte *Pen* til *Papir* kan nemlig *Menigheden* ved en fast og levende *Troes-Bekiendelse* med *Kiær***|VU:216**lighed beskæmme *Fienden*, og kan trøstigt overlade til sine *Boglærde* og *Skriftkloge* at stille *Fiendens* flau *Æventyr* i sit rette *Lys*, ved at tage *Skriften* langt mere *ordret* og bruge den langt mere **|US:542**levende end nogen af *Troens Modstandere* enten kan eller vil, ved at tænde *Lys* i *Kirkehistorien*, som *Fienden* kun har stræbt at *formørke*, og ved i alle *Menneske-Livets* *Retninger* at fremme *Erkiendelsen* af den *levende Sandhed*, som *Troens Modstandere* altid har stræbt at dølge eller fordreie.

Saaledes har vi da de lyseste *Udsigter* til, ved det *fornyede* *Menneske-Livs* *Fremvæxt* og *Fremskridt* i *Oplysning*, **|B:308**at vise, vi er *Fredens Børn*, som gierne vil holde *Fred* med alle *Mennesker*, da vi kun har alvorlig *Strid* med det *Djævelskab*, vi ved *Daaben* forsager, som uforligeligt med *Christus*, hans *Menighed* og al evig *Sandhed*, men skal disse lyse *Udsigter* holde *Stik* og *Menigheden* komme til at vise, at den er *fredsommelig*, skøndt den ikke kan oplade *Munden* med sin *Troes-Bekiendelse*, uden at *Fienden* er færdig til *Krig*, da maae *Menighedens Skriftkloge* og *Boglærde* langt bedre end hidindtil opfatte *Menighedens* *Stilling* til sin hellige *Skrift* og til sit forbigangne *Levnetsløb*, og især langt bedre opfatte deres eget *Forhold* baade til *Herren*, til *Aanden* og til *Menigheden*.

Dette vort *tredobbelte* *Forhold* er nu i sig selv saa indviklet, at det er intet *Under*, man selv i den *gamle Frikirke* tog *Feil* derad, og det er nødvendig i *Tidens Længde* giennem *Stats-Kirkerne* og *Kirke-Staten* blevet saa *forvirret*, at vi, selv med vor bedste *Villie* aldrig kunde hittet *Rede* deri, naar ikke *Herren* havde sendt os *Aanden*, som kan og vil ledsage os til "*al Sandhed*", og vil derfor lade os føle og gribe det *Rette*, længe før vi kan gjøre det klart enten for os selv eller *Andre*. Det var derfor altid kun i *Aandens*

Fraværelse, kun, naar *Bisper*, *Præster* og *Skriftkloge* enten aldeles havde tabt *Troen* paa den *Helligaand*, eller, hvad der igunden løber ud paa det samme, betragtede sig alene som de “*Aandelige*” (Geistlige, Spirituales), i *udelukkende* Besiddelse af *Aanden*, kun da, at de ikke ligesaavel kaldte sig *Menighedens* som *Herrens Tjenere*, men opkastede sig meer eller mindre aabenbar til *Troens* og *Menighedens* Herrer. Selv i vor troskyldige og forholdsviis uskyldige *Lutherske* Stats-Kirke stod vi aabenbar saaledes, **|B:309**enten vi saa derved aldeles *verdslig* beraabte **|VU:217**os paa vort *Kaldsbrev*, eller halv *papistisk* og halv *protestantisk* beraabte os, som hellige Bogorme, paa vor *selvgjorte Indvielse* og vor *selvkloge Bibellæsning* under eet; thi Meningen blev jo dog, at man skulde *troe* paa vort *Ord* som *Guds Ord*, og at hvis man troede sin egen Bibellæsning eller en Engel fra Himmelen paa *Strid mod os*, da var man bandsat. Det nyttede slet ikke, om vi end nok saa **|US:543**ærlig og *aabenhjertig* tilstod, at vor *Prædiken* og *Undervisning* kun var *troværdig* og *christelig*, forsaavidt de stemmede overeens med den *Hellige Skrift* og *Luthers Catechismus*, thi derved kunde vi vel baade hos Store og Smaa *svække Troen* paa os, men umuelig styrke *Troen paa Vorherre*, og jeg husker godt, i hvilken Vaande jeg i mine første Præste-Aar fandt mig stædt, naar jeg vilde lægge mine *Confirmander* paa Hjerte, at de endelig, for deres Sjæls og Saligheds Skyld, maatte blive ved hvad jeg havde lært dem, uden at bryde sig om, hvad man enten paa *Aandens* eller *Skriftens* Vegne vilde indvende derimod, men at de dog *ingenlunde* maatte *bygge* deres *Tro paa* et syndigt, skrøbeligt og dødeligt Menneske, som *mig* og mine Lige. Da jeg ogsaa dengang virkelig troede paa den *Helligaand* og paa *Herrens* aandelige *Nærværelse* hos sin Menighed, især ved den *hellige Nadver*, saa viste jeg naturligviis baade Gamle og Unge til *Herren* og *Aanden* for at finde *Klippen*, men jeg følte godt, det *løb rundt*, saalænge jeg *ikke* kunde nævne et *Guds-Ord*, hvori *Troen* kunde hvile og hvorpaa den *Helligaand* kunde *kiendes*. Saasnart jeg derimod havde fundet *dette Ord* i *Herrens* egen *Mund* ved *Daaben* og ved *Nadveren*, da lysnede det over hele Stillingen, og skjøndt vort *særegne* Forhold til *Herren* **|B:310**og *Aanden* end ikke den Dag idag er mig klart, saa klarede vort *Grund-Forhold* til *Troen* og *Menigheden* sig dog strax, som et *Tjener-Forhold*, da vi jo baade som *Vidner* om *Troens Sandhed* maae forudsætte *Troens Indhold* som *bekjendt*, og som Lærere i *Menigheden* forudsætter *Menighedens* virkelige *Tilværelse*, og hvad “*Skriften*” angaaer, da maa vi vel som “*Skriftkloge*” sætte den *foran os*, men *ingenlunde* sætte den *foran Troen*, eller imellem *Troen* og *Menigheden*, thi den *Christne Tro* er jo *ingen Tro* paa en *Bog*, men *Tro* paa Vorherre *Jesus Christus*, og den *Christne Menighed* er jo intet *Læse-Selskab*, men et *Troes-Samfund*!

|VU:218Er nemlig dette klart og uimodsigeligt, da har den

Christne *Menighed* aabenbar intet levende Forhold til den *Hellige Skrift* uden *igiennem* sine *Skriftkloge*, som det *levende Skrift-Begreb*, og der kan da ingen Paastand om aandelige Ting være grundløsere end den, at den Christne Tro og Menighed skulde enten staae eller falde med *Skriften*, der, som Erfaring har lært, ligesaavel kan bringes i *Strid mod* Troen og Menigheden, som i *Overeensstemmelse dermed*. Da det imidlertid paa den anden Side er klart nok, at vi, som Menighedens *Skriftkloge*, sætter vor Ære og hele vort christelige Liv i Pant baade for Til|US:544værelsen af en *hellig Skrift* og for dens *Overeensstemmelse med Menighedens Tro*, saa staaer og falder vi dermed, og *fristet* derfor altid til at gjøre *vor Sag* til hele *Menighedens*, og saaledes indvikle *Menigheden* i vore Tvistigheder og Penne-Feider om *Skriftens* Oprindelse, Ægthed, Omfang, Indhold og rette Fortolkning, hvorved vi dog altid, istedenfor at bestyrke |B:311Menigheden i sin Tro, frister den til *Tvivilraadighed* og sætter den i bestandig Ængstelse og Uro.

Dette vilde være Tilfældet, om end hele den *Christne Menighed* stod i samme Forhold til vor "*Hellige Skrift*", som det *Jødiske Folk* forud stod til sin "*Hellige Skrift*", som baade var *forfattet* paa deres eget *Modersmaal* og var *opbevaret* midt iblandt dem i *Forfatternes* egen Haandskrift, saa at Ingen kunde gjøre dem den stridig, der kunde ingen ængstende Tvivl opkastes om dens Ægthed, og den var, saavidt muelig, tilgængelig for Alle; men hvormeget mere maa det da ikke være Tilfældet med *vor Hellige Skrift*, der, hvad det *Gamle Testamente* angaaer, er i alle Maader et *Tvistens Æble* mellem os og *Jøderne*, som vi selv bekiender, det oprindelig tilhører, og hvad det *Ny Testamente* angaaer, er det jo ogsaa skrevet paa et, næsten for hele Menigheden *fremmed* Sprog, saa det af *Menigheden* kun kan læses i en *Oversættelse*, for hvis *Nøiagtighed* de *Skriftkloge* er dens eneste Borgen.

Dette er saa iøinefaldende, at vor *Lutherske* Stats-Kirke og enhver Stats-Kirke, som kunde det, baade bandt sine Præster til en vis *Skrift-Fortolkning* og til *Oversættelsen* paa Modersmaalet, for at ikke Tvisten derom skulde vække Tvivl og Uro, men at dette *Huusraad* hverken var *christeligt* eller havde meer end *Skinnet* for sig, det saae vi i det *Attende* Aarhundrede, da det |VU:219baade klarlig bevistes, at alle saadanne Baand er "*Mørkets Lænker*", som hverken Sandhedens Aand eller hans levende Redskaber vil bære, og klarlig viste sig, at den *Christne Menighed*, ved at bygge sin Tro og sit *Haab* paa en *ældgammel Bog*, hvis Sprog var døde og hvis hele Beskaffenhed var et *Tvistens Æble* mellem al Verdens |B:312Boglærde, hvorom Striden kunde vare til Verdens Ende, enten maatte styrte sig i grændseløs *Tvivilraadighed* eller nedsynke i en uforsvarlig *Overtro* paa enkelte *Skriftkloges* fuldkomne Sanddrthed og Ufeilbarhed, uden dog derved at kunne undgaae den "*sorte Død*" i Aanden.

Nu blev det ovenikøbet i det *Attende* Aarhundrede klarlig oplyst, at om ogsaa den Christne Menigheds *Skriftkloge* kunde **|US:545**bevise, at *Jødernes Hellige Skrift* lod sig venlig og vel forlige med den *Christne Tro*, saa var det dog lige latterligt at ville *udlede Troen deraf* eller *bygge den derpaa*, og at hvad det *Ny Testamente* eller *Apostel-Skriften* angik, da maatte den enten være aldeles *uefterrettelig*, eller ogsaa den er meget *ynge* end den *Christne Tro* og *Menighed*, som den *selv* heeltigiennem *forudsætter*, og kan da *umuelig* enten være *Kilden* til eller *Grundloven* for, men maa være de *Skriftkloge* overladt til fri Granskning og Benyttelse, saa i det *Nittende* Aarhundrede maa den *Christne Menigheds Skriftkloge* ligesaavel for deres egen velforstaaede *Friheds* og *aandelige Virksomheds* som for Troens og Menighedens Skyld, opgive alle Forsøg paa at *forsvare* Troen og Menigheden med *Skriften* og saaledes maa vi *afbøde* alle *Angreb* med *Skriften* paa Troen og Menigheden.

Vi skal nemlig oplyse *Menigheden* om, at den, som et christeligt *Troes-Samfund*, kaldet og udvalgt til det *evige Liv*, baade, for at staae virkelig fast, ene maa bygge sin Tro paa *Klippen*, som er Guds *evige Sandheds-Ord* til os af Vorherres egen Mund, og at den ligeledes, for virkelig at faae det *evige Liv*, maa ene og alene søge det i det *evige Livs-Ord*, som intet Menneske uden Vorherre *Jesus Christus*, den levende Guds Søn, har **|B:313**i Eie, saa at dette *Troens* og det *evige Livs Ord* til os af Herrens egen Mund ved hans Daab og Nadver giver os hvad man har kaldt "*Kirkens*" det er: *Menighedens* sande og levende Begreb, hvorfra Intet kan tages og hvortil Intet maa lægges, saa at baade den *Hellige Skrift* og hele den *fremskridende* christelige Oplysning hører ikke til **Me|VU:220**nigheds-Begrebet eller til Saligheds-Sagen i sig selv, men til hvad man kalder *Skole-Begrebet*, altsaa til Begrebet om en *aandelig Indretning*, hvorved den *levende Oplysning* baade benyttes og forplantes fra Slægt til Slægt, og skrider frem med Tiden fra Klarhed til Klarhed. Da nu enhver *Skole*, som aandeligt Oplysnings-Middel, kræver baade *Lærere* og *Lærlinge*, og da vor *Hellige Skrift* er vor nedarvede, umistelige *Skole-Bog*, saa forudsætter den christelige *Kirke-Skole* en uafbrudt Række af *christelige Skriftkloge*, som indestaaer Menigheden for Skriftens Overeensstemmelse med det guddommelige, levende og uforanderlige *Troes-Ord*, som de naturligviis med hele Menigheden maa *forudsætte*, *bekiende* og *bygge paa*, men har for Resten *fri Raadighed* baade over den *Hellige Skrift* og alle christelige Oplysnings-Midler, da en fri Rørelse aabenbar er Vilkaaret for en *levende*, bestandig *fremskridende Oplysning*.

|US:546Dette, at Herrens eget *Munds-Ord* til os alle ved *Daaben* og *Nadveren*, er for *alle Christne*, baade store og smaa, vise og vankundige, den eneste faste *Troes-Grund*, fordi den, som baade

Lys-Grund og *Livs-Grund*, er baade Klippe-Grund og Soel-Grund, oplysende og oplivende, i *Herrens Aand*, som aldrig viger fra hans Munds Ord, medens vor *Hellige Skrift* er et *Oplysnings-Mid***B:314***del*, hvorom Herren *ikke* taler til os, og hvorpaa *Menighedens Troes-Bekiendelse* ved *Daaben* derfor heller *ikke* lyder, og som derfor maa være *Aanden* og hans *skriftkloge* Redskaber, som kunde virke *levende* i *Frihed*, *frit* overladt, paa de Vilkaar, at de *Skriftkloge* vil bruge *Skriften* *christelig*, altsaa i *Overeensstemmelse* med vor *Alle* vitterlige *Christne Tro*, og i en paa *begge* Sider fri *Vexel-Virkning* med *Herrens fribaarne* *Menighed*, som de *Skriftkloge* aldrig maa byde deres *Oplysning* som en *Troes-Artikel*; dette er allerede nu saa klart, at dersom den blotte *Kundskab* var mægtig nok til at styre og raade, om ikke hele *Menigheden*, saa dog dens *skriftkloge Medlemmer*, da havde det ingen *Nød*, at de herefter, som forhen, enten skulde opgive deres *Frihed* i *Skolen* og derved afbryde den *christelige Oplysnings Liv* og *Fremskridt*, eller ved at paatage sig *Forsvaret* for *Troen* og *Menigheden*, paa en *Omvei* opkaste sig til deres *Herrer*, og forbitte *Menighedens Liv* med al den *Ængstelse* og *Tvivlraadighed*, der er uadskillelige fra det *aandelige Trælle-Liv*; **VU:221** men en lang og sørgelig *Erfaring* maa have gjort os kloge af *Skade*, saa vi, som for *Øieblikket* høre til de *Ældste*, maa baade med *Formaning* og *Exempel* arbeide paa, at om *Udskeielser* end ikke kan undgaaes, de dog i det hele blive uskadelige.

Derfor er det, at jeg bestandig mindre har taget *Deel* i *Penne-Feiden* om, *hvor* *Troens* og det *evige Livs Ord* er at finde: enten i *Herrens egen Mund*, eller, efter *Bogstav-Skriften*, i de *Skriftkloges Mund*, men har indskrænket mig til baade med *Mund* og *Pen* at oplyse den *troende Menighed* om alle *Mundes* og *Pennes*, saavel som alle *Hænders* og *Vaabens Magtesløshed* mod *Guds-Ordet* i *Herrens egen Mund* og *Menneske-Hjertets Tro* **B:315** derpaa, saa *Herrens Menighed* kan og skal staae rolig under al *Fiendens Larm*, som *Huset* paa *Klippen* i *Storm* og *Vandskyl*, indtil man igien stræber at kvæle *Troes-Bekiendelsen* paa *Børnenes Læber*, da *Herrens Menighed* skal ære ham ved sin *høirøstede Bekiendelse* ogsaa paa *Børnenes Vegne*, og overlade *Forsvaret* til ham, som med sin *egen Munds Ord* har paataget sig *Ansvarret*: Herren selv, hvis *Munds Ord* til os vi alle troe og **US:547** bekiende paa hans *Apostlers* og hele *Menighedens Vidnesbyrd*. Hertil har jeg med *Flid* indskrænket mig, især siden *Penne-Feiden* fik sin ny *Skikkelse*, thi saalænge den førdes mod dem, der, som *Prof. Clausen*, i *aabenbar Strid* med vor *Christne Tro* eller i klar *Selv-Modsigelse*, paastod, *baade* at *Skriften* var den *eneste Troes-Regel*, og at den, efter sin hele *Beskaffenhed* slet *ikke* duede til *Troes-Regel*, saalænge kunde man *frit* tage til *Gienmæle*, uden at faae *mindste Skin* af enten at forsvare *Troen* med den *Hellige Skrift*, eller at ville give *Troen* en

nødvendig *Understøttelse* med sit *Forsvars-Skrift*; men siden man, med Dr. *Rudelbach*, bringer *Bibelen* og dens *Anseelse* i Marken ganske i *Kalvinistisk Stil*, som om *Bibelens Duelighed* til at være *Troes-Grund* og *Troes-Regel*, dens *Omfang*, *Ægthed*, *bogstavelige Indblæsning*, *aandelige Liv*, *Sikkerhed*, *Tydelighed* og *Klarhed* for alle, var aldeles *uomtviselige*, og var ligesaavel den *Lutherske* som den *Kalvinske* urokkelige *Grundsætning*, see, da skiftede *Strømmen*, saa der midt i vort *verdens-kirkelige* *Virvar* blev stor *Fare* for at løbe paa *Grund*.

[US:547|VU:221] Det var nemlig let at forudsee, at alle de *Bisper*, *Præster* og *Skoleholdere*, som vilde *aandelig beherske Troen* og *Menigheden*, enten paa *Grund* af en egen *Indvielse* og *Salvelse*, eller paa *Grund* af en [VU:222] stemplet *Skriftklog* [B:316] *skab*, de vilde stræbe at opreise *Stats-Kirken* fra det *Syttende Aarhundrede* paany, og, skøndt de, for *Religions-Frihedens* *Skyld*, ei kunde gjøre den til det gamle *Fangetaarn*, vilde de dog gjøre den til det *aandelige Trælle-Huus* og *Tugt-Huus*, som den fordem var, men som den i det sidste *Aarhundrede* mere og mere havde ophørt at være.

Havde vi nu, som *oplyste Christne*, staaet i en *Frimenighed* udenfor den danske *Folke-Kirke*, der nu atter, om muelig, skulde gøres om til en *Stats-Kirke*, da vilde vore *Skriftkloge* følt, at enten maatte de herved være *ligegyldige Tilskuere*, eller dog kun stræbe at oplyse den *danske Læseverden* om, at dette kun var et nyt *Skud* af det ligesaa *ufolkelige* og *umenneskelige*, som *uchristelige Hierarkies* *Rod*, saa *Folket*, om det vilde beholde sin *Frihed* og gaae frem i *aandelig Oplysning*, maatte jo før jo hellere *nedlægge Stats-Kirken*; men da vi nu ikke blot stod midt i *Folke-Kirken*, men folde ogsaa *Kald* til at blive deri med *Menigheden* saalænge som muelig, og det dog bestandig tydeligere blev *Modstandernes* *Agt*, enten at binde os alle til det saakaldte *Skrift-Princip* med *Lænker*, som selv vore *danske Præste-Fædre* aldrig bar, eller dog at begrave *Friheden* med os, som nu høre til de *Ældste*, saa kunde vi ikke være *ørkesløse* [US:548] *Tilskuere*, men fristedes til at inklade os med *Modstanderne* i en skarp *Penne-Feide*, baade om det *ægte Lutherske* og om *Skriften* og dens *christelige* *Forhold* til *Herrens Munds-Ord* ved *Daaben* og *Nadveren*, en *Penne-Feide*, der, før vi vidste det, let kunde føre os baglængs langt videre end *Troes-Livet* og saavel *Menighedens* som vor *umistelige Aands-Frihed* kunde taale.

Derfor har jeg egenlig slet ikke taget *Deel* i denne [B:317] *Penne-Feide*, skøndt *Fingerne* tit har kløet og maattet kløe paa mig, efter at vise den *nordiske Læse-Verden*, eller dog alle *Menighedens* *opvakte Læsere*, hvor *uforsvarlig* og tit høist latterlig man beraabde sig paa **Luther**, paa den *danske Stats-Kirke* og fremfor alt paa *Skriften*, for hvad hverken *Luther* eller den *danske Statskirke* nogentid har sagt, og som *Bibelen*, saavidt den kan sige noget, maa sige netop det *Modsatte* af; men jeg holdt mig tilbage, fordi der ved

en saadan Penne-Feide hverken for *Menigheden* eller for dens *skriftkloge* Tjenere var det mindste at vinde, men tabdes meget, naar vi og *Menigheden* derved fik Skin af at underkaste os enten *Luthers* eller nogen |VU:223| *Stats-Kirkes* eller nogen *Bogstav-Skrifts Dom i Troens* og *Salighedens* og den tilsvarende *Friheds* og *Oplysnings Sag*. Derimod stræbde jeg med al Flid at oplyse baade Venner og Fiender om, at den *Frihed*, som *Præster* og *Professorer* i vor *Stats-Kirke* alt i forrige Aarhundrede paa Samvittighedens og Oplysningens Vegne havde krævet og tiltaget sig, den udstrakte baade dogmatiske og liturgiske *Frihed*, som i tre Menneske-Aldere Ingen i hele Landet havde fundet *utaalelig*, undtagen de *gammeldags Christne*, og som nu, ved *Sognebaandets Løsning*, var ogsaa blevet dem meget taalelig, *denne Frihed* maatte vi nu, som *Sandheds-Vidner* og *Oplysnings-Venner*, høit og lydelig kræve, og, hvis den haardnakket blev os nægtet, heller forlade *Folke-Kirken* end svigte den *aandelige Sandheds, Friheds* og *Oplysnings* hellige Banner.

At denne var den rette Maade at *tjene Menigheden* og *forsvare* vor fri Virksomhed paa, det viser ikke blot Modstandernes Færd, men i mine Øine endnu klarere Adskilliges Misbilligelse, som ellers erklærede sig grundenige med |B:3:18| mig i *Troes-Sagen*, thi vistnok har disse mine Venner haabet at blive fremdeles *taalt* i *Folke-Kirken* uden Tilbagekaldelsen, men de maa dog halv eller heel have forliget sig med den Tanke, at vore næste *Eftermænd* i deres Lærdom og hele aandelige Virksomhed blev bundet enten til allehaande *Bogstaver* eller til *Skrift-Principet*, eller til begge Dele, og kom derved i endnu |US:549| langt skiævere Stilling til *Vorherres Munds-Ord* og *Frimenighed* end vore *lutherske Formænd*, der dog, hvor gierne de end vilde *tjene Herren* og følge Aanden, maatte trælle for *Bogstaven* og spille Herre over Guds-Folket.

Dette sees da ogsaa klarlig af deres Indvendinger mod den *almindelige Præste-Frihed*, som jeg kræver den, thi at jeg vil have denne *Frihed* udstrakt ligesaavel til Professor *Clausens* og *Søren Kierkegaards*, som til *mine* Discipler, det er ingenlunde blot, fordi *kun saaledes* har *Friheden* vundet Hævd i den *danske Stats-Kirke*, og *kun saaledes* kan den tænkes at bestaae i en *Folke-Kirke*, hvor man altid maa vente flere uchristelige eller halvchristelige end *strængt christelige* Præster; men først og sidst, fordi vi, som *ophlyste Christne*, aldrig kan være med at snoe *verdslige* Baand til *Aander*, endsige da, under Paaskud af christelig Nidkiærhed, at friste Folk med visse *Levebrød* til høitide|VU:224| lig Løgn, Hykleri og Selv-Modsigelse. Naar derfor Vedkommende paastaaer, at *deres Samvittighed* ikke vilde tillade dem at være *Præster* i saa fri en *Folke-Kirke*, som den *danske Stats-Kirke* længe har været og tildeels er endnu, fordi den var *bekiendelsesløs* og *aabenbar uchristelig*, da er det klart, at ogsaa de forvexler *Christi Frimenighed*, hvis

Bekjendelse kun er eenstemmig, fordi *Troen* er den samme hos Alle, med de kun *saakaldte christelige* Stats-Kirker, **|B:319**hvis *Bekjendelse* man godt vidste, kun var blevet *eenslydende* ved *Tvang*, og vilde derfor ogsaa *fremtvinge* samme *Bekjendelse* af alle *med* eller *uden* Tro, som det kunde falde, og foreskrev *alle Præster* høitidelig at aflægge et og det samme *Vidnesbyrd* om deres *personlige* Tro og *Overbeviisning*, enten saa det *Vidnesbyrd* blev *sandt* eller *falsk*, skjøndt det derved blev hardtad umueligt selv for den *sanddrueste* Præst at afhjemle sit *personlige Vidnesbyrd*, saa det af sandhedskiærlige Folk kunde findes *troværdigt*. Kunde vi derfor, som *christelige Præster* i en *Folke-Kirke*, *ikke* taale, at *uchristelige Præster* ved Siden ad os udtrykte *deres* Overbeviisning ligesaa *frit*, som vi udtrykte *vores*, da skulde vi aldrig ladet os gjøre til Præster i den danske Stats-Kirke, hvor vi jo vidste, den Frihed herskede, men har vi ikke blot kunnet taale den *selvtagne Frihed*, men maa netop takke den Frihed, hvori vi selv har deeltaget, for alt det Held, der har kronet vore *christelige* Bestræbelser, da kan vi aabenbar ikke blot taale, men maa kræve denne *Frihed indrømmet*, naar vi skal blive i Folke-Kirken. Kun naar det var os, ligesom de gamle *Stats-Kirker*, om *Skinnet af almindelig Christendom* at gjøre, kun da kunde vi finde dette tomme og falske **|US:550**Skin umisteligt, og selv det falder, efter *Skinnets* Historie i det *attende* Aarhundrede lige for vore Øine, ubegribeligt; thi det maa jo hos os aldrig glemmes, at kunde jeg ikke taalt at være christelig Præst i en Stats-Kirke, som aabenbar var bekiendelsesløs og fattedes alt *Skin* af at være *christelig*, da kunde jeg aldrig blevet Præst i den danske Stats-Kirke, og da jeg ikke maatte gaae ud af den, heller ikke *udenfor* den, saa at, *forsaavidt* som *min præstelige* Virksomhed har været *christelig*, forsaavidt kan man ikke nægte, at den er meget godt **|B:320**forenelig selv med den *grændseløseste Frihed*, medens den derimod vilde være aldeles uforenelig med den *ny Alterbog*, som vi (1807) havde været lige paa Nippet til at **|VU:225**faae. For mine Øine er det da ogsaa soleklart, at medens vi, som Guds-Ordets Tjenere i Folke-Kirken, ikke blot kan taale, men høit behøve al den Aands-Frihed, vi har og maae række efter mere, saa behøves der vist ikke mere til at gjøre vor christelige Virksomhed i Folke-Kirken umuelig og drive os ud deraf, end *saadan* en *ny Alterbog*, som enten i et nybagt *Kirkeraad* eller paa vore forældede *Landemoder* vilde faae de *fleste* Stemmer, og en *saadan* *ny Alterbog* maa jo dog komme, enten alt i vore Dage, eller før vi ret blive kolde i Graven, *dersom* der *ikke* snart bliver almindelig *lovfast Præste-Frihed* i Folke-Kirken; thi den *gamle Alterbog*, der alt for to Menneske-Aldere siden var *opgivet* og saagodtsom *aflagt*, og som *Ingen* af os strængt har fulgt, den vil ingen Myndighed kunne gjøre strængt giældende, saa, naar man vil stramme Baandet, maa det gøres med en *ny Alterbog*, som har *Overtallet* for sig, og de, som da selv have bestridt den *Præste-*

Frihed, der netop var dem uundværlig, maatte da baade med Skam og med en ond Samvittighed forlade Folke-Kirken.

Naar jeg derfor her, ved en Undtagelse, vil vise christelige Læsere, at vore *saakaldte* luthersk-orthodoxe Modstandere maa sadle dygtig om, inden de kan ride os tilvands enten paa *Luthers* eller paa vor *lutherske* Statskirkes eller paa vor *Hellige Skrifts* Kappe, da er det vel tildeels for, om mueligt derved at oplyse og opmuntre de *Ubefæstede*, der maaskee kan staae Fare for at lade sig kyse af blind Alarm eller blæse omkuld af et Vindpust, men det er dog egenlig, efter Aandens Drift, for at vise de Yngre **B:321**af Ordets Tjenere, at der var slet intet vundet for *Troen* og *Menigheden*, naar vi, saavidt som det kan skee ved en Penne-Feide, slog Dr. *Rudelbach* og hans Hærskare aldeles af Marken, men at det kun synes saa under vor meget beklemte *statskirkelige* Stilling, som vi helst skal see bort fra, **US:55**da den enten snart maa blive tilstrækkelig fri eller aldeles ophøre.

Hvad nu først gamle Doctor *Morten Luther* angaaer, da var han jo selv aldeles enig med os om, at *Christi Menighed* skulde slet intet have med ham at gjøre, *hvis* han *ikke* uden al Forbeholdenhed bekiendte sig til den *christne Tro* ved Daaben, som den lyder i vor Apostoliske Bekiendelse, som han ogsaa tog for *Guds Ord* og kaldte Daaben det bare Vand, naar den ikke var sammenføiet med *Guds-|VU:226*Ordet, og hvad *hans Skriftprincip* angik, da indskærper selv *Kalvinisterne*, at Grund-Forskiellen mellem *Luther* og *Zwingel* var den, at *Luther* vilde *intet* lade giælde, som *stred* imod *Skriften*, men *Zwingel* vilde, ligesom vore nye Bibelryttere, kun lade giælde hvad der lod sig *udlede* og *bevise* af *Skriften*.

Hvad dernæst den *lutherske Stats-Kirke* i Danmark angaaer, da havde den jo, som saadan, hverken med Concordie-Formularen, eller med noget andet ægte eller uægte Luthersk at gjøre, end den uforandrede *Augsburgske Bekiendelse* og *Luthers lille Catechismus*, og ingen af Stederne har jeg kunnet finde et *Skrift-Princip* i Modsætning til den Apostoliske Troes-Bekiendelse paa *Menighedens Tunge* eller til noget af Herrens Indstiftelses-Ord enten ved Daaben eller ved Nadveren.

At nu den *danske* Stats-Kirke heller ikke paa sin egen **B:322**Haand bandt sine Præster til et *saadant* Skrift-Princip, men kun til *Herrens* egne *Indstiftelser* med Guds-Ordet og den guddommelige Sandhed, *som den findes* i de prophetiske og apostoliske Skrifter, det kan man selv see i Ritualet for Ordinationen, og det er desuden klart, at naar man ikke udtrykkelig angiver en hellig *Skrifts* Omfang og Indhold og nævner en vis Text eller Oversættelse, som skal følges, da svæver det *saakaldte Skrift-Princip* aldeles i Luften.

Det Skrift-Princip og *den* haandgribelige Bogstav-Skrift, som Vedkommende nu vil føre i Marken mod *Menighedens* levende

Troes-Bekiendelse og *Herrens* eget Indstiftelses-Ord ved Daaben og Nadveren, maa det da aabenbar blive deres egen Sag baade at gjøre *kiendelige*, at forsvare og at gjøre giældende i en *splinterny Tvangs-Kirke*, som de synes, med eller uden *Kirkeraad*, paa *deres egen Skrifts* og *deres eget Skrift-Princips* Vegne, at ville oprette og uindskrænket beherske. Da de nu maaskee i denne kun forønskede og forventede Tvangs-Kirke agte saa strængt at giennemføre deres Skrift-Princip, at hele *Kirken* kun **|US:552** kommer til at staae paa *Papiret*, hvorpaa *Bogstaver* og al *Bogstavelighed* aabenbar ogsaa staaer fastest, saa skal vi ikke her indlade os paa de kildne Spørgsmaal: om en *Aand* heller vil boe i en *Bog* end i et *andet Huus*, der gøres med *Menneske-Hænder*, eller om han heller vil forplantes ved Bogtrykker-Sværte end ved Pen og Blæk, eller om det er en *finere* Overtro, at der skal være *aandelig Kraft* og *Liv* i en *legemlig aldeles livløs* og *maalløs* Bogstav-Skrift, **|VU:227** end at der skulde være *aandeligt Liv* i en *Rune-Steen*, skøndt de for alle vore Sandser, ogsaa for *Hørelsen*, er lige *steendøde*.

|B:323 Derimod maae vi med Flid gjøre vore Modstandere eller dog vore *fælles Læsere* opmærksomme paa, at naar Nogen med mindste Held vil føre *deres Skrift* og Skrift-Princip i Marken *mod* den *christne Menigheds Troesbekiendelse* eller mod lidt eller meget af *Indstiftelses-Ordet* ved Daaben og Nadveren, da maae de selv indskærpe, at det er *ingenlunde* den hellige Skrift, som fra Arildstid er forelæst og forklaret i *Menigheden*, men en ganske *anden*, og at *deres Skrift-Princip* heller *ingenlunde* er det, som alle den *christne Menigheds* Skriftkloge fra *Irenæus* til *Luther*, og den *danske Stats-Kirkes* Skriftkloge fra *Palladius* til *Balle* har vedkiendt sig, men et ganske andet.

Vort gamle Skrift-Princip var nemlig, som bekiendt, *Forudsætningen* af den fulde *Overeensstemmelse* mellem *Skriften* og den oprindelige *Christen-Tro* og *Bekiendelse*, og *vor* Hellige Skrift er jo saa langt fra at udgive sig selv enten for den christelige *Troes-Grund* eller den christelige Livs-Kilde, at den maatte være aldeles *uefterrettelig*, hvis der *ikke* var et *Ord* af *Herrens* egen *Mund* ved *Daaben* og *Nadveren*, hvorpaa *Troen* hvilede og hvoraf *Livet* udsprang.

Vor evangeliske og apostoliske *Skrift*, det saakaldte “Ny Testamente”, lader det nemlig ingenlunde være Nok med heel igiennem at *forudsætte* Christi *Evangelium* som en *Guds Kraft* til Salighed for de *Troende*, og at *forudsætte* en *troende Menighed*, paa hvis Oplysning og Formaning Alt er stilet, thi *vor* hellige Skrift melder ogsaa tydelig, at Vorherre *Jesus Christus* og hans *Evangelium* kom til Verden og at den tilsvarende *Tro* blev *bekiendt* og udbredt med glødende Tunger i den *Helligaands* Kraft, *førend* der blev *skrevet* en Tøddel af hvad **|B:324** vi nu læser derom, saa det er soleklart, at skal vi findes i Besiddelse af det *samme* Christi

Evangelium, den samme Tro og Daab og den samme Aand, som den Jesus Christus og de Apostler, som vor hellige Skrift giver Vidnesbyrd, da maa de være komne til [|US:553](#)os ad en anden og ældre Vei end Pennens paa Papiret, være komne levende til os i et Guds-Ord og Troes-Ord fra den samme Herres og hans Apostlers glødende Tunger, og endelig vidner vor hellige Skrift udtrykkelig, at baade holdt Apostlerne og Aanden, som drev dem, sig udeluk^{VU:228}kende til Ordet af Herrens egen Mund, hvorpaa netop Christi Aand, som ikke talde af sig selv, skulde kiendes, og at Herren, ved Indstiftelsen af Daaben og Nadveren, taledet et bestemt Ord til Apostlerne, som de skulde meddele ligesaa reent og varmt, som de havde modtaget det.

Alle, som uden Latterlighed og klar Selv-Modsigelse vil beraabe sig paa vor evangeliske og apostoliske Skrift og hævde dens Anseelse i Menigheden, maae da vel vogte sig for, i aabenbar Strid derimod, at udgive den for det Modsatte af hvad den, efter sin hele Skikkelse, Bestemmelse og Bekiendelse er, saa vi vilde aabenbar være vort Ny Testaments aabenbare Forrædere, hvis vi trods denne Oplysning, som Skriften selv indeholder, vilde udgive den for enten at være Evangeliets, Troens og Menighedens Ophav, eller for Troes-Regel i den Menighed, som netop efter samme Apostel-Skrifts Vidnesbyrd ikke maa vige fra det Evangelium og Troes-Ord, som den har hørt fra Begyndelsen, om saa en Engel fra Himmelen vilde friste den dertil.

Man seer heraf, at vi, som virkelig stoler paa vor hellige Skrift som en mageløs paalidelig Oplysnings-Bog [|B:325](#)om de Ting som høre til Guds-Rige, vi er for Skriftens egen Skyld nødt til at paastaae, der skal i den Christne Menighed være et Ord af Herrens og Apostlernes egen Mund, et Ord, som hverken er udsprunget eller udledt af Skriften eller maa forandres derefter, og at vi, som troer, vi har det ægte, oprindelige Christi Evangelium, umuelig kan udlede det af en Skrift, der henviser os til den ægte, oprindelige Christendom i en troende Menighed, som en almindelig bekiendt, levende og guddommelig Kiendsgierning, hvortil den kun staaer i et beskrivende og oplysende Tjeneste-Forhold.

Hvis derfor vore nærværende Modstandere eller deres Børn fremdeles vil bekæmpe Ordet af Herrens egen Mund til Menigheden ved Daaben og Nadveren med vor egen hellige Skrift, da maa de aabenbar sadle om og selv paastaae, at der skal findes et saadant levende Ord af Herrens og Apostlernes egen Mund, som udtrykker den ægte Christne Tro og fører Christi Aand med sig, thi saalænge de paa gamle Parykkers og egne [|US:554](#)Vegne vil forære og paanøde vor evangeliske og apostoliske Skrift en Stilling og Anseelse, som den selv afbeviser og fralægger sig, da den, som **historisk** Beskrivelse af Troens Ophav og Menighedens Stiftelse og som et Omrids ^{VU:229}af Apostlernes Tankegang, umuelig enten kan

være Grunden og Kilden dertil eller *Bestemmelsen* deraf og *Regelen* derfor, saalænge gjør de sig jo Dag for Dag ikke blot mere latterlige, men mere kiedsommelige, og kiedsommelige Bøger, som man ikke nødes til at læse, er *uskadelige*.

Derimod kan man nok, uden klar Selv-Modsigelse, indrømme, at der naturligviis *efter Skriften* skal findes et *mundligt Troes-Ord* og *Guds-Ord* ved *Daaben* og *Nadveren*, hvorpaa baade *Aanden* og *Menigheds***B:326***heden* kiendes og hvorved *Fælles-Troen* og dens *eenstemmige* Bekiendelse ene bliver muelig, og dog *paastaae*, at, *efter Skriften*, har dette Ord lydt og skal lyde *anderledes* end det nu lyder, enten i det Hele, eller paa et enkelt Sted, som nu *hos os*.

Denne Vending kan nu vel vore saakaldte *luthersk-orthodoxe* Modstandere vanskelig give Striden, fordi de, ved Siden ad *Skriftens* fulde *Paalidelighed*, maa holde ligesaa meget fast paa den *lutherske Kirkes Rettroenhed*, men de behøvede da kun at blive *Rationalister* igien, eller i deres kirkelige Luft-Kastel at rette *Ordet* ved Herrens Indstiftelser *efter Skriften*, saa havde vi en ny Trætte om *Ordet* og *Skriften*, langt mere indviklet, og langt farligere for *Menigheden*, hvis vi indviklede den deri, ved paa *dens* Vegne at tage Handsken op, og love et *klart Skrift-Beviis* for, at *Ordet* ved Herrens Indstiftelser skulde netop *efter Skriften* lyde, som det har lydt fra Slægt til Slægt alle Dage, istedenfor at vi, som *Ordets* og *Menighedens* Tjenere, aldrig maae blive trætte af at foreholde *os selv* og *Menigheden*, at *Ordet* og *Troen* ei kan eller maa bygges paa nogen *Skrift* eller bedømmes derefter, da ingen *Skrift* kan enten være *almindelig* bekiendt eller være nær *saa sikker*, som den ved hver Daab *lydelig bekiendte Menigheds-Tro*, og da en *Bogstav-Skrift*, om den end kunde være begge Dele, dog er *livløs* og kan da hverken gjøre *Ordet* eller *Troen levende*, som de dog begge maa være for at skiænke os det *aandelige* og *evige Liv*.

Naar vi derfor inddade os i Trætte med Nogen om vor *hellige Skrifts* Forhold til *Herrens* eget *Munds-Ord* ved hans egne Indstiftelser og den derpaa grundede *Fælles-Tro*, da maa det slet ikke være paa *Ordets*, *Troens* **B:327** og *Menighedens* Vegne, som under **US:555** den ny Pagt kan og skal med den *levendegjørende Aand* hæve **VU:230** sig høit over det døde og *dræbende Bogstav*, og er paa ingen Maade afhængige deraf, men vi maa føre Striden ganske paa vor *egen* og den *Skriftklogskabs* Vegne, som har bevidnet *Skriftens* historiske, prophetiske og evangeliske Ægthed og dens *aandelige Overeensstemmelse* med den *Christne Tro* og med Vorherres *Jesu Christi* egne lyslevende *Indstiftelser* og *Saligheds-Midler*.

At vi nu saaledes paa eget Ansvar, i Tillid til *Christi Aand*, som vi *forudsætte* har drevet vore Propheter og Apostler, saavel naar de skrev, som naar de talde, og som altid vil vedkiende sig sit eget Værk, dristig kan møde alle Indvendinger mod

Overeensstemmelsen mellem det levende Guds-Ord og den tilsvarende Hellige Skrift, det er jo ligesaa vist, som at *Christi Aand* er *Sandhedens Aand*; men vi vilde dog aabenbar skuffe os selv og Menigheden, hvis vi indbildte os at kunne med en *klar* og afgjørende Seier føre denne Strid til Ende, thi medens vi maa indskrænke os til at paastaae og, saavidt mueligt, godtgjøre en *aandelig Overeensstemmelse*, vil Modstanderne naturligviis paastaae, at Overeensstemmelsen skal være *bogstavelig*, og hvor klart vi end udvikle, at *bogstavelig* Overeensstemmelse kan der kun være mellem *bogstavelige* Ting, og at *Aanden* ligesaavel er sin Skrifts som sin Tales bedste Fortolker, saa vil den *vantrø* Verden altid hælde til Modstandernes Side. Dette vil nu vist nok klarest være Tilfældet, naar vi paatage os at forsvare det saakaldte “*Gamle Testamentes*”, *Jødernes* hellige Skrifts *Christelighed*, men det vil dog ogsaa være kiendeligt nok baade ved vort Forsvar af det saakaldte “*Ny Testamentes*”, vor egen hellige Skrifts *Christelighed* i det hele, og ved **I B:328** vort Forsvar af den evangeliske Skrifts *Efterrettelighed* i Henseende til *Indstiftelses-Ordene* ved Daaben og Nadveren.

I Henseende til det *Ny Testamente* i det hele, kan vi saaledes umuelig, hvad dog Modstanderne sikkert vil kræve af os, godtgjøre *Christeligheden* af det saakaldte *Jakobs-Brev*, og skjøndt dets *Uægthed* er gyldig bevidnet, er dets *Ægthed* dog paastaaet eller indrømmet af Paven i Rom og af saa utallige Skriftkloge, at vi med *Morten Luther* maae synes aldeles overstemte. Ligedan er det med den klare *Uovereensstemmelse* mellem de fire *Evangelier* indbyrdes, thi skjøndt den, i Henseende til *Kiendsgjerninger*, er aldeles ubetydelig, saa tør vi dog hverken benægte den, eller selvmodsigende paastaae, at en Skrift baade kan være *ordret* **I VU:231** tilsagt af *Sandhedens Aand* og dog i *Ordenes* **Be IUS:556** mærkelse og Sammenhæng være *uforligelig med sig selv*, altsaa *selvmodsigende*. Vist nok kan vi godtgjøre, at hele Indblæsnings-Læren (Inspirations-Theorien), umiddelbar anvendt paa *Bogstav-Skriften*, er kun et aandløst *Rabbinsk* Paafund, som vor hellige Skrift paa ingen Maade enten kræver eller forudsætter, og vist nok paastaaer vi med Rette, at selv den *udtrykkelige* Mindelse om eller Tilsigelse af *Herrens* egne *Ord* kun gælder *Apostlerne*, som havde *hørt* dem, og maa kun anvendes paa hans øvrige Discipler og hele Menigheden, forsaavidt som de ogsaa har *hørt ham* selv, saa at Evangelisten Lukas kan godt, efter sine Kilder, meget sandfærdig anføre Herrens Ord *anderledes* eller i en *anden Sammenhæng* end *Apostelen Matthæus*, uden at Apostel-Vidnesbyrdet derved i mindste Maade svækkes, eller *Christi Aand* kan sigtes for *Selv-Modsigelse*; men da Menighedens Skriftkloge sædvanlig har overseet eller vel endog **be I B:329** nægtet dette, saa kan Modstanderne med et godt Skin bestride det og derved trække

Striden ud i det Uendelige.

Hvor klart det derfor end altid har været for *troende* Bibel-Læsere, at der findes den herligste Overensstemmelse mellem den evangeliske Efterretning om Daabens og Nadverens Indstiftelses-Ord hos Menigheden, saa er det dog lige vist, at hverken har de *Lutherske* Skriftkloge beviist, ikke heller kan vi *bevise*, at Indstiftelses-Ordene *efter Skriften* skulde lyde netop, som de lyder hos Menigheden, saa Forholdet derimellem er et aabent Spørgsmaal. Vist nok er det en dumdrstig Paastand, at Indstiftelsens Ord *efter Skriften* *ikke* har lydt eller maatte lyde som nu, men naar Modstanderne indskrænker deres Paastand til *Djævle-Forsagelsen* og *Korstegnets Ord*, da vil de dog med Verdens Bifald kunne trække Striden ud i det Uendelige.

Mens man nemlig kun gør sig latterlig ved at paastaae, det *efter Skriften* ikke kunde være med *Herrens* egne *Ord*, vi døbes i *Faderens* og *Sønnens* og den *Helligaands* Navn, og at det ikke kunde være *Herren selv*, som ved sit Bord siger til os: tager, æder! det er mit Legeme, som gives for eder, drikker alle heraf! det er den ny Pagts Kalk i mit Blod, som udgydes for eder til Syndernes Forladelse; eller at det *Fadervor*, vi beder baade ved *Daaben* og *Nadveren*, ikke skulde være *Herrens* egen Bøn, som han lægger sin Menighed i Munden; eller at "*Fred med dig!*" og "*Fred med* **VU:232***eder!*" ikke skulde være *Herrens* eget Velsignelses-Ord til sin Menighed; saa er det kun *Daabs-Pagtens* og *Korstegnets Ord*, som Modstanderne med **US:557** mindste Skin *efter Skriften* kan drage i Tvivl, men det er ogsaa mere end nok, da det baade er alle *Vilkaarene* for vor *Daab* og er det *eneste* Ind**B:330**stiftelses-Ord, som nævner *Jesu Christi*, *Guds Søns Navn*, og *derved* giver *Daaben* sit *christelige* Præg, saa at, dersom Skriften virkelig stemplede vor *Daabs-Pagt* som *uægte*, da kunde *Pagten* vist nok derfor være lige *ægte* og staae lige fast, men da maatte vi beskæmmede frafalde vor Paastand om *Evangeliernes Christelighed*, skøndt den er omtrent saa gammel som *Kirke-Skolen*.

Hvad nu *Daabs-Pagten* angaaer, da maae vi strax indrømme, at ingen af dens to Hovedstykker, hverken *Forsagelsen* eller *Troes-Bekiendelsen*, findes *bogstavelig beskrevet* enten i de fire Evangelier eller i Apostlernes Gierninger, saa det var aldeles umueligt at udlede eller bevise *Pagten deraf*, men vist nok afviser vi med Rette enhver til denne urokkelige Kiendsgierning støttet Indvending mod *Skriftens Christelighed*, da Udeladelsen godt kan have sin *aandelige Grund* i den Fare for allehaande Forvanskning og Misbrug, som *Daabs-Pagten*, ved *ordret* at indføres i *Bogstav-Skriften*, aabenbar vilde være udsat for, og da denne *ny Pagts* Tilværelse og Gyldighed for hele Menigheden baade forudsættes, nævnes og stykkeviis peges paa efter hele sit Indhold. Saaledes nævner jo Herren *efter Skriften* selv ved *Nadverens* Indstiftelse

“den *ny Pagt*”, som han besegler med sit Blod, og *Paulus* kalder ikke blot sig med alle Apostlerne “den *ny Pagts*” Tjenere, og derfor ikke *Bogstavens*, men den levendegjørende *Aands*, men han stiller ogsaa den *ny Pagt* som *Naadens* over den *gamle Pagt* som *Lovens*, og ligner den ved *Sara*, alles vores fribaarne Moder, hvis Sæd har Forjættelsen, men ogsaa Forfølgelsen¹⁴. Dette passer unægtelig godt paa vor Daabs-**|B:331**Pagt, der, som det guddommelige Daabs-Vilkaar er den *aandelige Moder* til alt hvad der fødes i Daaben, og hvad især *Troes-Bekiendelsen* angaaer, da maatte der aabenbar *efter Skriften* findes en saadan ved *Daaben*, eftersom Herren ikke blot uopløselig sammenknyttede *Troen* og *Daaben* til Frelse-Midlet og vilde kun kiendes ved dem, der trofast kiendtes ved ham; men han vidnede udtrykkelig, at han vilde bygge sit aande**|VU:233**lige Huus paa en *klippefast Bekiendelse* af ham selv som *Christus*, den *levende Guds Søn*, der har det evige *Livs Ord*. Dette passer da ogsaa ypperlig paa vor *Troes-Bekiendelse* i Daabs-Pagten, som bærer hele Menigheden og har hidtil ganske **|US:558**rigtig trodset Helvedes Porte med den Trods, som *Korset* og *Djævale-Forsagelsen* udtrykker.

Naar hertil kommer, at Apostlerne *efter Skriften* skulde døbe til Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn, hvad aabenbar udkrævede en *Troes-Bekiendelse* som Daabs-Vilkaar, der lød *christelig* paa *Faderen* og *Sønnen* og den *Helligaand*, og at vores fælles *Troes-Bekiendelse* paa det Tætteste slutter sig til det korte Begreb af Evangeliet, som Herren, *efter Skriften*, selv gav med de verdensberømte Ord: saa *elskede* Gud Verden, at Han hengav sin *eenbaarne Søn*, for at hver den, som *troer* paa ham, skal ikke fortabes, men have et *evigt Liv*, da vilde *Menigheden* vist altid finde det *fyldestgiørende*, men Modstanderne, som i deres Fortvivlelse vil nøde de *Christnes* egen hellige *Skrift* til at bestride den *Christne Troes-Bekiendelse* og Daabs-Pagt fra Arildstid, de indrømmer neppe *Troes-Bekiendelsens* Skriftmæssighed, selv naar man tillige foreholder dem Apostelen *Peders* Opregnelser af Leddene i vor anden *Troes-Artikel*, og Apostelen *Povels* Vidnesbyrd om det *Troens Ord* med den **|B:332**Herres *Jesu Bekiendelse*, som var *Sjælen* i den *apostoliske Prædiken*, *Troes-Ordet*, som med den *nedfarne* og *opfarne Christus* selv, var alle *Christne* saa nær i deres *Mund* og i deres *Hjerte*, som deres troende *Hjerte*, kunde ønske sig, og at dette er *Guds-Ordet*, ved hvis *Hørelse Troen* oprinder¹⁵.

Dog, selv om Modstanderne skulde finde sig nødt til at indrømme, at *Troes-Bekiendelsen* fra Herrens *Mund* vel *efter Skriften* kunde og maatte lyde, som den lyder, saa kunde og vilde de dog vedblivende paastaae, at der i *Skriften* ei findes mindste Spor enten af *Djævale-Forsagelsen* som en Deel af Daabs-Pagten, eller af *Kors-Betegnelsen*, og skøndt det ikke er sandt, saa maae vi dog indrømme, at der hviler et Slør over disse Spor, ligesom det Slør, der for *Jøderne* hviler over hele den gamle *Pagts Bog*, indtil de

omvender sig til *Christus*. Naar man nemlig, som alle den christelige Daabs-Pagts Modstandere, har sat sig fast i Hovedet, enten at der |VU:234| *ingen Djævel og intet Helvede* maa være til, eller dog, at der intet *uforsonligt* Had og Fiendskab maa være mellem *Slangens* og *Kvindens Sæd*, end sige da, at *Korsets Ord* og *Tegn* skulde gjøre et evigt Skiel imellem dem, da kan man vist nok ligesaa lidt troe *vor* hellige Skrift, som *vor* Daabspagt, men saalænge man dog vil have Skin af det første og holde paa *Christen-Navnet*, maa man nødvendig benytte sig af den |US:559| *Dunkelhed*, der i Skriften hviler over alt hvad *kun* det *gjenfødte, aandelige* Menneske kan forstaae, for at de Aandløse ikke skal indbilde sig, de forstaaer det. Dette er nu igrunden Tilfældet med hele den *ny Skikkelse* af *Menneskelivet*, som udspringer af |B:333| *Guds-Ordets Kiøds-Paatagelse*, Pine og Død, Helfart og Himmelfart, og som sættes i Kraft hos de *Troende* af den *Helligaand* ved Daabens og Nadverens Guds-Ord af Herrens egen Mund, hvorfor man ogsaa dumdristig har prøvet paa at bestride det altsammen med *Skriften*, der, som alt *Dødt*, maa kunne føres i Strid med alt *Levende*; men dog er især det *ny Menneskes* Forhold til *det Onde* og til *den Onde*, og til *Frelserens Kors*, hvorved vi troer, det *Onde* blev overvundet med det *Gode*, et Forhold, som *ikke* lader sig tydelig *beskrive*, men lader sig kun ved *Afsigelsens* og *Korstegetns* Ord *levende* udtrykke, og i det christelige Levnetsløb *aandelig* erfare.

Vist nok er det latterligt for vore Øine, naar man paastaaer, at *efter Skriften* kan Vorherre *Jesus Christus* ikke gjøre *Djævel-Frasigelsen* til et Hoved-Stykke af *sin* Daabs-Pagt, thi om end *Fristelses-Historien* var *Skriftens* eneste Oplysning om det personlige Forhold mellem *Frelseren* og *Fristeren*, saa maatte Herrens “pak dig, Satan!” jo være noksom Pant paa, at naar han grundede sit Rige paa Jorden, vilde han ikke glemme at gjøre noget, som kunde holde denne hans arrige Fiende ude derfra, og at naar han vilde tage en *Troskabs-Eed* af sine Undersaatter, han da ogsaa vilde have deres Ord for, at de ikke, som Forrædere, vilde holde til med hans Fiende. Lægges man nu hertil, at *Herren*, efter *Skriften*, er den guddommelige *Sandhed* i egen Person og at *Djævelen* er *Løgnens* Fader, saa følger det jo af sig selv, at *Ingen* kan indgaae i *Christi* Rige uden at sætte sig i afgjort fiendtligt Forhold til *Djævelen* og hele hans Rige; og det er aabenbar et Grund-Forhold, der maa høre til den *christelige Grundvold*.

|B:334| |VU:235| At nu Herrens Apostler ikke *efter Skriften* kan have optaget Nogen i hans Menighed uden at de *afsagde* *Djævelen* med alle hans Gierninger og alt hans Væsen, paastaaer vi med Rette, da ikke blot baade *Petrus* og *Paulus* tiltaler *Menigheden*, som den der staaer i et alle vitterlig *fiendtligt* Forhold til *Djævelen*, men *Paulus* ogsaa udtrykkelig nævner en saadan *Afsigelse*¹⁶ og vidner, at en saadan vitterlig *Bortvendelse* fra Ondskaben hører til

Grundvolden for alle dem, der nævner Herrens Navn¹⁷.

|US:560 Med alt dette kan vi dog aldrig vente, at Verden skulde give vor Skrift-Fortolkning i dette Stykke Bifald, da den er fast bestemt paa ikke at lade *Skriften* gjælde, med mindre enten *Djævelen* og *Helvede* reent kan bortfortolkes eller ved en eller anden Bro i Luften forbindes med Himmerig og Vorherre, da det *uforsonlige* Fiendskab mellem *Sandhed* og *Løgn* er den Sandhed, Verden *sidst* lader gjælde.

Saalænge derfor Verden finder det Umagen værdt at trættes med os om vor *egen* hellige *Skrifts Christelighed*, saalænge indrømmer den ligesaalidt, at *Djævre-Forsagelsen* som at *Korsets Ord* kan *efter Skriften* høre til den christelige *Grundvold*, som Christus selv har lagt og er *aandelig* selv i, og det Sidste endnu mindre end det Første.

Naar vi opmærksom læser Apostel-Skriften med *Christen Tro* og med *Herrens Aand*, da maa vi vist nok finde, at *efter Skriften* maatte man ventet et langt fyldigere "*Korsets Ord*" ved den christelige Daab, end det, |B:335 der halvveis skjuler sig i *Troes-Bekiendelsen*, og det lille Ord, som helliger *Korsets Tegn*, saa mindre kunde der neppe være, naar det, som *Paulus* skriver, var til "*Korset*" den Haandskrift blev naglet, som fordømde os, og at det er "*Korsets Ord*", som alle de Vantroer støder sig paa, men hvori alle de Troende finder Guds Kraft, og naar det, som Herren, efter Skriften, selv har sagt, netop er paa *Korset*, han vil drage alt til sig, og at *alle* hans Disciple skal bære hver sit Kors¹⁸. Desuagtet har neppe Nogen af vore *egne* Skriftkloge vovet at regne det lille Korsets Ord, som *christner Korsets Tegn* for vort Aasyn og for vort Bryst til det Oprindelige ved Daaben efter Herrens Indstiftelse, ja, jeg har selv ikke rigtig vovet det førend nu, saa Verdens |VU:236 Skriftkloge vil have nemt ved, med stormende Bifald at udraabe denne Paastand for aldeles *skriftstridig*, skøndt Menigheden, som umuelig kan slippe Menneskens Søns Tegn, og kan dog heller ikke erklære noget *Tegn uden Ord* for *aandeligt*, naturligviis vil finde det ligesaa *bibelsk* som *christeligt*.

Heraf, tænker jeg, det kan sees, at naar vi ogsaa, langt fra selv at ville gjøre *Skriften* til den *Christne* Menigheds *Lovbog*, meget mere har afviist og afbeviist ethvert Krav paa *lovgivende* Myndighed, som de *Skriftkloge* paa Skriftens Kappe har tilskrevet sig, vi da fremdeles maae vogte os for at gjøre vor uundgaaelige |US:561 Trætte om det *Ny Testamente* som vor *Kirke-Bog* til en *Menigheds-Sag*, da den aabenbar kun er *vores Sag*, *Lærernes Sag*, som har gjort det *Ny Testamente* til *Kirke-Bog* i Menigheden og indestaaer samme for dets *Christelighed*, uden at Menigheden i sin Daabs-Pagt har paataget sig |B:336 mindste Ansvar derfor. Heraf følger da, at vi under vor Trætte med de Fremmede om *Skriftens Christelighed*, baade for Menighedens og for vor egen Skyld, langt mere maae have

for Øie at berolige og fyldestgiøre *Menigheden* end at overbevise *Modstanderne*, thi det Første kan og skal skee, medens det Andet igrunden er *umueligt*, og selv naar det synes opnaaet, kun vil berede os og *Menigheden* en langt haardere Strid om *Christendommens Sandhed*.

Jeg skal nu giøre opmærksom paa, at naar *Modstanderne* vil føre *Bogstav-Skriften* i Marken mod *Herrens* eget *Munds-Ord* til *Menigheden*, men maa dog selv indrømme, at der, *efter Skriften*, skal findes et saadant *Munds-Ord* ved *Herrens* *Indstiftelser*, som umelig kan udledes af nogen *Bogstav-Skrift*, da er det en *kirkehistorisk* Brug eller Misbrug, de giør af vort “*Ny Testamente*” ved at paastaae, at *Herrens Munds-Ord* efter den *ældste skriftlige* og fulgyldige *Efterretning* om *Jesus Christus* og hans *Menigheds* *Stiftelse*, har lydt og skulde da *altid lyde anderledes* end det nu lyder enten i den saakaldte *Lutherske* eller den saakaldte *Bispelige* eller den saakaldte *Romersk-Katholske* eller *Pavelige* Kirke, der dog er de eneste, som paastaaer, at deres *Troes-Bekiendelse* ved *Daaben* er den ægte *Apostoliske*. For at bestyrke og nærmere bestemme denne deres *Paastand*, vil de da ogsaa giøre et *kirkehistorisk* Skridt videre, og, som de siger, bevise, at i den *ældste* *Christen-Menighed*, som jo maa giælde |VU:237| for den ægte, fattedes adskillige *Ledd* af vor *Troes-Bekiendelse* og navnlig det om *Herrens Nedfart* til *Helvede*.

Herved er det nu vel soleklart, at hverken kan disse *Modstandere* uden *Selv-Modsigelse* erklære nogen af |B:337| disse saakaldte *Kirker* med en, efter deres *Paastand*, forvansket *Bekiendelse* og *Daabspagt*, for *christelig rettroende*, ikke heller kan de være rigtige *Medlemmer* enten af de sigtede *Kirker*, eller af den ægte *Menighed*, som de paastaaer er uddøet, saa de stiller sig i *Modsætning* til den *Christne Tro* og *Menighed* i det hele, som, efter *Skriften*, ikke kan uddøe; men skiøndt vi ikke kan undlade at lægge nogen *Vægt* herpaa, maa det dog ikke være mere end høist nødvendig, fordi vi selv maae skielne skarpt mellem alle *Tvangs-Kirker* og den oprindelige *Frimenighed*, og maae ind|US:562|rømme, at der i *Tvangs-Kirkerne* med deres *Alterbøger* kan indløbe og er indløbet visse *Feil* i *Troes-Bekiendelsen*, der gjorde den til *særlig* og *uforsvarlig*, uden dog efter vort *Skøn* at giøre den til *oprørs* eller *kiættersk*.

Det kan og maa nemlig ikke dølges, at vi i den *Danske Tvangs-Kirke* lige siden *Reformationen* i *Troes-Bekiendelsen* har sagt “*christelig Kirke*” og “*Legemets Opstandelse*” istedenfor “*almindelig Kirke*” og “*Kiødets Opstandelse*”, som ikke blot den *skriftlige* *Kirkehistorie*, men det lydelige *Vidnesbyrd* ved *Daaben* baade i den *Bispelige* *Statskirke* og den *Pavelige* *Kirkestat*, *hvorfra* vi har faaet *Troen* og *Daaben*, udtrykkelig stadfæster. Vist nok paastaaer vi med *Rette*, at denne *Ændring* *forsaavidt* var *uskyldig*, som man ikke

derved tilsigtede nogen Forandring, men kun en Forklaring, men den var dog ligefuldt utilladelig og uforsvarlig og sætter Menigheden hos os i den farlige Nødvendighed at maatte *forsaavidt* bygge sin Tro paa sine Skriftekloges Vidnesbyrd, istedenfor at bygge den aldeles *udelukkende* paa Herrens og sit eget. Denne Ulæmpe, som vi, naar Herrens Aand er over os, selv vil være de første til at beklage og paa alle muelige **|B:338**Maader stræbe at formindske, maa imidlertid i den kirkehistoriske Trætte om vor *Apostoliske Troes-Bekiendelses* Ægthed, ei hindre os i at hævde *Menigheds-Vidnesbyrdet* ved Daaben sin mageløse *Gyldighed* fremfor nogen *Enkeltmands* skriftlige Efterladenskab, endsige de navnløse Flyveblade, som dog er det eneste, Modstanderne kan beraabe sig paa, til hvad der kaldes *Beviis* for, at *Troes-Bekien***|VU:238***delsen* ved Daaben ikke lød i den *ældste* Menighed ligesom den *lyder* endnu i *Rom*, i *England* og alle vegne, hvor man ikke efter egen Tilstaaelse og *beviislig* har *forandret* den.

Til al Lykke tør nemlig Modstanderne ei engang paastaae, at den *Romerske* eller *Latinske Troes-Bekiendelse* ved Daaben er blevet forandret i de sidste *tolvhundrede* Aar, eller siden Troen og Daaben forplantedes til *England*, *Tyskland* og *Høinorden*, og denne store Kiendsgierning vil altid være *Menigheden* et sikkert Pant paa denne Troesbekiendelses *apostoliske Ægthed*, thi om man end vilde tænke, at et Kiætteri kunde skabt, opholdt og oplyst hele den ny eller *Gothiske Christenhed*, saa maatte dog, saavist som Vorherre *lever*, den ægte *apostoliske Tro* ikke blot kiendelig hævdet sig i *Modsætning*, men ogsaa gjort langt større Ting end disse.

Intet mindre end den *kirkehistoriske* Opviisning af en saadan **|US:563**vidt overlegen *Medbeilerske* til Navnet af den *Apostoliske* Menighed og Christi Brud, kunde da rokke det *Menigheds-Vidnesbyrd*, hvorpaa den ny Christenheds Tro er grundet, og da vi, som *Boglærde*, alle maae vide, at en saadan Opviisning er *umuelig*, saa skal vi lære Menigheden at smile ad alle de saakaldte *kirkehistoriske Beviser* for det ligesaa flauue som dumdristige Æventyr, at netop den *apostoliske Frimenighed*, som hvert **|B:339**Øieblik maatte være belavet paa at beseigle sin Tro med sit *Blod*, midt imellem alle muelige Kiættere, som lurede paa den, skulde have forandret og dermed forfalsket den *Troes-Bekiendelse*, de havde modtaget af Apostlerne, som Sandhedens og Herrens Lærdom, og have gjort det saa *hemmelig*, at ingen Kiætter fik det opnuset, og have gjort det saa *eenstemmig*, at Herren end ikke havde sig *To* eller *Tre* forbeholdne, som vilde være hans trofaste Vidner med Apostlerne til Verdens Ende. Det vilde og kunde jo ingen *Christen* troe, om ogsaa en Engel fra Himlen fortalte ham det, og vi maatte da meget hellere lade alle Modstandernes saakaldte *kirkehistoriske* Indvendinger mod vor Troes-Bekiendelses ægte Apostoliskhed aldeles ubesvarede, end tillægge enten dem eller vor

Giendrivelse mindste *kirkelig* Vigtighed.

Derfor har jeg altid kun leget med de *Papirslapper*, man med Skoleholder-Værdighed har lagt i Vægtskaalen mod det eenstemmige *Menigheds-Vidnesbyrd* ved *Daaben*, ikke blot fra Slægt til |VU:239|Slægt, men fra Daab til Daab, altsaa uafbrudt. Men skøndt en afdød *Enkeltmands* Skrift, selv om det var af *Irenæus* eller *Eusebius*, ei vilde veie mere end en *Pennefier* mod den gamle *Frimenigheds* høitidelige *Vidnesbyrd* ved *Daaben om sin Tro*, saa er dog dette Forhold i *Tvangs-Kirkerne* med deres *Præsteskab* og *Alterbøger* blevet saa tildækket, overseet og miskiendt, at jeg i en heel Menneske-Alder ikke har kunnet faae selv *Professorer* til at forstaae, at naar jeg henviser til Arilds-Kirkens *Troes-Bekiendelse* ved *Daaben*, det da er *Menighedens* eget lydelige Ja og Amen, jeg mener, og ikke, som *Lessing*, nogle gamle *Opskrifter* af det saakaldte *Symbolum Apostolicum*, eller enkelte *Ytringer* om *Menighedens Troes-*|B:340|*Bekiendelse* i de saakaldte *Kirke-Fædres Skrifter*. Hos os vil det derfor tage Tid, før man nødes til at indrømme, at hvad der i *Tvangs-Kirkerne* og i *Pavedømmets Mørke* i det mindste tilsyneladende nedsank til en blot *Formular*, som selv *Præsterne* sædvanlig knap lagde Mærke til, det *var* og *er* i en christelig *Frimenighed* det sikreste og gyldigste af alle *menneskelige Vidnesbyrd* |US:564|under Solen, og selv, naar man endelig nødes til at indrømme det, kan og vil man dog benytte sig af *Vidnesbyrdets* unægtelige *Svækkelse* i *Statskirkerne* til at forlænge *Striden* og paastaae, det var dog immer *mueligt*, man endnu i en *Krog* kunde finde en ægte apostolisk *Menighed*, som gjorde den hidtil eneste bekiendte til uægte. Jeg skal derfor ikke her nærmere indlade mig paa den ufrugtbare *Strid* om, enten *Cyprian* eller *Rufin*, som to hinanden *modsigende* *Vidner* om den *apostoliske Troes-Bekiendelses* rette *Lyd*¹⁹, har i denne *Sag* mindst at betyde, men heller minde om en ny *Kiendsgierning*, som klarlig viser, hvor lidt der kan bygges selv paa en meget troværdig *Enkeltmands Vidnesbyrd* om *Menighedens Troes-Bekiendelse*.

Der levede nemlig i *Engeland* først i forrige Aarhundrede en *Storkantsler*, ved Navn *Peter King*, høit anseet baade for sin *Lærdom* og sit *Levnet*, og han skrev med Flid den *apostoliske Troes-Bekiendelses* *Historie*, som i det *fri* *Engeland* langt bedre end andetsteds har hævdet sin mageløse *Anseelse*, og i dette *Skrift* beskylder han udtrykkelig, endog med en vis *Heftighed*, *Høi*|VU:240|*kirken*, |B:341|hvoraf han selv var *Medlem*, for at have aldeles uforsvarlig ombyttet det ægte Ord "*Kiødets Opstandelse*" med det nybagte "*Legemets Opstandelse*". Hvem der bygger det mindste i *Troessager* paa *Bogstav-Skrift*, maatte jo tænke, at hans *Vidnesbyrd* var afgjørende, og dog staaer ikke blot "*Kiødets Opstandelse*" i alle de engelske *Alterbøger*, men jeg har selv hørt med mine *Øren*, at *Høikirkens* *Præster* endnu bestandig i

Spørgsmaalet ved *Daaben* sige “*Kiødets Opstandelse.*”

Hvorledes nu denne for sin Sanddrthed berømte Dommer er kommet til uvitterlig at aflægge et falsk Vidnesbyrd i Troes-Sagen, kan man giætte sig til, naar man veed, at den *Apostoliske Troes-Bekiendelse oplæses i Høikirken* ved enhver fuldstændig Guds-Tjeneste og lyder da altid “*Legemets Opstandelse*” (the resurrection of the body), og Lord *King*, der, som andre Engelskmænd, vel har været en *flittig Kirkegænger*, men sjelden og *uopmærksom Fadder*, har dristig forudsat, at Troes-Bekiendelsen lød ved *Daaben* ligesom for *Alteret*; men om vi nu slet ikke kunde forklare os Kantslerens grove Feiltagelse, saa blev den dog lige sikker og lige grov, saa at naar det, efter en Skrivelse af Biskop *Cyprian i Carthago* kan synes, som man i hans **US:565** Domkirke baade udelod “*Kiødets Opstandelse,*” og nævnede hans Kiæledægge “*Kirke*” to Gange, saa kan det dog være lige *uefterretteligt*. For Resten følger det af sig selv, at *om* man i en vis *Biskops Tid*, enten i *Carthago*, i *Aquileia* eller selv i *Rom* havde prøvet sorte Kunster med den *apostoliske Troes-Bekiendelse*, da blev det *Vedkommendes* egen Sag, og maatte snarere tjene til at bekræfte end til at afkræfte den apostoliske Troes-Bekiendelses christelige Ægthed, siden Kirkehistorien vilde vise, at saadanne Forsøg, langt fra at lykkes **B:342i** *Frimenigheden*, meget mere hidtil sporløst forsvandt hvor de forekom.

Har jeg nu end, under Betragtningen af den *christelige Lærer-Stilling*, opholdt mig længst ved den Skikkelse, hvorunder den hos os og for os havde og har endnu sin farligste Fristelse, saa hverken har jeg dog glemt, eller maa glemme, at *Lærer-Stillingen* giennem mange Aarhundreder har havt og har endnu baade i den *Pavelige* og *Bispelige Kirke* en Skikkelse, der ikke blot er fristende, men er aabenbar uchristelig og fordærvelig, og vil i Fremtiden ligge os saa nær, at vi vel maa tage os iagt.

VU:24i Det var som *Boglærde* og *Skriftkloge*, vi fristedes til at spille *Herrer* og *Mestere* over Troen og Menigheden, og stillede os i alt Fald, med *Bibelen* under Armen og med *Attestatsen* i Lommen, mellem *Troen* og *Menigheden*, hvorved de begge, saavidt mueligt, skildtes fra Herren og Aanden, og skildtes ved Livet, saa baade *Bekiendelsen*, *Forkyndelsen* og *Lousangen* nedsank i den Døds-Dvale, hvoraf Herren og Aanden med Troens og det evige Livs Ord nu daglig opvækker dem. Men da *Bisper* og *Præster* giennem Middelalderen beherskede Troen og Menigheden, saa længe til de ikke blot nedsank i Døds-Dvale, men tillige indhylledes af et ægyptisk Mørke, der skjulte baade Himlen og Graven, da var det jo slet *ikke* som *Skriftkloge* og *Boglærde*, men som hemmelighedsfuldt *indviede* (ordinerede) og høitbetroede *Husholdere* over *Aanden* og *Kirke-Skatten*, og vi danske *Præster*, som holdt paa *Præste-Vielsen*, da de fleste Tydske Protestanter med *Kalvinisterne* opgav den, vi vil altid have *Skin* af dermed at stile paa et lille Pavedømme, og kan let

fristes til at gjøre det.

Den rene Modsætning mellem den *papistiske* og **|B:343***protestantiske* Kirke-Skole er nemlig den, at Papisterne bygger deres *Æventyr* paa den sande *Historie*, men Protestanterne bygge den sande *Historie* paa deres eget *Æventyr*, hvoraf **|US:566**følger, at det *papistiske Æventyr* er glimrende, blændende og *tilsyneladende* velgrundet, medens det *protestantiske Æventyr*, der skulde bære *Historien*, var saa plat og flaut som mueligt, maatte falde ved det første *Aandepust*, og truede dog med at tage hele den sande *Historie* med sig i Faldet.

Det *papistiske Æventyr* om *Paven* som *Apostoliker*, og om *Haands-Paalæggelsen* som *Grund-Sacramentet*, hvorved Aanden forplantedes og *Kirken* opholdtes, var jo saaledes bygt paa hele den sande christelige *Historie* om Guds Søns Kiødspaatagelse og den *Apostoliske* Menigheds Stiftelse, Tro og Liv, Tegn og underlige Gierninger, glødende Tunger og Troskab til Døden, medens *Protestanterne* vilde have denne *Grund-Historie*, som maa bære det Hele, bygt paa deres *Æventyr* om *Skriften* som et *Himmelbrev*, der var faldet ned fra Skyerne, og kunde ikke blot bevise hele *Christendommens* guddommelige Sandhed, men kunde tillige, naar den med Tro paa *Indblæsningen* lærtes udenad, baade skiænke den *Helligaand*, og ved *Fornuftens* rette **|VU:242**Brug gjøre alle de Troende til ligesaa gode og oplyste Christne, som Apostelen *Paulus*.

Morten *Luther* lærte imidlertid snart af Erfaring, at den *ny Historie* var ligesaa uefterrettelig som det *gamle Æventyr*, og gik for sin Deel ikke blot tilbage til den apostoliske *Troes-Bekjendelse*, men ogsaa til *Daaben* og *Nadveren* som guddommelige Livs- og Saligheds-Midler i Kraft af Herrens Indstiftelses-Ord, og stræbte saa under den *Helligaands* Paakaldelse ved Hjælp af **|B:344***Skriften* paa sit *Modersmaal* at gienføde *Apostlernes Lærdom*, men han brugte dog, desværre, det *protestantiske Æventyr* til at bestride det *Papistiske* og undergravede derved selv sin udmærket christelige Praxis. Paa den ægte *Lutherske* Vei var det, vi mødte Himmellyset, som viser os, at *Herren* selv, meget bedre end *Luther* kunde, har ved sine egne Indstiftelser lagt den urokkelige Grundvold i sit os alle vitterlige *Munds-Ord*, og har dermed, ligesaa levende som uopløselig, forbundet *Fælles-Troen* med *Guds-Ordet*, som er *Aand* og *Liv*, saa nu see vi, at alt er beredt til en *christelig* Reformation i Gierning og Sandhed, som en *Fornyelse* af den *Apostoliske* Menigheds *Liv* og *Lærdom*. Er vi blevet gamle med dette Lys, da veed vi ogsaa, det kan aldrig feile, det jo vil lykkes med Menigheden i det Hele, som det lykkes med den Enkelte, der begynder sit ny christelige *Menneske-Liv* ved *Daaben* og har det faste Sæde ved *Herrens Bord* stadig for Øie, saa det giælder kun om, at vi lader den uforkrænkelige Sæd, som er det levende Guds-Ord, spire og voxe, blomstre og **|US:567**modnes ligesaa *frit* hos *Menigheden*, som den er

voxet hos os, uden for nogen Priis eller under nogetsomhelst Paaskud, at træde op som *Stillingsmænd* enten for *Herren* eller for *Aanden*, som selv vil staae i levende Vexel-Virkning med *Menigheden*, hvad kun er mueligt *uden* nogen *Mellemmand*.

Uagtet jeg nemlig ikke tør tænke og tale saa ringe om min *Præste-Vielse i Babel*, som *Luther* tænkte og talte om sin, saa er jeg dog paa mine gamle Dage blevet meget enigere med ham i dette Stykke, end jeg var i Ungdommen, saa jeg erklærer det for *Papisteri*, ligesaavel i den Danske Stats-Kirke som udenfor den, at den giennem Pavedømmets Mørke nedarvede *Ordination* skulde give **|B:345** *apostolisk* Myndighed enten til at "løse og binde" eller til at *raade for* Herrens Indstiftelser, endsige da give *udelukkende* Ret til offentlig **|VU:243** at forkynde Evangelium. Da nu de statskirkelige Giengangere hos os naturligviis vil lægge al muelig Vægt derpaa, og da Skriget paa *Kirketugt* midt i det ligesaa ukirkelige som uchristelige Virvar synes at skulle faae Overhaand, saa er der altid Fare for, at selv *Guds-Ordets* Tjenere, som dog bygge paa Menigheds-Troen og har det christelige Menigheds-Liv for Øie, vil fristes til at hævde sig en Stilling, der *synes* at have *Kirke-Historien* for sig, og at give fast Fod imod dem, som paa *egen* Haand kalder sig *Propheter, Apostler* og *Evangelister*.

Vist nok kan jeg hverken med Mund eller Pen afvæbne denne Fristelse, thi det kan kun *Sandheds-Aanden*, som, naar vi tager *ham* til vor *guddommelige* Ledsager og Paaminder, baade vil oplyse og optugte os til at tjene *Herren* og hans *Menighed* under eet, og det er derfor netop den store Ulykke ved at stole paa *Ordinationen* som *Læregavernes Kilde*, at man da *følgelig* maa ansee *Ordinationen* for *Aands-Forplantelsen* og kan da hverken *forud* raadføre sig med den *Helligaand* om *Ordinationen*, eller siden troe den Aand, som nægter *Ordinationens* Kraft. Naar vi imidlertid troer, hvad alle *Guds-Ordets* Tjenere vil troe, at hele den troende *Menighed* døbes af *Herren* med den *Helligaand*, saa *Daaben* er i alle Maader det *aandelige* og *christelige Grund-Sacrament*, og at den *Helligaand*, som *Guds-Ordets* og *Troens* Aand, er baade *Herrens* og *Menighedens*, da indseer man let, at Gaverne, der skulde følge med *Ordinationen*, hvor store de end var, maatte dog skiænkes af den *samme* Aand, som, da han bliver hos *Menig***|B:346***heden* evindeligt, hverken vil sætte nogen i sit Sted, eller liste sig fra *Menigheden* til Bisperne, for paa en Omvei giennem *Præsterne* at vende tilbage; men at **|US:568** naar *Aanden* meddeler sine Gaver ved *Ordinationen*, da gjør han det frit som *Menighedens* Aand, *uden* at *binde* sig enten til *den* eller til de *Ordinerede*.

Dette, at ville staae for *Menigheden* i *Christi Sted*, altsaa paa en eller anden Maade at være hans *Statholdere* og *Fuldmægtige* paa Jorden, det er *Pave-Nykken*, som ligefra *Cyprians* Dage har gjort Ulykker og gjør dem endnu baade hos *Protestanter* og *Papister*, thi

enten man siger med *Paven* i Rom, at egenlig var St. *Peder* Christi Statholder, men da St. *Peder* er død, træder alle hans *Eftermænd* i hans Sted, eller man, som hos *Ærke-|VU:244*Protestanterne, slutter, at *Skriften* er den egenlige *Christi Statholder*, men, da *den* er død, maa de *Skriftkloge* træde i dens Sted; eller man, som vel hos os, forudsætter, at den *Helligaand*, som er *Christi* eneste *Statholder* paa Jorden, vel ved *Daaben* meddeles hele *Menigheden*, men gaaer ved *Ordinationen* over paa *Præsterne*, for, giennem deres *Prædiken*, som et *mundligt Guds-Ord*, at virke paa *Menigheden*, saa bliver Feilen og Følgen dog igrunden de samme, nemlig at *Lærerne* i *Menigheden*, det være sig med eller uden den *Helligaand*, skal af *Menigheden* betragtes, æres og lydes, som *Christus* selv, saa *imod dem* hjælper, *christelig* talt, *ingen* Beraabelse enten paa *Ord* og *Skrift* eller paa *Christus* og den *Helligaand* selv.

Ligesom vi derfor Alle veed, at de, der som *Skriftens Statholdere* eller dens eneste gyldige Fortolkere, vil beherske Troen og *Menigheden*, ophøre ingenlunde at *|B:347*være uchristelige *Hierarker*, skøndt de slet ikke, som *Papisterne*, beraabe sig paa *Ordinationen*, men ringeagte og vrage den, saaledes vilde vi, som opgive *Statholderskabet* for *Skriften*, ei være mindre uchristelige *Hierarker*, naar vi vilde øve Herredømmet paa Grund enten af *Ordinationen* eller af hvadsomhelst, thi Sagen er, som Herren har sagt, at Ingen af hans Disipler maae tiltage sig enten Navn eller Myndighed som naadige *Herrer*, men skal arte sig som Alles *Tjenere*, ligesom *Herren* selv ikke kom for at lade sig tjene, men for selv at *tjene* og opoffre sig. Her nytter det derfor ikke at beraabe sig paa nogensomhelst Dunkelhed enten i *Skriften* eller i vort kirkehistoriske Forhold til *Apostlerne*, thi hvad vi under intet Vilkaar maae tiltage os eller eftertrage, det lader sig vel for Mennesker besmykke, men aldrig for Herren undskylde med, enten at Omstændighederne er vanskelige eller at Fristelsen er naturlig. For Resten skal jeg stræbe, saa godt jeg kan, ved det Lys, som mig er givet, at oprede den kirkehistoriske Sammenhæng. Da jeg nemlig troer "*Skrifterne*", saa *|US:569*troer jeg følgelig hvad de klarlig melde, at *Herren* baade gav sine *Apostler* Myndighed til at "*løse og binde*" paa Jorden, saa det gjaldt i Himmelen, og lagde dem saaledes med *Aanden sine Ord i Munden*, at hvem der "*hørte dem, hørte ham*", og det fulgte desuden af deres mageløse *personlige* Stilling, som Herrens fuldmægtige Sendebud til alle Folk, at de, paa *eget Ansvar* for Herren og *Aanden* alene, maatte raade for, hvem de ved *Daaben* vilde skaffe *Indføds-Ret* i Guds *|VU:245*Rige, og ved *Nadveren* sætte til Bords med Abraham, Isak og Jakob, hvorfor Gud heller ikke, da han sendte *Cornelius* et *Englebud*, enten derved lod ham *døbe* eller *forkynde Evangelium*, men henviste ham til *Apostelen Peder*, saa at den *papisti|B:348*ske Grund-Vildfarelse om *Paven* i Rom som *Apostoliker* og St. *Peders Eftermand*, udspringer kun af den *falske*

Forudsætning, at *Apostlerne* kunde, vilde og skulde ved *Indvielsen* med *Haands-Paalæggelse* forplante deres *Apostoliske* Stilling, Forhold, Myndighed og Gaver paa deres *Eftermænd* og alle deres Efterfølgere i *Lære-Embedet*.

At nu *Apostlerne* ikke har gjort det, det er en kirkehistorisk *Kiendsgierning*, da *Haands-Paalæggelsen* hverken hos Paven i Rom eller nogensteds findes med et *Ord af Herrens egen Mund*, som dog maatte fulgt med, naar *Indvielsen*, ligesom *Daaben* og *Nadveren*, skulde gælde for en *Indstiftelse* af *Herren* selv, der gav *Apostlernes Eftermænd* samme *Dygtighed* og *Myndighed*, som fulgte med *hans egen Haands-Paalæggelse*, og det er derhos vel at mærke, at, efter *Skriften*, skiænkedes den *Helligaand* og de glødende *Tunger ikke* engang *Apostlerne ved* deres *Indvielse* med *Herrens egne Hænder*, men først *efter* *Opstandelsen* ved et eget *Ord* og *Aandepust* og ved det mageløse *Pintse-Jærtegn*.

At *Apostlerne* nu heller *ikke* vilde gjøre *Nogen* til deres *Med-Apostel* ved *Indvielse* med *Haands-Paalæggelse*, det viser deres *Fremgangs-Maade*, da de vilde give *Judas Iskariot* en *Eftermand*, thi da udvalgte de jo *Mathias* efter hellig *Lodkastning* ved *Stemmegivning*, og udnævnedes ham endda kun udtrykkelig til deres *Apostoliske Medvidne* om *Herrens Opstandelse*, som han virkelig med dem havde været *Vidne* til.

Og at endelig *Apostlerne*, om de havde villet, *hverken kunde* eller *skulde* gjøre *Nogen udenfor* deres og *Herrens Omgangskreds*, endogsaa kun forsaavidt som **IB:349** *Mathias*, til *Apostoliker*, det følger deels soleklart deraf, at *Ingen*, som ei havde været med *Herren* fra *Begyndelsen* og hørt alle de *Ord*, som *Herren* talte til *Apostlerne* i sin *Faders Navn*, enten kunde aflægge det *personlige Vidnesbyrd*, der skulde lyde ved *Siden* ad den *Hel***US:570***ligaands guddommelige Vidnesbyrd*, eller kunde af den *Helligaand mindes* om de *Herrens Ord*, som han *ikke* havde hørt, og deels stilles **IVU:246** det samme os i *Skriften* levende for *Øie* i den *eneste Apostel-Eftermand*, der med *Rette* kaldte sig deres *Sidemand*, skiøndt han, langt fra at have fulgt *Herren* paa *Jorden*, forfulgte ham saa at sige i *Himmelen*; thi vi veed det jo alle, hvor omhyggelig *Paulus* forsikkrede, at han *ikke* havde faaet sit *Apostel-Kald* eller engang sin *evangeliske Oplysning* af nogen *Apostel* eller af noget *andet Menneske* end den *himmelfarne Herre* selv, hans *Ord* og *Aabenbaring*, som han havde selv baade hørt og seet, og da dette dog var en *Hemmelighed* mellem *Herren* og *ham*, forlangte han ikke heller sit *Apostel-Kald* erkendt af *Menigheden*, uden forsaavidt han baade med *Ord* og *Gierning* viste dem klare *Apostel-Tegn*²⁰, ja, han advarede selv *Menigheden* for at tænke høiere om sig, end efter hvad den saae og hørte af ham.

Heri skulde da *Paven* i *Rom* speilet sig, og, naar han vilde og turde udgive sig for *Apostoliker*, da, istedenfor at ville mane den

døde Petrus op, ligesom *Paulus*, have beraabt sig paa den *levende Herre*, og, ligesom *Paulus*, gjort *Apostel-Tegn*, og endelig, ligesom *Paulus*, ladet det staae *Menigheden* frit for, om den vilde erkiende hans *Apostel-Kald* til *Lære-Embedet*, som **|B:350** var det eneste, Apostelen *Paulus* gjorde Krav paa, da han *ikke*, som Herrens gamle Apostler, havde *Døber-Kaldet*²¹; men hvad vi med Aanden forlanger af *Paven*, det forlanger Herren og Aanden, og det skal *Menigheden* forlange af os alle, som tilegne os *apostolisk* Kald og Myndighed, enten til at "løse og binde" eller til at raade for *Herrens Indstiftelser*; og for Resten skal vi lade det staae som et *aabent Spørgsmaal*, *hvad* vi, til *Lære-Embedets* Tarv, faaer eller kan faae af den *Helligaand* ved den nedarvede *Indvielse*, saa derom har vi, paa eget Ansvar for *Aanden*, Lov til at tænke hvad os tykkes, naar vi kun, vel at mærke, *ikke* vil paanøde *Menigheden*, der har samme *Frihed*, vore Tanker, eller beraabe os paa *Indvielsen*, som Hjemmel for nogen *aandelig Myndighed*.

Uagtet nemlig *Indvielsen* af *Lære-Embedet* med *Haands-Paalæggelse* og *Forbøn*, fra *Slægt* til *Slægt*, er mest af alt i *Christenheden* overskattet, mistydet og misbrugt, og uagtet dens *ubetingede Nødvendighed* til det christelige *Lære-Embedet* maa med *Luther* kækt **|VU:247** benægtes, blandt andet, fordi de *Christne* ved *Udtrædelse* af *Stats-Kirken* kunde *nødes* til at undvære den, saa vilde **|US:571** og turde jeg dog aldrig tilraade at *vrage* eller *frivillig* opgive den, deels fordi *Lærerne*, som *Kalvinismens* og *Rationalismens* Historie viser, ligesaavel *uden* som *med* *Ordinationen*, kan tiltage sig uforsvarlig Myndighed, og især fordi jeg troer, det er en *Levning* af *Aandens Indretning*, hvorom det gjælder hvad skrevet staaer om den eenlige *Drue*: fordærv den ikke, thi der er *Velsignelse* ved den. Derfor ligger det mig saameget mere paa *Hjerte* at **|B:351** faae den sat i sit rette *Lys*, som en *apostolisk Indretning* til *Menighedens* Tarv, men derfor paa ingen *Maade* til *Menighedens* Skade, som dog *Oprettelsen* af en egen *Lærestand*, med *udelukkende* Ret til *Evangeliets Forkyndelse* og *Saligheds-Midlernes* Anvendelse, til enhver *Tid* i høieste *Grad* maa blive.

At nu *Herrens Apostler*, ligesaalidt som de kunde eller vilde overdrage deres eiendommelige *Apostoliskhed* til deres *Eftermænd* i *Lære-Embedet*, ligesaalidt kunde eller vilde ved *Indvielsen* give andre *Enkeltmænd* enten *Eneret* til *Evangeliets Forkyndelse* eller *Raadighed* over *Herrens Indstiftelser*, det følger soleklart deraf, at de hverken kunde overdrage *Andre* den *Eneret*, de selv hverken havde eller gjorde Krav paa, eller overdrage *Andre* den *Raadighed*, de *kun* havde ifølge deres mageløse *Stilling*, som *Herrens* umiddelbare *Redskaber* og som *Grund-Spiren*, hvoraf hele *Menigheds-Livet* skulde udvikle sig. Da de vare skabte til det samme og saaede til saaledes at voxe, saa gik vist nok al deres *Raadighed* og hele deres *Apostoliskhed*, saa at sige i *Blodet*, over i den hele

Menighed, som levende udviklede sig af dem, hvorfor den med Rette kalder sig en *Apostolisk Menighed*, men det gik ingenlunde ved *Haands-Paalæggelsen* over paa visse *Enkeltmænd*, saa vi fik en *Apostolisk Lærestand* lige over for Menigheden, altsaa *over* den eller dog *udenfor* den, medens derimod *Menighedens* ægte *Apostoliskhed*, der nu kun skimtes giennem den *apostoliske Troes-Bekjendelse*, *Daab* og *Nadver*, vil kun efterhaanden aabenbare sig i *Menigheds-Livet*, naar den *frit* udvikler sig *deraf*.

Dette stemmer da ogsaa godt overeens med det lidet, vi af den *ny Pagts Bog* kirkehistorisk veed om *Apost|B:352lernes Forplantelse* af det christelige *Lære-Embede*, thi saaledes har Apostelen |VU:248*Paulus* betroet os, at Lære-Embedet i det Hele, selv det ægte *apostoliske*, er til *for Menighedens Skyld*, og skal *ophøre*, naar dets Øiemed er opnaaet i den efter Herrens Maal *fuldvoxne Menighed*, eller i *Eenheden* af Guds Søns *Tro* og *Erkiendelse* hos alle Christne²². Heraf følger nemlig, at Lære-Embedet, som netop er |US:572til for at fremme den fri Udvikling af Herrens Liv i Menigheden, paa ingen Maade maa staae dets *fri Udvikling* i Veien, hvad Lærerne dog altid gjør, naar de paa *Embeds-Vegne* stille sig mellem *Herren* og hans *Menighed* og gaaer da aldeles uforsvarlig mellem Bark og Træ.

Dernæst skinner det ogsaa igiennem hos samme *Apostel*, at “Hyrderne og Lærerne”, og selv Apostlerne, som Hyrder og Lærere, skulde *ikke* betragte sig *egenlig* som *Herrens*, men som Aandens, den Helligaands *Redskaber* og *Embedsmænd*, saa vi i *Lærer-Stillingen* *ikke umiddelbar*, men kun *giennem* Aanden og Menigheden, høre *Herren* til; thi saaledes skriver Apostelen udtrykkelig, at vi, som den *ny Pagts Embedsmænd* (diakoni) er *Aandens Skaffere*, og at det er den *Helligaand*, som indsætter *Hyrder* til at føde Gud-Herrens *Menighed*, som han vandt med sit Blod²³. Naar derfor den samme *Apostel* etsteds kan synes at tilskrive *Herren* selv det samme, da maa det enten tages *uegenlig*, forsaavidt som *Aanden* igien er *Herrens*, eller vi skulde henføre det til “*Faderen*”, som med sin elskelige Søn skienker os alt ved sin |B:353*Aand*²⁴. Vi slutter derfor ogsaa efter Skriften med Rette, at det Christelige Lære-Embede, som Herren selv efter sin Opstandelse forbød sine *Apostler* at udøve, før de var *udrustede* dertil af den *Helligaand*, ligesom vor *hellige Skrift*, *egenlig* tilhører den *Helligaand*, der, som *Værten* i *Herberget*, lægger det ud for Herren, til han kommer igien.

Da nu Herrens *Aand* kun virker i *Frihed*, og tiltager sig ingen Egenraadighed over Herrens *Indstiftelser*, som han derimod sætter sin Ære i at *tjene* og beseigle efter *Ordets Bydende*, saa følger det af sig selv, at alle hans *Redskaber* maae gjøre ligesaa, og aldrig kræve mere aandelig Anseelse eller Myndighed og Raadighed end *Menigheden* *frivillig* skienker dem, og maae heller ikke forlange at

antages for Aandens Embedsmænd, enten paa Grund af *Haands-Paalæggelsen* eller paa Grund af nogetsomhelst Andet end Aandens Kraft-Aabenbarelse giennem os.

Endelig nævner Apostelen *Paulus ingen anden* aandelig Gave som forplantet ved hans og de Ældstes *Haands-Paalæggelse* end *Prophetien*, som Menigheden skulde frit bedømme²⁵.

Vilde man sige, at det ikke nytter stort at vide, hvorledes **|US:573**Lærer-Stillingen skulde være efter Aandens og Apostel-Skriftens Oplysning, da vi, hver paa sit Sted, vil finde Menigheden i *Adspredelsen*, hvor den hverken kan samles eller tjenes *under eet* med Herren, efter *Fælles-Aan***|B:354***dens* Drift, da tog man dog storlig fejl, thi vel er det ganske sandt hvad man siger baade om *Menighedens* og dens oplyste *Læreres* tunge Kaar under Adspredelsen og Sammenblandingen, men det er derfor saameget mere nødvendigt at kiende vor rette *christelige* Stilling, saa vi baade kan skionne, hvilken *Grad* af *Frihed* der maa naaes i vor *Folke-Kirke*, naar Herrens adspredte Menighed der skal kunne *samles*, tjenes og trives, og saa vi *kun som* Menighedens *Tjenere* udøve den Myndighed, der kun tilhører *Menigheden*, men kan under Adspredelsen næsten slet ikke udøves af den. Desuden er *Adspredelsen*, Gud skee Lov! aandelig forbi hos os og igrunnen for hele Menigheden, nu, da vi har lært, ikke blot, at det er *Aanden* alene, som forsamler og forener, men ogsaa lært *hvormed* og *hvorom* han forsamler og forener *Menigheden*, at det er *om Herrens* egne *Indstiftelser* og med *Vorherres* eget *Munds-Ord* til *Menigheden*, saa vi kan i *Aanden* samle Menigheden, naar vi vil, og have den stadig for Øie i sin Heelhed, med alle de Hensovne og de Ufødte ligesom med de Fraværende. Erfaringen vil ogsaa snart lære os, at ligesaa væsenlig en Forskiel, som det gjør, enten det er et *herskende Præsteskabs* og en vis *Kirkeskoles* Uaand, eller hele *Christi Menigheds* Aand, vi vil oplyses, styrkes og drives af, ligesaa væsenlig en Forskiel gjør det, om vi forvalte *Herrens* Indstiftelser, eller *løse* og *binde* som *Herrens Stillingsmænd* eller som *Menighedens Tjenere!*

Heraf følger iblandt andet, at vi, langt fra at modsætte os Oprettelse af *Menigheds-Raad* i Folke-Kirken, meget mere med Glæde skal fremme dem, *naar* det kun bliver virkelige *Menigheds-Raad*, og ei, som man hidtil vilde, "*Sogne-Raad*", hvad aabenbart *efter* **|VU:250**Sognebaandets **|B:355**Løsning er aldeles *tankeløst*, og er for *christelige* Præster utaaeligt, da vi hverken som Aandens eller som *Herrens* og hans *Menigheds* Tjenere, kan rette vor *Embeds-Giærning* efter et *Sogne-Raad* med et tomt *Menigheds-Navn* til *Paahæng*²⁶.

Hvad vi imidlertid ved Oprettelse af *Menigheds-Raad*, enten i **|US:574**eller udenfor Folke-Kirken, med Flid maa vogte os for, er Alt hvad der kan giøre Skaar i den os med *Aanden* tilhørende *fri*

Talebrug og Skriftbrug efter *Troens Regel*, thi ligesom *Aanden*, der, ved at tilegne sig Menighedens Troes-Bekjendelse, binder sig til *den*, dog forbeholder sig *frit* at benytte sine glødende Tunger og sin Hellige Skrift *derefter*, saaledes maa *Aandens Redskaber*, paa eget Ansvar for ham, have *samme Frihed*, som heller aldrig kan skade Herrens *Frimenighed*, der selv intet Ansvar har for *Skriften* eller *Skriftklogskaben*, men har kun i *fritstaaende Lærere* gyldige Vidner, som borge den for *Skriftens Christelighed*. Medens det derfor maa staae Menigheden *frit* for, *hvem* den vil modtage og benytte *som Aandens Redskaber*, saa maa det staae dem, der modtages, *frit* for at følge *Aandens Indskydelse*, da de ellers ikke kan blive ved at være den *Aands Redskaber*, som er *fri* i hele sin Virksomhed og i alle sine Forhold, saa det er ogsaa *frit*, han, som *Sandhedens Aand*, menneskelig talt, binder sig til “*Sandheden i Jesus*”.

Denne Forkyndelsens og Skrift-Forklaringens *Frihed* |B:356i Overensstemmelse med Herrens Indstiftelses-Ord, paa Ansvar for den *Helligaand*, og uden alt Baand paa Menigheden, det, seer man let, er noget ganske Andet end den *Ufeilbarhed* i Troes-Sager, som *Paven* udtrykkelig og vore *Skriftkloge* forblommet har tillagt sig, og som skulde gjøre deres *Lærdom* til en *Troes-Artikel* for hele *Menigheden*, og denne *Lære-Frihed* er aldeles umistelig, hvor *Aanden* skal kunne virke *frit* og hvor saavel *Lærerne* som *Menigheden* skal kunne *frit* gaae frem i *christelig Oplysning*, eller, som *Skriften* udtrykker det, forvandles fra *Klarhed* til *Klarhed*. Det sees ogsaa af selve *Skriften*, at dette har været *Herrens Mening*, thi medens han bryder *Staven* over alle *de Skriftkloge*, som |VU:251mene, det er *ikke* hos *ham selv*, som ene har det “*evige Livs Ord*”, men i *Skriften*, som kun *beskriver* det, man skal søge et *evigt Liv*, da giver han dog udtrykkelig tilkiende, at han baade vil have *Skriftkloge* i sin *Menighed* og at de skal have *Lov* til at benytte *Skriften ligesaa frit*, som han selv benyttede den; thi baade forklarede han jo *Skrifterne* for sine *Discipler*, som de igien skulde forklare dem for deres *Tilhørere*, uden at spørge dem om *Forlov*, og derhos vidner han jo udtrykkelig, at *Guds-Rigets Skriftkloge* skal være som *Huusholdere*, der tage frem af deres *Forraad*, baade *Gammelt* og *Nyt*, hvad aabenbar hos de *christelige Skriftkloge* kræver *fri Raadighed* baade over den *gamle* og den *ny Pagts Bog*²⁷.

|US:575Denne *aandelige Frihed*, som *Lærerne* i Herrens *Menighed* maa hævde sig, for at kunne være gyldige *Sandheds-Vidner* og den altid fremskridende *christelige Oplys*|B:357nings *Husholdere*, lader sig vanskelig forlige med nogensomhelst statskirkelig *Lære-Forskrift*, som indeholder enten meer eller andet end hvad vor *christelige Lære-Embede* kræver og forudsætter: Overensstemmelsen nemlig mellem *Herrens eget Indstiftelses-Ord* og vor *hellige Skrift*, men da dette i *vor Folke-Kirke* let kan jævne

sig, skal jeg henlede Lærernes Opmærksomhed paa en Fare, som ikke blot i vor *Folke-Kirke*, men ogsaa i Menighedens *fri* Stilling, vil true den *aandelige Frihed* og i det hele *Aandeligheden* hos den *Christne* Menigheds Lærere.

Denne Fare ligger nemlig nu hos os i den *Skolegang* og de *Overhøringer*, som man kræver af alle dem, der vil være *Lærere i Folke-Kirken*, thi disse Fordringer, som altid har været skadelige og byrdefulde, er i dette Aarhundredes Løb blevet det i saa frygtelig en Grad, at de nu for den *levende* Christendom og den *Christne Frimenighed* er aldeles *utaalelige*, saa at, hvis vi ikke turde haabe meget snart at see dem betydelig *formildede* og *formindskede*, da skulde vi heller idag end imorgen, trods alle Betæneligheder, *træde ud* af Folke-Kirken; thi det vil være et *sjeldent* Mirakel, at et opvakt Hoved kan og vil giennemgaae den gruelige Skiærsild, man har skabt ligesaavel for alle dem, der vil være *Præ|VU:252ster* i Folke-Kirken, som for dem, der vil være *Rectorer* i de lærde Skoler, eller være *Professorer* i alle muelige Kundskabs-Fag. Ingen *christelig oplyste* Forældre vil da herefter kunne bære det over deres Hjerte eller forsvare det for deres Samvittighed at sætte deres umyndige Børn i den Hestemølle, som vor saakaldte lærde Skole er blevet, lige fordærlig for Sjæl og Legeme, og allermindst forenelig med det *troende* Hjerte, det *fribaarne* Sindelag, den *folkelige* **|B:358**Stemning og den *aandelige* Drift til med voxende Kræfter og stigende Oplysning at gribe kækt ind i det bevægede *Menneske-Liv*, som i Regelen maa forudsættes hos de *Drenge*, vi tør haabe, skal blive dygtige og ivrige Lærere i den *christelige Frimenighed*.

I Henseende til mit lyse Haab i dette Stykke, kan man nu vist nok med Rette indvende, at det er meget urimeligt, at enten *Regieringen* eller *Rigsdagen* for Øieblikket skulde rette det lærde Skolevæsen efter vores Trang til dygtige og ivrige Lærere, som man maaskee ikke engang ønsker eller under os, da man jo igien begynder, ligesom fordem, at kalde dem, der ikke vil vide af **|US:576**andet til Salighed, end den korsfæstede *Jesus Christus*, en Sect, der maa være belavet paa hele Verdens Modsigelse.

Men desuagtet nærer jeg endnu det Haab, at man snart i *Danmark* vil gjøre det lærde Skolevæsen *taaleligt* for de *Christne*, enten ved at forandre det hele, eller dog ved at oprette egne *Planteskoler* for Præsterne i *Folke-Kirken*, hvis Fordringer ogsaa *vore Børn*, uden at ødelægge sig selv eller dog blive udelige til Embeds-Giærningen, med lidt Opoffrelse kan fyldestgjøre. De vægtige Grunde, hvorpaa dette Haab støtter sig, skal jeg da stræbe kort og tydelig at samle, og jeg skal da stille det *hygieiniske* Hensyn i Spidsen, som jo staaer paa Dags-Ordenen, selv hvor det intet skulde have at gjøre, og som da vel ogsaa snart maa gjøre sig giældende, hvor det er paa sit rette Sted: i alle vore fuldproppede *Børne-Skoler* og da især i vor reent *forstoppede lærde Drenge-*

Skole. Ligesom berømte *Læger i England og Nord-Amerika* alt længe, ei blot paa den legemlige Sundheds Vegne, har gjort stærke Indsigelser mod den *tidlige og langvarige* Skolegang, men tillige kraftig bekæmpet den gamle Fordom, at *Sjælen* |B:359 vandt i Skolen hvad *Legemet* tabte, saa i *aandelig* Forstand gik man baade bedst frem og fik Jorden bedst dyrket ved at spænde *Føl* for *Ploven*; saaledes maa dog vel ogsaa vore |VU:253 dygtigste *Læger* snart opløfte Røsten mod det Skolevæsen, der fordærver baade Sjæl og Legeme i Helhjem.

Har nu først vore bedste Læger helbredet vedkommende *Statsmænd* og *Thingmænd* for den Skade paa Hørelsen, hvoraf de i alt hvad der angik *Skolevæsen* længe har lidt, da vil det neppe falde vanskeligt at berolige dem over alle de Ulykker, som efter Professor *Madvigs* og endeel andre lærde *Skolemestres* Spaadom vilde følge af enhver Lettelse, man gav de lærde Skoledrenge, og de vilde i alt Fald paa Timen indsee, der ikke tabdes det mindste, men vandtes allerede meget ved at opgive den *abderitiske* Fordring, som vi i hele den civiliserede Verden er *ene* om: at *alle* de, der vil have Adgang til at blive enten *Præster* eller *Dommere* eller *Læger* i Riget, skal bevise, at de, foruden deres *Modersmaal*, kan skrive baade et bandsat *levende* og et ved sorte Konster opmanet *dødt* Sprog uden grove Feil, og ovenikiøbet gjøre *grammatikalsk* Rede baade for det *Dødes* og det *Levendes* sproglige Sammenhæng.

Indseer man nu først, at man ved et ligesaa uskyldigt som velgiørende *Pennestrøg* ikke blot kan betydelig *formilde* og *forkorte* den lærde Skolepine, men ovenikiøbet fortjene Roes i |US:577 *Europa* og faae mange Tak af *Folket* og *Modersmaalet*, da vil man udentvivel ogsaa faae aabne Øine for den ublu Fordring, at alle tilkommende *Præster*, *Dommere* og *Læger*, og selv enhver Professor i *Historien* eller i *Græsk* og *Latin*, skal i sine Drengear have trukket et svingende Læs *Algebra* og *Mathematik* op ad |B:360 Skole-Trappen til Hylden paa Loftet, og naar der ved et uskyldigt *Pennestrøg* ogsaa var raadet Bod paa denne grove Ulæmp, og den umistelige *Privatist-Examen* ved *Universitetet*, trods Professor *Madvigs* Suk og Professor *Ussings* Taarer, blev uanfægtet, da vilde den bagvendte Skoleplan ogsaa for os til Nød være taalelig.

Kommer man imidlertid fra *Sundhedens* og *Livets* Side til at betragte den lærde Drengeskole, der aldrig har haft andet *Levende* ved sig end Skoledrengenes *Spilopper*, da opdager man let, at om ogsaa denne lærde Skole skulde være et nødvendigt *Drivhus* for tilkommende *Rectorer* og *Professorer*, saa er den dog et meget upassende *Tugthus* for Landets tilkommende *Præster*, *Dommere*, *Læger* og andre Embedsmænd, som man nødvendig maae |VU:254 ønske sig saa *dygtige* og saa *driftige* som mueligt til deres vigtige Embeds-Giærning, følgelig saa *friske* og sunde paa Sjæl og Legeme, saa folkelige, saa klarøiede for det *virkelige Liv* og saa frie

for alt Pedanteri og *Bogorme-Væsen*, som mueligt, saa *Staten* vilde forsynde sig ligesaameget mod sig selv som mod de Paagiældende, ved i den lærde *Drenge-Skole* og paa den endnu langt mere pedantiske og aandløse end strængt videnskabelige *Høiskole*, at gjøre dem til *Slagt-Offere* for nogle Rectorers og Professorers stumme og døde Afguder.

Om man da ogsaa af en vis Ærbødighed for den saakaldte rene og strænge Videnskabelighed, overlod disse Rectorer og Professorer *Metropolitan-Skolen* til at forplante sig i, saa besluttede man dog vist for Resten at oprette passende *Plante-Skoler* for *Embeds-Mændene*, beregnede paa den Livs-Stilling og Virksomhed, de attraaede, og man vilde her ikke kræve mere *boglig Konst* end, der **|B:361** med skikkelig gode Anlæg, med *almindelige* Forkundskaber og *folkelig* Dannelse, i den *voxne* Alder lod sig paa et Par Aar erhverve, saa *Staten* vilde da have *frit Valg* mellem mange *Dygtige* istedetfor at den nu har *bundet Valg* mellem mange *Udygtige*. Naar en Stat nemlig vil i *Regelen* have gode, dygtige og hengivne Embedsmænd, da maa den især vogte sig for at stille Fordringer om en vis *Bog-Kundskab* og *boglig* Dannelse til dem, som, for at vindes, i *Regelen* maa begyndes i *Barne-Alderen*, da man aldrig kan vide og sjelden giætte, om Barnet **|US:578** i den *voxne* Alder vil have *Lyst* og *Bekvemhed* til en vis Embeds-Stilling og tilsvarende Virksomhed, thi selv naar Fordringerne ellers var langt mindre urimelige og umenneskelige end de er nu, vilde man dog derved berøve sig mange af de bedste Kræfter, og belemre sig med en Flok ubrugelige Kiødhoveder og Læseheste, som man, naar de dog fik Attest for at have trukket Læsset, maatte see at skaffe *Levebrød* med *Pensions-Ret*.

Lægger man nu hertil, at i ethvert Land med *frie* og *folkelige* Indretninger maa man nødvendig hvert Aar og hardtad hver Dag af Erfaring lære, at *alle Embedsmænd*, som skal fortjene deres *Kost* og *Løn* og *Naadsensbrød*, de blot læsende, skrivende og oplysende, saavel som de styrende, dømmende og raadende, lægende og trøstende Embedsmænd, maa fremfor alt være hjemme i det *virkelige* Liv, *driiftige*, *folkelige* og *frisindede*, da maatte *Danskerne* jo være *Hottentotter*, naar man ei skulde haabe, de **|VU:255** vilde, saa at sige eenstemmig, kræve og tilkæmpe sig et *levende*, *folkeligt* og velgiørende *Skolevæsen*, istedenfor det rædsomme *Dødbideri*, der ligesom med Flid ødelægger vor Ungdom og plager hele Folket.

Dog sæt, hvad jo var meget mueligt, at det med dette **|B:362** tvingende Krav, som med det meste hos *Danskerne*, gik svært i Langdrag, og sæt tillige, hvad dog Gud forbyde: at *Regiering* og *Rigsdag* hverken af ovennævnte Grunde eller tillige for at undgaae vor Udtrædelse af Folkekirken, vilde nedstemme de utaalelige Fordringer baade i *Drenge-Skolen* og *Svende-Skolen* til alle *Folke-Kirkens* vordende Præster, saa vi for at bjerge *Menigheds-Livet* og

redde den *christelige Oplysning* fra enten at uddøe eller, hvad der løber ud paa det samme, staae stille, *maatte* træde ud, da vilde vist nok en christelig *Kirke-Skole* for vordende *Lærere* have særegne store Vanskeligheder at overvinde, men vilde da ogsaa kunne indrettes langt bedre og bære langt rigere Frugter end selv de bedste præstelige *Plante-Skoler i Folke-Kirken*, der skal være *taalelige* for alle Partier, og *indskrænkede* til det Allernødvendigste for *alvorlige, veltalende og skriftkloge* Lærere.

De *Modfaldne*, som hos os er mange, vil sagtens tænke sig Vanskelighederne ved paa *fri Haand* og *bar Bund* at oprette og vedligeholde en saadan *christelig Høiskole* som uovervindelige; men skøndt jeg er saa langt fra enten at overse eller underskatte de store Vanskeligheder, at jeg ogsaa for at undgaae dem, ønsker Udtrædelsen udsat det længste mueligt, saa tvivler jeg dog intet Øieblik paa, at jo alle Vanskelighederne, med den [|US:579](#) *Gudshjelp*, som er vis nok, vilde lade sig overvinde. Hvor ringe man nemlig end vil tænke sig *Antallet* af dem, der hos os føle Mod og Kraft til at sige denne Verden Farvel, for at leve i Fred med Herren, saa er jeg dog vis paa, at de Hjerter, som Herren bøiede dertil, vilde *ikke* være *færre* end den gamle *Frimenighed* paa "*Hundrede og Tyve*" og at de i det mindste vilde have "*tolv*" dygtige Lærere iblandt sig, [|B:363](#) hvis Røst med Guds Kraft snart vilde gaae, om ikke til Verdens, saa dog til Landets Ende, og samle de adspredte Guds Børn til Eet, og hvor fattig end den *danske Frimenighed* sagtens vilde være paa denne Verdens *Guld* og *Gods*, saa vilde der dog ikke fattes enkelte [|VU:256](#) *Brødre* til *Joseph* af Arimathea og til *Nikodemus* og endnu mindre fattes gavmilde *Søstre* til de Kvinder, som "tjende Herren med deres Gods".

Man vilde derfor strax lægge Grund-Stenen til en *christelig Høiskole*, som, trods al sin udvendige Tarvelighed, ingenlunde *indvendig* vilde være indskrænket til det nødvendigste daglige Behov, men være stilet paa at omfatte alle *Kundskabs-* og *Viisdoms-Skatte*, der jo umuelig kan være "skjulte i *Faderens* og Vorherres *Jesu Christi* Erkiendelse", uden at de ogsaa i *Herrens Frimenighed*, som til Slutning skal staae *Maal* med ham, maa komme for *Lyset*²⁸.

Hvor *ligegyldig* derfor end den *papistiske Kirkestat* har været baade for Almeen-Oplysning og for al stor-menneskelig (universal-historisk) Kundskab og Vidskab, og hvor *tvetydig* en Stilling dertil end de *protestantiske Statskirker* indtog, saa er det dog aabenbar *Christendommen*, vor *oplyste* Verden maa takke for alle sine *almindelige* Begreber om Menneske-Livet i det *hele*, med fremskridende *Oplysning* og endelig *Forklaring*, skøndt den *vantrø* Verden, sært, men dog begribeligt nok, ikke blot praler *deraf* som sin *egen* Opfindelse, men indbilder sig netop *dermed* seierrig at kunne bestride og overvinde *Christendommen*, ikke blot som en "*Sect*" med *indskrænkede* Begreber, men som et *Mørkets* Foster.

Den *christelige Frimenighed* |B:364| vil altid være som “Staden paa Bjerget”, der ikke kan skjules, og som “Huset paa Klippen” med hele *Helvede* imod sig, og *Frimenigheden i Oplysnings-Tiden* maa da nødvendig oplyse hele *Synskredsen* lige til Menneske-Aandens og Menneske-Livets yderste Grændser, og stræbe *aandelig* at beherske den, for |US:580| paa *Himlens Vegne* at gjøre sig *Jorden* underdanig. Naar vi derfor ved aabenlys Udgang af Babel, paatager os, med *Herren* og *Aanden*, at fremdrage og, vil Gud, fuldende den *gamle Frimenigheds* og “det *ny Menneskes*” Levnetsløb, da maa vi vide, at dertil hører en i alle Retninger (undtagen den *falske*) fremskridende Oplysning, og skøndt vi derved med Rette især gjør Regning paa *overordenlig* Bistand af *Sandheds-Aanden*, som er vor *christelige Folke-Aand* og som “randsager alle Ting, ogsaa Guds Dybheder”, saa har *Sandheds-Aanden* dog nu endelig faaet os lært, at ligesom den *aandelige* Skriftklogskab *forudsætter* en foreløbig *Bog-Kundskab*, saa |VU:257| ledes *forudsætter* al *aandelig* Klogskab og Vidskab en foreløbig *Kundskab*, der meer eller mindre skoleret maa vindes og drøvtygges. *Moses* havde saaledes ikke kunnet forstaae *Vorherre*, hvis han ikke havde været oplært i “*Ægypternes Viisdom*”, og *Vorherre* kunde ikke efter Opstandelsen have *forklaret Skrifterne* for sine *Apostler*, dersom de ikke forud under hans Veiledning havde lært at *kiende Skrifterne*. Da nu ogsaa vor *Hellige Skrift*, dels som *Efterretning* og dels som *Spaadom* følger *Menneske-Livet* fra *Verdens Skabelse* til *Verdens Ende*, saa følger det af sig selv, at ligesom enhver menneskelig Evne og Kundskab maa bidrage sit til at oplyse *Skriften*, saaledes vil *alle* menneskelige Evner og Kundskaber udkræves til *Skriftens* fyldestgjørende Forklaring, hvorfor jo ogsaa de protestantiske |B:365| *Høiskoler* stiledede paa at dyrke alle muelige saakaldte Videnskaber eller Kundskabs-Fag og Vidskabs-Dele; men en *altomfattende* Videnskabelighed, der skal bæres af en *Bogs Guddommelighed*, er *aandelig* dødfødt, og maa, som vi har seet, naar den drives med Flid, føre jo længere, jo mere bort fra den guddommelige Bog, og støde den troende Menighed fra sig, saa at naar en *christelig Frimenighed* i dette Øieblik skal sætte sig i et frit Forhold til *Videnskabeligheden*, da vil den føle sig fristet til at opgive den, ikke blot som unødvendig til Salighed, men som meget farlig for den *sande* Aandelighed og *levende* Christendom. Da vi nu som *Danskere* kun har en meget indskrænket videnskabelig Drift, og en afgjort Sky for strængt Hovedbrud, og da vi maa træde ud med den *christelige* Oplysning, at det ikke er de *Lærde* og *Kloge*, men de *Umyndige*, der helst lade sig oplyse og snarest blive oplyste af *Herren* og *Aanden*, og endelig at *Skriften* og de *Skriftkloge* ligesaalidt kan forsvare *Herren* og *Menigheden*, som de kan overvælde dem, saa er der intet Skiaer, som den *Danske Frimenighed* for Øieblikket snarere kunde strande paa end

Høiskole-Sagen, og |US:58|det er ikke mindst derfor, jeg ønsker den Pusterum; men kunde dette ikke opnaaes paa taalelige Vilkaar, saa vi maatte seile den høie Sø, da vilde “Aanden sikkert komme vor Skrøbelighed til Hjelp”, og oplyse os baade om Grunden, hvorfor den *christelige Lærestand* i sin *Heelhed* maa være Oplysningens og Videnskabens Banner-Fører til Verdens Ende, og om Maaden, hvorpaa det kan skee, ikke blot uden Skade, men til stor Vinding for Herrens Menighed.

|VU:258|*Christi Tro* kunde nemlig ikke være *Sandheds-Troen* om det grundvirkelige Forhold mellem *Sandhed* og *Løgn*, *Lys* og *Mørke*, *Liv* og *Død*, eller mellem |B:366|Gud og Verden, Gud og Menneske, Aand og Kiød og Tid og Evighed, dersom ikke *Troens* Aand, som *Sandheds-Aanden*, i Tidens Løb udviklede og klarede den menneskelige Oplysning om alle disse Grund-Forhold, og *Christi Menighed* kunde ligesaa lidt være det *aandelig* gienfødte og fornyede *Menneske-Folk*, hvis den ikke, som det sømmer sig *Lysets* og *Dagens* Børn, af al Magt bekæmpede og klarlig overvandt det *aandelige Mørke* med *aandelige Vaaben*, og nærmede sig med Kæmpeskridt den for Mennesket størst muelige Klarhed. Den *Christelige Oplysning* har derfor først naaet sit timelige Maal, naar Herrens *Frimenighed* har vundet samme Klarhed, som aabenbarede sig i “*Menneske-Sønnen*” Vorherre *Jesus Christus*, og med det samme har, ogsaa efter *Skriften*, den *christelige Lærestand* naaet sit Maal, som er *Eenheden* af Guds Søns *Tro* og *Erkiendelse*, der kun er muelig, naar Menigheds-Livet har naaet sin fuldvoxne Mands-Alder. Ligesom nemlig den *Christelige Oplysning* gaaer ud fra den *Forudsætning*, at baade hele Skabningen og hele Tiden har sit *Udspring* af det eviglevende “*Guds-Ord*”, som var hos Gud og var Gud, og er Menneskets Livs-Lys, saaledes udspringer jo hele den *christelige Oplysning*, saavel som det *christelige Liv* og *Levnets-Løb*, af den aandelige *Kiendsgierning*, at “*Guds-Ordet*” i Tidens Fylde blev “*Kiød*” for at vinde sig en *troende Menighed*, der i *hjerteligt* Fællesskab med ham, ikke blot faaer Aand af hans Aand, men ogsaa Kiød af hans Kiød, og det maa da være den *Christelige Oplysnings Maal* at vise, hvordan alt *Timeligt* klarlig har sin oprindelige *Sammenhæng i Guds-Ordet* fra Evighed, og hvordan det under Tidsløbet er |B:367|samlet i *Christus Jesus* og lever og rører sig i hans Menighed²⁹.

Uagtet derfor *Frimenighedens* Skriftkloge og Boglærde aldrig |US:582|maa lægge deres Lærdom og Klogskab til *Grund* for *Fælles-Troen*, eller indbilde sig, at den *dermed* lader sig forsvare, og uagtet de umuelig, som den tysk-protestantiske Theologi, kan ansee *Stridbarheden* (Polemiken) for en Hovedsag hos dem, der udsendes med *Fredens* Evangelium, saa er det dog umueligt, at de |VU:259|“Vise og Skriftkloge”, som Herren med Aanden sender sin Menighed, kan med Kraft stræbe at udbrede sand aandelig

Oplysning paa *hele Jorden*, uden at de hvert Øieblik maa rage i Strid med de Verdsligvise og Skriftkloge, ligesom Herren selv ragede i Strid med sine Kiøds-Dages *Pharisæer* og *Saducæer*; thi man kan umuelig ære *Sandheden* uden at beskæmme *Løgnen*, og Christi *Menighed* maa derfor altid staae i Verden, som den "*Fredsommelige*" der dog ikke kan oplade Munden til at bekiende sin Tro paa det store *Fredens Evangelium*, uden at Verden farer i Harnisk. Det maa derfor staae Frimenighedens Vise og Skriftkloge frit for, paa eget Ansvar for *Aanden*, hvis frivillige Redskaber de i alle Maader skal være, at strides med Mund og Pen, saameget de vil, med Troens boglærde Modstandere, medens det maa blive deres egen Sag, om de yppe Kiv med andet end med "at saae Lys for de Oprigtige af Hjertet" og de maae ikke krympe sig ved derfor *aandelig* at hudflettes i Verdens lærde Skoler, ligesom Herren selv og hans Apostler.

Ligesom det derfor ved den *Lutherske* Reformation blev aabenbart, at *Paven*, ved at stoppe Munden paa sine **|B:368** Modstandere med den verdslige Arm, og Pave-Præsterne, ved at forsømme og ringeagte Skriftklogskaben, indhyllede baade sig selv, Menigheden og Troen i Gravens Mørke, hvad saavel Sandheds-Aanden som Skriften kalder *Løgn* og *Ondskabs* klare Kiendemærke, saaledes gjorde aabenbar vore selvgjorte *Pave-Konger* eller *Fyrst-Biskopper Troen* og *Menigheden* saavidt mueligt aandløse og dermed *aandelig værgeløse*, ved at undertrykke den *aandelige* Kamp og den *videnskabelige Frihed*, som i denne Verden staaer og falder med hinanden.

Naar derfor *Menigheden* nu, enten allevegne eller paa et givet Sted, maa trække sig ud af al statskirkelig Forbindelse, for ei "at drage i Aag med de Vantro", da vil Sandheds-Aanden dog baade opelske den *skriftkloge* Lærere og drive sine villige Redskaber til, efter Evne og Leilighed, med al Flid at fremme og udbrede grundig og almindelig *Oplysning* om alt *Aandeligt* og *Menneskeligt*, skøndt det umuelig kan skee uden skarp og farlig Strid med denne Verdens Vise, Boglærde og Skriftkloge.

|US:583 Dette er heller ikke blot nødvendigt for Sandheds-Aandens og den guddommelige Sandheds, men ligesaameget for den troende *Menigheds* egen *Skyld*, thi vi nærme os den *sidste* Strid, da *Fienden* ikke længer vil spilde Tid og Flid paa den *Umuelighed* at aftrætte **|VU:260** os enten vor *egen* hellige Skrift eller vor *egen* Histories (vor *egen* Levnets-Beskrivelses) mageløse Vidnesbyrd om vor *christne* Troes *apostoliske Ægthed*, men vil trodse alle *Vidnesbyrd*, og, ligesaa dumdristig som *Nero* eller *Julian*, angribe Vorherres *Jesu Christi* og Menigheds-Troens *Sandhed*, og rase derimod med al muelig *Spidsfindighed* og med alt hvad Verdens-Aanden kalder "Ild og Sværd", og jo mere vi nærmer os dette *vort* Ragnaroke, **|B:369** hvori *Troens* Ild-Prøve skal være

saameget skarpere end *Guldets* som den er *ædlere*, des klarere bliver det vist nok paa den ene Side, at Herrens *eget* guddommelige *Munds-Ord* til Menigheden er den eneste Grund, der gjør Troen *klippefast*, men des klarere bliver det ogsaa paa den anden Side, at *Menigheds-Livet*, for seierrigt at giennemgaae den store Prøvelse, maa være saa *fuldvoxent*, som det kun ved Hjælp af den størst muelige *Oplysning* kan blive; thi, som skrevet staaer, selv de *Udvalgte* skulde *forføres*, om det var *mueligt*, og vi kan alle forstaae, at der hører klart Lys til at opdage selv det snildeste *Blændværk* og trodse det mest *glimrende Skin*. Jo mere *antichristelig* derfor den i Verden herskende Oplysning og Videnskabelighed er, og jo dristigere den erklærer den *historiske Christendom*, med alle dens *aandelige Forudsætninger* om den *levende Gud* og Hans Styrelse, for det yderste *Mørke*, der ikke kan eller skal *randsages* med *Lyset*, men fordrives og udjages deraf, des flittigere maa den Christne Menigheds skriftkloge Lærere randsage Skrifterne med det Lys, som Herren selv har sat i Stage, og des ivrigere maae de lade deres Lys af Herrens Lys skinne i Verden, saa alle de, som er af *Sandhed*, maae bøie Knæe i *Jesu Christi* Navn og alle Tunger bekiende ham som Herren til Gud-Faders Ære. Dette kan imidlertid ikke skee uden under stadig Kamp med alle de Vildfarelser og Fordomme, der udgive sig for Oplysning, og frister selv i Menigheden de Ubefæstede, og skøndt *Herrens Skriftkloge*, ligesom han selv, skal gjøre deres Oplysnings-Kamp saa *sagtmodig* og *upersonlig* som mueligt, saa veed vi af *Evangelierne*, at Trætterne med "*Pharisæer og Skriftkloge*" vil være uundgaaelige, saa ogsaa i denne Henseende maa Lærerne have frie Hænder, **|B:370**ligesom i det hele Forholdet mellem *Lærerne* og *Menigheden* maa være ligesaa frit paa begge Sider, som Forholdet **|US:584**var mellem Herren og hans første Discipler, kun med den Forskiel, som *Fælles-Troen* kræver.

|VU:261Dette er Sammenhængen i min Tankegang om *Klippekirken* og *Friskolen*, der forholde sig til hinanden, som den *uforanderlige Sandheds-Tro* til den uophørlig *fremskridende Livs-Oplysning*, en Tanke-Gang, der nødvendig maa falde dem bagvendt, som tvertimod tænker, at *Troen* er og maa være den *foranderligste* Ting under Solen, og at derimod *Oplysningen* er et stillestaaende *klart Skin* over et bundløst *Mørke*, som maa være eens fra Verdens Begyndelse til Verdens Ende. Denne Uforligelighed om hvad man kalder *aandelige Bygninger* udspringer nu igien af Grund-Uenigheden om *Aand* og *Ord* og *aandelig Sandhed*, som derfor er det eneste, jeg endnu finder det Umagen værdt *videnskabelig* at trættes om, da enhver *anden* Trætte om *aandelige* Ting, hvorunder man gaaer ud fra stik *modsatte Forudsætninger*, maa blive grændseløs forvirret og aldeles ufrugtbar.

Vist nok synes det ogsaa at være spildt Umage at trættes om

Aand og *Ord* og et virkeligt *Aande-Liv* med dem, der, ligesom de gamle Saducæer *fornægter* baade "*Aand* og *Engel* og *Dødes Opstandelse*", og det gjør jo næsten alle de Verdslig-Vise uomstunder, hvis Vantroes-Bekjendelse er den, at der er ingen sig selv bevidst *Sandheds-Aand*, og at, om der end var en Saadan, saa er der dog hos os **intet** *Sandheds-Ord*, hvori en saadan *Aand* kunde *levende udtrykke sig*, og endelig, at om end saa var, og der virkelig skabdes et *Liv*, som var *aandelig Sandhed*, saa vilde det dog for Mennesket være aldeles **B:371**ukiendeligt, da *aandelig Sandhed* hos os ingen utvivlsomme *Kiendemærker* har, og bag denne *trefoldige Fornægtelse af aandelig Sandhed* agter vore Verdslig-Vise sig ikke blot for uangribelige med *aandelige Vaaben*, men ogsaa stærke nok til med uomstødelige *Fornuft-Grunde* at afbevise *Guds-Ordet*, ligesaavel i Herrens Mund, som i alle *Røster* fra Himmelen og i alle *Aabenbaringer*.

Dette er imidlertid en grov Feiltagelse hos de *Selvkloge*, som vi godt tør haabe, med Tiden og ved Hjælp af Menigheds-Livet, at overbevise den oplyste Verden om, thi saalænge man *selv* vil *tale* med om, hvad der er eller ikke er *aandelig Sandhed*, da maa man endelig vogte sig for enten at *benægte aandelig Sandheds Tilværelse* eller *Mueligheden* af dens Erkiendelse, eller Tilværelsen af en *aandelig Bevidsthed*, da man **US:585**ellers ved klar *Selvmodsigelse* gjør sig selv til en ynkelig Vrævler, hvis hule, tomme **VU:262**Ord den næste Slægts Ungdom kun vil bruge til at spille *aandelig Fierbold* med. Den klare *Selv-Modsigelse* i Talen om *aandelige Ting*, som den "*Kiødets Sands*", der endnu for det meste beklæder *Dommer-Sædet*, slet ikke ændrer: *den* klare *Selv-Modsigelse*, der er som de gamle Guders *Meen-Eed* ved Styx, den skyer derimod al *aandelig Forstand*, enhver baade reen og ureen *Aand*, ja, *Fanden* selv, som et *aandeligt Selv-Mord*.

Da nu Tiden ogsaa daglig klarere vil oplyse Vedkommende om, at de med al deres *Aands-Fornægtelse*, *Ord-Foragt* og det *Umælendes Forgudelse* kun skille sig selv, men ingenlunde os ved *Aanden* og *Ordet* med *Kraft* og *Liv* og *Lys*, saa anseer jeg det ingenlunde for umueligt, at jeg selv, saa gammel, som jeg er, **B:372**kunde opleve den Dag, da vore arrigste Modstandere indrømme, baade at der *naturligviis* maa være en sig selv bevidst *Sandheds-Aand*, og følgelig ogsaa et *Sandheds-Ord*, som har *aandeligt Liv*, er *Aand* og *Liv*, men paastaaer kun, at *den Sandheds-Aand* har jeg og mine Med-Christne endnu mindre end de, og at *det Sandheds-Ord* er snarere ethvert andet end det, som vi kalde *Guds-Ordet af Herrens egen Mund* til Menigheden, og at derfor maa det christelige *Menigheds-Liv*, hvor *aandeligt* det end kan synes, i grunden være *falsk*.

Dette minder vist nok om, hvorlidt vi tør vente ved den seierrigste *videnskabelige Kamp* at afvæbne Modstanderne eller

skaffe Menigheden anden *aandelig Fred*, end den, som overgaaer al vor Forstand og forener baade *Hjerter* og *Tanker* i Troen, men det skal tillige vise, at Menigheden trænger høilig til alt det Lys, vi kan udbrede over Aandens *nærværende Verden*, som Menighedens Skriftkloge sædvanlig har forsømt over den *Fraværende*, som vi dog umuelig kan kiende uden *forsaavidt* den aabenbarer og speiler sig i det *Nærværende*. Dette er da ogsaa Grunden, hvorfor jeg saa ivrig har stræbt at oplyse Forholdet mellem det *christelige Menneske-Liv* og det *menneskelige Folke-Liv*, thi skøndt jeg umuelig kunde forudsee, at nogen andre end *Tyrker* vilde derfor gjøre mig til *Hedning*, saa vidste jeg dog godt, at alle de *Skinhellige* vilde korse sig over min *Verdslighed*, uden at jeg turde vente, at Verden derved skulde blive blidere stemt mod det christelige Menigheds-Liv, som, hvad det end ellers er, dog aabenbar *ikke* er et Liv af denne *Verden*.

|US:586|VU:263Ligesom nemlig den *Christne Menighed*, for nu og herefter at hvile trygt i Troen paa den *Helligaand* **|B:373**og paa *Guds-Ordet* af Herrens egen Mund, trænger høit til at oplyses om *Menneske-Aanden* og *Menneske-Ordet* i deres Kraft og Virksomhed, saaledes trænger den ogsaa for sit *christelige Menneske-Livs* Skyld høilig til at oplyses om det *menneskelige Folkeliv*, dets Vilkaar og Øiemed, da det aabenbar er et *Folke-Liv* i en høiere Orden, den christne Menighed, som det *aandelige Guds-Folk* med Guds Aand, skal fuldføre til Vorherres *Jesu Christi Dag*, og Menigheds-Livet desuden ved *Modersmaalene* er sat i levende Vexel-Virkning med alle de *Folks Menneske-Liv*, som *Christi Evangelium* aandelig giæster og laaner Herberg hos

At *Oplysnings-Værket* netop i denne Henseende ikke blot har fundet saamegen Modstand, men ogsaa mødt saamegen Miskiendelse, er for Resten ganske hvad man *kalder* tilfældigt, fordi det begyndtes i det lille *Danmark*, og maa *hos os*, netop efter den *Menneske-Livets Grundlov*, der skal oplyses, gaae ud fra den *Danske Tankegang* og de *Danske Tilstande* og bevæge sig i *Danskernes Modersmaal*; thi tænker jeg mig den *christelige Folke-Oplysnings Vugge* flyttet til *England* eller blot til *Norge*, hvor man hverken tvivler om *Folke-Aandens Virkelighed*, eller blues ved sit eget *Tungemaal*, eller frygter *hos sig selv* for *Friheden*, eller tvivler om sin *Duelighed* til Storværk, da seer jeg den i Aanden hilset med *Folkets Jubelsang*, som om den gienfødte Kong *Arthur* eller *Olav Tryggesøn* derfra smilte dem imøde, og saasart der udenlands begynder at gaae *levende Ord* af den *Danske Oplysning* til alle *Folks Glæde*, som sætte Priis paa *Frihed*, som elske *Fred* og som inderlig attraae *voxende Klarhed* over hele det underfulde *Menneske-Liv*, da vil man endnu faae det at høre, og slet ikke kunne **|B:374**begribe hvad der hos os forblindede Øinene for et Lys over Livet, som, hvad man end vilde bruge det til, maatte, som Morgenrøden og Vaarsolen, være alle uden usle Tyve og Røvere kiærkomment.

Jeg skal da saameget mindre dvæle længere end nødvendig herved, som Alt hvad der i det *Nittende* Aarhundrede stiler paa at oplyse *Folke-Aand* og *Folkelighed*, *Folke-Ret*, *Folke-Frihed* og *Folke-Tunger* i deres *levende* Bevægelse og Virksomhed, fra Udførelsen af Ægypten til Hjemførelsen fra Ørken, kan være vis paa at seire endnu langt mere afgjørende end *Garibaldi*, som jo kun |VU:264er blevet *Aarhundredets* første Helt, fordi han kækt reiste *Folkelighedens Banner!*

|US:587Jeg forudsætter derfor ganske sikkert, at ikke blot i *Engeland* og vort *Høinorden*, men ogsaa i *Tydskland* og *Grækenland* og de *Romanske* Lande, vil man hylde den Betragtning af *Aand* og *Ord* og *Modersmaal*, *Mund* og *Pen*, og i det hele af *Folkelighedens* fri Forhold til *Bog-Lærdom* og alt *Aandeligt*, saaledes som den hos os er udsprunget af *Troen* paa det *levende Guds-Ord* og *Trangen* til det christelige *Menigheds-Liv*; men hvad jeg ønskede at indprænte alle Menighedens Lærere langt dybere end det kan skee med nogen *Pen*, eller med noget andet end “den levende Guds-Aande”, som skriver alle christelige Himmelsbreve paa Hjertets Kiødtavler, det er, at det store *Omsving i Skolen*, hvorved *Aand* og *Ord* og *Modersmaal* fordrive *Pennen*, de døde *Sprog* og alt *Dødbideriet* fra *Lære-Stolene*, vil hverken gjøre *Verden christelig* eller gjøre dens *Lærde* og *Vise* mildere mod den *Christne Tro* og *Menighed*, men at *Troens*, *Tungens* og *Pennens* *Frihed* vil gjøre *Spotten* langt kaadere og bitterere, og *Angrebene* langt mere glubende og hensynsløse, end de har været siden de gamle *romerske*, *græske* og *ebraiske Haarkløveres* (*Sophisters*) Dage. Langtfra da at kunne understøtte *Troen* eller forsvare *Menigheden* med deres ægte menneskelige *Oplysning* og *Videnskabelighed*, vil *Menighedens* ypperste Lærere da ret egenlig “hades af alle Folk”, for det gode *Navns Skyld*, ligesom den skriftkloge og videnskabelige *Paulus* blev den mest forhadte blandt alle *Apostlerne*, og var aldrig værre stædt end mellem de *Verdslig-Vise* i *Athenen*, som bedst kunde skattet hans *Vid* og *Veltalenhed*.

Da vil nemlig *Feide-Brevene* udelukkende stiles netop til de bedst *Oplyste*, og selv de *sømmeligste* vil omtrent lyde saaledes: “I har længe havt meget travlt med at bevise, at eders *Troes-Bekendelse* er ægte *apostolisk*, at de saakaldte *Indstiftelses-Ord* ved eders *Daab* og *Nadver* skal være udtalt af den *Jesu Christi* egen *Mund*, som blev korsfæstet under *Pontius Pilatus*, og at alt dette stemmer ypperlig overeens med den hellige *Skrift*, som eders *egne* *Formænd* og *Stalbrødre* har skrevet; men I har ikke lagt *Mærke* til, at alt Saadant kun gjaldt noget i den *aandelige Trældoms-Tid*, da det var halsløs *Gierning* at tvivle om *Christi Guddom* eller om eders hellige *Skrifts* guddommelige *Indblæsning*, og da selv de *Klogeste* satte en forfængelig *Ære* i at kaldes “*Christne*”. Nu derimod i *Aands-Frihedens* Dage, nu, da i det mindste alle dybere *Tænkere*

har lært at foragte tomme Titler og alt Skinvæsen, nu lade vi naturligviis alt Sligt staae ved sit Værd, med den Bemærkning, at ligesaa lidt som *Islamismen* |US:588er sandere, fordi den er *Mahomeds ægte Lærdom* og stemmer overeens med *Alkoranen*, ligesaa lidt bliver *Christendommen* sandere, naar den er Christi *ægte Lærdom* og stemmer overeens med *Bibelen*.

|B:376 Vi veed ogsaa nok, I pukker paa, at *Troen* er en *fri Sag*, ikke alene *borgerlig*, men ogsaa *aandelig* talt, saavidt den ikke *klart* modsiger sig selv eller den *klare Sandhed*, og at det ikke skal kunne bevises om den Tro, som I, med hele Menigheden, ved Daaben bekiende, og da *Troen* er en *Hjertesag* og *soleklare Beviser* om aandelige Ting er vanskelige at føre og at fatte, saa lader vi ogsaa gierne *Kvinder* og *Børn* og hele de Troendes meer eller mindre *umyndige Skare* nyde godt deraf, saa vi vil ligesaa lidt have dem *aandelig* som *verdslig* forfulgte; men I, som tager Deel i Tidens voxende Oplysning, og roser eder af at være klogere paa guddommelige og menneskelige Ting end alle vi andre, *I skal aandelig forfølges* til det Yderste, thi til eder siger vi med Rette, hvad jo jeres *egen Mester* sagde til de *Skriftkloge*, som *troede paa ham*: var I *blinde*, da havde I ikke Synd, men nu siger I: *vi seer*, deri ligger eders Synd. Det er listigt nok af jer, at I skyder jer ind under *Menighedens* ordknappe og ei saa lidt dunkle *Troes-Bekiendelse*, og erklærer høitidelig, at alt hvad I dog præker Menigheden Ørene fulde med, er *ingen Troes-Artikler*, men kun *Aandens Indskydelser*, som han selv maa svare til; men I skal ligefuldt *aandelig* nødes til at svare baade for *Aanden* og hans skrøbelige Redskaber, og kan I det *ikke*, da staae til Skamme som vilde Sværmere eller tamme Hyklere, der vil indbilde alle Folk under Himmelen, at de og deres Aander har alle faret vild af Moders Liv og er idel "Forfængelighed", men at en sammenløbet Flok af allehaande Folk, Stammer og Tungemaal, der, som fortvivlede *Romere* i Aandens Verden, bygde en *evig* men *usynlig* Stad paa de syv Menigheders ligesaa *usynlige* Høie, de er *Folkenes Folk*, ligesom deres *usyn*|B:377lige Herre er *Kongernes Konge*, de er det *aandelige Guds-Folk*, som er ene om det *aandelige Guds-Rige*, smækfuldt af en *Retfærdighed*, *Fred* og *Glæde*, hvoraf |VU:266alle de virkelige *Menneske-Folks* er kun Uglebilleder eller i det høieste Skygger, og at alt det grunder sig paa og udspringer levende af *et Par* hemmelighedsfulde *Ord* ved Daaben og Nadveren, der, som et guddommeligt *Fugle-Æg* med Aandernes Aand, skal overgaae *Billed-Sproget* paa alle Folks Modersmaal saa høit, som *Himlen* er over *Jorden*. See, det er, hvad I skal forsvare, og naar I saa har anspændt jer allermest, saa blæser vi alle jeres |US:589stadselige Luft-Kasteller med Regnbu-Farver og alle jeres *overaandelige* Lære-Bygninger omkuld som *Korthuse*, med eet *Aandepust*, ja, med een tør Bemærkning, som I ikke kan modsige, med den Bemærkning, at al den *Oplysning* og *Videnskabelighed*,

hvormed I brammer og stræber at skjule Tomheden, den har I skrabet sammen paa alle *Hedningernes Tungemaal*, med de Kræfter, I fandt og laande, ligesom *Israels Børn laande* Guldkar og Sølvkar af *Ægypterne*, men betragtede og behandlede dem, efter *Tyve-Retten*, som Guds og deres Eget.”

Hvor frygteligt end dette Stævnamaal klinger, saa *Dr. Rudelbachs* er Havresuppe mod det, saa troer jeg naturligviis, det allerede nu lod sig godt besvare, naar man kunde faae Modstanderne til at forstaae det, og jeg er sikker nok paa, at i sin Tid vil det blive langt bedre besvaret end nogen af os forstaaer, men det kan og skal dog advare os for nogensinde mere at ville værne om Troen og Menigheden enten med nogetsomhelst *Bogstav-Skrift*, med vor *Dogmatik* eller med *vor* Kundskab og Vidskab i det hele, fordi der er *ingen Kraft* i dem mod “*Djævelens snedige* **|B:378**Anløb”, og det dog igrunnen kun er dem, der maae kaldes *farlige* for Troen og Menigheden. Ligesom nemlig Herren i *Troes-Bekiendelsen* kun har lagt sit levende Munds-Ord til Grund for vor Tro, saaledes har han ved *Forsagelsen* kun sat os i *fiendlig* Stilling til *Djævelen*, som *Løgnens*, *Mørkets* og *Dødens Aand*, og vi har derfor til alle Tider den *samme* aandelige *Fiende* under afvejlende Skikkelser, indtil han tilsidst *selv* kommer *til Verden* i Menneske-Hamm som den store *Anti-Christ*, og gjør det klart, at *Ingen uden Christus* selv kan forsvare sit Ord, sin Tro og sin Menighed mod *det* aandelige *Ondskab* i Himmel-Rummet. Dette veed vi alle, er forudsagt af den *Mund*, som ei kan lyve, og naar det var nærved at glemmes, **|VU:267**bragt i Erindring af den *Aand*, som ransager alt, og vi kan nu forudsee vel ikke *Aarstallet* men dog den *aandelige Aarstid* og det Klarhedens Tidsrum, da det vil skee.

Naar nemlig paa den ene Side det fornyede *christelige Menigheds-Liv* ei lader nogen Tvivl tilbage om, at de *Christne* er et mageløst *aandeligt Folk*, og paa den anden Side *Menneske-Livet* og *Menneske-Slægtens Levnetsløb* er blevet saa klart oplyste, at det ei uden klar *Selv-Modsigelse* kan nægtes, at et *hidtil almægtigt Forsyn* har vidunderlig baade forberedt, opholdt og udviklet dette aandelige *Christen-Folk*, da bliver der for vor *aandelige* Fiende, som veed, at han ved klar *Selv-Modsigelse* tilintetgjorde sin Virksomhed, kun det tilbage, at *trodse* den *aandelige*, **hi|US:590**storiske *Sandhed* med den *kroplige* saakaldte *sunde* og *naturlige* Virkelighed, og det lader sig vove, naar man dumdrstig i hele *Aandens Verden* kalder *Sandhed Løgn* og *Løgn* **|B:379***Sandhed*, *Lys*et *Mørke* og *Mørket Lys*, *Livet Død* og *Døden Liv*.

En tydelig Forestilling herom kan vi faae ved at betragte Vorherre *Jesus Christus* “den aandelige *Sandhed*, det aandelige *Liv* og det aandelige *Lys* i egen Person” ligeoverfor *Pharisæerne*, der siger: “han driver *Djævl*e ud ved *Beelzebub*, *Djævl*enes *Øverste*”, hvad Herren derfor kalder *Bespottelse* af *Sandheds-Aanden*, som

ikke forlades, og naar vi har opladte Øine for den store *aandelige Strid*, der bestandig er ført paa Jorden mellem *Sandhed* og *Løgn*, Lys og Mørke, Liv og Død, men har først ved *Christendommens* Indtrædelse i Verden faaet en tydelig Skikkelse, da seer vi let, at den *christelige Ragnarok-Kamp* nærmer sig med stærke Skridt, da Verdens-Aanden oprører alle Verdens-Kræfterne mod den Aand, der har aabenbaret sig giennem Menneske-Slægtnes Levnetsløb, og med *Guddoms-Kraft* i det *christelige Menigheds-Liv*. Ved det *Nittende* Aarhundredes Begyndelse syntes denne Kamp ikke blot begyndt, men hardtad endt med den Christne Troes og Menigheds Udryddelse, men denne Kamp førdes saa *aandløst* fra begge Sider, at det aabenbar i aandelig Forstand kun var en Skygge-Fægtning, der slet ikke levende udtrykte hvad den kun skyggeviis betegnede. Man raabde sig vel i den fiendlige Leir hæs paa "*Verdens-Aanden*" som den eneste *sande Gud*, og gav sig Mine af at kunne føre baade Sol og Maane og Stjerner, med de fire Elementer: **VU:268**Luft og Ild, Jord og Vand, i Strid med *Christus*, Gud og Mand, *hans Fader* og *hans Aand*, men hverken *troede* man selv paa den *Verdens-Aand*, man vilde fremmane, ei heller *troede* man at have andet imod sig end *Jesuiterne*, *Paven* og *Bibelen*, saa da *Herrens Aand* igien kom **B:380**over os med *Troens levende Ord*, da smilde vi med Rette ad alle de saakaldte *aandelige Vaaben*, der enten kun stod paa *Papiret* eller kløvede dog kun Luften under Seiersskrig af alle Vinde.

Vist nok var der en *Natur-Philosophi*, som spaaede om en virkelig Strid mellem *Naturen* og *Historiens Aand*, hvori alle *sorte* og *hvide* Konster traadte i *Kraft* og paa en *ubegribelig* Maade frembragde *Umueligheder*, men *Propheterne* *troede* aabenbar ikke engang selv paa deres *Spaadomme*, og kunde da umuelig omvende denne Verdens Børn til deres Fædres *Hexeri* og *Trolldom*, der, i deres Øine ligesaavel grundede sig paa **US:59**grov *Overtro*, som Vandringen giennem det Røde Hav og alle Vorherres Tegn og underlige Gierninger.

I Aarhundredets Løb raadtes der imidlertid Bod paa den *grændseløse Vantro*, hvorved den dannede (civiliserede) Verden i barnagtig *Selvraadighed* og tosset *Selvklogskab* saalænge har afbrudt al levende Forbindelse med *Verdens-Aanden*, altsaa med sin *egen Aand*, og gjør sig derved selv til en Kiød-Klump, en Jord-Klump og en Luft-Strøm med Ilt og Brint, hvis *Tankegang* saavelsom *Verdensløb* kun sættes i haandværksmæssig (mekanisk) Bevægelse af hvad der hverken *tænker* eller er til i *sig selv*. Det Lys, som *Sandheds-Aanden*, ikke blot med Ord og Skrift, men med det *christelige Menigheds-Liv* i det hele udbreder over Menneske-Livet i alle dets Forhold, adspredt nemlig med Nødvendighed det *ægyptiske Mørke*, der, trods alle Gas-Lygter og Blus, ruger over denne Verdens grove *aandløse, selvmodsigende* Selv-Betragtning og Selv-Forgudelse, og Verdens *lyse Hoveder* vil da snart komme til

saamegen *aandelig Forstand*, at de ikke, ved at *udlede* al deres *Forstand* |B:381 af *Uforstand*, selv erklærer den for en grov *Misforstand*, og i det hele angre og fortryde deres Fædres aabenbare Oprør mod de *uforanderlige Natur-Love i Aandens og Ordets Verden*, som *Tanke-Lovene* unægtelig er, da det slet ikke gaaer an at *benægte* det *Virksommes Virkelighed*, eller at aftrætte *Grund-Aarsagen* hvad man tillægger |VU:269 *Efter-Virkningen*, eller at tilskrive hvad man *selv* kalder *Løgn* større *Kraft* end hvad man *selv* kalder *Sandhed*.

Før dette er skedt, kan naturligviis *Anti-Christen* slet ikke spille sin Rolle paa Jorden, thi han vil og maa jo virkelig, som skrevet staaer, *troes paa*, som den eneste sande *Gud*, og bruge alle muelige *sorte Konster* til *Øien-Forblindelse*, saa han synes at have alle Verdens-Kræfterne til sin Tjeneste, og synes kun at have taalmodig oppebiet *Tidens Fylde*, førend han aabenlyst traadte i Skrankerne mod den korsfæstede, igien opstandne *Jesus Christus*, mod *hans Fader* og *hans Aand*, hvis *Tilværelse* og vidunderlige *Virksomhed* i de forbigangne Tidens Mørke, *Anti-Christen ingeniunde* benægter, men *bespotter*, som det aandelige Ondskab i Himmel-Rummet, han endelig har faaet Bugt med, og hvis Ihukommelse han nu ogsaa vil udrydde paa Jorden, for der, som *Verdens* virkelige *Frelser*, at oprette sit *evige Verdens-Rige*, som Himlene og Himlenes Himle skal lovsynges.

Her seer man let, at al *menneskelig Kundskab* og *Vidskab*, |US:592 hvor aandelige de saa end er, har i den aabne Feide mellem *Himlen* og *Helvede*, mellem den *usynlige Sandhed* og den *skinbarlige Fanden*, kun lidt at betyde, men at det seer saa sort ud paa de *Christnes Side*, at det, som skrevet staaer, kun gælder om “de Helliges *Be|B:382 standighed i Troen*”, og da navnlig i *Troen* paa det faste Spaadoms-Ord af Herrens egen Mund om hans herlige *Tilkommelse*, som vi alle bekiende, men som Fienden trodsig benægter og bespotter: *Troen paa det Spaadoms-Ord*, at *Herren* i sin Tid kommer *øiensynlig* igien at dømme Levende og Døde, og, som skrevet staaer, “henveire den *Lovløse* med sin Munds Aande.” Den gamle Slange vil nemlig ikke sige som *Paven*, at der er “to Sværd”, det *aandelige* og det *verdslige*, hver i sin Haand, men han siger hvad *sandt* er, at hos *Gud* sidder Sværdet i *Munden* og er paa een Gang baade *aandeligt* og *verdsligt*, saa han *lyver* kun ved at prale af, at *hans* Mund er *Guds* Mund, og den *Løgn* kan kun giendrive af den *sande Guds Mund*, som med sin *Doms Ord* tilstopper alle *Løgnens Munde*.

Da alle Spaadoms-Ord, og da især Spaadommen om det i Verdens Øine Urimeligste og Utroligste, synes aldeles værgeløse mod den vittige og bidende Spot, som her er godt Kiøb, saa kunde jeg fristes til at unlade Fremsynet mod *Anti-Christens* eller *Gud-Nidingens* mørke |VU:270 Dage, men da *Sandheds-Troen* paa det

Tilkommende dog ligesaa lidt er værgeløs, som Sandheds-Troen paa det *Forbigangne* eller paa det *Nærværende*, og da desuden hele *Christi Evangelium*, som det *evige Livs-Ord*, i *Forhold* til *Mennesket* i Verden er et *Spaadoms-Ord*, altid udsat for og vel belavet paa den samme bidende Spot, som *Herren* selv bar med Purpuren under Torne-Kronen og Skogger-Latteren; saa turde jeg ikke undlade det bestemte Hensyn paa den af *Herren* og hans *Apostler* med Flid omspaaede *Verdens-Aandens* Time og *Mørkets* Overmagt, som i Menigheds-Livet svarer til Herrens Lidelses-Historie, og fører til "*Kiødets Opstandelse*", og til **|B:383** det *evige Liv* for "*hele Mennesket*", det *Udvendige* saavel som det *Indvendige*, det Afdøde saavel som det Udlevede i Herren.

Denne *Kiødets Opstandelse* var nemlig, som vi seer af 1 Cor. 15, alt i *Apostlernes* Dage den *Hæl* i *Troes-Bekiendelsen*, som maatte taale det giftigste Slangebids, ligesom hos os; men det *Franske Kogleri* med *Kiødets Frigivelse* (Emancipation) spaaer om en ligesaa farlig Fordreielse af *Sandheds-Ordet* om *Kiødets Opstandelse*, til Bestridelse af *Aands-Livets Virkelighed*, **|US:593** saa nu trænger Menigheden høit til den Oplysning, at *Kiød-Legemets* ægte og sande *Frigiørelse* er, som Legems-Døden tydelig viser, saa langt som mueligt fra at skee ved dets *Løsrivelse* fra *Aanden*, men er tvertimod, ved *Kiødets Opstandelse*, *Fuldførelse* af den *Helligaands* Gierning, fra de nye Hjerters og de nye Tungers Fødsel til Vorherres *Jesu Christi* Dag, hvorfor Apostelen *Paulus* ogsaa (Rom. 8) kalder den en Gienløsning og Befrielse fra *Forkrænkelighedens* Aag. Derfor vil *Anti-Christen* ogsaa love sine Tilbedere *legemlig Udødelighed* i Modsætning til den *Udødelighed* i *Indbildningen*, som han bespottelig vil kalde det *christelige Aands-Liv*, og kan det med *Skinnet* for sig, da alle Christne *indtil* Herren kommer *øiensynlig* igien, jo maa friste den *legemlige Død*, og *Kiødets Opstandelse* jo lader sig dumdristig benægte og bespotte *indtil* den virkelig gaaer for sig. Vist nok er det nemt for os, og vil være endnu langt nemmere for vore *Eftermænd* i *Anti-Christens* Dage, at oplyse alle virkelige Deeltagere i det christelige Menigheds-Liv og *Lods-Eiere* i *Aandens* Guds-Rige derom, at det bedragelige *Skin* dog, Gud skee Lov! kun bedrager dem, der ikke vil aabne **|VU:271** Hjertet for *Sandheds-Kiærlighed*, **|B:384** men det er lige vist, at det kun er i det *Skjulte*, i *Hjertets* *Inderste*, at det christelige *Aands-Liv*, med *Guds-Rigets* "Retfærdighed, Fred og Glæde" *bevise* sin *Virkelighed*, saa man faaer at see, at ved Siden ad det christelige *Aands-Liv* bliver det ypperste *Skjalde-Liv*, selv hos *Israels Propheter*, kun hvad en sand *Lignelse* er ved Siden ad et almægtigt *Skaber-Ord* eller hvad *Johannes* den *Døber* var ved Siden ad *Guddoms-Manden*, som døber med den *Helligaand*.

Dette, at den blot *aandelige* Fornyelse af *Menneskets* *Paradis-Liv* nødvendig er af samme *Art* som *Skjalde-Livet*, og kan i det

høieste aabenbare sig i et *Prophet-Liv*, som *Johannes* den Døbers, medens hele *Menneske-Livets* Fornylse i Forening med *Guds-Livet* i *Guddoms-Manden Jesus Christus* er til alle Tider en dyb *Hemmelighed*, som skrevet staaer om *Christen-Livet* (Coll. 3), at det er *skjult* med *Christus* hos *Gud* og aabenbares først, naar *Christus* aabenbares i sin Herlighed; dette gjør paa den ene Side Menigheds-Troen og Menigheds-Livet *værgeløse* i *Verdens* Øine, og frister paa den anden Side Herrens og Menighedens Tjenere, som Aandens fri Redskaber, til at miskiende deres Stilling, og tiltroe sig en *Magt* og *Myndighed*, som de ikke kan eftertrægte uden at stille sig *imellem* Menigheden paa den ene Side og Fælles-Troen, Fælles-Aanden og Fælles-Herren, paa den anden Side, saa de i Blindhed arbeide paa at **IUS:594**skille baade sig selv og *Menigheden* fra det evige Livs-Ord og det deraf udspringende hemmelighedsfulde *Liv* i *Herren*. Selv derfor, naar vi virkelig, som Herren siger om *Døberen*, blev de *aandrigste Enkeltmænd*, som *Kvinder* kan avle med *Mænd*, maatte vi dog altid mindes, at, efter den *samme* Herres Vidnes**B:385**byrd, er den *mindste* i Himmeriges Rige *større* end vi, og at denne vor *Overmand* findes kun skjult i *Menighedens* Tro og Haab og Kjærlighed, saa at, om *han* ogsaa lever hos os, er det kun *skjult*, ikke hos os *selv*, som aandelige *Enkeltmænd*, men som *Lemmer* paa Herrens *hemmelige Legeme*, som er hans *Menighed*.

Denne *Haardeknude*, som, langt fra at løse sig selv, netop strammes, jo mere Menigheds-Livet voxer ogsaa hos os, maae vi betragte med barnlig *Ydmyghed*, og holde urokkelig fast ved *Døberens* Bekiendelse, at "*Guds-Ordet*" i sin Kraft, som et *evigt Livs-IVU:272*Ord, der *skienker* hvad det *nævner*, det er uadskilleligt fra Vorherres Jesu Christi *Person*, thi det kan intet andet Menneske føre *end Guddoms-Manden* selv, som kom ned fra *Himmelen*, og at selv den *Helligaand* indskrænker sig til guddommelig at *minde* om hvad han har sagt, og gjør sig netop *derved* kiendelig fra alle *andre Aander*.

Al Tanke om et *christeligt Statholderskab*, der skulde være *Embeds-Standen* forlenet, maae vi da forjage, om den end lod sig *aandelig* ganske anderledes besmykke, end ved den selvgjorte *Arve-Ret* til St. Peders Stol, eller ved den selvgjorte Oversættelse af et dunkelt Sprog hos St. Povel, som *om* han havde sagt: vi er Sendebud i *Christi Sted*, vi bede i *Christi Sted*, og som *om hans* "vi" var alle hans Læsere³⁰. En saadan *aandelig Besmykkelse* af en ganske *anden Aand* end *Herrens*, maae vi slutte af Himmels-Brevet til den syvende og sidste Sprog-Menighed, endnu farlig vil friste dens *SkoleB:386*mestre, saa de indbilde sig, at være *rige nok* paa aandelig Viisdom og Forstand, saa de har ikke *Christus selv* eller *hans egen Munds-Ord* til *Menigheden* behov, men kan paa deres egen Regning *meddele Aanden*, forplante, opholde og forskønne *Livet*. Dette vil *ikke* komme *deraf*, at de skulde have kunnet

glemme, at det er *kun* giennem *Munden*, ei giennem *Haanden* og *Pennen*, *Ordet* kan virke *levende*, men det vil komme *deraf*, at de forvexle *deres* egen *Mund* med *Vorherres* egen *Mund*, som han aldrig kan eller [|US:595](#)vil enten *laane* eller *leie* ud, men kun i al *Hemmelighed dele* med sin *Menighed* i hans *Legems* og *Blods Fællesskab*, saa *Menigheden*, men *ingen Enkeltmand*, kan til Slutning, som skrevet staaer (Eph. 4) aandelig *maale* sig med ham.

Dette er hvad jeg har at sige til *Advarsel* for alle den Christne Menigheds Embedsmænd, nærværende og tilkommende, at de ikke lade sig forlede til enten paa *Bibelens*, paa *Kirkehistoriens* eller paa *Aandens* Vegne paa nogen *anden* Maade at fremstille sig som *Borgen* eller *Værger* for “*Troen* og *Menigheden*” end ved “som *Hjordens Exempler*” at stille sig i *Spidsen*, hvor *Menigheds-Troen* skal frit *bekiendes* for *Verden*, da de ellers, bevidst [|VU:273](#)eller ubevidst, øve det forbudte *Herredømme* over *Herrens* Arv og *Eie*, og forhindrer den guddommelige *Væxt* og fri *Udvikling* af det *christelige Menigheds-Liv* i *Herren*, som dog ogsaa hos dem maa bære den levende *Forkyndelse* af *Christi Evangelium*, som en *Guds Kraft* til *Salighed* for hver den, som troer. At saavel *Aanden* som *Troen* kan og skal meddeles *ved* vor levende *Forkyndelse* af “*Troens Ord*,” men meddeles dog kun i *Troens Ord* af *Vorherres* egen *Mund*, [|B:387](#)det er vel lidt vanskeligt at forstaae, men følger dog ligefrem af hvad *Apostelen Paulus* vidner, at det er “*Guds-Ordet*” og “*Troen*” selv, som man *hører*, hvor “*Troen*” og “*Aanden*” skal forplantes, saa det er blot *Forskiellen* mellem “*Guds-Ordet*” i *første* eller *anden* *Mund*, ligesom paa *første* eller *anden* *Haand*, som vi har lidt ondt ved at fatte, fordi man er sig selv nærmest; men derfor sagde vor *Mester* ogsaa reent ud, at uden *Selvornægtelse* kunde *Ingen* være hans *Discipel*, og naar vi er kommet over det *Bjerg*, da prise vi *Herrens* *Godhed* og *Viisdom*, som lagde det evige *Livs-Ord* i *Menighedens* *Mund*, hvor det er nemt at finde, istedenfor at begrave det enten i *Skriften* eller i *Tjenerskabet*, hvor det maatte være et sjeldent *Lykketræf* at støde paa det, og være umueligt at bevare og forplante det, fordi det vilde være *ukiendeligt*. Saaledes vilde da ogsaa *Herrens* aandelige *Nærværelse*, hans *Aand* og hans *Gierninger* være aldeles *ukiendelige*, hvis der *ikke* var et *bekendt* os alle vitterligt *Ord af hans egen Mund*, hvormed vi alle blev “*lærte af Gud*,” og hvorved *hans* *Aand* baade gav sig *tilkiende* og virkede alt i *Vorherres Jesu* *Navn* og til *hans Ære!*

tro Stalbroder.

14

Gal. 4, 24-29.

15

Rom. 10, 6-17. Eph. 4, 4-10.

16

2. Cor. 4 V. 2.

17

2 Tim. 2, 19.

18

Joh. 12, 32-33. Math. 10, 38. 16, 24.

19

Hos *Cyprian* findes nemlig “det evige Liv”, men ikke “Kiødets Opstandelse” og hos *Rufin* forekommer “Kiødets Opstandelse”, men ikke “det evige Liv!”

20

Gal. 1. 1 Cor. 1. 1 Cor. 9.

21

1 Cor. 1, 17.

22

Eph. 4.

23

2 Cor. 3, 6. Ap. Gj. 20, 28.

24

Eph. 4, 11 forbindes nemlig rettest med v. 6, saa man tager v. 7-10 som et Indskud (en Parenthes), og benytter 1 Cor. 12, 29 til Sammenligning.

25

1 Tim. 4. 2 Tim. 1. 1 Cor. 12.

26

Herrens *Frimenighed*, i det Smaa som i det Store, bestaaer nemlig af dem som har Troen, Daaben og Nadveren efter Herrens Indstiftelse *frit tilfælles*, af *dem* maa *Raadet* vælges og til *dem* maa det indskrænke sit Omraade, naar det skal være *christeligt*.

27

Math. 13.

28

Coll. 2, 3.

29

Joh. 1. Ephs. 4. Coloss. 2.

30

2 Cor. 5. 20, hvor man aabenbar godt *kan* og følgelig ogsaa *skal* oversætte “for *Christi Skyld*” og ei “i *Christi Sted*”, hvad kun til Nød kunde siges om *Apostlerne* selv.

[B:388]

Indhold.

	Side
Den Christelige Børnelærdom (1855)	1
Den Christelige Daabspagt (1855)	16
Forsagelsen i Daabs-Pagten (1856)	28
Den apostoliske Troes-Bekiendelse i den christelige Daabspagt (1856)	39
Om vor tredie Troes-Artikel (1855)	53
Herrens Bøn "Fadervor" (1855)	68
Det Ny Testamentes Christendom (1856)	80
De syv Sakramenter (1856)	92
De christelige Livstegn (1857)	111
Det christelige, aandelige og evige Liv (1857)	125
Det medfødte og det gienfødte Menneskeliv (1857)	141
Ordet og Troen efter Christi egen Lærdom (1857)	154
Det christelige Ægteskab (1858)	172
Tro og Haab og Kiærlighed (1858)	191
Den guddommelige Treenighed (1858)	205
Skriftemaal og Altergang (1858)	219
Præste-Frihed i Folke-Kirken (1859)	233
Den christne Tro og den christelige Lærdom (1859)	251
Menneske-Historien og Bibel-Historien hos Jøderne og de Christne (1859)	270
Hænderne og Røsten i Rom og Jerusalem (1859)	282
Det evige Livs-Ord af Vorherres egen Mund til Menigheden (1860-61)	295
